

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Раде С. Богојевић

**ОСНОВНЕ КРИМИНОЛОШКЕ
КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПЕНОЛОШКА
ОБЕЛЕЖЈА УЧИНИЛАЦА ИМОВИНСКОГ
КРИМИНАЛИТЕТА**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ниш, 2016.

UNIVERSITY OF NIS
FACULTY OF LAW

Rade S. Bogojevic

**BASIC CRIMINOLOGICAL
CHARACTERISTICS AND PENOLOGICAL
FEATURES OF PROPERTY CRIMES
PERPETRATORS**

DOCTORAL DISSERTATION

Nis, 2016.

Ментор:

Проф. др Миомира Костић, редовна професорка
Правни факултет
Универзитет у Нишу

Чланови Комисије:

Проф. емеритус др Мило Бошковић
Правни факултет
Универзитет у Новом Саду

Проф. др Војислав Ђурђић, редовни професор
Правни факултет
Универзитет у Нишу

Доц. др Дарко Димовски,
Правни факултет
Универзитет у Нишу

Датум одбране: _____

ОСНОВНЕ КРИМИНОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПЕНОЛОШКА ОБЕЛЕЖЈА УЧИНИЛАЦА ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Докторска дисертација под називом Основне криминолошке карактеристике и пенолошка обележја учинилаца имовинског криминалитета је настојање аутора да на једном месту систематски повеже имовински криминалитет са његовим учиниоцима, како по кривичноправним тако, и по криминолошким и пенолошким димензијама. Садржина дисертације је подељена на три дела у оквиру којих се налази пет поглавља, уз уводне напомене и закључна разматрања. У првом поглављу било је речи о историјскоправној димензији имовинског криминалитета. Кривичноправно одређење имовинског криминалитета у позитивноправним прописима, сагледано је у другом поглављу. У трећем поглављу дат је опис емпиријског истраживања, криминолошких карактеристика и пенолошких обележја осуђеника за имовинска кривична дела, спроведеног у Окружном затвору у Новом Саду и Казнено поправном заводу у Сремској Митровици. Истраживање је даље, имплементирано, како у поглављу о криминолошким карактеристикама, тако и у поглављу о пенолошким обележјима учинилаца имовинског криминалитета.

У закључним разматрањима дат је кратак преглед рада уз сублимирање нових сазнања до којих се дошло писањем дисертације. Такође, аутор је изнео и своје препоруке с циљем смањења обима имовинских деликата и што боље ресоцијализације осуђеника за ову врсту кривичних дела.

Кључне речи: имовински криминалитет, извршиоци, осуђеници, испитаници, права осуђеника, третман.

Научна област: Правне науке.

Ужа научна област: Кривичноправна.

УДК БРОЈ: 343.8:343.

BASIC CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS AND PENOLOGICAL FEATURES OF PROPERTY CRIMES PERPETRATORS

PhD thesis titled Basic Criminological Characteristics and Penological Features of Property Crime Perpetrators is the author's endeavour to connect systematically in one place property crime with its perpetrators, in criminal law dimensions as well as in criminological and penological dimensions. The thesis content is divided in three parts containing five chapters, with introductory considerations, author's concluding observations and recommendations. The first chapter considers the legal and historical dimension of property crime. The criminological legal determination of property crime in positive law regulations, is presented in the second chapter. The third chapter gives the description of empirical research, criminological characteristics and penological features of convicts of property crimes, conducted in Novi Sad County Jail as well as in Penalty Correctional Institute in Sremska Mitrovica. The research is implemented, in the chapter on criminological characteristics as well as in the chapter on penological features of property crimes perpetrators.

Brief review of the study with subliming new conclusions reached by writing thesis is given in concluding observations. The author has stated his own recommendations aiming at reducing the scope of property crimes and better resocialization of convicts for this type of criminal offences.

Key words: property crime, perpetrators, convicts, examinees, rights of convicts, tretmant.

Scientific field: Legal sciences.

Narrow scientific field: Criminal law.

UDC NUMBER: 343.8:343.7

Садржај

ПРВИ ДЕО

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	10
------------------------------	-----------

ДРУГИ ДЕО ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП

I ИСТОРИЈСКОПРАВНА ДИМЕНЗИЈА ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА	16
--	-----------

1. Период приватне реакције на имовински криминалитет	17
2. Период државне реакције на имовински криминалитет	18
2.1. Реакција на имовински криминалитет и кажњавање у старом веку.....	19
2.2. Реакција на имовински криминалитет и кажњавање у средњем веку	22
2.3. Реакција на имовински криминалитет и кажњавање у новом веку	25
3. Историјскоправна димензија реаговања на имовински криминалитет у српском праву	26
3.1. Кажњавање у правним изворима српског средњовековног права	26
3.2. Кажњавање у правним изворима српског нововековног права	31
3.3. Кажњавање у правним изворима српског савременог права до 2005. године	34

II КРИВИЧНОПРАВНО ОДРЕЂЕЊЕ ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА У ПОЗИТИВНОПРАВНИМ ПРОПИСИМА	37
---	-----------

1. Имовински криминалитет у позитивноправним решењима држава бивше Југославије.....	39
1.1. Словенија	40
1.2. Хрватска	48
1.3. Македонија	54
1.4. Босна и Херцеговина	66
1.5. Република Српска	73

1.6. Црна Гора	82
2. Имовински криминалитет у домаћем позитивном праву Србије	90
2.1. Класификација имовинских деликата	107
2.2. Санкционисање имовинских деликата	110
3. Упоредни преглед законских решења за имовинска кривична дела у државама бивше Југославије	111
3.1. Словенија	112
3.2. Хрватска	123
3.3. Македонија	136
3.4. Босна и Херцеговина	153
3.5. Република Српска	165
3.6. Црна Гора	181
3.7. Упоредни преглед предвиђених казни за имовинска кривична дела у законодавствима држава бивше Југославије	193
4. Криминалистичко-полицијске мере и радње приликом сузбијања имовинског криминалитета	194

ТРЕЋИ ДЕО ЕМПИРИЈСКИ ПРИСТУП

I ОПИС ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА	204
1. Background истраживања	204
2. Предмет и циљ истраживања	207
3. Хипотезе које су проверене истраживањем	209
4. Узорак и метод истраживања	211
5. Временски оквир истраживања	212
II КРИМИНОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ УЧИНИЛАЦА ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА	213
1. Феноменолошка анализа истраживања	213
1.1. Структура имовинских кривичних дела	213
1.2. Место и време извршења кривичног дела	214
1.3. Старосно доба извршилаца	216

1.4. Саучесништво	217
1.5. Рецидивизам	220
2. Етиолошка анализа истраживања	223
2.1. Егзогени фактори	224
2.1.1. Породица	225
2.1.2. Професија	230
2.1.3. Школа и образовање	232
2.1.4. Економски услови и просперитет	235
2.1.5. Коришћење слободног времена	238
2.1.6. Средства масовне комуникације	240
2.2. Социо-патолошке појаве	243
2.3. Ендогени фактори	247
2.3.1. Интелигенција	248
2.3.2. Темперамент	251
2.3.3. Емоције	252
2.3.4. Мотивација	255
2.4. Оштећени	257

III ПЕНОЛОШКА ОБЕЛЕЖЈА УЧИНИЛАЦА ИМОВИНСКОГ

КРИМИНАЛИТЕТА	261
1. Казна затвора и њено извршење у односу на учиниоце имовинских деликата	261
2. Пријем и распоређивање осуђених унутар завода	262
3. Третман осуђеника	265
3.1. Рад и стручно оспособљавање осуђених лица	266
3.2. Учешће у слободним активностима	270
3.3. Осуђеничко самоуправљање	272
3.4. Индивидуално и групно прилажење третману.....	273
3.4.1. Индивидуални третман	274
3.4.2. Групни третман	281
3.5. Постпенална помоћ	283
4. Награђивање и кажњавање осуђеника	286
4.1. Проширена права и погодности	286

4.2. Дисциплински преступи и поступак	287
5. Поштовање права осуђеника	292
IV ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	309
ЛИТЕРАТУРА	318
ПРИЛОЗИ	330
Биографија	330
Библиографија	331
Изјава о ауторству	333
Изјава о истоветности штапаног и електронског облика докторске дисертације	334
Изјава о коришћењу	335

ПРВИ ДЕО

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Дневне новине, или дневна саопштења у електронском облику на својим ударним странама или порталима из часа у час, из дана у дан, објављују вести о томе да је неко извршио крађу, разбојништво, превару, изнуду и сл.

Тако на пример, навешћемо текст из дневних вести у електронској форми преузетих са портала *Мондо* од 4. 12. 2014. године, у којем пише:

Службеници Полицијске управе у Панчеву расветили су крађу 25 тона шина и поднели кривичну пријаву против седам особа. Основано се сумња да су извршиоци долазили путничким и теретним возилима на места извршења кривичних дела, односно до железничке пруге на релацији Владимировац-Ковин, где су употребом подесних алата (пајсера, монтирача, бренера и других подесних предмета) демонтирали и секли челичне железничке шине које су одвозили теретним возилима, наводи се у саопштењу у којем се истиче да је расветљено више кривичних дела тешка крађа на штету ЈП "Железница Србије" извршених од 15. августа до 11. октобра. На овај начин отуђено је више од два километра железничких шина, односно преко 25 тона челика и причињена је материјална штета око 7,5 милиона динара, на штету ЈП "Железница Србије". Део отуђених шина је пронађен на више откупних места секундарних сировина - отпадима на подручју Београда и Панчева, те ће надлежном тужилаштву бити поднете кривичне пријаве и против власника отпада, додаје се у саопштењу Полицијске управе у Панчеву. Полиција је поднела кривичну пријаву против седам особа надлежном тужилаштву у Панчеву, због постојања основа сумње да су извршили више кривичних дела тешке крађе.¹

Такође, интересантан је и текст преузет са портала *Бесплатна правна помоћ* из августа 2011. године, у коме пише:

Поштовани, мој рођак је доживео класичну превару, обману и ситну крађу. Оштећени је преварен за износ око 2.000,00 еура. Ради се о томе да му је један човек препоручио девојку која хоће да се уда за њега. Она је имала услов да јој се купе

¹ Портал Мондо, новински чланак, *За крадљивце шина код Ковина седам кривичних* - https://www.google.rs/?gws_rd=cr&ei=x8BGV6vsIMGSsgGGtZnIBQ#q=Mondo+crna+hronika+za+kradljivce+%C5%A1ina+kod+kovina+sedam+krivi%C4%8Dnih, приступ 24. 5. 2016.

*поклони у вредности од око 1.000, 00 еура. Овај човек је тражио провизију у истом износу и брат му је то дао. Мој брат је све то испунио да би се девојка изгубила после два дана и човек који је посердовао рекао да не зна ништа о њој. Проблем је још већи јер су они из Албаније и раде са једном особом овде из Србије. Да ли има сврхе покретати било какав поступак против њих. Молим вас за савет. Унапред захвална!*²

Овакви описи догађаја о извршеним имовинским кривичним делима, не разликују се много од сличних описа догађаја у другим земљама. Стога су имовински деликти, као појава у оквиру деликвентног и непожељног понашања људи, одувек скретали пажњу многим истраживачима правничког, криминолошког и социолошког усмерења.

Имовински криминалитет је појава стара колико и сама људска заједница. Појавом вишка вредности, који се огледао у било каквој имовини, од самог почетка је привлачио пажњу људи склоних девијантном понашању који су тежили да себи присвоје и ону имовину за коју су знали да им не припада. Ова врста криминалитета је увек била забрањена за све слојеве друштва.

Обим имовинског криминалитета се стално повећавао, без обзира на ретрибутивност казнене политике према учиниоцима. Увидевши то, нарочито у последње време, многи криминолози и пенолози у први план стављају савременије принципе, тзв. принципе ресторативне правде у борби против имовинског криминалитета.

У докторској дисертацији Основне криминолошке карактеристике и пенолошка обележја учинилаца имовинског криминалитета указује се на чињеницу да је имовински криминалитет стара појава, која своје порекло има у првобитним људским заједницама, чак и раније, и да је с јачањем државе, реакција друштва на криминалитет, еволуирала, из приватне реакције у јавну реакцију. На тај начин, створена су прва кривичноправна одређења имовинских деликата и њихових учинилаца. Несумњиво је, да су имовински деликти и њихови учиниоци од раније привлачили пажњу и криминолога, а у последње време и пенолога. Иако су још у античком добу постојале одређене криминолошке и пенолошке мисли о узроцима криминалитета и кажњавању њихових учинилаца, појава криминологије и зачетак пенологије, као самосталних наука, везује се за крај XIX века, јер до тада нису постојале свеобухватне тежње о

² Портал Бесплатна правна помоћ Про Бондо, новински чланак, *Преварени рођак* - <http://www.besplatnapravnapomoc.rs/?s=moj+ro%C4%91ak+je+prevaren&cat=0>, приступ 25. 5. 2016.

проучавању учинилаца имовинских деликата и начину њиховог санкционисања. Такође, истакнуто је, да су и у данашње време ретка свеобухватна и прецизна истраживања и разматрања о облицима имовинских деликата и њихових учинилаца. Истраживање феномена имовинског криминалитета и његових учинилаца имало би велики значај за даље проучавање и анализу како криминолошких карактеристика, тако и пенолошких обележја учинилаца имовинског криминалитета.

Структурално, дисертација се састоји из три дела у оквиру којих је обрађено пет поглавља. Поред овога, на почетку су дате уводне напомене а на крају закључна разматрања. Поглавља су: 1) *Историјскоправна димензија имовинског криминалитета*, 2) *Кривичноправно одређење имовинског криминалитета у позитивноправним прописима*, 3) *Опис емпијског истраживања*, 4) *Криминолошке карактеристике учинилаца имовинског криминалитета*, 5) *Пенолошка обележја учинилаца имовинског криминалитета*.

У поглављу докторске дисертације под називом *Историјскоправна димензија имовинског криминалитета*, анализирана су имовинска кривична дела и кажњавање њихових учинилаца кроз различита временска доба, почев од првобитне људске заједнице, преко старог и средњег века, до периода новог века. Указано је на прве начине друштвене реакције на друштвено опасно понашање учинилаца имовинских деликата. Процесом стварања државе, долази до јачања улоге и положаја личности, па се брига за сопствену и државну имовину огледа у виду стварања првих инкриминација у најстаријим правним нормама. Затим, описано је како су изгледале забране и кажњавања за имовинске деликте у најзначајним правним изворима током старог, средњег и новог века. Истакнуто је да се приликом еволуције кажњавања, издвајају два основна периода друштвене реакције на недозвољено понашање: период приватне реакције и период државне или јавне реакције.

Период приватне реакције огледао се у ремећењу правила колективног живота, док се период државне или јавне реакције, везује за настанак првих облика политичке власти, која уводи и обавља функцију правосуђа.

Имовински криминалитет и кажњавање за имовинска кривична дела у периоду старог века сагледаван је кроз сачуване правне изворе првих држава, све до 476. године (пад Западног Римског Царства), док се криминалитет и кажњавање у периоду средњег века, везивао за настанак и развој феудалне државне власти и идеје о испаштању, као основном циљу кажњавања током робовласничког периода. Кажњавање за имовинска

кривична дела у новом веку везано је за период жестоког сукобљавања двеју класа: класе феудалаца и новонастале буржоаске класе.

На систематизован и разумљив начин приказано је како се кажњавало за имовинске деликете на основу најзначајнијих правних извора српског средњовековног, нововековног и савременог права. За овај период истакнуто је да је пре Немањића у Србији била заступљена приватна реакција, која је постепено почела да се претвара у јавну. За време владавине Немањића у Србији је све више јачала државна реакција, што је резултирало установљавањем судова. У средњовековној Србији најзначајнији правни споменик био Душанов законик, донет 1349. године. Током периода турске владавине у Србији су престали да важе сви закони донети до тада, па је народ у овом периоду, сукобе и спорове решавао обичајним правом. Отпочињањем устанка против Турака 1804. године у Србији је започело доношење прописа који су се примењивали на ослобођеним територијама. С циљем прекидања благог кажњавања крадљиваца и лопова, посебно извршилаца крађа, у мају 1845. године донета је Уредба о кажњавању крадљиваца и лопова. Кривични законик Кнежевине Србије из 1860. године, са низом измена, важио је на подручју Србије све до 1918. године, а од те године, па све до 1930. године, неке његове одредбе важиле су и на подручју целе новоформиране Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Осврћући се на даљи прогрес правног система, током трајања Другог светског рата на ослобођеним територијама је донето више прописа, којима је отпочело стварање новог правног поретка, а да је доношењем Устава 1946. године створена могућност за изградњу правног поретка у новоформираној држави. На крају овог поглавља, као посебно интересантан, наведен је Кривични закон Социјалистичке Републике Србије из 1977. године, који је у глави шеснаестој прописивао Кривична дела против имовине.

У поглављу названом *Кривичноправно одређење имовинског криминалитета*, представљен је кривичноправни аспект, у вези са врстама имовинских кривичних дела и њиховим заједничким карактеристикама. Запажено је да у савременом кривичном законодавству, појам имовинских кривичних дела није једнако одређен, и да значајне разлике постоје између законодавстава појединих земаља, како у погледу садржине, тако и у погледу обима ове врсте кривичних дела. Затим, да имовински деликти по својој учесталости представљају најчешћи вид кривичних дела и да њихов број у укупном криминалитету, премашује половину свих извршених кривичних дела. Овај тип криминалитета спада у класични криминалитет, и да њега познају све друштвено-економске формације, јер су кривична дела против имовине управљена како против

друштвене имовине, тако и против приватне имовине, без обзира да ли се ради о покретној или непокретној имовини.

Такође, већи део у оквиру овог поглавља, посвећен је анализи упоредноправних решења у вези имовинских кривичних дела земаља бивше Југославије (Словенија, Хрватска, Македонија, Босна и Херцеговина, Република Српска, Црна Гора).

На крају, истакнут је и значај криминалистичко-полицијских мера у сузбијању имовинских кривичних дела, с освртом на аналитичке показатеље Полицијке управе у Новом Саду.

У поглављу под називом *Опис емпиријског истраживања*, представљен је општи циљ истраживања. Као општи циљ истраживања у Окружном затвору у Новом Саду и Казнено поправном заводу у Сремској Митровици, истраживач је поставио утврђивање феноменолошких и етиолошких карактеристика учинилаца блажих облика имовинских кривичних дела и анализу стратегије третмана осуђеника за ову врсту кривичних дела и превенцију појаве. Узорак су чинили пунолетни осуђеници мушког пола, који су се у време истраживања налазили у поменутих установама и издржавали казне затвора због учињених имовинских кривичних дела. Поред овога, желели смо да проверимо и упоредимо ниво поштовања права осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела (Окружни затвор у Новом Саду) са нивом поштовања права осуђеника за теже облике имовинских кривичних дела (Казнено поправни завод Сремска Митровица), на основу њихових личних опажања и ставова. Представљене су хипотезе истраживања, и наведене су коришћене методе. Истраживање је даље, представљено кроз четврто (*Криминолошке карактеристике*) и пето поглавље (*Пенолошка обележја*).

У поглављу названом *Криминолошке карактеристике учинилаца имовинског криминалитета*, пажња је усмерена на феноменолошка обележја и на етиологију имовинског криминалитета. Приликом обраде овог дела докторске дисертације истакнуто је, да облици имовинских деликата показују изразиту динамику и висок степен прилагођавања променама у друштвено-економским односима, да се имовински деликти карактеришу с изузетно високим бројем кривичних дела с непознатим извршиоцем, и да је објашњење узрочности имовинских деликата и питање због чега се ови деликти јављају у друштву, као све масовнија друштвена појава и појединачно понашање делинквената, постало једно од централних питања криминологије, а криминална етиологија која проучава, између осталог и узрочност имовинских деликата, њен главни и најсложенији део. Теоријским објашњењем и коментарисањем нашег истраживања, урађена је феноменолошка и етиолошка анализа. У оквиру

феноменолошке анализе било је речи о обиму и динамици ових дела у Републици Србији, структури имовинских кривичних дела, месту и времену извршења, старосном добу извршилаца, саучесништву и рецидивизму. Етиолошка анализа је обухватила спољне факторе узрочности имовинског криминалитета, као што су: породица, професија, школа и образовање, економски услови и просперитет, коришћење слободног времена и средства масовне комуникације. Након овога, обрађен је део у вези са социо-патолошким појавама. На крају, било је речи и о ендогеним факторима: интелигенцији, темпераменту, емоцијама, мотивацији, и оштећеном.

У последњем поглављу под називом *Пенолошка обележја учинилаца имовинског криминалитета*, уз излагање истраживања, писано је углавном, о казни затвора и начину њеног извршења. Третману осуђеника за имовинска кривична дела, посебно индивидуалним циљевима, се посвећује посебна пажња. Даље, говори се о доласку и распоређивању осуђеника, обуци и упошљавању, учешћу у слободним активностима, положају и поштовању права осуђеника и дисциплинским преступима и иреченим мерама.

На крају докторске дисертације, уследила су закључна разматрања у вези свих добијених сазнања и резултата у теоријском делу рада и еперијском истраживању. Такође, у оквиру ових разматрања дате су и препоруке аутора, с циљем смањења обима имовинских деликата и што боље ресоцијализације осуђеника за ову врсту кривичних дела. Препоруке су усмерене према породици, центрима за социјални рад, основним и средњим школама, државним установама које се баве питањем рада и запошљавања и установама за извршење кривичних санкција.

ДРУГИ ДЕО
ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП

I

ИСТОРИЈСКОПРАВНА ДИМЕНЗИЈА ИМОВИНСКОГ
КРИМИНАЛИТЕТА

Историјски посматрано, у првобитној родовској и племенској заједници није било имовинског криминалитета као негативне друштвене појаве, у правом смислу. Постојали су само појединачни, издвојени случајеви кршења друштвених правила живота и друштвене дисциплине.³ Међутим, и првобитни људски колективи су на такве негативне појаве различито реаговали. Та реакција чланова првобитних људских устројстава зависила је од тога да ли су недозвољена понашања извршена унутар породице, према неком њеном члану, или између чланова разних породица једне шире друштвене групе. Отуда се, као реакција на недозвољена понашања појединаца или група, разликују: прогонство из заједнице, освета и измирење у виду средстава накнаде за причињену штету (композиција), као форме приватне реакције на недозвољено понашање, или као почечи кажњавања у виду „ултимативних форми неодобравања од стране групе“.⁴

Имовински криминалитет се појављује као револт појединих људи, или група људи према одређеним друштвено-економским условима живота. Како су се ти услови током историје мењали, тако се мењало и схватање о имовинском криминалитету и однос према појединим његовим облицима. Међутим, без обзира што је имовински криминалитет временом мењао своје облике и видове испољавања, он никада није мењао своју суштину. Повећање обима ове врсте криминалитета, доводило је и до промена у санкционисању његових учинилаца. Настанком првих робовласничких држава, почиње и период јавног реаговања на појаву имовинског криминалитета. Држава је тада постепено почела да врши трансформацију мера првобитне друштвене реакције у кривично правни систем казни.⁵

³ Н. Срзентић, А. Стајић, Љ. Лазаревић, *Кривично право СФРЈ, Општи део*, Савремена администрација, Београд, 1994. године, стр.16.

⁴ R.R. Korn, L.W. McCorkle., *Criminology and Penology*, Holt, Rinehartand Winston, New York 1959., p. 359.

⁵ Видети: Д. Јовашевић, *Кривично право, Општи део*, Номос, Београд, 2010. године, стр. 25-27.

Проучавањем историјата имовинског криминалитета и кажњавања његових учинилаца, посматраног упоредо с еволуцијом људског друштва, стичу се сазнања о развоју државне реакције на имовински криминалитет.

1. Период приватне реакције на имовински криминалитет

Период приватне реакције на имовински криминалитет, због недостатка научних писаних радова који би се бавили само овом врстом криминалитета у то време, можемо посматрати кроз призму приватне реакције на криминалитет уопште. Познато је да се овај период реакције заснивао на ремећењу правила колективног живота у заједници, самим тим и нападом на туђу имовину. У оваквим случајевима, заједница је реаговала, како би, уопште опстала, и како би сачувала имовину и свој устаљени поредак. Заједница је тада имала строго одређен став према сопственим интересима. Учиница деликта је била особа која је, поступајући против устаљених кодекса понашања унутар заједнице, изгубила право да група води рачуна о њој. Као што је познато, у периоду приватне реакције на негативна понашања чланова заједнице, заједница је реаговала мерама у виду: протеривања или прогонства из заједнице,⁶ осветом (нарочито крвном осветом) и откупнином (композицијом). Реч је дакле, о првобитним људским заједницама, у којима је, ипак, девијантно⁷ понашање санкционисано.

Пошто је племенска заједница почивала на крвном сродству, њу су обједињавала верска обележја, па је недозвољено понашање био акт који је управљен не само против другог припадника заједнице, већ и против божанства. У овом периоду Л. Морган пише да „религија обухвата највећим делом елементе уобразиље и емоција које су неприступачне сазнању, па из садашње перспективе, то изгледа гротескно и непојмљиво“.⁸

У првобитним људским заједницама одговорност за недозвољено понашање појединца лежала је на заједници, а не на појединцу. Међутим, било би погрешно ако би се за тај период сматрало да појединац у таквом друштву није одговарао за своја

⁶ Прогонство из заједнице, је била реакција која се примењивала за тежи вид кривице припадника заједнице. Неписане друштвене норме, обичаје чврсто усађене у свест људи поштовали су сви чланови заједнице, јер су оне биле услов њиховог опстанка. Обичаји су, како их је дефинисао Тихомир Ђорђевић, „искуством и навиком створене одредбе, које као какви закони, иако нигде нису написани, управљају целокупним животом и радом извесног друштва“. Љ. Милосављевић, *О традиционалном и модерном*, Зограф, Ниш, 2004. године, стр. 23.

⁷ Израз девијантан потиче од латинске речи „*deviatio*“ - што у преводу значи одступање, тј. онај који одступа од уобичајених стандарда.

⁸ Л. Морган, *Древне друштво*, Просвета, Београд, 1981. године, стр. 35.

недозвољена понашања. Напротив, друштвена реакција према појединцу могла је бити оштра и сурова. На њега се гледало као на нечасно биће, као на непријатеља од кога заједница треба да се ослободи.

Пошто се оваква друштвена реакција на недозвољено понашање појединца састојала у тежњи, да се поврати поремећена равнотежа у заједници, већ тада су израђене за тај период адекватне институције и механизми који су водили ка задовољавању те тежње. Ту долази на првом месту установљавање система композиције којом се донекле постизао повраћај поремећене равнотеже путем предје новца или других материјалних предмета оштећеној заједници.⁹

Увођење система композиције имало је за циљ да се што више сузбије сурова освета. Породица онога ко је учинио неко кривично дело, плаћала је сразмерну надокнаду породици повређеног, односно оштећеног. Старање о интересима члана своје породице био је преостали родовски обичај, који се споро губио.¹⁰ Временом су прецизно одређиване висине композиционе надокнаде и брига о њеној наплати прешла је у надлежност државе. Систем композиције се спроводио као државна мера, која се изрицала у предвиђеном поступку.

На крају, део композиције је почео да се издваја за државну касу, па је тиме њен развој био у интересу владајуће структуре.¹¹ Имајући у виду начин еволуције композиције, можемо рећи да је она у ствари претеча касније устројене новчане казне.

Посматрајући период приватне реакције са пенолошког аспекта, можемо истаћи да је и тада постојала нека врста санкционисања преступника у првобитним људским заједницама. Међутим, у овом периоду не може се рећи да су те реакције заједнице имале за циљ одмазду и застрашивање, већ су оне, биле усмерене на враћање нарушених устаљених односа међу члановима заједнице.

2. Период државне реакције на имовински криминалитет

Период државне реакције на имовински криминалитет везује се за настанак структура државне власти. Наиме, јачањем државне власти и њених структура, држава је постепено преузимала све функције и видове борбе против криминалитета. Сам

⁹ Видети: М. Милутиновић, *Пенологија*, Савремена администрација, Београд, 1992. године, стр. 5.

¹⁰ Л. Морган, *op. cit.*, стр. 177.

¹¹ Видети: С. Константиновић Вилић, Миомира Костић, *Пенологија*, Центар за публикацију Правног факултета у Нишу, Ниш, 2011. године, стр. 78.

почетак јачања државне власти, уједно представља завршетак периода приватне реакције на недозвољена понашања појединаца, или група. Дакле, тек настанком државе може се говорити о имовинском криминалитету и санкционисању његових учинилаца. Упоредо са настанком државе, формирају се и први облици политичке власти, која уводи и обавља функцију правосуђа и која је увек, у великој мери, била праћена класним обележјима.

Зачетке правосуђа је обележило посредништво у спору, које је најпре имало за циљ да мири завађене стране. Временом, јачањем државне власти, јачала је моћ и функција судова. Одговорност учиниоца постаје индивидуална, с тежњом да се утврди и његова намера. У доказивању кривице и кажњавању учиниоца, примењивана је окрутност. Напредак у односу на суровост у кажњавању је остварен оног момента када се јавила тежња за остварењем сразмерности између кривичног дела и казне, с тим што су се, у различитим друштвеним формацијама, примењивали и различити критеријуми, како би се одредило који је деликт тежи, а који је лакши.

2.1. Реакција на имовински криминалитет и кажњавање у старом веку

За сагледавање реакције на имовински криминалитет и кажњавање у старом веку било је потребно изучавање сачуваних правних извора држава, све до 476. године (пад Западног Римског царства).¹² Правни поредак у првим државама није настао искључиво преображајем постојећих обичаја. Као важан извор права тог времена служиле су и судске одлуке, које су добијале значај опште норме. Одлуке и наредбе доносио је владар, али и свештеници, чија је улога у стварању, тумачењу и примени права била знатна. Робовласничко право одликовало се строгим разликовањем правног положаја појединих категорија становништва. Принцип талиона¹³ временом је постао

¹² Интересантно с пенолошког аспекта, треба поменути, да се у римском праву, у доба Републике, број кажњивих радњи увећао и потпуније се регулисало право магистрата на изрицање казни. Створени су стални поротни кривични судови, који спроводе утврђени кривични поступак. Д. Николић, *Фрагменти правне историје*, Институт за правна и друштвена истраживања Правног факултета у Нишу, Ниш, 1997. године, стр. 125.

Такође, везано за овај период, Хетитски законик (15-16 в.п.н.е), садржи највише одредби из области кривичног материјалног права. Највећи број деликата кажњавао се имовинском казном, а тек мали број смртном казном. За извршење казне био је задужен сам краљ. Исто тако, краљ је могао да опрости смртну казну. Видети: Љ. Кандић, *Одабрани извори из опште историје државе и права*, Савремена администрација, Београд 1977. године, стр. 71-72.

¹³ Основ принципа талиона налази се у члану 196, који гласи: “Ако је неко избио око слободном човеку, избиће му се око.”, и 200, који гласи: „Ако је неко избио зубе човеку истог положаја као што је он, избиће му се зуби.“ Опширније: Д. Николић, А. Ђорђевић, *Законски текстови старог из средњег века*, *Bona Fides*, Ниш, 2002. година, стр. 39.

привилегија слободних и пуноправних чланова друштва. Избегавање одмазде, по принципу талиона, било је могуће само када је кривац располагао материјалним добрима којима је плаћао своју слободу. Тако је по асирском праву композиција могла да се примени када су учињена она дела за која је било предвиђено сакаћење, или смртна казна.¹⁴

Један од најстаријих сачуваних писаних докумената овога времена је Хамурабијев законик,¹⁵ који је садржао само фрагментарне одредбе кривичног права.¹⁶

Структурално Законик на почетку прописује одредбе о суђењу и судском поступку (члан 1-5), затим одредбе о имовинским односима (6-126), о браку и породици (127- 195), о кривичним делима против личности (196-220) и на крају о разноврсним пословима и услугама: о коришћењу, оштећењу или крађи туђих средстава за рад (221-282).¹⁷

Законик је предвиђао кривична дела против имовине у виду најразноврснијих крађа које су се кажњавале новчаним казнама, а изузетно и смртном казном ако су украдене дворске или храмовске ствари.¹⁸ За кривично дело разбојништва је била предвиђена смртна казна. У члану 22. овог Законика било је прописано „ако неко изврши разбојништво и буде ухваћен, да се убије“.¹⁹

Поред индивидуалне, у Законику је била предвиђена и колективна кривична одговорност.²⁰ У члану 23. је предвиђена колективна и то подељена, солидарна одговорност за извршење кривичног дела разбојништва под условом да је извршилац разбојништва остао недоступан органима гоњења. Наиме, у случају да разбојник не буде ухваћен, тада је била предвиђена могућност да оштећени пред богом тражи да му се надокнади штета, односно да му се намири све што је однесено извршеним кривичним делом. За овакве ситуације је законик предвиђао принцип колективне одговорности села, насеља и старешине насеља на чијем је подручју разбојништво

¹⁴Д. Николић, *Фрагменти правне историје*, op.cit, стр. 43-44.

У асирском праву композиција, то јест материјална надокнада која отклања крвну освету или примену талиона, могла је да уследи чак и у случајевима када је за извршено кривично дело предвиђено сакаћење, или чак смртна казна“. Цитат према: Д. Николић, *Опита историја права*, СБЕН, Ниш, 2007. година, стр. 37.

¹⁵ Хамурабијев законик, исписан акадским језиком на базалтној стени, пронађен је 1901. године у Сузи на територији Ирана. На српски језик је преведен од стране професора Чедомира Марковића 1925. године. Хамурабијев законик установљава принцип објективне одговорности, осим у члановима 206. и 207. Видети: С. Јасић, *Закони старог и средњег вијека*, Просвета, Београд, 1968. година, стр. 49.

¹⁶ Видети: Korn,R.R, McCorkle L.W., loc. cit.

¹⁷ А. Finet, *Le Code de Hammurabi*, Les Editions du Cerf, Pariz, 1973., p. 14.

¹⁸ Д. Николић, *Упоредна правна историја*, СБЕН, Ниш, 2005. године, стр. 54.

¹⁹ Ч. Марковић, *Законик Хамурабија*, Геце Кона, Београд, 1925. године, стр. 33.

²⁰ R. Festić, *Stari kodeksi*, Magistrat, Sarajevo, 1998. godine, str. 67-79

извршено. Они су били обавезани да оштећеном надокнаде сву штету проузроковану кривичним делом.²¹

У старом египатском праву, извесна сазнања о кажњавању преступника сачувана су у документима судске праксе, у појединим указима фараона, наредбама и другим управним актима. За крађу, превару, фалсификат и употребу лажних мера изрицане су телесне казне (батинање, одсецање носа и ушију, наношење рана). Уз телесне казне, некада се примењивала казна конфискације имовине и упућивање на принудни рад.²²

Египатско право у поређењу са вавилонском правом, је било доста неразвијеније. Оно се углавном ослањало на обичајно право, па је самим тим потреба за законима и кодификацијама била мања. Овакви обичаји, који носе своје порекло још из времена дубоке племенске прошлости, остаће дуго у примени.²³

Кривично право Атине је делимично имало обележја приватног, а делимично јавног права. Оштећени коме је повређен његов интерес или општи интерес полиса, имао је неколико могућности. Могао је да против тог лица предузме освету, затим да захтева имовинску накнаду, или да од суда тужбом затражи пресуду.

За кривично дело крађе увек се гонило само по приватној тужби, па чак и онда када је прелазила у разбојништво. Код обичне, прости крађе, осим што је учинилац био у обавези да врати украдену ствар, он је био дужан и да оштећеном исплати и двоструку вредност украдене ствари.²⁴

Што се тиче казни, које су се између осталих односиле и на извршиоце крађа, честа је била атимија (губитак части). Она је била прописана за разна кривичина дела (за крађу, расипништво, финансијске преступе у односу на државу, злоупотребу у коришћењу политичких права, подношењу скупштини незаконитих предлога, за вређање богова и храмова, недозвољену проституцију, итд.). Изрицала се као самостална казна, али се дешавало да у пракси буде изречена и са другим санкцијама, на пример, имовинским.²⁵

Најстарији римски правни споменик овог времена је Закон XII таблица, који је уједно представљао и прву правну кодификацију.²⁶ Осма и девета таблица су садржале одредбе о деликтима. Оригинални текст овог Закона није сачуван, али је готово у

²¹ Д. Николић, *Фрагменти правне историје*, op.cit., стр.73-75

²² С. Константиновић Вилић, М. Костић, op. cit., стр. 81.

²³ J. Modrzejewski, *L'Egypte Ptolemaïque*, Aspects institutioneles, Paris, 1989., p. 26.

²⁴ Д.Николић, op.cit., стр. 110.

²⁵ А. Harrison, R., W., *The Law of Athens*, I-II, Oxford, 1968-1971., p. 31

²⁶ Ауθενичност и време доношења овог Закона су пременет многих дискусија и дан данас. Видети: С. Шаркић, Д. Поповић, *Велики правни системи и кодификације*, Издавачка кућа „Драганић“, Београд, 2005. године, стр. 39.

целини реконструисан преко каснијих многобројних коментара, цитата и разних других историјских извора. Овај закон је предвиђао да се телесне казне примењују највише код крађе.²⁷

2.2. Реакција на имовински криминалитет и кажњавање у средњем веку

Када говоримо о имовинском криминалитету у средњем веку, мислимо на период од пропасти Западног Римског царства 476. године до 15 века, односно до открића Америке (1492. год.) Овај период се везује за настанак и развој феудалне државне власти и идеје о суровом испаштању, као основном циљу кажњавања учинилаца деликата, током робовласничког периода. Познато је да је идеји суровог испаштања у то време била придодата и идеја о застрашивању околине у којој је учинилац деликта живео. На овај начин издвојила се и нова концепција правосуђа, која је у себи садржала и носила одлике политичке воље владајуће класе.

У феудализму није постојало кодификовано кривично законодавство. Између тежине кривичних дела и изречених казни постојала је огромна диспропорција. Једина доследност постојала је у исказивању претеране суровости приликом кажњавања за извршене деликте. За припаднике различитих класа постојала је неједнакост пред судом. Према племићима нису примењиване мере друштвене деградације, као ни телесне казне мучењем.

Казнени систем овог периода, предвиђао је неколико врста казни: смртну, телесну, новчану казну, конфискацију и прогонство. Најраспрострањеније су биле телесне казне.

Интересантно са аспекта имовинског криминалитета су чињенице да је за крађу у поврату била предвиђена телесна казна одсецања руке, а да је за оштећење туђих ствари била прописана новчана казна.²⁸

Франачка држава је типична ранофеудална западноевропска држава. Право у Франачкој важило је по персоналном, а не по територијалном принципу. Оваква појава се јавила као последица етничке хетерогености становништва и услед постојања јако изражене свести о племенској припадности.²⁹

²⁷ Видети: Д. Николић, А. Ђорђевић, *Законски текстови старог и средњег века* (2007)., стр. 80-82.

²⁸ Д. Николић, *op. cit.*, стр. 215.

²⁹ Т. Ј. Rivers, ., *Laws of the Salian and Ripuarian Franks*, AMS Press, University of California, 1986., p. 22.

Средњовековно кривично право Франачке државе највише познаје дела против личности (убиство, телесне повреде, увреда, клевета, отмица, силовање, ограничавање слободе кретања) и против имовине (крађа, паљевина, оштећење туђе ствари).³⁰

Доста пажње се посвећује кривичном делу крађе. У члану II предвиђено је шеснаест тачака “О крађи свиња“ за које су прописане различите казне, у зависности од тога да ли је украдено сисанче, прасе које може живети без мајке, годишњак, крмача, двогодац, нераст или предводница крмача, заветна свиња, итд.

За крађе се иначе кажњавало новчаном казном. Висина казне је зависила од разноврсних претпостављених околности, које су прилично детаљно дате, описане у самом законском тексту, што ове одредбе чини посебно занимљивим. На пример, уколико је реч о крађи у кући кажњаваће се строже од крађе ван куће, провална крађа се сматра опаснијом од просте крађе, а крађа коју изврши роб, повлачила је још и 120 удараца бичем, па и ушкопљење уколико овај не би имао да плати казну од 6 солида.³¹

У раном средњем веку само је шеријатско право још представљало један аутохтони, заокружени правни систем. Ово право није било подложно променама као појавни свет, стога се сматра ванвременском чињеницом. И право и власт потиче из истог извора и налази се у Божјим рукама. Правда се изриче у име Алаха, а не у име владара.³²

Карактеристично за средњовековно шеријатско кривично право је да исламска правна наука познаје три категорије кривичних дела које чине: злочини предвиђени Кураном, кривична дела против личног интегритета и сви остали преступи.

Куран је предвиђао пет кривичних дела, од којих су два била имовинска. За њих је била искључена могућност опроста или нагодбе, јер је кажњавање извршилаца ових дела захтевао сам Алах. У ову групу кривичних дела спадају:

- крађа (која се кажњавала одсецањем десне руке),
- разбојништво (за које је била предвиђена смртна казна),
- прељуба (у почетку је кажњавана са 100 удараца бичем - време халифа, а касније је прерасла у новчану казну),
- лажна оптужба за прељубу и
- употреба вина или каквог другог алкохолног пића.

³⁰ K.F. Drew, *The Laws of the Salian Franks*, Philadelphia, 1991., p. 32.

³¹ Д. Николић, *Упоредна правна историја*, op. cit., стр. 169.

³² N.J. Coulson, *A History of Islamic Law*, Aldine Transaction, Edinburgh, 1964., p. 22.

Немогућност опроста за ова кривична дела, донекле је ублажена идејом активног кајања. На пример, уколико лопов врати украдени предмет пре подизања тужби, казна је могла да изостане.

Захваљујући Мухамеду у кривичном праву је успостављена правна једнакост. Да би се такво стање одржало, он је упозорио своје следбенике: “Пропали су народи пре вас што су угледног човека ослобођали када би украо, а када би немоћан украо над њим извршавали казне.”³³

Византијско средњовековно кривично право се заснивало на старом римском начелу, које се потврђује у Дигестама, да је за постојање кривичног дела важнија намера него последица.³⁴

Казнени систем средњовековне Византије познавао је пет врста казни смртну, телесну, новчану, конфискацију и прогонство. Ономе ко изврши крађу у поврату следовало је одсецање руке. За кривична дела оштећења туђих ствари углавном су прописиване новчане казне.³⁵

Кривично право Англосаса у средњем веку подсећало је на право других германских раних држава на континенту. Кривична дела којим се нарушава краљевски мир, сматрана су најтежим. У ову групу кривичних дела поред велеиздаје, подмуклог убиства, силовања, ковања лажног новца, спадала су и имовинска кривична дела разбојништво и паљевина.³⁶

Средњовековно кривично законодавство словенских народа, у раном феудалном праву, до 12. века, нису одликовале кривичне кодификације. Феудални друштвени односи у Русији почели су да се развијају тек у 10. веку.

Одређивање кривичног дела, на један општији начин везује се за Руску правду. У овом Законику, биле су познате само две врсте кривичних дела. Кривична дела против личности гед су спадали убиство, телесне повреде, увреда и туча, као и кривична дела против имовине у која су спадали разбојништво, крађа, повреда међа и незаконито коришћење туђе имовине.³⁷

³³ Видети: С. Аврамовић, В. Станимировић, *Упоредна правна традиција*, Службени гласник, Београд, 2009. године, стр. 194.

³⁴ Д. Николић, *Историја права стари и средњи век*, СБЕН, Ниш, 2011. године, стр. 351.

³⁵ Видети: Д. Николић, *op. cit.*, стр. 352.

³⁶ Д. Николић, *Фрагменти правне историје*, *op. cit.*, стр. 261.

³⁷ Видети: Д. Николић, *Древноруско словенско право*, Службени лист СРЈ, Београд, 2000. године, стр. 92.

2.3. Реакција на имовински криминалитет и кажњавање у новом веку

У периоду новог века, који обухвата раздобље од краја 15. до почетка 20. века, имовински криминалитет се може сагледавати осврћући се на правни поредак континенталне Европе. Интересантно је да се и у овом периоду још увек не напуштају испаштање и застрашивање као циљеви кажњавања учинилаца деликта. Познато је да овај период представља жестоко сукобљавања двеју класа: класе феудалаца и новонастале буржоаске класе.

С аспекта имовинског криминалитета, интересанто је истаћи изузетну суровост у кажњавању. Према Бејлију и Смуту у Енглеској је током 18. века било прописано преко 350 деликата, за чије је извршење била предвиђена смртна казна, укључујући крађу марамица, сечење дрвета вишње, крађу писма, превару, крађу оваца, удруживање са циганима и џепарошима. Међутим, упркос тако тешким и суровим казнама ниво криминалитета је наставио да расте. Слична ситуација била је и у колонијалној Америци, где је за десетине кривичних дела била предвиђена смртна казна.³⁸

Крајем 17. и почетком 18. века уводи се казна присилног рада, која се изрицала и према учиниоцима имовинских деликата, која је сматрана „казном и патњом“. У периоду развијеније индустријске револуције, јављају се глобе, као посебне казне, које се касније могу замењивати казном затвора.³⁹

Као пример нове кривичне кодификације овог периода на тлу Европе, настале под утицајем кривичноправних школа био је свакако француски Кривични законик из 1810. године. Овим Закоником су пооштрене санкције у односу на револуционарни, и поново уведене окрутне казне. Законик је предвиђао смртну казну, доживотну робију, депортацију, тежак принудни рад⁴⁰ и казну затвора.

Поред кривичних дела фалсификовања и употребе лажних мера, за имовинска кривична дела крађе и преваре изрицане су телесне казне, а уз њих су у зависности од случаја до случаја, изрицане још и казна конфискације и упућивања на принудан рад.⁴¹

³⁸ Видети: С. Констатиновић Вилић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 89 (W.C. Bailey, R.W. Smith, *Punishment: Its severity and Certainty, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, Vol. 63, Number 4, 1972., p. 530).

³⁹ М. Милутиновићу, *Криминална политика*, Савремена администрација, Београд, 1984. године, стр. 36.

⁴⁰ Према мушкарцима и женама, који су били осуђени на казну принудног рада, примењивани су различити поступци. Мушкарци, осуђени на принудни рад, радили су најтеже послове и носили на ногама говорне кугле или су били ланцима везани по двојица, уколико је то дозвољавала природа рада на који су били упућивани. Жене и девојке, осуђене на принудни рад, биле су „употребљаване“ само у оквиру казног завода.

⁴¹ Видети: Д. Николић, *Историја права стари и средњи век*, *op. cit.*, стр. 43.

Законик је предвиђао и кажњавања за саучесништво и упућивање у поправни дом лица млађих од шеснаест година. Према члану 62. ко узме украдену ствар или ствар добијену извршењем кривичних дела казниће се као саучесник за то кривично дело. Према члану 66. уколико оптужени има мање од шеснаест година, а учинио је кривично дело без знања надлежних лица, он ће бити ослобођен. Међутим, то лице може бити упућено у поправни дом одлуком суда, с тим да не може остати тамо дуже до ненавршене двадесет и једне године.

Поред сагледавања стања на тлу континенталне Европе, треба напоменути да су се казне друштвене деградације задржале у примени до 19. века и на просторима Америке. Столица за кажњавање представљала је казну за „нацак бабе“, у Њу Џерсију, 1870. године. Столица се између осталог примењивала и према учиниоцима ситних крађа.⁴²

3. Историјскоправна димензија реаговања на имовински криминалитет у српском праву

Историјскоправну димензију имовинског криминалитета у српском праву, тј. развитак и карактеристике имовинског криминалитета, облике кажњавања његових учинилаца и пенитенцијарних система, могу се разврстати у неколико различитих временских периода, кроз које је долазило до извесног развоја, али и квалитативних промена и решења у кривичном законодавству, на прелазу једног периода у други. Те периоде би могли поделити на: имовински криминалитет у правним изворима српског средњовековног права, имовински криминалитет у правним изворима нововековног права и имовински криминалитет савременог права до 2005. године.

3.1. Кажњавање у правним изворима српског средњовековног права

Имовински криминалитет у правним изворима српског средњовековног права, везујемо за почетак владавине Немањића.⁴³ За овај период с аспекта имовинских

⁴² Р. Млађеновић-Купчевић, *Основи пенологије*, Свјетлост, Сарајево, 1981. година, стр. 41-42.

⁴³ Пре Немањића у Србији је била заступљена приватна реакција која је постепено почела да се претвара у јавну. Т. Тарановски, *Историја српског права у Немањићкој држави*. Службени лист, Београд, 1996. године, стр. 352.

кривичних дела значајно је поменути Законоправило⁴⁴ које је детаљно уређивало кривично дело крађе. Оно је правило разлику између крађе на штету цркве и на остале крађе.

За крађе из цркава је било предвиђено следеће:

- „онај ко би у току ноћи нешто украо из цркве, био би кажњен смртно, а казна би се извршавала бацањем зверима у јаму“,
- „за дневну крађу из цркве слало се на доживотну казну копања златне руде,
- „за крађе из великих цркава извршиоци су кажњавани одсецањем главе мачем.“⁴⁵

Као што видимо Савино законоправило доста детаљно уређује крађу црквених ствари, јер је и донето ради уређења и очувања црквених односа. За разлику од њега, Прохирон предвиђа да ће се за крађу црквених ствари крадљивац ослепети.

У средњовековној Србији најзначајнији правни документ је био Душанов законик, донет 1349. године, у коме су најбројније биле одредбе кривичног права.⁴⁶ Овај законик је садржао читаву лепезу казни, као што су: смртна казна, изгнанство за јеретике и полуверце, телесне казне, новчана казна, конфискација, казна лишења слободе, губитак часних права.

За имовинске деликте у овом периоду, углавном су се изрицале телесне казне, новчана казна, конфискација, казна лишења слободе и губитак часних права. Телесне казне, које су посебно интересантне за извршиоце имовинских кривичних дела, извршаване су сурово.

У члану 145. је била предвиђена одредба којом се забрањује постојање и деловање гусара (разбојника) и крадљиваца (тата) у свим земљама царства и по свим жупама и пределима. За гусара је била предвиђена смртна казна вешањем наглавце, а за лопова телесна казна ослепљењем. Такође, била је предвиђена и колективна одговорност села на чијем подручју се затекне гусар или тат. То село је требало да се распе, а старшина села да се везан доведе пред краља. Овај старшина се потом

⁴⁴ Најстарији сачуван правни акт овог времена је Законоправило Светог Саве, које је усвојено на сабору у Жичи 1221. године. Законоправило је сматрано највишим правним актом српске цркве. Прота Матеја Ненадовић је наставио Савин законодавни рад. На Законоправило наилазимо и у Српском грађанском законнику из 1844. године (чланови 93 и 94).

⁴⁵ Видети: *Законоправило или Номоканон Светог Саве, Иловички претис 1262. године – фототипија*, приредио и прилоге написао Миодраг М. Петровић, Дечије новине, Горњи Милановац, 1991 г., стр. 251б.

⁴⁶ Душанов законик је донет на сабору у Скопљу, 21. маја 1349. године, у присуству цара, патријарха Јоаникија и највиших духовних и световних великодостојника. Такође, Закон је допуњен 1354. године на сабору у Серезу. Видети: Љ. Кркљуш, *Правна историја српског народа*, Прометеј, Нови Сад, 2002. године, стр. 57- 58.

обавезивао да надокнади сву штету која је проузрокована извршеним ових кривичних дела.⁴⁷

Законик је предвиђао кривичну одговорност и јавну осуду за лица која не би "послушала", дакле поступила по наредбама ("књигама") царских судова у погледу кривичног гоњења и кажњавања учинилаца кривичних дела разбојништава и крађе (члан 148).⁴⁸

За овај период везујемо и Карађорђево криминално законик. Овај законик је познат још и као "Правила војена и народна". Према претпоставкама историчара донет је од стране самога војводе Ђорђа Петровића Карађорђа 1807. године.⁴⁹

Текст овог законика пронађен је тек 1903. године у Државној архиви Краљевине Србије. Имао је само 38 чланова (с тим да првих четрнаест чланова није пронађено том приликом, већ су касије пронађени преписи чланова 9, 10, 40 и 41).⁵⁰

У оквиру кривичних дела, законик је инкриминисао више облика и видова испољавања тешких кривичних дела против имовине. За ова дела су биле предвиђене имовинске казне у виду накнада проузроковане штете и телесне казне у виду шибања или сакаћења (пребијања руку или ногу, разапињање на коло).

Током периода турске владавине, у Србији су престали да важе сви закони донети до тада. Народ је сукобе и спорове решавао обичајним правом.⁵¹

Ослобађањем од турске владавине, с циљем прекидања благог кажњавања крадљиваца и лопова, посебно извршилаца крађа, донета је у мају 1845. године Уредба о казњењу крадљиваца и лопова. Уредбом је било прописано кумулативно кажњавање телесном казном и казном робије. За сваку провалну крађу је било предвиђено

⁴⁷ Д. Николић, А. Ђорђевић, *Законски текстови старог и средњег века*, op.cit., стр. 235.

⁴⁸ Д. Јефтић, Д. Поповић, *Народна правна историја*, ГИП Бона Фидес, Београд, 1997. године, стр.64

⁴⁹ О времену настанка овог законика у правној историји не постоји једиствено схватање. Тако Т. Живановић сматра да Карађорђево законик потиче из 1807. године (Т. Живановић, *Основи кривичног права*, Општи део, Геце Кона, Београд, 1910. године, стр. 21), док С.Новаковић узима 1810. годину као годину настанка овог законика (С. Новаковић, *Уставно питање и закони Карађорђевог времена*, Београд, 1907. године, стр. 117)

⁵⁰ Д. Јовашевић, *Основне карактеристике кривичног законодавства Карађорђевог Србије*, Пешчаник, Ниш, број 4/2006. године, стр. 80-103

⁵¹ Отпочињањем устанка против Турака 1804. године, у Србији је започело доношење прописа који су се примењивала на ослобођеним територијама. Прота Матеја Ненадовић је написао Кривични законик, ослањајући се на Крчмију Светог Саве и Јустинијанов закон. У овом законнику не помиње се казна лишења слободе, већ само један њен облик - „апс“, чије је извршење било веома скупо и досуђивао се само за ситнија кривична дела. Новчана казна је била ретка и чешће је била накнада само оштећеном него стварна казна. Постојала је и могућност замене казне. Тако се телесна казна у појединим случајевима могла заменити новчаном казном или апсом. Врховни војвода и Правитељствујушчи совјет имали су право помиловања и могли су, на основу тог права, заменити од неког другог суда изречену казну, сваком блажом казном, а понекад и тежом. С. Пихлер, „Основне карактеристике кривичних санкција у Србији XIX века до кодификације из 1860. године“, *Пенологија*, Београд, год. 2, бр. 1, 1974, стр. 54.

изрицање безусловне смртне казне. За крађу домаће животиње, или ствари вредније од десет талира, била је прописана мртва шиба (кроз триста момака двадесет пута).⁵²

Даље, везано за овај период, Кривични законик Кнежевине Србије из 1860. године, с низом измена, важио је на подручју Србије све до 1918. године. Од те године, па све до 1930 године, неке његове одредбе важиле су и на подручју целе новоформиране Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Овај Законик је прописивао једанаест врста казни, које су се делиле на главне и споредне. У главне казне су сврставане: смртна казна, робија, заточење, затвор, лишење звања, новчана и телесна казна, док су у споредне казне сврставане: губитак грађанске части, одузимање појединих ствари, забрана одређене делатности и протеривање. Смртна казна је извршавана „из пушака“ и убијени се одмах упоковао. Једина телесна казна је била „бој“, који се састојао у „бијењу по дебелим местима“. Учиниоца који је навршио осамнаест година бије се штапом, а они млађи и жене пругом. Телесна казна је била ограничена на: скитнице, слуге, шегрте, надничаре, крадљивце и „пустаије“, али се могла изрећи и другим лицима, ако би суд проценио да би „њихова фамилија нужду трпила“ услед осуде на затвор.

За злочине су биле предвиђена лишења слободе у виду робије и заточења, а за преступе и иступе новчана казна. За један број најтежих кривичних дела, као што су разбојништва, паљевине, хајдуковање, изрицан је и додаток казни у виду обавезног стављања кривца у окове и терање на тежак рад у пољу. Од окивања су били изузети малолетници и жене.

Кривични законик Кнежевине Србије из 1860. године⁵³ у неколико глава је регулисао кажњавање за имовинска кривична дела, и то: крађу (просту, посебне видове крађе, опасну крађу), утају, разбојништво, ајдуковање, насилно изнуђивање и превару.

У глави двадесет трећој (чланови 220 - 236) Законик прописује за крађе и утају следеће казне:

- члан 221 - *проста крађа* казниће се затвором најмање тридесет дана или бојем најмање са тридесет удараца, а у оба случаја и с губитком грађанске части;

- члан 222 - *за посебне видове крађе* (којих је било једанаест) прописана је казна затвора од најмање три месеца, или бој до педесет удараца поред губитка грађанске части, а постојала је могућност и кажњавања робијом до пет година;

⁵² Видети: С. Константиновић Вилић, М. Костић, *Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији*, Центар за публикацију правног факултета у Нишу, Ниш, 2011. године, стр. 13-14.

⁵³ Видети: Д. Николић, *Кривични законик Кнежевине Србије*, Градина, Ниш, 1991. године, стр. 241-248.

- члан 223 - као *опасна крађа* без призрења на величину украденог предмета, да се казни робијом до десет година. Опасна крађа је подразумевала четири вида крађе, а за два вида био је кажњив и покушај (члан 227). Такође, у вези крађа, Законик је предвиђао и могућност да учинилац буде поштеђен од казне, ако покрадено поврати или савршено намири оштећеног, осим у случају када се радило о опасној крађи. Међутим, и код опасне крађе у овом случају, крадљивац је могао да буде кажњен само с половином казне, коју је иначе заслужио;

- члан 231 - *утаја* казниће се затвором до четири године, и губитком грађанске части, а по обсојателствама и робијом до пет година (у два случаја, члан 232). Законик је предвиђао и могућност, ако се ствар врати или се на други начин обештети оштећени пре него што то власт сазна, да казна не може бити дужа од две године затвора.

У глави двадесет четвртој (чланови 237-250) Законик прописује за разбојништво, ајдуковање и насилно изнуђивање следеће казне:

- члан 239 - *разбојник* да се казни робијом најмање пет година;

- члан 240 - ако је разбојник при крађи или отимању каквог човека убио, да се казни смрћу, ако се докаже да је хтео убити;

- члан 241 - прописивао је робију од десет до двадесет година за осам видова разбојништава;

- члан 242 - разбојник казниће се робијом и у оном случају, када је какво лице напастовао и злостављао, ма и да није ништа отео или однео;

- члан 244 - *ајдук* ће се казнити затвором, но ако није од власти уваћен, него јој се сам на милост и немилост предао - затвор не може бити већи од две године;

- члан 245 - но ако ајдук и злочинство које у ајдуковању учини - да се казни смрћу;

- члан 247 - свако *насилно изнуђивање* да се казни затвором најмање три месеца. Законик предвиђа могућност и строжег кажњавања ако неко изнуду изврши претњом да ће лице пријавити власти да је извршило неко дело или да ће нешто обзданити што би обезважило и понизило то леце пред општим мњењем (члан 248).

Законик предвиђа још две строжије казне за извршиоца насилног изнуђивања: када је претио да ће кога убити, ватром попалити, или водом преплавити, или да ће му другу какву велику штету учинити - да се казни робијом до пет година (члан 249); и ако је изнудитељ претио да ће кога с места убити или осакатити или је силу против лица употребио - да се казни подобно разбојнику (члан 250).

У глави двадесет петој (чланови 251 - 260) Законик прописује за преваре следеће казне:

- члан 252 - *превара* ће се казнити затвором до пет година, или у новцу од педесет до пет стотина талира, а уједно и са губитком грађанске части. Такође, било је предвиђено кажњавање и за покушај преваре.

Законик је предвиђао и кажњавање варалица само по тужби оштећене стране у случају када су склапали између себе уговоре (члан 253). Затим, предвиђено је било и посебно (строжије) кажњавање за занатлије које упражњавајући свој занат учине превару (члан 256), као и за оне који превару учине подметањем деце испод седам година (члан 259). На крају, строже казне су биле и за оне који преваром наведу неко лице да склопи брак а не укаже на брачне сметње (члан 260).

3.2. Кажњавање у правним изворима српског нововековног права

Овај период обележава почетак Првог светског рата, када су само Србија и Црна Гора биле независне државе и имале своја кривична законодавства. Остали народи Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, пре уједињења, примењивали су туђа кривична законодавства. Овакво стање се углавном задржало и у новој држави, све до 1930. године, кад су ступили на снагу Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца⁵⁴ и Закон о извршењу казни лишења слободe. Тако је у овој области, од тада, уведен јединствени кривичноправни систем, који је био на снази све до капитулације 1941. године. Кривични законик Срба, Хрвата и Словенаца је као инкриминисана понашања прописивао злочинства и преступе. За злочинства је била прописана: смртна казна, робија и заточење, а за преступе су били прописани: строги затвор, затвор или новчана казна. Поред главних казни, биле су прописане и споредне казне, губитак часних права и губитак службе. Мере безбедности су биле посебно прописане.

Кривични законик је у Глави двадесет седмој прописивао следећа имовинска кривична дела: крађа и утаја, разбојништво и изнуда, прикривање и јатаковање, превара

⁵⁴ *Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца*, „Службене Новине“, бр. 33-XVI од 9. фебруара 1929. године у Београду.

и банкротство, лихварство и угрожавање кредита, игре на срећу и оштећење туђих ствари и имовинских интереса⁵⁵. Законик је предвиђао следеће казне, и то за:

- *крађу* (члан 314) крадљивац се кажњавао строгим затвором и губитком частних права. За покушај се такође кажњавало, а ако је неко крађу извршио два или више пута, кажњавао се робијом до десет година (члан 315);

- *више тежих облика крађе* којих је било седам (члан 316), кажњавало се робијом до десет година, а ко је овакву крађу извршио два или више пута, кажњавао се робијом од најмање пет година (члан 317);

- *утају* (члан 318) се кажњавало строгим затвором и губитком частних права, а у лакшим случајевима затвором или новчано. Гоњење за утају се предузимало по предлогу. Ако је утају учинио државни службеник при вршењу службе, тотор, старатељ или васпитач, кажњавао се робијом до десет година (члан 319). Ако је вредност утајене имовине била мања од 1.000 динара, кажњавао се строгим затвором и губитком частних права. Ко би украо или утајио *ствари од мале вредности* (члан 320), али највише до тридесет динара, кажњавао се строгим затвором до годину дана, а ко је ово учинио из невоље другог, кажњавао се затвором до три месеца или новчано до 3.000 динара. Покушај је такође, био кажњив. Ако би крадљивац или утајивач драговољно повратио оштећенику украдену или утајену ствар, суд му је казну могао ублажити, а у одређеним случајевима и ослободити га од казне (члан 321);

- *разбојништво* (члан 326) кажњавало се робијом до петнаест година. За теже видове разбојништва, којих је било прописано укупно пет, разбојник се кажњавао робијом од најмање пет година. Ако је неко лице приликом извршења разбојништва лишено живота, разбојник се кажњавао смрћу или вечитом робијом (члан 328);

- *изнуду* (члан 329) кажњавало се строгим затвором, новчаном казном и губитком частних права. Кажњавало се и за покушај. Ко је приликом изнуде, претио убиством или употреби силу против лица, кажњавао се робијом до пет година (члан 330). Ко је уцењивао лице да ће јавности предати (изнети) нешто што би штетило његовој части, кажњавао се строгим затвором и новчано (члан 331). Ако је неко вршио изнуду у виду заната, кажњавао се робијом до петнаест година (члан 332);

- *прикривање и јатаковање* (члан 333) кажњавало се строгим затвором до три године, или новчано до 30.000 динара. Ко је знао да је ствар била прибављена

⁵⁵ М. Чубински, *Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Општи део*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1930. године, стр. 120.

кривичним делом, кажњавао се строгим затвором и новчано. Ко је ово чинио у виду заната, кажњавао се робијом до десет година и новчано;

За *превару и банкротство* (чланови од 334 до 356) кажњавало се строгим затвором, новчаном казном и губитком частних права. Покушај је такође, био кажњив;

- *лихварство и угрожавање кредита* (чланови од 357 до 361) тј. ко је за себе уговарао какву прекомерну имовинску корист, искоришћавајући тешко имовно стање другог, његово недовољно схватање, лакомисленост или заблуду о значају закљученог уговора, кажњавао се строгим затвором најмање месец дана, новчаном казном и губитком частних права. Кажњавало се и за покушај. Ако је уговарач ишао с намером да некога упропасти, или је оваква уговарања вршио у виду заната, кажњавао се робијом до десет година и новчано;

- *игре на срећу* (чланови од 362 до 364) када се неко коцкао у виду заната, кажњавао се новчано до 20.000 динара, а у поновном случају и строгим затвором до годину дана и губитком частних права. Истом казном, кажњаван је и онај ко је мамио народ на коцку, ко се коцкао на јавном месту и ко се служио лажним картама. Предмети коцке, као и новац су се одузимали у корист Фонда. Власници и закупци кафана који су то омогућавали или дозвољавали, кажњавали су се новчано, а ако се то понављало, кажњавали су се строгим затвором до годину дана и губитком права на држање радње; и

- *оштећење туђих ствари и имовинских интереса* (чланови од 365 до 383) кажњавало се затвором до три године, или новчано до 30.000 динара. Ако је штета прелазила 10.000 динара, предвиђена казна је била робија до пет година, или строги затвор. Ако штета није износила више од 300 динара, учинилац се кажњавао затвором до три месеца или новчано до 3.000 динара.⁵⁶

Поред овога, везано за новчану казну, постојала је још једна врста казне, а то је „заменејућа“ казна, која се могла изрећи уместо главне и уместо споредне казне. То се дешавало код новчане казне, која се није могла наплаћивати чак ни преко принудног извршења. У том случају она се замењивала лишењем слободе у виду затвора. Ову замену је суд одређивао у напред у свакој пресуди, којом је досуђивана новчана казна.

⁵⁶Видети: М. Чубински, *op.cit.*, стр. 475-562.

3.3. Кажњавање у правним изворима српског савременог права до 2005. године

Трећи период обухвата период од капитулације Краљевине Југославије, па све до 2005. године. Током трајања Другог светског рата на ослобођеним територијама донето је више прописа којима је отпочело стварање новог правног поретка. Фочански прописи из 1942. године и „Крајински документ“ су, у виду нардедби, регулисали оснивање народноослободилачких одбора и организовање војног судства. Одредбе о војним судовима садржи Уредба о војним судовима од 24. маја 1944. године. Дакле, у току НОБ-а почео је да се развија нови кривичноправни систем у Југославији. Изградња новог кривичноправног и казненог система настављена је после ослобођења. Међутим, сви ови прописи нису се детаљније упуштали у регулисање извршења казни. Казне лишења слободе уопште нису биле предвиђене, па самим тим није било регулисано ни њихово извршење. Непрекидне борбе и покрети нису дозвољавали да се могу организовати казнионе, где би се сместила осуђена лица на казну лишења слободе.⁵⁷

После ослобођења 1945. године, донети су закони који су инкриминисали извесна понашања која су тада била сматрана најопаснијим по друштвени поредак, као што су: Закон о сузбијању непоштене шпекулације и привредне саботаже и Закон о заштити народних добара и њиховом управљању.

Посебно интересантан у овом периоду за имовински криминалитет и кажњавање његових учинилаца је био Кривични закон Социјалистичке Републике Србије из 1977. године, који је у глави шеснаестој прописивао Кривична дела против имовине, а за које су биле предвиђене следеће казне, и то за:

- *крађу* казна затвора од три месеца до пет година;
- *тешку крађу* (која је имала шест видова испољавања и ако је вредност украдене ствар прелазила сто педесет хиљада динара) казна затвора од једне до десет година;
- *разбојничку крађу* казна затвора од једне до дванаест година;
- *разбојништво* казна затвора од најмање три године;
- *тешке случајеве разбојничке крађе и разбојништва* ако је нанесена с умишљајем тешка телесна повреда или је дело учињено од стране групе или банде,

⁵⁷ Д. Атанацковић, *Пенологија*, Научна књига, Београд, 1988., стр. 262.

прописана је била казна затвора од најмање пет година, а ако је при извршењу дела неко лице с умишљајем лишено живота, учинилац се кажњавао казном затвора од најмање десет година;

- *утају* казна затвора до три године. Ако ово дело учини странац, била је прописана казна затвора од три месеца до пет година. Ако вредност утајене ствари прелази одређени новчани износ (педесет хиљада динара) учинилац се кажњавао затвором од једне до осам година. Било је предвиђено и блаже кажњавање, у случају да је учинилац ствар нашао или до ње случајно дошао (новчана казна или затвор до једне године). На крају, ако су ствари биле у својини грађана, гоњење се предузимало по приватној тужби;

- *превару* казна затвора од три месеца до пет година, а ако је штета прелазила износ од сто педесет хиљада динара била је предвиђена казна затвора од једне до десет година. За лакши облик дела, тј. када је извршено само у намери да се други оштети, кажњавало се новчаном казном или казном затвора до једне године;

- *пљачку* казна затвора од најмање три године, а у особито тешким случајевима била је предвиђена казна затвора од најмање пет година или затвор од двадесет година;

- *ситно дело крађе, утаје или преваре* новчана казна или казна затвора до једне године. Била је предвиђена могућност и изрицања судске опомене ако је крађа извршена ради непосредне употребе или потрошње за себе;

- *одузимање возила* казна затвора од три месеца до пет година;

- *одузимање туђе ствари* новчана казна или затвор до једне године, а ако је штета прелазила износ од сто педесет хиљада динара била је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година;

- *несавесно чување друштвене имовине* новчана казна или затвор до једне године;

- *злоупотребу поверења* казна затвора од три месеца до три године;

- *изнуду* казна затвора од три месеца до пет година, а у особито тешким случајевима затвор од једне до десет година;

- *уцену* затвор од три месеца до пет година;

- *уговарање несразмерне имовинске користи* затвор до три године и новчана казна. Ко је дело чинио искоришћавањем тешког стања или нужду оштећеног и сл., кажњавао се затвором од три месеца до пет година и новчаном казном. У особито тешким случајевима, била је предвиђена казна затвора од једне до десет година и новчана казна;

- *оштећење туђих права* новчана казна или затвор до једне године; и

- *прикривање* затвор до три године, ако је могао знати да је ствар украдена, па је ипак купи, кажњавао се новчаном казном или затвором до једне године. Ако је неко протурао, прибављао, прикривао ствари из пљачке или пљачке у служби, кажњавао се затвором од три месеца до пет година.

II

КРИВИЧНОПРАВНО ОДРЕЂЕЊЕ ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА У ПОЗИТИВНОПРАВНИМ ПРОПИСИМА

Имовински криминалитет, с кривичноправног гледишта, је појам којим се означава скуп друштвено девијантних и забрањених понашања којима се, нападајући на туђу имовину, уједно напада и урушава правни поредак једне државе. Свака држава настоји да таква понашања одреди као недозвољена и да их санкционише кривичним законодавством.

Интересантно је да позитивноправна кривична законодавства појединих земаља, појам имовинских кривичних дела не одређују на исти начин. Разлике постоје, како у погледу њихове садржине, обима и обележја, тако и у погледу њихових облика и квалификаторних околности. За имовинска кривична дела, не употребљавају се ни исти називи. Најчешће се називају имовинским кривичним делима, али познати су и називи: кривична дела против својине, кривична дела против добара, злочини и дела извршена с циљем прибављања користи и сл. Постојање ових разлика, донекле, може се правдати и чињеницом да и облици својине у свим земљама нису исти. Међутим, и поред наведених разлика, очигледно, у савременим позитивноправним прописима постоје скоро иста, или слична решења за већину имовинских кривичних дела, а најмања разлика је код оних кривичних дела која су и најбројнија: крађа, тешких крађа, разбојничких крађа, разбојништаво, превара, утаја и сл.

Имовинска кривична дела по обиму, представљају најбројнију врсту кривичних дела и њихов број у укупном криминалитету премашује половину свих извршених кривичних дела, тако да, обим криминалитета у опште, у доброј мери зависи од имовинског криминалитета. После извршилаца кривичних дела силовања, починиоци имовинских кривичних дела су у највећем проценту повратници, односно, око 30% су рецидивисти.⁵⁸

Ову врсту кривичних дела карактеришу недозвољене радње којима се напада туђа имовина с циљем прибављања, за себе или другог, противправне имовинске користи. Имовински криминалитет спада у класични криминалитет и њега познају све друштвено-економске формације. Облици имовинског криминалитета показују

⁵⁸ М. Бошковић, *Криминологија*, Правни факултет у Новом Саду, 2007. године, стр. 327.

изразиту динамику и висок степен прилагођавања променама у друштву. Тако се, осим класичних кривичних дела, као што су: крађе, тешке крађе, разбојничке крађе, разбојништва, преваре, утаје и сл., стално јављају и нова кривична дела потпомогнута високотехнолошким развојем. Имовински криминалитет се карактерише и с изузетно високим бројем кривичних дела с непознатим извршиоцем и највећим степеном професионално орјентисаних делинквената.

Кривична дела против имовине су управљена како против друштвене имовине, тако и против приватне имовине, без обзира да ли се ради о покретној или пак непокретној имовини. То значи, да се овом групом кривичних дела кривичноправно заштићује, као и што сам назив групе кривичних дела показује, имовина.⁵⁹

У оквиру правне заштите имовине, кривичноправна заштита без сумње чини само један њен део, али специфичан и веома значајан, јер се без кривичноправне заштите не може замислити ефикасна заштита имовине. О томе посебно сведочи велики број кривичних дела у свим земљама, у прошлости и садашњости, па тако и у нашој земљи.⁶⁰

Имовина као заштитни објект код већег броја имовинских кривичних дела појављује се у виду покретне ствари. Основни мотив извршења већег броја кривичних дела против имовине је прибављање имовинске користи за себе или неког другог. Пошто имовинска кривична дела имају вредносни елемент, јер се штета проузрокована њиховим извршењем може новчано изразити, то се квалификовани облици код већег броја дела јављају када штета премаши одређени новчани износ. Кривична дела против имовине су доста хетерогена по непосредном предмету напада и вредносном износу штете, тако да у зависности од тога гоњење може бити или по службеној дужности или по приватној тужби.⁶¹

С обзиром на то да је приватна имовина лично добро којим титулар у начелу слободно располаже, код неких кривичних дела где то не захтева општи интерес, прописано је да кривично гоњење зависи од оштећеног, тј. оно се предузима по приватној тужби. Одређена кривична дела гоне се по приватној тужби и онда када су учинилац и оштећени у блиском односу (сродству и сл).⁶²

⁵⁹ Љ. Нешић, *Кривично право, Општи и посебни део, друго издање*, ВШУП Земун, Београд, 1995. године, стр. 385.

⁶⁰ Н. Срзентић, А. Стајић, Б. Краус, и др., *Коментар кривичних закона СР Србије, САП Војводине и САП Косова*, Савремена администрација, Београд, 1981. године, стр. 479.

⁶¹ Љ. Јовановић, В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, Полицијска академија, Београд 2004. године, стр. 266.

⁶² З. Стојановић, *Коментар кривичног законика*, ЈП Службени гласник, Београд, 2006. године, стр. 494.

У теорији кривичног права познато је неколико критеријума за груписање имовинских кривичних дела, а самим тим и неколико деоба ове групе кривичних дела. Једна деоба се заснива на разликовању да ли су у питању дела с намером богаћења (намера прибављања противправне имовинске користи), или се ради о кривичним делима без ове намере. Друга деоба се врши према објекту (предмету) радње извршења. По том критеријуму имовинска дела се могу разликовати према томе да ли је објект радње покретна ствар, непокретна ствар, имовинско право или имовински интерес. Према радњи извршења, ова дела се могу разликовати на она која се врше: принудом, преваром, или на други начин.⁶³

У односу на учиниоце имовинских кривичних дела, имовински криминалитет можемо поделити на: имовински криминалитет рецидивиста, имовински криминалитет малолетника, имовински криминалитет професионалаца, а у оквиру ових подела, можемо га разврставати: на имовински криминалитет извршилаца-мушкараца и имовински криминалитет извршитељки-жена. Иначе, у последње време, савремени статистички заводи посебно исказују мушкарце, а посебно жене, као извршиоце имовинских кривичних дела. С ширег аспекта које обухвата имовински криминалитет, уобичајене су поделе и на: унутрашњи и међународни имовински криминалитет, имовински криминалитета шире друштвено политичке заједнице, имовински криминалитета републике и општине, па и неке уже локалне заједнице.

Кривичним делима против имовине, садржаним у кривичним законцима или кривичним законима држава, пружа се кривичноправна заштита имовини, под којом се подразумева, како покретна и непокретна имовина, тако и имовинска права и имовински интереси.

1. Имовински криминалитет у позитивноправним решењима држава бивше Југославије

Овај део дисертације настао је као резултат научно-истраживачког приступа упоредноправним решењима законских одредби у вези са имовинским кривичним делима Кривичног законика Републике Србије са законцима, или законима бивших југословенских република.

⁶³ Н. Срзентић, А. Стајић, Б. Краус, и др., loc. cit.

Приликом истраживања, запажене су извесне, али не и суштинске разлике, јер су кривична законодавства бивших југословенских република, у погледу прописивања имовинских кривичних дела, веома слична. Приметно је коришћење различитих терминолошких и језичких израза, који уопштено гледано, немају значајнијих кривичноправних разлика, поготово, када се ради о судској пракси. Разлике се углавном, односе на висину и могућности алтернативног или кумулативног изрицања прописаних казни, као и на сам број инкриминисаних имовинских кривичних дела: Словенија 20, Хрватска 17, Македонија 29, Босна и Херцеговина 17, Република Српска 24, Црна Гора 18 (код нас 24).

1.1. Словенија

Казнени законик Републике Словеније⁶⁴ у глави двадесет трећој под називом кривична дела против имовине (*kazniva dejanja zoper premoženje*), прописује 20 имовинских кривичних дела. Кривична дела су предвиђена од члана 204 до 223. следећим редоследом: крађа, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, утаја, проневера и неоправдана употреба туђе имовине, одвожење моторног возила, превара, организовање новчаних и других игара на срећу, изнуда, зеленаштво, злоупотреба поверења, злоупотреба извршења, прикривање, неовлашћено изношење и уношење ствари који су посебног културног значаја или нарочите вредности, оштећење или уништење ствари који су посебног културног значаја или нарочите вредности, уништење туђе ствари, напад на информациони систем, подметање пожара, и оштећење туђих права.

Крађа (tatvina, члан 204) има један основни и један привилеговани облик. Основни облик се састоји у противправном присвајању туђе покретне ствари. Предвиђена казна за овај облик дела је до три године затвора.

Привилеговани облик (који је везан за мању новчану вредност украдене ствари) постоји када је учинилац, поред мале вредности украдене ствари, ишао за тиме да прибави и малу имовинску корист. Прописана казна за овај облик дела је до једне године затвора. Тужба за привилеговани облик дела покреће се на предлог оштећеног.

Тешка крађа (velika tatvina, члан 205) има два основна и један квалификовани облик. Први основни облик дела има шест видова испољавања, а то су крађа извршена:

⁶⁴ Казенски законик Републике Словеније, Урадни лист 55/2008.

1) обијањем или проваљивањем затворених зграда, станова, соба, благајни, ормана или других затворених простора, 2) од стране две или више особа, које су се здружиле да би крале, 3) на посебно дрзак начин, 4) од стране лица које је при себи имало какво оружје или опасно оруђе за напад или одбрану, 5) за време пожара, поплаве, земљотреса или друге несреће, и 6) искоришћавањем немоћи или несреће другога.

Други основни облик дела постоји ако је украдена ствар посебног културног значаја или нарочите вредности али чији је учинилац ишао за тиме да прибави баш такву ствар велике вредности. За основне облике дела, прописана је казна затвора до пет година.

Квалификовани облик дела постоји, ако је објект крађе ствар посебног културног добра или ствар велике вредности, или је дело извршено од стране злочиначког удружења. За овај облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до осам година.

Разбојништво (rop, члан 206) има један основни и два квалификована облика. Основни облик дела се састоји у одзимању покретне ствари од неког лица, уз употребу силе или претње да ће непосредно напасти на његов живот или тело. За овај облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до десет година.

Квалификовани облик дела постоји када је дело извршено од стране два или више лица или када се ради о стварима велике вредности. Предвиђена санкција за овај први квалификовани облик дела, је казна затвора од три до петнаест година.

Други квалификовани облике дела настаје, када је дело извршено од стране лица које је члан злочиначког удружења. За овај квалификовани облик дела, предвиђена је казна затвора од пет до петнаест година.

Разбојничка крађа (roparska tatvina, члан 207) се састоји од једног основног и једног квалификованог облика. Основни облик се састоји у затицању учиниоца у крађи, а који у намери да задржи украдену ствар, употреби силу или озбиљну претњу да ће непосредно напасти на живот или тело оштећеног. За овај облик дела, предвиђена је казна од једне до десет година затвора.

Велика вредност украдене ствари представља квалификаторну околност дела. За овај облик дела, предвиђена је казна затвора од три до петнаест година.

Утаја (zatajitev, члан 208) има један основни, два привилегована и два квалификована облика испољавања. Основни облик дела се испољава у намери да учинилац себи или другоме присвоји противправну имовинску корист, у односу на

ствар која му је поверена. Предвиђена санкција за основни облик дела је казна затвора до две године.

Привилегована околност дела се састоји у присвајању ствари мале вредности од стране учиниоца и његовој намери да присвоји ствар тако мале вредности. За овај облик дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Други привилеговани облик дела се испољава у присвајању ствари коју је учинилац нашао или до ње случајно дошао. За овај привилеговани облик дела је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификовани облик дела карактерише околност, да је дело извршио старалац, за шта је пописана казна затвора до три године.

Такође, други квалификовани облик постоји када су утајене ствари посебног културног значаја, нарочите вредности или велике вредности, а учинилац је имао намеру да утаји ствар такве вредности, за шта је предвиђена казна затвора до пет година.

Проневера и неоправдана употреба туђе имовине (poneverba in neopravičena upotreba tuđega premoženja, члан 209) састоји се од једног основног два привилегована и два квалификована облика испољавања. Основни облик се састоји у присвајању новца или других покретних ствари које су учиниоцу поверени у вези са запослењем, обављањем функције, финансијских и пословних делатности, или при обављању других дужности, у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист. Предвиђена казна за основни облик дела је казна затвора до три године.

Привилегована околност дела постоји када се ради о малој вредности ствари и намери учиниоца да присвоји ствар мале вредности. Казна за овај привилеговани облик дела је новчана казна или казна затвора до једне године.

Околност да учинилац неправилно употреби новац или друге покретне ствари, представља другу привилеговану околност дела, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Квалификовани облик дела постоји када проневеру учини особа у вези са подацима из истраге, подацима из суда или управног поступка, за шта је прописана казна затвора до пет година.

Други квалификовани облик дела подразумева проневеру новца или других покретних ствари велике вредности, уз то, да је учинилац ишао за тиме да присвоји

велику вредност. За овај најтежи облик дела, прописана је казна затвора од једне до осам година.

Одвожење моторног возила (odvezem motornega vozila, члан 210) има један основни и један квалификовани облик испољавања. Основни облик дела постоји када учинилац узме туђе возило са намером да га противправно употреби за возњу. За овај облик дела, предвиђена је казна затвора до две година. Покушај је кажњив.

Квалификаторно околност дела постоји када учинилац возило уништи, направи га застарелим (запусти), или га остави на непознатом месту (крају). За квалификовани облик дела, предвиђена је казна затвора до три године.

Превара (goljufija, члан 211) има један основни, три привилегована и два квалификована облика испољавања. Основни облик постоји када учинилац у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист доведе некога лажним приказивањем или прикривањем чињеница у заблуду или га одржава у заблуди, и тиме га наведе да на штету своје или туђе имовине, нешто учини или не учини. За основни облик дела је предвиђена казна затвора до три године.

Лакши облик дела постоји када је прибављена мала имовинска корист, а учинилац је ишао за тиме да прибави тако малу корист, за шта је предвиђена новчана казна или казна затвора до једне године.

Други лакши облик се испољава у чињеници да је учинилац имао намеру само некога да оштети, за шта је предвиђена такође, новчана казна или казна затвора до једне године.

Привилеговани облик дела још постоји и када учинилац наведе лажне податке или лажни догађај и прикаже осигурању, али не наступи штетна последица, за шта је предвиђена казна затвора до једне године.

Тежи облик дела постоји када се два или више лица удруже са намером да врше преваре, или када настане већа материјална штета, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Најтежи облик дела настаје, када се изврши од стране злочиначког удружења, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Организовање новчаних и других игара на срећу (organiziranje denarnih verig in nedovoljenih iger na srečo, члан 212) састоји се из два основна и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик дела се састоји у организовању новчаних и других игара на срећу, без одобрења надлежних органа, а којима се прибавља противправна имовинска корист.

Такође, још један основни облик дела обухвата и оне који суделују у помагању и припремању недозвољених игара на срећу. Предвиђена казна за основне облике дела је казна затвора до три године.

Квалификовани облик дела постоји када се ради о великој имовинској користи, или ако се другоме нанесе велика штета, за шта је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Изнуда (izsiljevanje, члан 213) има два основна и два квалификована облика испољавања дела. Први основни облик се састоји у намери учиниоца да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, уз помоћ силе или прететње, те да на тај начин, некога принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.

Присвајање противправне имовинске користи себи или другоме, на начин, да запрети другоме да ће против њега или њему блиског лица открити нешто што би шкодило њиховој части и угледу, и тиме га принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, представља други још један основни облик овог дела. За основне облике дела, предвиђена је казна затвора до пет година.

Квалификовани облике дела чини околност да је дело извршило двоје или више лица или је извршено уз помоћ оружја или опасног оруђа или је извршено на веома суров или понижавајући начин. Прописана казна за овај облик дела је казна затвора од једне до осам година.

Још један квалификовани облик дела се испољава у чињеници да је дело извршено од стране злочиначког удружења, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Зеленаштво (oderuštvo, члан 214) се састоји у примању или уговарању од стране учиниоца несразмерне имовинске користи за услугу или другу потрошну ствар, с тим да при томе користи тешко имовинско стање, тешке прилике, нужду, лакомисленост или недовољну способност за расуђивање оштећеног. За ова кривично дело предвиђена је кумулативно казна затвора до три године и новчана казна.

Злоупотреба поверења (izneverenje, члан 215) има основни и два квалификована облика дела. Основни облик дела се састоји у злоупотреби поверења неког лица, заступајући његове интересе или старајући се о његовој имовини, у намери да тиме себи или другоме прибави имовинску корист, или да оштети лице чије интересе заступа или о чијој имовини се стара. За основни облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Када неко употребио силу ради придобијања имовинске користи, тада настаје први квалификовани облик дела, за шта је прописана казна затвора до три године.

Други квалификовани облик дела карактерише, извршење од стране адвоката, нотара, стараоца и стечајног управника, или је прибављена велика имовинска корист, за шта је предвиђена казна затвора до пет година.

Злоупотреба извршења (zloraba izvršbe, члан 216) постоји у два основна облика, а кажњава се и за покушај извршења дела. Први основни облик дела се састоји у томе да учинилац противрпавно присвоји уплаћену имовинаску вредност, која прелази ону вредност, која је стварно требала бити уплаћена, или присвоји уплаћену вредност, која уопште није требала да се уплаћује.

Основни облик дела представља и поступак изигравање повериоца неистинитим тврдњама, тако да он изврши неку уплату, или да више упалати, а да то није требао да уради. За оба основна облика дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Прикривање (prikrivanje, члан 217) се састоји од једног основног, једног привилегованог и три квалификована облика дела. Основни облик дела се састоји у продаји, замени, протурању, куповини, узимању у залог и сл. ствари или онога што је за њу добијено, за коју учинилац зна да је прибављена кривичним делом. Основни облик дела, у директној је вези са квалификованим обликом који долази до изражаја када се дело учини од стране два и више лица, или се ради о нарочитој вредности ствари, или када ствар представља културно добро. Предвиђена казна за основни облик дела је казна затвора до две године, а за овај квалификовани облик дела, прописана је казна затвора до три године.

Блажи облик дела постоји када учинилац учини ово дело неводећи рачуна о чињеници одакле ствар потиче, а могао је, и био је дужан да зна, да је ствар прибављена извршењем кривичног дела. Блажи облик дела је такође, у директној вези са још једним тежим обликом, који као и код основног облика, долази до изражаја када се дело учини од стране два и више лица, или када се ради о нарочитој вредности ствари, или када ствар представља културно добро. Прописана казна за блажи облик дела је новчана казна или казна затвора до једне године, а за овај тежи облик, предвиђена је казна затвора до две године.

Поред овога, прописан је и трећи тежи облик дела, кога карактерише чињеница, да је било који облик овог дела извршен од стране злочиначког удружења. За овај најтежи облик дела, прописана је казна затвора до пет година.

Неовлашћено изношење и уношење ствари коју су посебног културног значаја, или нарочите вредности (nedovoljen izvoz in uvoz stvari, ki so posebnega kulturnega pomena, ali naravne vrednote, члан 218) има један основни и један квалификовани облик дела. Основни облик дела подразумева изношење и уношење ствари које су од посебног културног значаја, или нарочите вредности, без посебног одобрења надлежног државног органа. За овај облик дела предвиђена је казна затвора до три године.

Квалификовани облик дела постоји када се ради о ствари/ма великог или изузетног културног значаја, за шта је предвиђена казна затвора до пет година.

Оштећење или уништење ствари, које су посебног културног значаја или нарочите вредности (poškodavanje ali uničenje stvari, ki so posebnega kulturnega pomena, ali naravne vrednote, члан 219) има један основни и један квалификовани облик. Основни облик дела се састоји у оштећењу или уништењу ствари посебног културног значаја или нарочите вредности, или другог заштићеног природног богатства или ствари.

Квалификаторну околност дела карактерише велика или изузетна вредност ствари или културног споменика (добра) за Републику Словенију, или ако је извршењем дела, проузрокована велика штета.

За основни облик дела предвиђена је казна затвора до пет година, а за квалификовани облик, казна затвора до осам година.

Уништење туђе ствари (poškodovanje tuje stvari, члан 220) се састоји од једног основног и једног квалификованог облика дела. Основни облик дела представља уништење и оштећење туђе ствари, за шта је предвиђена новчана казна или казна затвора до две године.

Квалификовани облик дела постоји када је оштећењем или уништењем туђе ствари настала велика штета, за шта је прописана казна затвора до пет година.

Напад на информациони систем (napad na informacijski sistem, члан 221) има један основни и два квалификована облика. Предвиђено је кажњавање и за покушај извршења кривичног дела. Основни облик дела се састоји у неовлашћеном уласку у систем, претрази података, преношењу информација системом, или преношењу информација из система. За овај облик дела предвиђена је казна затвора до једне године.

Тежи облик дела постоји када учинилац податке из информационог система неовлашћено употреби, припреми да их злоупотреби, пресними, учини информациони

систем неупотребљивим, унесе неистините податке, заустави пренос података или рад информационог система, за чега је предвиђена казна затвора до две године.

Други тежи облик дела се надовезује на први, а квалификаторну околност чини наступање велике штете, за шта је предвиђена казна затвора од три месеца до пет година.

Подметање пожара (požig, члан 222) састоји се од једног основног, два привилегована и једног квалификовани облик. Основни облик дела постоји када учинилац запали туђу кућу или другу зграду намењену становању, или запали пословну зграду или зграду у јавној употреби, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Први привилеговани облик дела, за кога је предвиђена казна затвора до три године, постоји када је учинилац пожар изазвао својим немаром.

Други привилеговани облик дела карактерише околност да је учинилац запалио нечије ствари из злобних или других ниских побуда, за шта је предвиђена казна до пет година затвора.

За квалификовани облик дела, који се надовезује на основни облик дела, потребно је да су га учинила два или више лица, или је у питању ствар посебног културног значаја, нарочите вредности или велике вредности, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Оштећење туђих права (oškodavanje tujih pravic, члан 223) се састоји од два основна облика дела. Први основни облик дела постоји када учинилац у намери да осујети остваривање права на ствари отуђи, уништи, оштети или одузме своју ствар, на којој други има заложно право или право уживања, и тиме га оштети.

Основни облик дела подразумева и намеру учиниоца да осујети измирење повериоца у току принудног извршења уништењем, оштећењем или скривањем делова своје имовине, и тиме оштети повериоца. За оба основна облика дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Анализирајући прописане казне за двадесет имовинских кривичних дела у позитивном законодавству Републике Словеније, узимајући у обзир могућност кажњавања за основне, привилеговане и квалификоване облике дела, можемо закључити, да је прописано укупно шездесет могућности изрицања казни, и то: четрдесет и шест или 76,7% могућности изрицања казне затвора, једне или 1,6% могућности изрицања кумулативно казне затвора и новчане казне, и тринаест или 21,7% могућности изрицања алтернативно новчане казне или казне затвора.

На основу изнетих показатеља и ради даље анализе, начињен је визуелни табеларни приказ следеће садржине:

Табела бр. 1. Приказ бројчаног и процентуалног односа могућих казни за имовинска кривична дела прописаних у Казненом закону Републике Словеније

Врста казне	Могућности изрицања	%
Казна затвора	46	76,7%
Казна затвора и новчана казна	1	1,6%
Новчана казна или казна затвора	13	21,7%
УКУПНО:	60	100%

Анализом приказаних резултата у Табели 1 уочавамо да је казна затвора самостално и уз новчану казну кумулативно заступљена у четрдесет и седам од укупно шездесет могућности изрицања казни у опште, или у процентима са 78,3%. Када се овоме дода чињеница, да се и код алтернативно прописаних новчаних казни или казни затвора, може изрећи и само казна затвора, тада овај проценат постаје још већи. Дакле, у словеначком законодавству, за имовинска кривична дела, доминира казна затвора.

1.2. Хрватска

Нови Казнени закон Републике Хрватске⁶⁵ прописује 17 имовинских кривичних дела (*kaznena djela protiv imovine*) у двадесет трећој глави од члана 228 до 244. следећим редоследом: крађа, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, утаја, проневера, неовлаштена употреба туђе покретне ствари, оштећење туђе ствари, превара, ланчана игра, злоупотреба осигурања, злоупотреба чека и платне картице, злоупотреба поверења, повреда туђих права, лихварски уговор, изнуда и прикривање.

Крађа (члан 228) има један основни и један привилеговани облик дела. Основни облик дела се састоји у одузимању покретне ствари другоме с циљем да је противправно присвоји. Прописана казна за овај облик дела је казна затвора од шест месеци до пет година.

Привилеговани облик дела постоји када је украдена ствар мале вредности и учинилац је поступао с циљем прибављања ствари такве вредности, за шта је предвиђена казна затвора до једне године.

⁶⁵ Казнени закон Републике Хрватске, Народне новине 97/04.

Тешка крађа (члан 229) садржи један основни и један привилеговани облик дела. Основни облик дела има више видова испољавања, и то: 1) обијањем, проваљивањем или другим савлађивањем већих препрека да се дође до ствари из затворених зграда, соба, благајни, ормана или других затворених просторија или простора, 2) на нарочито опасан и дрзак начин, 3) искоришћавањем стања проузрокованог пожаром, поплавом, потресом или другом несрећом, 4) искоришћавањем беспомоћности или другог личног тешког стања друге особе, 5) ако је украдена ствар велике вредности и учинилац је поступао с циљем присвајања ствари такве вредности, 6) ако је украдено оружје, стрелјиво, ракете, минскоексплозивна средства, борбено или део борбеног средства које служи потребама одбране, 7) ако украдена ствар служи у верске сврхе или је ствар украдена из цркве или друге зграде или просторије која служи за верске обреде и 8) ако је украдено културно добро или ствар од значајног, уметничког, културног или техничког значаја, или се налази у јавној збирци, заштићеној приватној збирци, или је изложена за јавност, 9) ако је учинилац при себи имао какво оружје или опасно оруђе ради напада или одбране и 10) као службена особа у обављању службене и јавне власти. За све основне облике дела, прописана је казна затвора од једне до осам година.⁶⁶

Лакши облик дела, постоји ако су поједини видови тешке крађе (тачке 1-4, 6 и 7) извршени, али је у питању мала вредност украдене ствари, а учинилац је ишао за тиме да присвоји ствар баш такве вредности. Предвиђена санкција за привилеговани облик дела је казна затвора од шест месеци до пет година (као и за обичну крађу).

Разбојништво (члан 230) се састоји од једног основног и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац употребом силе против неке особе или претњом да ће напасти на њен живот или тело, одузме покретну ствар с циљем да је противправно присвоји. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до десет година.

Квалификовани облик дела карактерише прибављање знатне имовинске користи, или употреба каквог оружја или опасног оруђа при извршењу дела, за шта је предвиђена казна затвора од три до дванаест година.

⁶⁶ Интересантно, да је њиховим претходним Казненим законом (*Казнени закон Републике Хрватске*, „Народне новине Републике Хрватске“, бр.110/97) за све видове испољавања основног облика дела била предвиђена казна од шест месеци до пет година. Међутим, и тада је постојао и један квалификовани облик дела, када би тешка крађа била извршена у саставу групе, или ако је за време крађе при себи учинилац имао какво оружје или опасно оруђе ради напада или одбране, за чега је била прописана казна од једне до осам година затвора. Дакле, и у хрватском кривичном законодавству је дошло до поштравања казнене политике када су у питању тешке крађе.

Такође, још један квалификовани облик дела настаје када се извршењем дела проузрокује смрт лица, за шта је прописана казна затвора од најмање пет година.

Разбојничка крађа (члан 231) има један основни и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када је учинилац затечен при вршењу крађе, па с циљем да задржи украдену ствар, употреби силу против неке особе или претњу да ће напасти на њен живот или тело. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до десет година.

Тежи облик дела одликује употреба каквог оружја или опасног оруђа при извршењу дела, за шта је предвиђена казна затвора од три до дванаест година.

Други тежи облик дела постоји када се извршењем дела проузрокује смрт лица, за шта је прописана казна затвора од најмање пет година.

Утаја (члан 232) састоји се од једаног основног, два привилегована и једног квалификованог облика испољавања. Основни облик дела се састоји у противправном присвајању туђе покретне ствари или имовинског права који су учиниоцу поверени. Предвиђена санкција за основни облик дела је казна затвора до три године.

Привилеговани облик дела се састоји у присвајању ствари мале вредности од стране учиниоца и његовој намери да присвоји ствар тако мале вредности. За овај облик дела прописана је казна затвора до једне године.

Друга олакшавајућа околност дела, састоји се у присвајању ствари коју је учинилац нашао или до ње случајно дошао. За овај облик дела предвиђена је казна затвора до две године.

Квалификовани облик дела карактерише велика вредност утајене ствари или имовинског права, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Проневера (члан 233) састоји се од једног основног, једног привилегованог и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик се састоји у присвајању покретне ствари или имовинског права који су учиниоцу поверени на раду. Предвиђена казна за основни облик дела је казна затвора од шест месеци до пет година.

Када се ради о малој вредности ствари или имовинског права и намери учиниоца да присвоји баш ствар или право тако мале вредности, тада се ради о привилегованом облику дела. Предвиђена санкција за овај привилеговани облик дела је казна затвора до две године.

Насупрот овоме, квалификовани облик дела постоји када се ради о великој вредности ствари или имовинског права и намери учиниоца да присвоји баш ствар или

право тако велике вредности. За квалификовани облик дела, прописана је казна затвора од једне до осам година.

Неовлаштена употреба туђе покретне ствари (члан 234) има један основни и један квалификовани облик дела. Основни облик дела се састоји у одузимању другогме туђе покретне ствари ради привремене употребе, за шта је прописана казна затвора до једне године.

Тежа околност дела састоји се у одузимању туђег моторног возила ради привремене употребе, за шта је предвиђена казна затвора до три године. Покушај квалификованог облика дела је кажњив.

Оштећење туђе ствари (члан 235) се састоји од два основна и једног квалификованог облика дела. Први основни облик дела подразумева оштетчење, уништење или чињење туђе ствари неупотребљивом.

Други основни облик дела обухвата неовлашћено мењање изгледа зидова, мотрних возила или других површина, цртежима или натписима. За основне облике дела, предвиђена је казна затвора до две године.

Околност да је дело извршено из ниских побуда или је њиме проузрокована знатна штета, представља квалификовани облик дела, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Превара (члан 236) има један основни, један привилеговани и један квалификовани облик дела. Основни облик дела постоји када учинилац с циљем да себи или другогме прибави противправну имовинску корист, доведе некога лажним приказивањем или прикривањем чињеница у заблуду или га одржава у заблуди, и тиме га наведе да на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини. За основни облик дела је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет године.

Привилеговани облик дела настаје када је прибављена мала имовинска корист, а учинилац је ишао за тиме да прибави такву корист, за шта је предвиђена казна затвора до једне године.

Квалификовани облик дела карактерише прибављање знатне имовинске користи или прозроковање знатне материјалне штете, за шта је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Ланчана игра (члан 237) састоји се у организовању или промовисању игара или система у којима учесник улаже средства и може очекивати добитак, за шта је предвиђена казна затвора до три године.

Злоупотреба осигурања (члан 238) има два основна облика испољавања дела. Први основни облик дела постоји када учинилац с циљем да себи или другоме прибави осигуранину, неку ствар која је осигурана од уништења, оштећења или крађе, уништи, оштети или сакрије.

Други основни облик предвиђа, да учинилац с циљем да себи или другом прибави право из осигурања, социјалног осигурања или социјалне помоћи, намерно проузрокује болест, телесно повреди себе или другог или себи или другоме наруши здравље. Предвиђена казна за основне облике дела је казна затвора до три године.

Злоупотреба чека и платне картице (члан 239) се састоји у злоупотреби чека или платне картице од стране лица које није имало право на употребу, а чиме је нанета имовинска штета ономе ко има право на употребу, за шта је прописана казна затвора до три године.

Злоупотреба поверења (члан 240) има основни и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац заступајући имовински интерес друге особе, злоупотреби законом или уговором дата му овлашћења, и на тај начин јој проузрокује имовинску штету. За основни облик дела, прописана је казна затвора до три године.

Тежи облик дела карактерише, извршење од стране родитеља, стараоца или адвоката, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Најтежи облик дела настаје када је извршењем дела настала знатна штета, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Повреда туђих права (члан 241) се састоји од два основна облика дела. Први основни облик дела постоји када учинилац с циљем да осујети остварење права на ствари отуђи, уништи, оштети или одузме своју ствар на којој други има заложно право, право задржавања или право уживања.

Такође, други основни облик дела подразумева намеру учиниоца да осујети измирење повериоца пре и у току принудног извршења отуђењем, уништењем, оштећењем или скривањем делова своје имовине. За оба основна облика испољавања дела, предвиђена је казна затвора до једне године.

Лихварски уговор (члан 242) има један основни и један квалификовани облик испољавања дела. Основни облик дела постоји када неко искоришћавањем нужде, неискуства, лакомислености, смањене способности расуђивања или знатне слабости воље другог лица, прими од њега, или с њим уговори за себе или другога имовинску

корист која је у очитој несразмери с оним што је он дао, учинио или се обавезао да ће дати или учинити. Прописана казна за овај облик дела је казна затвора до три године.

Квалификовани облик дела карактерише околност да се учинилац бави оваквом делатношћу, за шта је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Изнуда (члан 243) се састоји од једног основног и пет квалификованих облика испољавања дела. Основни облик дела се састоји у циљу (намери) учиниоца да себи или другоме прибави противправну имовинску корист силом или озбиљном претњом, тако, да некога принуди да нешто учини или трпи (не учини) на штету своје или туђе имовине. Превиђена казна за овај облик дела је казна затвора од шест месеци до пет година.

Први квалификовани облик дела постоји када је прибављена знатна имовинска корист или је проузрокована знатна штета, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Други квалификовани облик дела карактерише употреба силе или озбиљне претње да ће учинилац дела напасти на живот или тело особе, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Трећи квалификовани облик дела предвиђа околност да је дело извршено уз помоћ оружја или опасног оруђа, или је прибављена знатна имовинска корист, или је проузрокована знатна штета, за шта је прописана казна затвора од три до дванаест година.

Четврти квалификовани облик дела постоји када учинилац запрети да ће напасти на живот или тело већег броја особа или да ће тешко оштетити објекте великог друштвеног значаја, за шта је предвиђена казна затвора од три до петнаест година.

Пети квалификовани облик дела подразумева проузроковање смрти неког лица услед извршења дела, за шта је прописана казна затвора најмање пет година.

Прикривање (члан 244) има један основни и један квалификовани облик дела. Основни облик дела се састоји у куповини, продаји, примању у залог или прибављању на други начин, препродаји, помагању у препродаји, скривању или помагању у скривању ствари, за коју учинилац зна или је морао знати, да је други ту ствар прибавио кривичним делом против имовине. За основни облик дела прописана је казна затвора до три године.

Тежи облик дела представља чињеница да се учинилац бави прикривањем ствари, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Анализирајући прописане казне за седамнаест имовинских кривичних дела у позитивном законодавству Републике Хрватске, узимајући у обзир могућност кажњавања за основне, привилеговане и квалификоване облике дела, можемо закључити, да је прописано укупно четрдесет и пет могућности изрицања казни. Интересантно, овај Закон, за имовинска кривична дела предвиђа само могућност изрицања казни затвора.

На основу изнетих показатеља и ради даље анализе, начињен је визуелни табеларни приказ следеће садржине:

Табела бр. 2. Приказ бројчаног и процентуалног односа могућих казни за имовинска кривична дела прописаних у Казненом закону Републике Хрватске

Врста казне	Могућности изрицања	%
Казна затвора	45	100%
Казна затвора и новчана казна	0	0%
Новчана казна или казна затвора	0	0%
УКУПНО:	45	100%

На основу показатеља у Табели 2 видимо да хрватско законодавство, за имовинска кривична дела, прописује само казну затвора.

1.3. Македонија

У Републици Македонији 29 имовинских кривичних дела (*кривична дела против имотот*) предвиђено је у двадесет трећој глави Кривичног законика⁶⁷ од члана 235 до 261. по следећем редоследу: крађа, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, утаја, послуживање, одузимање туђих предмета, одузимање моторног возила, оштећење туђих предмета, оштећење туђих права, оштећење стамбених објеката, делова зграда и просторија, незаконито усељење, превара, превара у куповини, превара при добијању кредита или других погодности, осигуравајућа превара, оштећење и неовлашћено коришћење компјутерског система, прављење и уношење компјутерских вируса, компјутерска превара, злоупотреба поверења, неовлашћено примање поклона, лажни стечај, проузроковање стечаја несавесним радом, злоупотреба у поступку стечаја, оштећење или повлашћивање повериоца, изнуда, уцена, лихварство и прикривање.

⁶⁷ *Кривични законик Републике Македоније*, Службен весник, број 37/96, 80/99, 4/2002, 43/03 и 19/04.

Крађа (кражба, члан 235) има један основни и један привилеговани облик дела. Основни облик дела се састоји у одузимању покретне ствари другоме с циљем да је противправно присвоји. За овај облик дела, прописана је новчана казна или казна затвора до три године.

Блажи облик дела постоји када је украдена ствар мале вредности и учинилац је ишао за тиме да прибави ствар мале вредности, за шта је предвиђена новчана казна или казна затвора до једне године. Покушај дела је кажњив.

Тешка крађа (тешка кражба, члан 236) се састоји из два основна, једног привилегованог и једног квалификованог облика дела. Први основни облик дела постоји када се крађа изврши у неком од више предвиђених видова испољавања, као што су: 1) кршењем или проваљивањем затворених простора или савлађивањем препрека, или на други начин савлађивањем већих препрека, 2) од стране више лица здружених за вршење крађа, 3) на дрзак начин, 4) од стране лица које је код себе имало какво оружје или опасно оруђе ради напада или одбране, 5) за време пожара, поплаве или сличних несрећа, и 6) искоришћавањем немоћи или несреће другог.

Други основни облик дела предвиђа околност да је предмет крађе знатне вредности. За ове облике дела, предвиђена је казна затвора од једне до десет година.

Блажи облик кривичног дела тешке крађе, огледа се у малој вредности украдене ствари и чињеници да је учинилац ишао за тиме да присвоји ствар тако мале вредности. За привилеговани облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Тежи облик дела постоји ако је украдени предмет од посебног научног, културног или историјског значаја, за шта је предвиђена казна затвора најмање четири године.

Разбојништво (члан 237) има један основни и три квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац употребом силе против неке особе или претњом да ће напасти на њен живот или тело, одузме покретну ствар с намером да је противправно присвоји. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од најмање једне године.

Квалификовани облик дела карактерише прибављање имовинске користи великих (големих) размера, за шта је предвиђена казна затвора од најмање четири године.

Квалификовани облик дела постоји и када се приликом извршења дела неком лицу нанесе тешка телесна повреда, или ако се дело изврши од стране групе, банде, или

се приликом извршења дела употреби ватрено оружје или опасно оруђе, за шта је прописана казна затвора од најмање пет година.

На крају, трећи квалификовани облик дела настаје када се извршењем дела проузрокује лишење живота неког лица, за шта је предвиђена казна затвора најмање десет година или доживотни затвор.

Разбојничка крађа (разбојничка кражба, члан 238) се састоји из једног основног и три квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац затечен при извршењу крађе, употреби силу против неког лица или претњу да ће напасти на његов живот или тело, с намером да украдени предмет задржи. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од најмање једне године.

Квалификовани облик дела настаје када је украден предмет великих (големих) размера, за шта је прописана казна затвора од најмање четири године.

Други квалификовани облик дела одликује *нанођшење тешких телесних повреда* неком лицу, или ако је дело извршено у саставу групе или банде, или је при извршење дела употребљено ватрено оружје или опасно оруђе, за шта је предвиђена казна затвора од најмање пет година.

Околност када је извршењем дела неко лице лишено живота, представља најтежи облик дела, за шта је прописана казна затвора од најмање десет година или доживотни затвор.

Утаја (затајување, члан 239) има један основни, два привилегована и два квалификована облика испољавања. Основни облик дела се састоји у противправном присвајању, за себе или другог, туђег покретног предмета који је учиниоцу поверен. Предвиђена казна за основни облик дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Блажи облик дела се састоји у присвајању предмета мале вредности од стране учиниоца и његовој намери да присвоји предмет тако мале вредности. За овај облик дела прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Други блажи облик дела се састоји у присвајању предмета кога је учинилац нашао или до њега случајно дошао. За овај облик дела предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Тежи облик дела постоји када дело изврши старалац или правно лице коме су предмети поверени, за чега је прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Такође, још један тежи облик дела, везује се за значајну вредност предмета, или чињеницу да је предмет под привременом заштитом или је он културно наследство, за шта је прописана казна затвора од једне до пет година.

Послуживање (послужување, члан 240) се састоји у неовлашћеном послуживању папиром, хартиом од вредности или другим предметима који су учиниоцу поверени или су му дати на послугу, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Одузимање туђег предмета (одземање туђи предмети, члан 241) се огледа у неовлашћеном присвајању предмета, без намере прибављања имовинске користи, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Одузимање моторног возила (одземање на моторно возило, члан 242) има један основни и један квалификовани облик дела. Основни облик дела се састоји у одузимању туђег моторног возила, у намери да га употреби за возњу, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификаторну околност дела чини коришћење возила дужи временски период, или дело прати настајање велике (поголеме) штете, за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године. Покушај кривичног дела се кажњава.

Оштећење туђих предмета (оштетување туђи предмети, члан 243) састоји се од једног основног и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик постоји када неко оштети, уништи или учини неупотребљивим туђи предмет, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Када се ради о предмету значајне вредности, или који ужива привремену заштиту, или представља културно наследство, тада је у питању квалификовани облик дела, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Оштећење туђих права (оштетување туђи права, члан 244) има један основни и један квалификовани облик дела. Основни облик дела постоји када учинилац у намери да спречи остварење права на ствари; отуђи, уништи, оштети или одузме своју ствар на којој други има заложно право, право задржавања или право уживања, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Тежи облик дела подразумева намеру учиниоца да спречи измирење повериоца; прикривањем, фиктивним отуђењем, уништењем, оштећењем или прављењем неупотребљивом целокупне или делова своје имовине, или ко призна или састави лажни договор како би се ово избегло, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора од три месеца до једне године. Овај облик дела, називамо

квалификованим, јер је предвиђена строжија казна него у основном облику дела (пошто је прописан и законски минимум од три месеца у случају изрицања казне затвора).

Оштећење стамбених објеката, делова зграда и просторија (оштетување на стамбени и делови згради и просторији, члан 245) се састоји од једног основног и једног квалификованог облика дела. Основни облик дела постоји када корисник стана, станар, или друго лице које користи стан или делове зграде, или стамбени, дворишни или други унутрашњи простор, оштети инсталације или њихове делове, или им значајно умањи употребљивост, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификовани облик дела предвиђа околност да учинилац овај простор учини неупотребљивим, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна и казна затвора до три године.

Незаконито уселење (незаконито вселување, члан 246) постоји када се учинилац дела усели у стан, делове простора или других просторија, за чега је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године. Ако суд учиниоцу изрекне условну осуду, суд ће наложити обавезу да у одређеном року испразни стан, простор или просторије у које се бесправно уселио. Предвиђена санкција за ово кривично дело је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Превара (измама, члан 247) има један основни, два привилегована и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац, с намером да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, доведе некога у заблуду лажним приказивањем или прикривањем фактичких чињеница, или га одржава у заблуди и тиме га наведе да на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини. За основни облик дела је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Блажи облик дела карактерише чињеница да је прибављена мала вредност, а учинилац је ишао за тиме да прибави тако малу вредност.

Други блажи облик дела претпоставља околност да учинилац без намере присварања користи, дело изврши с намером да само оштети другог. За оба привилегована облика дела је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Први тежи облик дела карактерише прибављање велике (поголеме) вредности, за шта је прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Најтежи облик дела постоји када штета надмашује значајну вредност, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Превара у куповини (измамување на куповачи, члан 248) постоји у намери физичког или правног лица да пусти у промет производе са ознаком на којој стоје подаци који не одговарају том производу у погледу садржине, порекла или квалитета, или садржина, порекло или квалитет не одговара ономо што је на ознаци написано. Ако дело учини физичко лице, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године, а ако дело изврши правно лице, предвиђена је новчана казна.

Превара при добијању кредита или других погодности (измама при добивање кредит или друга погодност, члан 249) се састоји у намери физичког или правног лица да себи или другоме прибави кредит, инвестициона средства, субвенције или друге погодности за вршење делатности када за то не испуњава услове, или је приложио неистините или непотпуне податке о имовинском стању, или друге податке значајне за добијање кредита или друге погодности. Када је извршилац дела физичко лице, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године, а ако је дело учињено од стране правног лица, прописана је новчана казна.

Осигуравајућа превара (осигурителна измама, члан 250) има два основна облика испољавања дела. Први основни облик дела постоји када учинилац с намером да од осигуравајућег друштва наплати осигурање, уништи или оштети неки предмет који је осигуран.

Други основни облик постоји када учинилац с намером да од осигуравајућег друштва наплати осигурање за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушавања здравља, намерно проузрокује оштећење, повреду или наруши здравље. Предвиђена казна за основне облике дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. Ако је кривично дело извршено од стране правног лица, прописана је новчана казна.

Оштећење и неовлашћено коришћење компјутерског система (оштетување и неовластено навлегување во компјутерски систем, члан 251) обухвата два основна, један привилеговани и два квалификована облика испољавања дела (од којих се други квалификовани облик дела надовезује, у једном делу на основне, а у другом, на први квалификовани облик дела). Први основни облик дела постоји у неовлашћеном брисању, измени, оштећењу, прикривању или другом начину прављења неупотребљивим компјутерских података, програма или простојија за одржавање

информационог система, или у онемогућавању или отежавању коришћења компјутерских система, података или програма или компјутерских комуникација.

Основни облик дела у другом случају подразумева да учинилац неовлашћено узме туђи компјутер или систем са намером искоришћавања његових података или програма и на тај начин за себе или другога заради противправну имовинску или другу корист, или заради корист преношењем компјутерских података што су му дати од лица које је неовлашћено дошло до њих. Предвиђена казна за основне облике дела је алтернативно новчана казна и казна затвора до три године.

Привилеговани облик као олакшавајућу околност предвиђа чињеницу да неко неовлашћено израђује, набавља, продаје, држи или прави доступним на други начин, средства, компјутерски програм или компјутерске податке намењене или погодне за извршење основних облика овог кривичног дела, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификовани облик дела се састоји у употреби компјутерског система, података или програма, који су заштићени са посебним мерама заштите или их користе државни органи, јавна предузећа или установе, или се користе у међународној комуникацији, или ако је учинилац припадник групе која то ради, за шта је предвиђена казна затвора од једне до пет година.

Други квалификовани облик дела постоји када је приликом извршења дела прибављена велика (поголема) имовинска корист или је проузрокована велика штета, за шта је предвиђена казна затвора шест месеци до пет година (када се квалификовани облик дела надовезује за биће основних облика дела), односно казна затвора од једне до десет година (када се квалификовани облик дела надовезује на претходни квалификовани облик). За покушај дела се кажњава. На крају, у последњем ставу, предвиђена је и одредба да ће се овакав компјутерски програм или податак којим је дело извршено одузети.

Прављење и уношење компјутерских вируса (правење и внесување на компјутерски вируси, члан 251-а) се састоји од једног основног и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац направи или преузме од другог компјутерски вирус с намером уношења у туђи компјутер или компјутерску мрежу, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Тежи облик дела одликује околност да је проузрокована штета на туђем компјутеру, систему, податку или програму, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године.

Такође, још један тежи облик дела, надовезује се на претходни, а као квалификаторну околност предвиђа настајање велике (поголеме) штете, или ако је дело извршено од стране групе сачињене за вршење таког дела, за шта је прописана казна затвора од једне до пет година. Покушај дела је кажњив.

Компјутерска превара (компјутерска измама, члан 251-б) се састоји у једном основном, два привилегована и два квалификована облика. Основни облик дела предвиђа постојање намере учиниоца да себи или другоме прибави противправни имовинску корист уношењем у компјутер или информациони систем неистинитог податка, неуношењем тачног податка, фалцификавањем електронског потписа или на други начин, чиме се утиче на резултат електронске обраде и преноса података. Прописана казна за основни облик дела је алтернативно новчана кзна или казна затвора до три године.

Лакши облик дела се састоји у чињеници да учинилац није имао намеру присвајања, већ само намеру да другога оштети, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Још један лакши облик дела (кога можемо сматрати квалификованим обликом у односу на први привилеговани облик, јер се надовезује на њега), као квалификаторну околност наводи настајање веће (поголеме) штете, која је проузрокована извршењем привилегованог облика дела, за шта је предвиђена казна затвора од три месеца до три године.

Први тежи облик дела постоји када је извршењем основног облика дела прибављена велика (поголема) имовинска корист, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до три године.

Тежи облик дела предвиђа и прибављање значајне имовинске користи, за шта је прописана казна затвора од једне до десет година.

Покушај дела се кажњава. Средства, компјутерски програми или подаци намењени извршењу дела се одузимају.

Злоупотреба поверења (злоупотреба на довербата, члан 252) има један основни и један квалификовани облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац заступајући имовински интерес неког лица или старајући се о његовој имовини, злоупотреби дата му овлашћења, с намером прибављања имовинске користи, или

намером да га оштети. За основни облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификовани облик дела карактерише, извршење дела од стране стараоца, пуномоћника, заступника или адвоката, за шта је предвиђена казна затвора од три месеца до три године.

Неовлашћено примање поклона (неовластено примање подароци, члан 253) се састоји у примању поклона или друге врсте награде за заступање имовинских интереса у неком правном лицу, на начин да склопи или да не склопи уговор, да изврши или не изврши другу обавезу или радњу на штету тог правног лица, и тиме за правно лице, наступи велика (поголема) имовинска штета. За ово кривично дело предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора од три месеца до три године. Награда или поклон се одузимају.

Лажни стечај (лажен стечај, члан 254) постоји када учинилац у намери да избегне обавезе плаћања, проузрокује стечај привидном продајом имовине или дела имовине, пребацивањем средстава на друго место, или отуђивањем с несразмерно ниском вредношћу, сачињавањем лажних уговора или признавањем неистинитих потраживања, или прикривањем, уништавањем, преправљањем или вођењем књига тако да се не може утврди висина имовинске користи. За ово дело је прописана кумулативно казна затвора од једне до пет година и новчана казна. Ако је дело извршено од стране правног лица, предвиђена је новчана казна.

Проузроковање стечаја несавесним радом (предизвикување стечај со несавесно работење, члан 255) се састоји у чињеници да учинилац дела својим несавесним односом, знајући да је неко неспособан за плаћање, или неразумним трошењем и отуђивањем предмета, или уговарањем несразмерно ниске цене, прекомерним задуживањем, склапањем или обнављањем уговора са лицем неспособним за плаћање, пропуштањем прилике да се оствари поравнање, или на други начин, злоупотреби своју дужност при управљању са имовином на раду, проузрокује стечај. Предвиђена санкција за ово кривично дело је казна затвора од три месеца до три године, а ако дело учини правно лице, прописана је новчана казна.

Злоупотреба у поступку стечаја (злоупотреба на постапката стечај, члан 256) има два основна и један квалификовани облик дела. Први основни облик дела постоји када учинилац пријави лажно поравнавање или поравнавање по лажном исплатном редоследу, и тако оствари право које му не припада.

Други основни облик се састоји у извршењу дела од стране повериоца, члана одбора повериоца или стечајног управника, који су му омогућили да на тај начин стекне имовинску корист. За оба основна облик дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификовани облик дела као отежавајућу околност предвиђа када поверилац, члан одбора повериоца или стечајни управник прими имовинску корист или пристане на пријем те користи да донесе или не донесе правичну одлуку или на други начин оштети барем једног повериоца у поступку стечаја, за чега је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. Ако кривично дело изврши правно лице, као санкција, предвиђена је новчана казна.

Оштећење или повлашћивање повериоца (оштетување или повластување на довертели, члан 257) састоји се од једног основног и два квалификована облика дела. Основни облик постоји када одговорно лице знајући да правно лице није способно за редовно плаћање, стави неког повериоца у повољнији положај оштетивши тако друге повериоце. За овај облик дела предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Тежи облик дела настаје када одговорно лице знајући да је правно лице стално неспособно за плаћање, с намером да превари или оштети повериоца, прихвати поравнање и састави уговор или неки други акт и тиме оштети повериоца. За овај облик дела прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.

Други тежи облик дела карактерише настајање имовинске штете великих (големих) размера, па се тиме проузрокује стечај правног лица, за чега је предвиђена казна затвора од једне до десет година. Када кривично дело (из основног облика) учини правно лице, прописана је новчана казна.

Изнуда (члан 258) се састоји од једног основног и три квалификована облика дела. Основни облик дела се састоји у намери учиниоца да за себе или другога прибави противправну имовинску корист силом или озбиљном претњом, тако да другога присили да нешто учини на штету своје или туђе имовине. Превиђена казна за овај облик дела је казна затвора од најмање једне године.

Квалификовани облик дела постоји када је дело извршено од стране групе, банде или другог удружења, или је приликом извршења дела употребљено ватрено оружје или опасно оруђе, или је дело извршено на особито насилан начин, или је при извршењу дела прибављена знатна имовинска корист или је проузрокована знатна

штета, или је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда, за шта је прописана казна затвора од најмање четири године.

Квалификаторну околност дела, за коју је предвиђена такође, казна затвора од најмање четири године затвора, представља ситуација када је основни облик дела извршило лице које то ради за награду.

На крају, трећи квалификовани облик дела постоји када је услед извршења дела дошло до лишавања живота неког лица, за шта је прописана казна затвора најмање десет година или доживотни затвор.

Уцена (члан 259) има један основни и један квалификовани облик дела. Основни облик постоји када учинилац с намером да за себе или другог прибави противправну имовинску корист запрети другоме, или њему блиском лицу, да ће открити нешто што ће штетити њиховој части или угледу, и тиме га присили да нешто учини или не учини, на штету своје или туђе имовине. За основни облик дела је прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Чињеница да је дело учињено од стране групе, банде или другог удружења, или је прибављена значајна имовинска корист или је настала значајна имовинска штета, представља квалификаторну околност дела, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Лихварство (члан 260) се састоји од два основна облика испољавања дела. Први основни облик дела постоји када учинилац за услугу коју чини некоме лицу прима или договара за себе или другога несразмерну имовинску корист, искоришћавајући његово тешко имовинско стање, лоше стамбене прилике, нужду у којој се лице налази, недовољно искуство или лакомисленост.

Још један основни облик дела предвиђа околност да се неко неовлашћено бави (занима) давањем новца или других потрошних предмета и при томе уговара несразмерну имовинску корист. Прописана казна за основне облике дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Прикривање (члан 261) има један основни, један привилеговани и један квалификовани облик дела. Основни облик дела се састоји у куповини, примању у залог или прибављању на други начин, прикривању или препродаји предмета за које учинилац зна да су прибављени кривичним делом, или онога што је добијено продајом или заменом оваквих предмета. За основни облик дела превиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Привилеговани облик дела постоји када је учинилац за предмет могао да зна да је прибављен кривичним делом, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификовани облик дела представља чињеница да је вредност предмета значајна, или је предмет под привременом заштитом или културно наследство, за шта је предвиђена казна затвора од три месеца до пет година.

Анализирајући прописане казне за двадесет и девет имовинских кривичних дела у позитивном законодавству Републике Македоније, узимајући у обзир могућност кажњавања за основне, привилеговане и квалификоване облике дела, можемо закључити, да је прописано укупно осамдесет и једна могућност изрицања казни, и то: тридесет и пет или 43,2% могућности изрицања казне затвора, једне или 1,2% могућности изрицања кумулативно казне затвора и новчане казне, тридесет и девет или 48,2% могућности изрицања алтернативно новчане казне или казне затвора, и шест или 7,4% могућности изрицања само новчане казне (казне за правно лице).

На основу изнетих показатеља и ради даље анализе, начињен је визуелни табеларни приказ следеће садржине:

Табела бр. 3. Приказ бројчаног и процентуалног односа могућих казни за имовинска кривична дела прописаних у Кривичном законнику Републике Македоније

Врста казне	Могућности изрицања	%
Казна затвора	35	43,2%
Казна затвора и новчана казна	1	1,2%
Новчана казна или казна затвора	39	48,2%
Новчана казна (правно лице)	6	7,4%
УКУПНО:	81	100%

Даљом анализом приказаних резултата у Табели 3 уочавамо да је казна затвора самостално и уз новчану казну кумулативно заступљена у тридесет и шест од укупно осамдесет и једне могућности изрицања казни у опште, или у процентима са 44,4%. Када се овоме дода чињеница, да се и код алтернативно прописаних новчаних казни или казни затвора, може изрећи и само казна затвора, тада овај проценат постаје нешто већи. Међутим, за разлику од словеначког, а поготово хрватског законодавства, код македонског, запажамо да преовлађује алтернативна могућност изрицања новчане казне или казне затвора (48,2%). Код овог законодавства, за разлику од осталих

упоређиваних законодавстава, запажамо и могућност кажњавања правних лица за поједина имовинска кривична дела.

1.4. Босна и Херцеговина

Кривични закон Босне и Херцеговине⁶⁸ имовинска кривична дела прописује у двадесет петој глави под називом Кривична дела против имовине од члана 286 до 302. по следећем редоследу: крађа, тешка крађа, разбојничка крађа, разбојништво, утаја, одузимање туђе покретнине, противправно заузимање некретнине од општег значаја, оштећење туђе ствари, превара, изнуда, уцена, злоупотреба поверења, лихварство, превара поверитеља, прикривање, паљевина и злоупотреба осигурања.

Крађа (члан 286) има један основни и један привилеговани облик дела. Основни облик дела се састоји у одузимању покретнине другоме с циљем да присвајањем прибави себи или другоме противправну имовинску корист. За овај облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Блажи облик дела постоји када је украдена ствар мале вредности, а учинилац је ишао за тиме да прибави имовинску корист такве вредности, за чега је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци. Даље, у трећем ставу, Закон предвиђа да се учинилац може ослободити од казне ако украдену ствар врати оштећеном, пре него што се сазна да је откривен.

Тешка крађа (члан 287) се састоји од два основна, једног привилегованог и једног квалификованог облика. Први основни облик дела постоји када је крађа извршена: 1) обијањем, проваљивањем или другим савлађивањем већих препрека да се дође до ствари из затворених зграда, соба, благајни, ормана или других затворених просторија или простора, 2) на нарочито опасан и нарочито дрзак начин, 3) искоришћавањем стања насталог пожаром, поплавом, потресом или другом несрећом, и 4) искоришћавањем беспомоћности или другог нарочито тешког стања друге особе.

Други основни облик дела постоји: 1) ако је украдена ствар велике вредности и учинилац је поступао са циљем прибављања имовинске користи такве вредности, 2) ако украдена ствар служи у верске сврхе или је ствар украдена из цркве или друге зграде или просторије која служи за верске обреде, и 3) ако је украдено културно добро или ствар од нарочитог научног, уметничког, културног или техничког значаја, или се

⁶⁸ *Кривични закон Босне и Херцеговине*, Службени гласник број 03/03.

налази у јавној збирци, заштићеној приватној збирци, или је изложена за јавност. За основне облике дела је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Привилеговани облик дела постоји ако учинилац изврши крађу ствари или предмета мале вредности, на нарочито опасан и дрзак начин, или искоришћавањем стања насталог пожаром, поплавом, потресом или другом несрећом. За овај облик дела је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Квалификовани облик дела, за који је прописана казна затвора од једне до осам година, настаје ако је крађа извршена у саставу групе људи, или ако је учинилац при себи имао какво оружје, или опасно оруђе ради извршења дела.

Разбојничка крађа (члан 288) има један основни и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када је учинилац затечен при вршењу крађе, па с циљем, да украдену ствар задржи, употреби силу против неке особе или претњу да ће непосредно (изравно) напасти на њен живот или тело. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до десет година.

Тежи облик дела одликује умишљајно наношење тешке телене повреде неком лицу, или је дело извршено у саставу групе, или је при извршењу дела употребљено какво оружје или опасно оруђе, за шта је предвиђена казна затвора најмање пет година.

Такође, још један тежи облик дела постоји када се извршењем дела с умишљајем усмрти неко лице, за шта је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора.

Разбојништво (члан 289) се састоји од једног основног и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац употребом силе или претње да ће непосредно напасти на живот или тело лица, одузме туђу покретну ствар с циљем да њеним присвајањем прибави себи или другоме имовинску корист, или да је противправно присвоји. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до десет година.

Квалификовани облик дела, као и код кривичног дела разбојничке крађе, одликује умишљајно наношење тешке телене повреде неком лицу, или је дело извршено у саставу групе, или је при извршењу дела употребљено какво оружје или опасно оруђе, за шта је предвиђена казна затвора најмање пет година.

Други квалификовани облик дела, такође, као и код кривичног дела разбојничке крађе, постоји када се извршењем дела с умишљајем усмрти неко лице, за шта је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора.

Утаја (члан 290) има један основни, два привилегована и два квалификована облика испољавања. Основни облик дела се састоји у противправном задржавању туђе покретнине, која му је поверена, с циљем да за себе или другог прибави имовинску корист. Предвиђена казна за основни облик дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Присвајање покретнине мале вредности од стране учиниоца и његовој намери да присвоји покретнину тако мале вредности, представља привилеговани облик дела.

Други привилеговани облик дела се састоји у присвајању покретнине коју је учинилац нашао или до ње случајно дошао. За привилеговане облике дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Квалификовани облик дела постоји када дело изврши старатељ, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три година.

Тежи облик дела подразумева и да је утајена ствар посебног културног, повесног, научног или техничког значаја, или је ствар велике вредности, а учинилац је ишао за тиме да присвоји велику вредност, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Одузимање туђе покретнине (члан 291) се састоји у противправном одузимању или задржавању туђе покретнине без циља прибављања имовинске користи, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Закон даље прописује да, ако се ради о моторном возилу, казниће се и за покушај дела.

На крају, ако није у питању моторно возило, а учинилац утајену ствар врати оштећеном пре него што буде откривен, може се ослободити казне.

Противправно заузимање некретнине од општег значаја (члан 292) има један основни и један квалификовани облик дела. Основни облик се испољава у противправном заузимању некретнине која је грађевинско земљиште или његов део. Предвиђена казна за основни облик дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Квалификовани облик дела карактерише чињеница да се ради о некретнини која је проглашена јавним добром, спомеником културе, природном реткошћу или другим природним богатством, или друге посебно заштићене територије природе или земљишта посебне намене, за шта је предвиђена казна затвора од три месеца до три године.

Оштећење туђе ствари (члан 293) састоји се од једног основног и два квалификована облика испољавања дела. Основни облик дела постоји када неко оштети, уништи или учини неупотребљивом нечију ствар, за шта је превиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Отежавајућа околност дела настаје када се оштети, изобличи, уништи или учини неупотребљивом туђа ствар која служи за верске сврхе, културно добро које се налази на јавном месту, посебно заштићени објекат природе, уметнички предмет, ствар од научног или техничког значаја, ствар која се налази у јавној збирци или је изложена за јавност, или ствар која служи за јавне потребе, или која улепшава тргове, улице или паркове, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Друга отежавајача околност дела, је у директној вези са основним обликом, и постоји када је основни облик дела извршен због разлике у етничкој или националној припадности, раси, вероисповести, полу или језику, за шта је, као и код првог привилегованог облика, предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Превара (члан 294) има један основни, два привилегована и један квалификовани облик дела. Основни облик дела постоји када учинилац, с циљем да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, доведе кога лажним приказивањем или прикривањем чињеница у заблуду или га одржава у заблуди, и тиме га наведе да на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини. За основни облик дела је предвиђена казна затвора до три године.

Олакшавајућу околност дела карактерише чињеница да је прибављена мала вредност, а учинилац је ишао с циљем да прибави тако малу вредност, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Привилеговани облик дела предвиђа још једну околност која предвиђа да учинилац без циља присварања себи или другоме противправне имовинске користи, дело изврши с циљем да само другог оштети, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификаторну околност дела карактерише штета преко 30.000 КМ, а учинилац је ишао за тиме да прибави имовинску корист такве вредности, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Изнуда (члан 295) се састоји од једног основног и једног квалификованог облика дела. Основни облик дела се састоји у циљу учиниоца да себи или другоме прибави

противправну имовинску корист силом или озбиљном претњом, тако, да другога присили да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. Превиђена казна за овај облик дела је казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи облик дела постоји ако је приликом извршења дела употребљено оружје или опасно оруђе, или је прибављена знатна имовинска корист, или је кривично дело учињено у саставу групе људи или злочиначке организације, за шта је прописана казна затвора од једне до десет година.

Уцена (члан 296) састоји се (као и кривично дело изнуде), од једног основног и једног квалификованог облика дела. Основни облик постоји када учинилац, с циљем да себи или другоге прибави противправну имовинску корист, запрети другоге или њему блиској особи, да ће открити нешто што би њиховој части и угледу шкодило, и тиме га присили да нешто учини или не учини, на штету своје или туђе имовине. Прописана санкција за овај облик дела је казна затвора од три месеца до пет година.

Квалификовани облик дела постоји ако је приликом извршења дела прибављена знатна имовинска корист, или је кривично дело учињено у саставу групе људи или злочиначке организације, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Злоупотреба поверења (члан 297) има један основни и један квалификовани облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац заступајући имовински интерес неке особе или бринући се о њеној имовини, не испуни своју на закону засновану дужност, или злоупотреби законом или уговором дата му овлашћења, с циљем прибављања противправне имовинске користи, па на тај начин оштети ту особу. За основни облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Извршење дела од стране стараоца или адвоката, представља квалификовани облик дела, за чега је предвиђена казна затвора од три месеца до три године.

Лихварство (члан 298) има један основни и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када неко искоришћавајући нужду, тешко имовинско стање или стамбене прилике, недовољно искуство, лакомислености или смањену способност расуђивања другог лица, прими од њега или с њим уговори за себе или другога имовинску корист која је у очитој несразмери с оним што је он дао, учинио или се обавезао да ће дати или учинити. Прописана казна за овај облик дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Проузроковање тешких последица за оштећеног, чини први квалификовани облик дела, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора од шест месеци до пет година.

Околност да се учинилац бави давањем зајмова уз уговарање несразмерне користи, представља други квалификовани облик дела, за шта је, као и код претходног квалификованог облика дела, предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора од шест месеци до пет година.

Превара поверитеља (члан 299) се састоји од два основна облика дела. Први основни облик дела постоји када учинилац с циљем да осујети остварење права на ствари, отуђи, уништи, оштети или одузме своју ствар на којој други има заложно право или право уживања и тиме га оштети.

Такође, други основни облик дела подразумева циљ учиниоца да умањи могућност или спечи измирење најмање једног од својих поверилаца, уништењем, привидном продајом, чињењем неупотребљивом целе своје имовине или неког њеног саставног дела, или признањем неистините тужбе, или склапањем лажног уговора, или неком другом преварном радњом, привидо или стварно погорша своје имовинско стање. Предвиђена санкција за основне облике дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Прикривање (члан 300) има један основни и један привилеговани облик дела. Основни облик дела се састоји у куповини, примању у залог или прибављању на други начин, ствари или онога што је за њу добијено, а за коју је учинилац знао да је прибављена кривичним делом. За основни облик дела превиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Блажи облик дела постоји и када учинилац за ствар није знао да је прибављена кривичним делом, и ако је то по околностима случаја могао знати, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Паљевина (члан 301) састоји се од једног основног и једног квалификованог облика. Основни облик дела постоји када учинилац запали туђу кућу или другу зграду намењену становању или привременом коришћењу, или запали туђу пословну зграду или зграду у јавној употреби, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Тежи облик дела карактерише околност да је проузрокована штета преко 100.000 КМ, или је кривично дело учињено с циљем преваре осигуравајућег друштва, за шта је предвиђена казна затвора од две до дванаест година.

Злоупотреба осигурања (члан 302) има два основна облика испољавања дела. Први основни облик дела постоји када учинилац с циљем да од осигурања наплати осигуранину; уништи, оштети или сакрије ствар, која је осигурана од уништења, оштећења, губитка или крађе, и затим пријави штету.

Још један основни облик дела предвиђа, да учинилац с циљем да од осигурања наплати осигуранину за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушавања здравља, себи проузрокује такво оштећење, повреду или наруши здравље, и затим пријави штету. Предвиђена казна за основне облике дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Анализирајући прописане казне за седамнаест имовинских кривичних дела у позитивном законодавству Босне и Херцеговине, узимајући у обзир могућност кажњавања за основне, привилеговане и квалификоване облике дела, можемо закључити, да је прописано укупно четрдесет и две могућности изрицања казни, и то: двадесет или 47,6% могућности изрицања казне затвора, и двадесет и две или 52,4% могућности изрицања алтернативно новчане казне или казне затвора.

На основу изнетих показатеља и ради даље анализе, начињен је визуелни табеларни приказ следеће садржине:

Табела бр. 4. Приказ бројчаног и процентуалног односа могућих казни за имовинска кривична дела прописаних у Кривичном закону Босне и херцеговине

Врста казне	Могућности изрицања	%
Казна затвора	20	47,6%
Казна затвора и новчана казна	0	0%
Новчана казна или казна затвора	22	52,4%
УКУПНО:	42	100%

Када погледамо приказане резултате у Табели 4 видимо да у законодавству Босне и Херцеговине, као што је то био случај и у македонском законодавству, преовлађује алтернативно кажњавање новчаном казном у односу на казну затвора.

1.5. Република Српска

Имовинска кривична дела Кривични закон Републике Српске⁶⁹ прописује у двадесет трећој глави од члана 231 до 254. следећим редоследом: крађа, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, утаја, одузимање туђе ствари, одузимање моторног возила, неовлашћено улажење у заштићену компјутерску базу података, превара, осигураничка превара, организовање недозвољених игара на срећу, изнуда, уцена, злоупотреба поверења, зеленаштво, прикривање, противзаконито уселење, противправно заузимање земљишта, оштећење туђе ствари, паљевина, оштећење туђих права, оштећење стамбених и пословних зграда и просторија, присвајање, уништење или оштећење споменика културе, заштићених објеката природе или других предмета који су од посебног културног или историјског значаја и изношење у иностранство предмета који су од посебног културног или историсјког значаја или природних реткости.

Крађа (члан 231) има један основни и један привилеговани облик дела. Основни облик дела се састоји у одузимању туђе покретне ствари у намери да њеним присвајањем прибави себи или другоме противправну имовинску корист. За овај облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Привилеговани облик дела постоји када вредност украдене ствари не прелази износ од 200 КМ, а учинилац је ишао за тиме да прибави малу имовинску корист, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Тешка крађа (члан 232) састоји се од једног основног и два квалификована облика дела. Основни облик дела има више видова испољавања. То су, крађа извршена: 1) обијањем или проваљивањем или другим савлађивањем већих препрека да се дође до ствари из затворених зграда, соба, касе, ормана, благајни или других затворених простора, 2) на нарочито опасан или нарочито дрзак начин, 3) од стране лица које је при себи имало какво оружје или опасно средство ради напада или одбране, 4) од стране више лица која су се удружила за вршење крађа, 5) искоришћавањем стања проузрокованог пожаром, поплавом, земљотресом или сличном несрећом и 6) искоришћавањем немоћи или другог тешког стања другог лица. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до осам година.

Први квалификовани облик дела настаје ако вредност украдених ствари прелази износ од 10.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од једне до десет година.

⁶⁹ *Кривични закон Републике Српске*, Службени гласник број 49/03.

Други квалификовани облик дела постоји ако је украдена ствар од посебног историјског, научног или културног значаја, или вредност украдене ствари прелази износ од 50.000 КМ, за шта је предвиђена казна затвора од три до петнаест година.

Разбојништво (члан 233) се састоји од једног основног и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац употребом силе против неког, или претњом да ће непосредно напасти на живот или тело, одузме туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем прибави себи или другоме противправну имовинску корист. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до десет година.

Први квалификовани облик дела, одликује умишљајно наношење тешке телесне повреде неком лицу, или је дело учињено од стране више лица, или је употребљено какво оружје или опасно средство, или ако вредност одузетих ствари прелази износ од 50.000 КМ, за шта је предвиђена казна затвора од пет до петнаест година.

Други квалификовани облик дела, постоји када се приликом извршења дела неко лице умишљајно лиши живота, за шта је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора.

Разбојничка крађа (члан 234) има један основни и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када је учинилац затечен на делу крађе, па у намери, да украдену ствар задржи, употреби силу против неког лица или претњу да ће непосредно напасти на његов живот или тело. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до десет година.

Отежавајућу околност дела, одликује умишљајно наношење тешке телесне повреде неком лицу, или је дело учињено од стране више лица, или је употребљено какво оружје или опасно средство, или ако вредност одузетих ствари прелази износ од 50.000 КМ, за шта је предвиђена казна затвора од пет до петнаест година.

Друга отежавајућа околност дела, постоји када се приликом извршења дела неко лице умишљајно лиши живота, за шта је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора.

Утаја (члан 235) има један основни, два привилегована и два квалификована облика дела. Основни облик дела се састоји у намери учиниоца да за себе или другог прибави противправну имовинску корист присвајањем туђе покретне ствари која му је поверена. Предвиђена казна за основни облик дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Блажи облик дела постоји када се ради о утајеној ствари вредности до 200 КМ, а учинилац је ишао за тиме да прибави малу имовинску корист, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Такође, још један блажи облик дела се састоји у противправном присвајању ствари коју је учинилац нашао или до које је случајно дошао. За овај привилеговани облик дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Тежи облик дела постоји када дело учини старалац, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три година.

Ако је утајена ствар посебног историјског, научног или културног значаја, или ако вредност утајене ствари прелази износ од 10.000 КМ, тада се ради о другом тежем облику дела, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а ако вредност утајене ствари прелази износ од 50.000 КМ, тада је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Одузимање туђе ствари (члан 236) састоји се од једног основног и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик дела постоји када учинилац без намере прибављања имовинске користи противправно одузме туђу покретну ствар, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Када је у питању одузимање ствари посебног историјског, научног или културног значаја, или ако вредност одузете ствари прелази износ од 10.000 КМ, тада је у питању квалификовани облик дела, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година, а ако вредност прелази износ од 50.000 КМ, тада је прописана казна затвора од једне до осам година.

Одузимање моторног возила (члан 237) има један основни и један квалификовани облик дела. Основни облик дела се састоји у одузимању туђег моторног возила, у намери да га противправно употреби за вожњу, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификаторну околност дела чини коришћење возила дуже време, или је на возилу проузрокована већа штета, за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године. Покушај кривичног дела се кажњава.

Неовлашћено улажење у заштићену компјутерску базу података (члан 238) се састоји од једног основног и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик постоји када неко неовлашћено уђе у туђу заштићену компјутерску базу података и унесе измене, уништи, копира, употреби, сакрије, објави или унесе какав

свој податак или компјутерски вирус, или на неки други начин учини неупотребљивим туђе компјутерске податке или програме. Предвиђена санкција за основни облик дела је казна затвора до две године.

Прибављање велике имовинске користи или проузроковање знатне имовинске штете, доводи до квалификованог облика дела, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година. Покушај дела је кажњив.

Превара (члан 239) има један основни, два привилегована и један квалификовани облик дела. Основни облик дела постоји када учинилац, у намери да себи или другоме прибави какву противправну имовинску корист, доведе кога лажним приказивањем или прикривањем чињеница у заблуду или га одржава у заблуди, и тиме га наведе да овај на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини. За основни облик дела је предвиђена казна затвора до три године.

Блажи облик дела карактерише чињеница да је прибављена имовинска корист до 200 КМ, а учинилац је ишао за тиме да прибави малу имовинску корист или да проузрокује малу штету, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Такође, чињеница да учинилац без намере присварања противправне имовинске користи, дело изврши у намери да другог оштети, производи други блажи облик дела, за шта је предвиђена (као и код претходног блажег облика дела) алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Отежавајућа околност дела се огледа у прибављању имовинске користи или проузрокованој штети преко 10.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, и корист или штета преко 50.000 КМ, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Осигураничка превара (члан 240) састоји се од два основна и једног квалификованог облика дела. Први основни облик дела постоји када учинилац у намери да од осигуравајућег друштва наплати осигурану суму оштети или сакрије ствар, која је осигурана од наведених ризика, па затим пријави штету.

Други основни облик предвиђа, да учинилац у намери да од осигуравајућег друштва наплати осигурану суму за случај телесног оштећења, телесне повреде или нарушавања здравља, проузрокује себи такво оштећење, повреду или наруши здравље. Предвиђена санкције за основне облике дела је казна затвора до три године.

Квалификовани облик дела настаје прибављањем имовинске користи преко 10.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, и користи преко 50.000 КМ, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Организовање недозвољених игара на срећу (члан 241) се састоји из два основна и једног квалификованог облика испољавања дела. Први основни облик дела се састоји у организовању, учествовању или помагању при организовању игара у којима учесници плаћају одређене новчане износе учесницима који су се пре њих укључили у игру и очекују плаћање одређених новчаних износа од учесника који се буду након њих укључили у игру, а у намери прибављања противправне имовинске користи за себе или другог.

Чињеница да се организује, учествује или помаже у организовању новчаних и других игара на срећу, без дозволе надлежног органа представља други основни облик дела. За основне облике дела предвиђена је казна затвора до три године.

Отежавајућу околност дела чини настајање велике имовинске штете, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Изнуда (члан 242) има један основни и два квалификована облика испољавања дела. Основни облик дела се састоји у намери учиниоца да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, силом или озбиљном претњом, тако, да другога принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, или ако н а такав начин утерује дуг. Превиђена казна за овај облик дела је казна затвора од шест месеци до пет година.

Ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази 10.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а ако тај износ прелази 50.000 КМ или је при извршењу употребљено какво оружје или опасно оруђе, или је дело учињено од стране више лица, или на нарочито груб или понижавајући начин, тада се ради о првом квалификованом облику дела, за шта је предвиђена казна затвора од две до дванаест година.

Другу отежавајућу околност дела одликује чињеница да се неко бави вршењем кривичних дела изнуде, за шта је прописана казна затвора од три до петнаест година.

Уцена (члан 243) састоји се од једног основног и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист запрети другоме да ће против њега или њему блиских лица открити нешто што би њиховој части и угледу шкодило, и тиме га принуди да

нешто учини или не учини, на штету своје или туђе имовине. Прописана санкција за овај облик дела је казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи облик дела постоји ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази 10.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а ако износ прелази 50.000 КМ, или је дело учињено од стране више лица, или на нарочито груб или понижавајући начин, тада је предвиђена казна затвора од две до дванаест година.

Када се неко бави вршењем кривичних дела изнуде, онда говоримо у другом тежем облику дела, за чега је прописана казна затвора од три до петнаест година.

Злоупотреба поверења (члан 244) има један основни и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац, заступајући имовински интерес неког лица, или старајући се о њеној имовини, не испуни своју дужност, или злоупотреби дата му овлашћења, у намери да тиме прибави себи или другоме какву имовинску корист, или да оштети лице чије имовинске интересе заступа, или о чијој се имовини стара. За основни облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази 10.000 КМ, тада се ради о првом квалификованом облику дела, за шта је прописана казна затвора од једне до пет година, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, тада је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Извршење дела од стране стараоца или адвоката, преставља другу квалификаторну околност дела. Ако је овај квалификовани облик везан за основни облик дела, предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година, а ако је, овај облик дела везан за први квалификовани облик, када је у питању штета преко 10.000 КМ, тада је предвиђена казна затвора од једне до осам година, а код штете преко 50.000 КМ, прописана је казна затвора од две до десет година.

Зеленаштво (члан 245) се састоји из једног основног и једног квалификованог облика дела. Основни облик дела постоји када неко даје новац или другу потрошну ствар на зајам или за вршење услуге коју учини неком лицу, па за то, прими или уговори за себе или другогa несразмерну имовинску корист, искоришћавајући његово тешко имовинско стање, тешке прилике, нужду, недовољно искуство, лакомислености или смањену способност расуђивања. Прописана казна за овај облик дела је кумулативно казна затвора до три године и новчана казна.

Квалификовани облик дела предвиђа наступање тешких последица за оштећеног или прибављену имовинску корист преко 10.000 КМ, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, тада је прописана кумулативно казна затвора од једне до десет година и новчана казна.

Прикривање (члан 246) има један основни, један привилеговани и један квалификовани облик дела. Основни облик дела се састоји у протурању, куповини, примању у залог или прибављању на други начин, ствари или онога што је за њу добијено продајом или заменом, а за коју је учинилац знао да је прибављена кривичним делом. За основни облик дела превиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Привилеговани облик дела постоји када учинилац за ствар није знао да је прибављена кривичним делом, а могао је и био је дужан да зна да је ствар прибављена кривичним делом, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Отежавајућа околност дела подразумева да је дело учињено у саставу групе или злочиначке организације, или ако вредност ствари које се прикривају прелази 20.000 КМ, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година, а ако вредност прикривене ствари прелази износ од 100.000 КМ, тада је прописана казна затвора од једне до десет година.

Противзаконито уселење (члан 247) постоји када се учинилац дела неовлашћено усели у туђу зграду, стан, пословни простор или друге просторије, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. При изрицању условне осуде, суд учиниоцу може наложити обавезу да у одређеном року напусти и испразни простор у који је уселио.

Противправно заузимање земљишта (члан 248) се састоји од једног основног и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик дела постоји када учинилац противправно заузме туђе земљиште, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Када учинилац заузме туђе земљиште у намери да га употреби за градњу, тада се ради о квалификованом облику дела, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Оштећење туђе ствари (члан 249) састоји се од једног основног и једног квалификованог облика дела. Основни облик дела постоји када неко уништи, оштети

или учини неупотребљивом туђу ствар, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Квалификовани облик дела карактерише околност да је извршењем дела проузрокована штета у износу који прелази 10.000 КМ, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, тада је прописана казна затвора од једне до осам година.

Паљевина (члан 250) састоји се од једног основног и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик дела постоји када учинилац запали туђу кућу или другу зграду намењену за боравак, или пословну зграду или зграду која је у јавној употреби, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Тежи облик дела карактерише наступање штете великих размера, за шта је предвиђена казна затвора од две до дванаест година.

Оштећење туђих права (члан 251) има два основна облика испољавања дела. Први основни облик дела постоји када учинилац у намери да осујети остварење права на ствари отуђи, уништи или оштети своју ствар на којој други има заложно право или право уживања и тиме га оштети.

Уништење, оштећење, прикривање, привидну продају или чињење неупотребљивом целокупне или дела своје имовине, или признавање неистинитог потраживања, састављање лажног уговора или неке друге преварне радње, којом привидно или стварно погоршава своје имовно стање и тиме умањи могућност или спречи намирење најмање једног повериоца, представља други основни облик дела. Предвиђена казна за основне облике дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Оштећење стамбених и пословних зграда и просторија (члан 252) се састоји од једног основног и једног квалификованог облика дела. Основни облик дела постоји када корисник стана, станар, управник, власник или друго лице које са стамбене зграде или пословне зграде, или из стамбеног или пословног простора, скине или оштети спољне или унутрашње уређаје, инсталације или њихове делове, или на други начин знатно смањи употребљивост зграде или простора. За основни облик дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификаторна околност дела настаје када учинилац зграду, стамбени или пословни простор учини неупотребљивим, за шта је прописана казна затвора до три године.

Присвајање, уништење или оштећење споменика културе, заштићених објеката природе или других предмета који су од посебног културног или историјског значаја (члан 253) има два основна, један привилеговани и један квалификовани облик. Основни облик дела постоји када учинилац археолошким, геолошко-палеонтолошким и минеролошким истраживањима, архивским истраживањима или на други начин присвоји ископине, материјал или нађени предмет који има културни или историјски значај, архивски материјал или природну реткост.

Противправно уништење или оштећење споменика културе, заштићених објеката природе или других предмета од посебног културног или историјског значаја, или ствари која представља јавно добро, чини још један основни облик дела. За основне облике дела, прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.

Привилеговани облик дела постоји када учинилац на споменику културе изврши конзерваторске, рестаураторске или истраживачке радове, или неовлашћено врши археолошка ископавања или истраживања, па услед тога споменик буде теже оштећен или уништен, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Квалификовани облик дела предвиђа околност да је дело из претходних облика учињено према предмету или споменику посебног историјског или културног значаја, или је делом проузрокована велика штета, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Изношење у иностранство предмета који су од посебног културног или историсјког значаја или природних реткости (члан 254) састоји се од једног основног и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик дела се састоји у извозу или изношењу у иностранство предмета који је од посебног културног или историјског значаја, или предмет који представља природну реткост, или другоме омогући да то учини. За основни облик дела предвиђена је казна затвора до три године.

Када је дело учињено у односу на добро од великог културног, историјског или природног значаја, тада се ради о квалификованом облику дела, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Анализирајући прописане казне за двадесет и четири кривична дела у позитивном законодавству Републике Српске, узимајући у обзир могућност кажњавања за основне, привилеговане и квалификоване облике дела, можемо закључити, да је прописано укупно седамдесет и четири могућности изрицања казни, и то: педесет или 67,6% могућности изрицања казне затвора, три или 4,0% могућности изрицања

кумулятивно казне затвора и новчане казне и двадесет и једна или 28,4% могућности изрицања алтернативно новчане казне или казне затвора.

На основу изнетих показатеља и ради даље анализе, начињен је визуелни табеларни приказ следеће садржине:

Табела бр. 5. Приказ бројчаног и процентуалног односа могућих казни за имовинска кривична дела прописаних у Кривичном Закону Републике Српске

Врста казне	Могућности изрицања	%
Казна затвора	50	67,6%
Казна затвора и новчана казна	3	4,0%
Новчана казна или казна затвора	21	28,4%
УКУПНО:	74	100%

На основу података у Табели 5 видимо да је казна затвора самостално и уз новчану казну кумулативно заступљена у педесет и три од укупно седамдесет и четири могућности изрицања казни у опште, или у процентима са 71,6%. Када се овоме дода чињеница, да се и код алтернативно прописаних новчаних казни или казни затвора, може изрећи и само казна затвора, тада овај проценат постаје још већи. Дакле, у законодавству Републике Српске, за разлику од законодавства Босне и Херцеговине, за имовинска кривична дела, преовлађује могућност изрицања казне затвора у односу на алтернативно кажњавање новчаном казном или казном затвора.

1.6. Црна Гора

Под називом кривична дела против имовине Кривични законик Црне Горе⁷⁰ у глави двадесет другој од члана 239 до 256. прописује следећа имовинска кривична дела: крађа, тешка крађа, разбојничка крађа, разбојништво, утаја, превара, неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности, ситна крађа, утаја и превара, одузимање туђе ствари, одузимање возила, злоупотреба поверења, изнуда, уцена, зеленаштво, уништење и оштећење туђе ствари, противправно заузимање земљишта, оштећење туђих права и прикривање.

Крађа (члан 239) се састоји у одузимању туђе покретне ствари у намери да се њеним присвајањем себи или другоме прибави противправна имовинска корист.

⁷⁰ *Krivični zakonik Republike Crne Gore*, Službeni list broj 70/03 i 13/04.

Предвиђена казна је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. Покушај дела се кажњава.

Тешка крађа (члан 240) има два основна и један квалификовани облик дела. Основни облик дела има више видова испољавања: 1) обијањем или проваљивањем затворених зграда, соба, каса, ормана или других затворених простора или другим савлађивањем већих препрека, 2) од стране више лица, 3) на нарочито опасан или нарочито дрзак начин, 4) од стране лица које је при себи имало какво оружје или опасно оруђе ради напада или одбране, 5) за време пожара, поплаве, земљотреса или другог удеса, и 6) искоришћавањем беспомоћности или другог тешког стања неког лица.

Други основни облик дела постоји ако вредност украдених ствари прелази износ од три хиљаде еура или ако украдена ствар представља културно или природно добро. За основне облике дела, прописана је казна затвора од једне до осам година.

Квалификовани облик дела постоји ако вредност украдених ствари прелази износ од тридесет хиљада еура, за шта је предвиђена казна затвора од две до десет година.

Разбојничка крађа (члан 241) састоји се из једног основног, једног привилегованог и четири квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац затечен при извршењу дела крађе, па у намери да украдену ствар задржи, употреби силу против неког лица или претњу да ће непосредно напасти на живот или тело. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до осам године.

Блажи облик дела карактерише вредност украдених ствари која не прелази стопедесет еура, а учинилац је ишао за тиме да прибави малу имовинску корист, за шта је прописана казна затвора до три године.

Тежи облик дела настаје ако вредност украдених ствари прелази износ од три хиљаде еура, за шта је предвиђена казна затвора од две до десет година.

Када вредност украдених ствари прелази износ од тридесет хиљада еура, тада годоримо о другом тежем облику дела, за шта је прописана казна затвора од две до дванаест година.

Ако је дело извршено од стране више лица, или да је неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда, у том случају ради се о трећем тежем облику дела, за шта је предвиђена казна затвора од три до петнаест година.

Најтежи облик дела предвиђа околност да је неко лице усред извршења дела умишљајно лишено живота, за шта је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна затвора од тридесет година.

Покушај дела је кажњив.

Разбојништво (члан 242) се састоји из једног основног, једног привилегованог и четири квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац употребом силе против неког лица или претње да ће непосредно напасти на живот или тело, одузме туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем себи или другоме прибави противправну имовинску корист, за шта је прописана казна затвора од две до десет године.

Привилеговани облик дела карактерише вредност украдених ствари која не прелази стопедесет еура, а учинилац је ишао за тиме да прибави малу имовинску корист, за шта је предвиђена казна затвора до три године.

Први квалификовани облик дела настаје ако вредност украдених ствари прелази износ од три хиљаде еура, за шта је прописана казна затвора од две до дванаест година.

Други квалификовани облик дела постоји када вредност украдених ствари прелази износ од тридесет хиљада еура, за шта је предвиђена казна затвора од три до петнаест година.

Трећи квалификовани облик дела карактерише извршење дела од стране више лица, или да је неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда, за шта је прописана казна затвора такође, од три до петнаест година.

Четврти квалификовани облик дела предвиђа околност да је неко лице усред извршења дела умишљајно лишено живота, за шта је предвиђена алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна затвора од тридесет година.

Покушај кривичног дела се кажњава.

Утаја (члан 243) има један основни, један привилеговани и два квалификована облика испољавања. Основни облик дела се састоји у намери учиниоца да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, присвајањем туђе покретне ствари која му је поверена, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Блажи облик дела, састоји се у противправном присвајању ствари коју је учинилац нашао или до које је случајно дошао, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Тежи облик дела постоји када вредност утајене ствари прелази три хиљаде еура, за шта је предвиђена казна затвора од једне до шест година.

Квалификаторна околност дела настаје и ако вредност утајене ствари прелази износ од тридесет хиљада еура, или се ради о утајеној ствари која представља културно добро, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Превара (члан 244) се састоји од једног основног, једног привилегованог и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац, у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, доведе кога лажним приказивањем или прикривањем чињеница у заблуду или га одржава у заблуди, и тиме га наведе да овај на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини. За основни облик дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Када учинилац дело изврши само у намери да другог оштети, ради се о привилегованом облику дела, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Квалификовани облик дела карактерише прибављена имовинска корист или нанета штета преко три хиљаде еура, за шта је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Ако прибављена имовинска корист или нанета штета прелази износ тридесет хиљада еура, онда говоримо о другом квалификованом облику дела, за кога је прописана казна затвора од две до десет година.

Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности (члан 245) састоји се од два основна и једног привилегованог облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац лажним приказивањем чињеница или њиховим прикривањем добије за себе или другог кредит, субвенцију или другу погодност и ако за то не испуњава прописане услове

Када дело изврши одговорно лице у привредном друштву или другом субјекту привредног пословања, ако су кредит, субвенција или друга погодност прибављени за привредно друштво или други субјект привредног пословања, или ако су ненаменски коришћени од стране тих субјеката, тада се ради о другом основном облику дела. Предвиђена санкција за основне облике дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Околност да су кредит, субвенција или друга погодност искориштени за друге намене, а не за оне, за које су одобрени, представља привилеговани облик дела. За

привилеговани облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Ситна крађа, утаја и превара (члан 246) постоји ако вредност украдене или утајене ствари, односно штета проузрокована преваром не прелази износ од сто педесет еура, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовинску корист, односно да проузрокује малу штету. За ово кривично дело, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Одузимање туђе ствари (члан 247) се састоји од једног основног и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац без намере прибављања имовинске користи противправно одузме туђу покретну ствар, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Тежи облик дела карактерише одузимање или присвајање ствари вредности преко три хиљаде еура, за шта је предвиђена казна затвора до две године.

Још један тежи облик дела предвиђа да вредност одузете или присвојене ствари прелази износ од тридесет хиљада еура, или ако ствар представља културно добро, за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године.

Одузимање возила (члан 248) има један основни и један квалификовани облик дела. Основни облик дела се састоји у противправном одузимању туђег моторног возила, у намери да га употреби за возњу, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Квалификовани облик дела карактерише околност да је учинилац на одузетом возилу из нехата проузроковао штету која прелази износ од хиљаду еура, или је омогућио да то други учини, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. За покушај дела се кажњава.

Злоупотреба поверења (члан 249) састоји се од једног основног и три квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац, заступајући имовинске интересе неког лица или старајући се о њеној имовини, злоупотреби дата му овлашћења у намери да тиме себи или другоме прибави имовинску корист или да оштети лице чије имовинске интересе заступа или о чијој се имовини стара. За основни облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист или проузрокована штета која прелази три хиљаде еура, тада настаје први квалификовани облик дела, за шта је предвиђена казна затвора од једне до шест година.

Прибављена имовинска корист или проузрокована штета која прелази тридесет хиљаде еура, представља други квалификовани облик дела, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

На крају, трећи квалификовани облик дела подразумева, извршење дела од стране стараоца или адвоката. Ако је овај квалификовани облик везан за основни облик дела, предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година, а ако је, овај облик дела везан за први квалификовани облик (када је у питању корист или штета преко три хиљаде еура), тада је прописана казна затвора од једне до осам година, а ако је везан за други квалификовани облик дела (код користи или штете преко тридесет хиљада еура), предвиђена је казна затвора од две до десет година.

Изнуда (члан 250) има један основни и три квалификована облика испољавања дела. Основни облик дела се састоји у намери учиниоца да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, силом или озбиљном претњом, тако, да другога принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. Превиђена казна за овај облик дела је казна затвора од једне до осам година.

Први квалификовани облик дела постоји ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази три хиљаде еура, за шта је прописана казна затвора од две до десет година.

Други квалификовани облик дела подразумева прибављену имовинску корист која прелази тридесет хиљаде еура, за шта је предвиђена казна затвора од две до дванаест година.

Трећи квалификовани облик дела карактерише околност да се неко бави вршењем овог кривичног дела, или да је дело извршено од стране више лица на организован начин, за шта је прописана казна затвора од три до петнаест година.

Уцена (члан 251) се састоји од једног основног и три квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист запрети другом да ће против њега или њему блиских лица открити нешто што би њиховој части или угледу шкодило и тиме га принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. Предвиђена казна за овај облик дела је казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи облик дела постоји ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази три хиљаде еура, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Још тежи облик дела предвиђа прибављену имовинску корист која прелази тридесет хиљаде еура, за шта је предвиђена казна затвора од две до десет година.

Најтежи облик дела одликује чињеница да се неко бави вршењем овог кривичног дела, или да је дело извршено од стране више лица на организован начин, за шта је прописана казна затвора од две до дванаест година.

Зеленаштво (члан 252) има један основни и два квалификова облика дела. Основни облик дела постоји када неко за давање новца или других потрошних ствари на зајам неком лицу, прими или уговори за себе или другог несразмерну имовинску корист, искоришћавајући тешко имовинско стање, тешке прилике, нужду, лакомисленост или недовољну способност за расуђивање оштећеног. Прописана казна за овај облик дела је кумулативно казна затвора до три године и новчана казна.

Квалификовани облик дела предвиђа наступање тешких последица за оштећеног или прибављену имовинску корист у износу који прелази три хиљаде еура, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна.

Прибављена имовинска корист која прелази тридесет хиљада еура, чини други квалификовани облик дела, за шта је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Уништење и оштећење туђе ствари (члан 253) састоји се од једног основног и два квалификованог облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац уништи, оштети или учини неупотребљивом туђу ствар, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Проузроковање штете у износу који прелази три хиљаде еура, чини дело тежим, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Када износ штете прелази тридесет хиљада еура, чини дело још тежим, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Противправно заузимање земљишта (члан 254) се састоји од једног основног и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик дела постоји када учинилац противправно заузме туђе земљиште, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификовани облик дела настаје ако је заузето земљиште део заштитне шуме, националног парка или другог земљишта са посебном наменом, за шта је предвиђена казна затвора од три месеца до три године.

Оштећење туђих права (члан 255) има два основна облика испољавања дела. Први основни облик дела постоји када учинилац у намери да осујети остварење права

на ствари отуђи, уништи, оштети или одузме своју ствар на којој други има заложно право или право уживања и тиме га оштети.

Отуђење, уништење, оштећење или сакривање делова своје имовине, у намери да се осујети измирење повериоца у току принудног извршења, представља још један основни облик дела. Предвиђена казна за основне облике дела је алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Прикривање (члан 256) састоји се од једног основног, једног привилегованог и једног квалификованог облика дела. Основни облик дела се огледа у прикривању, протурању, куповини, примању у залог или прибављању на други начин, ствари или онога што је за њу добијено продајом или заменом, за коју је учинилац знао да је прибављена кривичним делом. За основни облик дела превиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Блажи облик дела постоји када учинилац за ствар није знао да је прибављена кривичним делом, а могао је и био је дужан да зна да је ствар прибављена кривичним делом, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Тежи облик дела подразумева да се учинилац бави вршењем кривичног дела, или је дело извршено од стране више лица на организован начин, или вредност прикривених ствари прелази износ од тридесет хиљада еура, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Анализирајући прописане казне за осамнаест имовинских кривичних дела у позитивном законодавству Републике Црне Горе, узимајући у обзир могућност кажњавања за основне, привилеговане и квалификоване облике дела, можемо закључити, да је прописано укупно педесет и осам могућности изрицања казни, и то: тридесет и седам или 63,8% могућности изрицања казне затвора, три или 5,2% могућности изрицања кумулативно казне затвора и новчане казне и осамнаест или 31,0% могућности изрицања алтернативно новчане казне или казне затвора.

На основу изнетих показатеља и ради даље анализе, начињен је визуелни табеларни приказ следеће садржине:

Табела бр. 6. Приказ бројчаног и процентуалног односа могућих казни за имовинска кривична дела прописаних у Кривичном законнику Републике Црне Горе

Врста казне	Могућности изрицања	%
Казна затвора	37	63,8%
Казна затвора и новчана казна	3	5,2%
Новчана казна или казна затвора	18	31,0%
УКУПНО:	58	100%

Анализом резултата у Табели 6 уочавамо да је казна затвора самостално и уз новчану казну кумулативно заступљена у четрдесет од укупно педесет и осам могућности изрицања казни у опште, или у процентима са 69,0%. Када се овоме дода чињеница, да се и код алтернативно прописаних новчаних казни или казни затвора, може изрећи и само казна затвора, тада овај проценат постаје још већи. На крају, као што је то био случај код законодавастава Словеније, Хрватске и Републике Српске, и код црногорског законодавства, за имовинска кривична дела, преовлађује казна затвора у односу на алтернативно кажњавање новчаном казном или казном затвора.

2. Имовински криминалитет у домаћем позитивном праву Србије

Република Србија октобра 2005. године добија ново материјално и извршно кривично законодавство, које је ступило на снагу 1. јануара 2006. године. Наиме, донети су Кривични законик, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁷¹ и Закон о извршењу кривичних санкција,⁷² да би 2008. године био донет и Закон о одговорности правних лица за кривична дела.⁷³ Након овога, 2014. године, донети су Закон о извршењу кривичних санкција⁷⁴ и Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера.⁷⁵

⁷¹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Сл. гласник РС“, бр. 85/05.

⁷² Закон о извршењу кривичних санкција, „Сл. гласник РС“, бр. 85/05 и 72/09.

⁷³ Закон о одговорности правних лица за кривична дела, „Сл. гласник РС“, бр. 97/08

⁷⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, Сл. гласник РС“, бр. 55/2014, од 23.5.2014, а који је почео са применом 1.9.2014.

⁷⁵ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, Сл. гласник РС“, бр. 55/2014, од 23.5.2014, а који је почео са применом 1.9.2014.

Законик о кривичном поступку из 2001. године (са изменама 2002, 2004, 2005, 2007. и 2009),⁷⁶ може се сматрати новим процесним законодавством код нас. Даље, доношење најновијег Законика о кривичном поступку⁷⁷ (за поједина кривична дела, почео са применом 2012, а за општи кривични поступак 2013. године), који је као највећу новину увео тужилачку истрагу, може се сматрати прекретницом и преласком са традиционалног тзв. континенталног, на нови тзв. англосаксонски систем процесуирања учинилаца кривичних дела.

Прописивањем кривичних дела против имовине,⁷⁸ пружа се кривичноправна заштита имовини, под којом се подразумева како имовина, у ужем смислу, тако и имовина уопште, тј. покретна и непокретна имовина, затим имовинска права и имовински интереси. Имовина може припадати држави, правним лицима или појединцима.⁷⁹

Објекат заштите ових кривичних дела јесте имовина,⁸⁰ или право на имовину, као једно од основних, природних универзалних људских права, које је у члану 58. гарантовано и Уставом Републике Србије,⁸¹ а објекат напада је туђа покретна ствар.⁸² Основни мотив извршења имовинских кривичних дела јесте постојање намере учиниоца да за себе или другог прибави имовинску корист, или намере да се

⁷⁶ Законик о кривичном поступку, „Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009

⁷⁷ Законик о кривичном поступку, „Сл. Гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013 и 45/2013, у вези са општим кривичним поступком, почео је да се примењује од октобра 2013. године.

⁷⁸ У кривичном законодавству Републике Србије предвиђено је неколико група кривичних дела којима се угрожавају или повређују имовина, економски и материјални интереси. Ове групе кривичних дела обједињује то што штите власништво, права на интелектуалну својину и привредне односе, а сви ти односи повезани су с економским напретком. Криминолошка повезаност и сличност између ових кривичних дела намеће потребу да се у једну ширу целину сврстају кривична дела против: имовине, интелектуалне својине, привреде, рачунарских података и правног саобраћаја. Видети: Н. Мрвић Петровић, *Кривично право, Посебни део – четврто издање*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Београд, 2015. године, стр. 179.

⁷⁹ У правној теорији се поред појма и карактеристика ове врсте савременог криминалитета, посебно разматра и питање његове класификације. Тако се уочавају различите поделе имовинског криминалитета. Према Ђ. Игњаровићу основни типови имовинског криминалитета су: а) ситуациони и конвенционални, и б) криминалитет белог оковратника и криминалитет корупције и организовани криминалитет. Видети: Љ. Здравковић, *Разбојништво, кривичноправни и криминалистички аспект*, Графика Галеп, Ниш, 2009. године, стр. 45.

⁸⁰ Кривична дела из ове групе могу да се поделе, у зависности од тога на коју су имовину управљена, на кривична дела против покретне имовине, кривична дела против непокретне имовине и кривична дела против имовине уопште. Ђ. Ђорђевић, *Кривично право, Посебни део*, Криминолошко-полицијска академије, Београд, 2009. године, стр. 107.

⁸¹ Видети: В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, Номос, Београд, 2010. године, стр. 95-96.

⁸² Као туђа покретна ствар, у смислу објекта напада код ових дела, сматра се предмет материјалне природе у чврстом, течном или гасовитом стању, који се може померити, преносити или одвајати од главне ствари, а да се услед тога не оштети или уништи. Као покретна ствар у смислу члана 112. став 16. КЗ сматра се и свака произведена или сакупљена енергија за давање светлости, топлоте или кретања, телефонски импулс, као и рачунарски податак и рачунарски програм.

проузрокује штета другом лицу, или пак побуде у виду користољубља. Постојање намере или побуде на страни учиниоца дела квалификује и облик кривице, тако да се ова дела врше само с директним умишљајем. Висина штете се утврђује према тржишним условима у време предузимања радње извршења. Причињена штета може да представља објективни услов инкриминације, квалификаторну или привилегујућу околност.

За имовинска кривична дела, гоњење се предузима по службеној дужности, осим ако је: крађа, тешка крађа, превара, неовлашћено коришћење туђег возила, злоупотреба поверења и прикривање, извршена према супружнику, лицу са којим учинилац живи у трајној ванбрачној заједници, сроднику по крви у правој линији, брату, сестри, усвојиоцу, усвојенику или другим лицима са којима учинилац живи у заједничком домаћинству, када се гоњење предузима по приватној тужби.

Поред овог уводног дела излагања, у наредном делу рада изложићемо одредбе Кривичног законика Републике Србије у вези са прописаним имовинским кривичним делима, прокоментарисати предвиђене казне и дати неке статистичке показатеље.

Кривична дела против имовине налазе се у глави двадесетпрвој Кривичног законика Републике Србије од члана 203 до члана 221а. и сврстана су по следећем редоследу: крађа, тешка крађа, разбојничка крађа, разбојништво, утаја, превара, превара у осигурању, договарање исхода такмичења, неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности, ситна крађа, утаја и превара, одузимање туђе ствари, уништење и оштећење туђе ствари, неовлашћено коришћење туђег возила, изнуда, уцена, злоупотреба поверења, зеленаштво, противправно заузимање земљишта, противправно усељење, грађење без грађевинске дозволе, прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе, оштећење туђих права, прикривање и неовлашћено изношење културног добра у иностранство;

Крађа (члан 203) се састоји у намери учиниоца да другоме одузме туђу покретну ствар, како би њеним присвајањем, себи или другоме прибавио противправну имовинску корист, за шта је прописана новчана казна или казна затвора до три године. Такође, покушај кривичног дела је према изричитој законској одредби кажњив.

Тешка крађа (члан 204) која има два основна облика, од којих први основни облик има више видова испољавања, кажњава се казном затвора од једне до осам година. Дело има и квалификовани облик, који постоји у два случаја, за кога је прописана казна затвора од две до десет година.

Тешка крађа је у ствари, квалификовани облик крађе. С обзиром на карактер, природу и врсту квалификаторних околности, први основни облик постоји ако је крађа извршена: 1) обијањем или проваљивањем затворених зграда, станова, соба, кас, ормана или других затворених простора или савлађивањем механичких, електронских или других већих препрека, 2) од стране групе, 3) на нарочито опасан или нарочито дрзак начин, 4) од стране лица које је при себи имало оружје или опасно оруђе ради напада или одбране, 5) за време пожара, поплаве, земљотреса или другог удеса, и б) искоришћавањем беспомоћности или другог тешког стања другог лица.

Други основни облик дела настаје ако вредност акрадених ствари прелази износ од 450.000 динара или ако украдена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту или природно добро.

Квалификаторну околност кривичног дела карактерише извршење дела од стране организоване криминалне групе или ако вредност украдених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара. Објект заштите је имовина, а објект напада је туђа покретна ствар.⁸³

1) Крађа извршена обијањем⁸⁴ или проваљивањем затворених зграда, станова, соба, кас или других затворених простора⁸⁵ или савлађивањем механичких, електронских или других већих препрека. Ово је први вид испољавања првог основног облика тешке крађе. Њега карактеришу два елемента. То су: а) место извршења дела (затворени простор); и, б) радња извршења која се врши на одређени начин. За постојање овог дела је потребно да се радња извршења предузима на одређен начин: а) обијањем затворених простора, б) проваљивањем⁸⁶ затворених простора и в)

⁸³ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *op. cit.*, стр. 98.

⁸⁴ Обијање је насилно, физичком силом уклањање препрека и продирање у затворени простор: ломљење брава, катанца, врата, стакла на прозору и сл. Физичка сила је нужна за продирање у затворени простор, тако да обијање најчешће доводи до оштећења уређаја за отварање, па и других предмета (на пример, обијањем браве оштећена су и врата, обијањем прозора разлупано је стакло). За постојање обијања није битан интензитет примењене физичке силе. В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *op. cit.*, стр. 99.

⁸⁵ Затворени простор у кривичноправном смислу је простор који је у време извршења крађе затворен на такав начин да се јасно види намера корисника простора да одређени простор учини затвореним, тако да се у овај простор уопште не може ући без савлађивања препрека, односно да је затворен тако да се у њега може ући само на одређеном месту, на редован и уобичајен начин. Затвореним простором се сматра, не само онај простор код кога су места намењена за улаз затворена направама за затварање (катанци, браве, кључаонице) или су места за улаз зацементирана, закована, запечаћена, пломбирана и слично, већ се затвореним сматра и простор који је затворен, али тако да постоји могућност редовног и уобичајеног улажења или приступ простору на местима и на начин предвиђен за улажење или за приступ, опширније: Н. Срзентић, А. Стајић, Б. Краус, и др., *loc. cit.*

⁸⁶ Проваљивање је продирање у затворени простор без насилног уклањања препрека: улазак кроз кровни отвор, вентилациони простор, преко тереса, кроз прокопан тунел, преко лестви или конопца, В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *loc. cit.*

савлађивањем механичких, електронских или других већих препрека.⁸⁷ Судска пракса је веома богата случајевима извршења кривичног дела тешке крађе обијањем.

2) Крађа извршена од стране групе,⁸⁸ је вид нужног саизвршилаштва, када радњу одузимања предузима више лица у саставу групе, на основу заједнички донете одлуке. Сва та лица могу предузимати више истих или различитих делатности. У супротном, помагање и подстрекавање на обичну крађу уопште не би могло ни постојати, ако се ради само о једном саучеснику. Појам групе (више лица) значи да договорно врше крађу најмање три лица. Дакле, два кумулативно повезана допунска елемента одређују, у смислу ове одредбе, тешку крађу. Први, да је дело учињено од стране групе, и други, повезаност најмање три лица за трајно или повремено вршење кривичних дела. Да бих дело, у овом облику постојало, није потребно да су лица која су се повезала ради вршења кривичног дела крађе, стварно и извршила две или више крађа, већ је довољно да су извршила или покушала извршити само једну крађу, уз постојање претходног договора о заједничком извршењу више крађа.

3) Крађа извршена на нарочито опасан или нарочито дрзак начин, је облик тешке крађе кога квалификује начин извршења, па се разликују два вида: а) нарочито опасан и б) нарочито дрзак начин.

Нарочито опасан начин извршења крађе постоји када је учинилац употребио средства или начин извршења којима је довео или могао довести у опасност живот или тело људи и њихову имовину: употреба експлозива, електричне енергије, запаљивих и распрскавајућих материја. Но, ово дело постоји и када се извршењем дела одузимају нарочито опасне ствари као што су: ватрено оружје, отрови, отровни гасови, запаљива, распрскавајућа или експлозивна средства, радиоактивна, јонизирајућа и слична средства, опасне животиње и сл.

Нарочито дрзак начин извршења крађе постоји када је учинилац приликом извршења дела показао безосећајност, безобзирност и сл. у знатно већем степену или

⁸⁷ Савлађивање механичких, електронских или других већих препрека постоји у случају савладавања препрека уз већи напор или повишени ризик да се дође до ствари које не улазе у појам обијања или проваљивања: уништавањем алармних или електронских уређаја или фотоћелија, опијање чувара алкохолем или опојним средствима, одузимање ствари кроз отворе помоћу јаких магнета или усисних апарата. Те препреке могу бити вештачке физичке препреке стављене од лица које има интерес да штити ствар од крађе, а могу бити и природне препреке које нарочито отежавају долазак до ствари. Вештачке препреке представљају разни уређаји, на пример, везивање бицикла на отвореном простору за гвоздени стуб ланцем који је закључан катанцем, или стављањем ланца закључаног катанцем на волан да би се онемогућило управљање аутомобилом, а тиме и одузимање аутомобила који је откључан, па не представља затворени простор, видети: В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *op. cit.*, стр. 100.

⁸⁸ Законски, групу у смислу члана 112. став 22. Кривичног законика чине најмање три лица која су повезана ради трајног или повременог вршења кривичних дела која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.

обиму, који одражавају повишени степен криминалне воље у савлађивању препрека да се дође до туђе ствари. Овај начин се одликује и посебно неочекиваним начином извођења радње који указује на велику дрскост или посебном злочиначком смишљеношћу. Неки аутори сматрају да нарочиту дрскост у извршењу крађе изражава, пре свега, упорност и безобзирност учиниоца у његовом вршењу, која превазилази ону упорност и безобзирност која се испољава уопште у вршењу крађе, те која изражава учиниочеву спремност да уз велики ризик изврши дело, или да искористи ситуацију која се најмање очекивала да би се могла извршити крађа.⁸⁹

4) Крађа извршена од стране лица које је при себи имало какво оружје,⁹⁰ или опасно оруђе⁹¹ ради напада или одбране, добија тежи вид, зато што учинилац за време вршења крађе при себи поседује и носи оружје или опасно оруђе ради напада или одбране. Поседовање оружја или оруђа треба да буде видљиво. Уколико учинилац редовно, уобичајено носи оружје или опасно оруђе, па и приликом извршења крађе, при чему није имао намеру да га употреби, нема овог облика дела. Поседовање оружја треба да буде видљиво, али не сме бити употребљено. Код групног вршења крађе довољно је да једно лице поседује оружје, али да би и остали одговарали за овај облик дела треба да знају да је један од њих наоружан. Из овог следи, да одговорност осталих учесника који нису имали при себи такво средство, постојаће ако су знали да неко од учесника у крађи има при себи оружје или опасно оруђе и то баш ради напада или одбране. Нема овог дела ако је оружје које је понето изгубљено или остављено пре извршења крађе. Према томе, овај облик крађе карактеришу следеће квалификаторне околности: а) да је учинилац при себи имао оружје или опасно оруђе, б) да је то оружје и опасно оруђе имао за време крађе и в) да га је имао у намери да га у случају потребе употреби при нападу и одбрани. За постојање ове тешке крађе није битно да ли је оштећени знао да извршиоци крађе имају при себи оружје или опасно оруђе.⁹²

5) Крађа извршена за време пожара, поплаве, земљотреса или другог удеса,⁹³ садржи квалификаторне околности овог дела, а то су прилике под којима се предузима радња извршења кривичног дела.

⁸⁹ Н. Срзентић, А. Стајић, Б. Краус, и др., *op. cit.*, стр. 499.

⁹⁰ Оружјем се сматра сваки предмет чија је основна намена вршење напада или одбране.

⁹¹ Опасно оруђе је оно оруђе које, иако по својој природи није намењено за напад или одбрану, има таква својства да се може употребити у ту сврху, тј. средство које је намењено обављању каквог посла, али које је по свом карактеру подобно да се њиме проузрокује не само тешка телесна повреда, већ и смрт човека: секира, пијук, будак, кухињски нож, шило, чекић, срп, коса и сл.

⁹² Н. Срзентић, А. Стајић, Б. Краус, и др., *op. cit.*, стр. 500.

⁹³ Под удесом се у смислу ове одредбе подразумева ситуација у којој настаје опасност за живот људи и за имовину, било као природна појава услед дејства елементарних сила, било услед делатности људи. Закон

Наиме, ова се радња извршења предузима за време поплаве, пожара, земљотреса или другог сличног удеса, као што су: ратно или ванредно стање, стање епидемије какве заразне болести, дакле стања или догађаји који људима угрожавају живот, здравље, телесни интегритет и имовину у великом обиму, па такву ситуацију користи учинилац кога карактерише аморалност, грамзивост и безосећајност.

Прилике указују на посебну безобзирност и грамзивост учиниоца. У време извршења улази и време непосредно наком удеса док још трају поремећаји настали удесом. Дакле, ради се о коришћењу, односно злоупотребљавању ванредних ситуација, односно удеса, било да су они изазвани од стране људи, или се ради о елементарним непогодама, односно природним катастрофама, ради вршења крађе.

Крађа треба да буде извршена за време удеса, па је тако и временски ограничена од настанка удеса, па све док се не успостави редовно стање, што значи, док се не успостави нормална заштита и обезбеђење имовине, посебно од крађе.

Тај моменат зависи од природе, трајања и размера удеса, као и од других околности, тако да је то у сваком конкретном случају питање које на основу утврђених чињеница утврђује суд.⁹⁴

б) Крађа извршена искоришћавањем беспомоћности⁹⁵ или другог тешког стања неког лица, добија тежи вид због посебног стања физичке или психичке немоћи пасивног субјекта који је у стању и условима у којима не може сопственим снагама и средствима да заштити своју имовину, а то стање управо користи учинилац. Учиниоца искоришћава немоћ оштећеног, на тај начин што одузима ствари у ситуацији када оштећени није у могућности да заштити своју имовину и спречи извршиоца у крађи предузимањем мера које би предузео у редовним приликама (на пример, док оштећени лежи непокретан у кревету извршилац улази у собу кроз отворена врата и на очиглед оштећеног узима разне покретне ствари, или инвалиду без ногу, који је одложио ствари и протезе ради сунчања, одузима одело и друге ствари које се налазе у близини). Сама

при томе, примера ради, наводи пожар и поплаву. Као удес изазван елементарном силом, на који човек нема никаквог утицаја, долази нарочито у обзир земљотрес. Под удесом могу се сматрати и саобраћајни удеси у ваздушном, железничком и путном саобраћају, услед којих оштећена саобраћајна средства, а нарочито путници и саобраћајно особље, остају потпуно незаштићени од крађе, што указује на знатно повећану друштвену опасност крађе извршене под таквим околностима, Н. Срзентић, А. Стајић, Б. Краус, и др., *loc. cit.*

⁹⁴ Н. Срзентић, А. Стајић, Б. Краус, и др., *loc. cit.*

⁹⁵ Као беспомоћност, сматра се стање психичке или физичке немогућности да се ствар заштити, као што је: тешка болест, изнемоглост, несвест, парализа, висока температура, тешке телесне повреде, престрашеност, жалост, као и у свим ситуацијама немогућности кретања (ако је неко везан, удаљен од инвалидских помагала и сл). Од болести и повреда као узрока немоћи, у смислу ове одредбе, нарочито долазе у обзир оне услед којих је оштећени непокретан и редовно везан за постељу (парализа, поломљена нога у гипсу, прелом кичме и сл).

крађа мора бити извршена у време док траје немоћ или невоља лица од којег се одузимају ствари.⁹⁶ Интересантни су примери, из судске праксе, начина извршења кривичног дела тешке крађе искоришћавањем немоћи неког лица.⁹⁷

Као друго тешко стање може бити коришћење невоље другог лица које се налази у тешкој психичкој ситуацији у време саобраћајног удеса, болести или смрти чланова породице, губитка запослења, ако му је позлило и сл. У невољи (другом тешком стању) се налази лице које је снашла нека несрећа, која може бити проузрокована разним факторима. Лицу кога је снашла несрећа, било да је материјалне, здравствене или друге природе, смањена је могућност заштите покретне имовине, а та могућност омогућује другом лицу да, користећи насталу ситуацију, изврши крађу. У невољи се, на пример, налази лице коме је на путу украден цео новац, или које нема могућности да болесног члана уже породице хитно пребаци до болнице.

Дакле, све ове ситуације редовно негативно утичу на спремност и могућност оштећеног да заштити своју имовину од крађе. Реч је о неповољном и ванредном стању у коме се нашло неко лице до којег је дошло услед деловања неких околности, и услед чега су његове могућности да заштити притежање над својом ствари мање или више умањене. За разлику од беспомоћности, није нужно да се сам пасивни субјект налази у тешком стању. Битно је да је ствар украдена искоришћавањем тешког стања другог лица. На пример, неко привремено напусти ствар да би пружио помоћ другом лицу које се налази у каквој невољи (нпр. опасност по живот), а за то време му ствар буде украдена.⁹⁸

Крађа ствари чија вредност прелази 450.000 динара или културног добра,⁹⁹ односно добра које ужива претходну заштиту или природног добра добија тежу квалификацију због вредности и значаја објекта напада. Вредност одузете ствари се

⁹⁶ Н. Срзентић, А. Стајић, Б. Краус, и др., *loc. cit.*

⁹⁷ Тако, на пример: када је учинилац искористио тренутак да је оштећеном позлило услед претераног конзумирања алкохола због чега је пао са клупе и главом ударио у бетонску стазу да му из цепа извади новчаник (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 2960/91); када учинилац искоришћавањем пијанства оштећеног из његовог стана одузме телевизор (пресуда Врховног суда Србије Кж. 37/98); када учинилац из стана оштећене одузме златан накит јер је искористио тренутак да је као радник комуналног предузећа „погребне услуге“ обављао облачење покојника пре даљег транспорта (пресуда Другог општинског суда у Београду Кж. 1124/2004), видети: В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *loc. cit.*

⁹⁸ З. Стојановић, *op. cit.*, стр. 503.

⁹⁹ Као културна добра (према члану 2. Закона о културним добрима) сматрају се ствари и творевине материјалне и духовне културе од општег интереса које уживају посебну заштиту утврђену законом, а то су: споменици културе, просторне културно-историјске целине, археолошка налазишта и знаменита места (као непокретна културна добра која утврђује Влада Републике Србије) и уметничка дела и историјски предмети, архиви, филмска грађа, старе и ретке књиге (као покретна културна добра која утврђују музеји, архиви, филмотеке, библиотеке). Објект овог облика тешке крађе могу бити само покретна културна добра, односно археолошки налази (наравно не и налазиште које је само од значаја за одређивање појма археолошког налаза).

утврђује према тржишној вредности коју је ствар имала у време предузимања радње извршења кривичног дела. Није од значаја вредност ствари у време суђења јер она услед разних околности може бити измењена. Дакле, украдене ствари морају прелазити одређену вредност у време извршења крађе, одлучна је тржишна вредност, а не набавна вредност украдене ствари (пресуда Врховног суда Војводине Кж. 540/70).

Ако је извршењем једне крађе одузето више истих или различитих ствари, као вредност украдених ствари узима се укупна вредност свих појединих ствари. Ово важи и за случај квалификовања више крађа као једне крађе у продужењу.¹⁰⁰ У случају да је више саизвршилаца приликом извршења једног дела крађе појединачно одузимало више ствари, вредност свих ствари се сабира. У вези с тим, може доћи и до екцеса саизвршилаштва, у ком случају саизвршилац чијим умишљајем није била обухваћена вредност украдених ствари потребна за тешку крађу, врши само обичну крађу.¹⁰¹

Према члану 3. Закона о заштити животне средине¹⁰² заштићено природно добро је заштићени део природе посебних вредности и одлика (геодиверзитет, биодиверзитет, предео, пејзаж и сл.) који има трајни еколошки, научни, културни, образовни, здравствено-рекреативни, туристички и други значај, због чега као добро од општег интереса ужива посебну заштиту. Објект овог кривичног дела могу бити само покретна природна добра. Извршилац овог дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је директан умишљај, који карактерише намера прибављања противправне имовинске користи. За ово је дело прописана казна затвора од једне до осам година.

Квалификовани облик кривичног дела тешке крађе постоји у два случаја: 1) ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе¹⁰³ и 2) ако вредност украдених ствари прелази износ од 1.500.000 динара. Вредност једне или више украдених ствари према тржишним условима у време предузимања радње извршења, чини квалификаторну околност. Уколико учинилац није знао да вредност прелази прописани износ, и уколико не би извршио кривично дело да је то знао, треба узети да постоји обична крађа.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Н. Срзентић, А. Стајић, Б. Краус, и др., *loc. cit.*

¹⁰¹ З. Стојановић, *loc. cit.*

¹⁰² *Закон о заштити животне средине* (Службени гласник Републике Србије број 135/2004.)

¹⁰³ Организована криминална група, према члану 112. став 35. Кривичног законика је група од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.

¹⁰⁴ З. Стојановић, *op. cit.*, стр. 504.

Дакле, сви облици тешке крађе могу се извршити само са умишљајем, а поред тога код извршиоца треба да постоји и намера да присвајањем украдене ствари прибави себи или другоме противправну имовинску корист.

Разбојничка крађа (члан 205) која спада у имовинске деликте са елементом насиља, испољава се у једном основном и три квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац затечен на делу крађе, у намери да украдену ствар задржи, употреби силу против неког лица, или претњу да ће непосредно напасти на живот или тело, за чега је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Први квалификовани облик дела карактерише вредност украдених ствари која прелази износ од милион и петсто хиљада динара, за чега је прописана казна од две до дванаест година затвора.

Други квалификовани облик дела настаје, када је оно извршено од стране групе, или је неком лицу нанесена тешка телесна повреда, за чега је предвиђена казна затвора од три до петнаест година.

Трећи квалификовани облик дела представља околност да је дело учињено од стране организоване криминалне групе, за шта је прописана казна од најмање пет година затвора.

Разбојништво (члан 206) које такође, спада у деликте са елементом физичког насиља, има један основни, један привилеговани и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када извршилац употребом силе или озбиљне претње да ће непосредно напасти на живот или тело, одузме туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем себи или другоме прибави противправну имовинску корист. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од две до десет година.

Блажи облик дела карактерише чињеница, да вредност украдених ствари не прелази износ од пет хиљада динара, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовинску корист, за чега је прописана казна затвора до три године. За овај облик дела, кажњава се и за покушај.

Тежи облик дела настаје ако је дело извршено од стране групе, или је неком лицу нанесена тешка телесна повреда, или вредност одузетих ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена казна затвора од три до петнаест година.

Околност да је дело учињено од стране организоване криминалне групе, представља други тежи облик дела, за шта је прописана казна од најмање пет година затвора.

Утаја (члан 207) се састоји од једног основног, једног привилегованог и три квалификована облика испољавања дела. Основни облик дела постоји у намери учиниоца да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, присвајањем туђе покретне ствари која му је поверена, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора до две године и новчана казна.

Ако је учинилац утајену покретну ствар нашао или до ње случајно дошао, тада се ради о привилегованом облику дела, за кога је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Квалификовани облик дела настаје ако је дело извршено од стране стараоца, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна.

Када вредност утајених ствари прелази износ од четресто педесет хиљада динара, настаје други квалификовани облик дела, за кога је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна казна.

На крају, трећи квалификовани облик дела карактерише вредност утајених ствари која прелази износ од милион и петсто хиљада динара, или утајена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Превара (члан 208) има један основни, један привилеговани и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји у намери учиниоца да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, доводећи кога лажним приказивањем или прикривањем чињеница у заблуду, или га одржава у заблуди и тиме га наведе да овај на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини. За основни облик дела прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.

Блажи облик дела се испољава у чињеници да је дело извршено само у намери да се други оштети, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора до шест месеци и новчана казна.

Прибављена имовинска корист или нанета штета која прелази износ од четресто педесет хиљада динара, чини први тежи облик дела, за шта је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Други тежи облик дела настаје када вредност утајених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од две до десет година и новчана казна.

Превара у осигурању (члан 208а) састоји се од једног основног, једног привилегованог и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји у намери учиниоца да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, довођењем другог, лажним приказивањем или прикривањем чињеница, давањем лажних извештаја и извештаја, давањем лажне процене, подношењем неистините документације, или довођењем на други начин у заблуду или одржавањем у заблуди, а у вези са осигурањем, и тиме га навдеде да на штету своје или туђе имовине нешто учини или не учини, за шта је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна.

Привилеговани облик дела карактерише околност, да је учинилац имао намеру само да оштети другог, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора до шест месеци и новчана казна.

Први квалификовани облик дела настаје када прибављена имовинска корист или нанета штета прелази износ од четросто педесет хиљада динара, за чега је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Други квалификовани облик дела подразумева да прибављена имовинска корист или нанета штета прелази износ од милион и петсто хиљада динара, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора од две до десет година и новчана казна.

Договарање исхода такмичења (члан 208б) има један основни и два квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, договори исход спортског или другог такмичења, за чега је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до три година и новчана казна. Покушај дела се кажњава.

Када прибављена имовинска корист прелази износ од четросто педесет хиљада динара, говоримо о првом тежем облику дела, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Чињеница да је прибављена имовинска корист која прелази износ од милион и петсто хиљада динара, представља други тежи облик дела, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од две до десет година и новчана казна.

Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности (члан 209) се састоји од два основна и једног привилегованог облика испољавања дела. Први основни облик дела постоји када учинилац лажним приказивањем чињеница или њиховим прикривањем, добије за себе или другог кредит, субвенцију или другу погодност, иако за то не испуњава прописане услове.

Привилегована околност дела се огледа у коришћењу кредита, субвенције или друге погодности, за дугу намену од оне за коју му је кредит, субвенција или друга погодност одобрена, за чега је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Други основни облик дела везан је за претходни основни и привилеговани облик дела, и настаје када дело изврши одговорно лице у предузећу или другом субјекту привредног пословања, ако су кредит, субвенција или друга погодност прибављени за предузеће или други субјект привредног пословања, или ако су коришћени за друге намене од стране тих субјеката. За оба основна облика дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до две година.

Ситна крађа, утаја и превара (члан 210) постоји када неко учини ситну крађу, утају или превару. Крађа, утаја и превара сматрају се ситном, ако вредност украдене или утајене ствари, односна штета проузрокована преваром, не прелази износ од пет хиљада динара, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовинску корист, односно да проузрокује малу штету. Превиђена санкција за ово кривично дело је алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Одузимање туђе ствари (члан 211) састоји се од једног основног и једног квалификованог облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац без намере прибављања имовинске користи противправно одузме туђу покретну ствар, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Квалфикаторну околност дела чини вредност одузете ствари, која прелази износ од милион и петсто хиљада динара, или чињеница да ствар представља културно добро, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна.

Уништење и оштећење туђе ствари (члан 212) има један основни и два квалификована облик испољавања дела. Основни облик дела постоји када учинилац уништи, оштети или учини неупотребљивом туђу ствар, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Тежи облик дела карактерише висина проузроковане штете преко четрестопедесет хиљада динара, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Проузрокована штета преко милион и петсто хиљада динара, или ако је дело учињено према културном добру, заштићеној околини културног добра, односно према

добру које ужива претходну заштиту, чини други тежи облик дела, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Неовлашћено коришћење туђе возила (члан 213) састоји се од једног основног и једног квалификованог облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац без пристанка овлашћеног лица користи туђе моторно возило,¹⁰⁵ за чега је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. Покушај дела је кажњив.

Начин извршења, тј. када је дело учињено проваљивањем или обијањем моторног возила, или уз употребу силе или претње, карактерише квалификаторну околност дела, за шта је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна.

Изнуда (члан 214) се састоји од једног основног и четири квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, силом или претњом, принуди другога да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. За основни облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до осам година.

Квалификовани облик дела подразумева прибављену имовинску корист преко четрестопедесет хиљада динара, за шта је прописана казна затвора од две до десет година.

Такође, други квалификовани облик дела карактерише прибављање имовинске користи у износу који прелази милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена казна затвора од три до дванаест година.

Затим, трећи квалификовани облик дела предвиђа да се неко бави вршењем овог кривичног дела, или да је дело извршено од стране групе, за шта је прописана казна затвора од пет до петнаест година.

На крају, четврти квалификовани облик дела предпоставља ситуацију да је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за шта је предвиђена казна затвора од најмање пет година.

Уцена (члан 215) има као и изнуда, један основни и четири квалификована облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, запрети другоме, да ће против њега или њему блиског лица, открити нешто што би њиховој части и угледу шкодило, и тиме га

¹⁰⁵ Радња извршења се састоји у непосредној употреби моторног возила за вожњу или пак у стварању услова за такву вожњу. Видети: Ф. Чулиновић, *О преступу трајног одузимања туђе покретне ствари*, Правосуђе, бр. 3/1932., стр. 150-154.

принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. За основни облик дела је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Тежи облик дела карактерише прибављену имовинску корист преко четрестопедесет хиљада динара, за шта је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Прибављање имовинске користи у износу који прелази милион и петсто хиљада динара, представља други тежи облик дела, за шта је прописана казна затвора од две до десет година.

Ако се неко бави вршењем овог кривичног дела, или да је дело извршено од стране групе, тада говоримо о трећем тежем облику дела, за шта је предвиђена казна затвора од три до дванаест година.

Најтежи облик постоји када је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за шта је предвиђена казна затвора од пет до петнаест година.

Злоупотреба поверења (члан 216) састоји се од једног основног и три квалификована облика испољавања дела. Трећи квалификовани облик дела је директно везан за сва три претходна облика дела. Основни облик дела постоји када учинилац заступајући имовинске интересе неког лица или старајући се о његовој имовини, злоупотреби дата му овлашћења у намери да тиме себи или другоме прибави имовинску корист, или да оштети лице чије имовинске интересе заступа или о чијој се имовини стара. За овај облик дела је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Први квалификовани облик дела представља прибављена имовинска корист или проузрокована штета у износу који прелази четрестопедесет хиљада динара, за шта је предвиђена казна затвора од једне до шест година.

Други квалификовани облик дела карактерише прибављена имовинска корист или проузрокована штета преко милион и петсто хиљада динара, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година.

Трећи квалификовани облик дела постоји када се као извршилац појављује старалац или адвокат. Када се трећи квалификовани облик дела везује за основни облик дела, предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година, када се везује за први квалификовани облик, предвиђена је казна затвора од једне до осам година, а када се везује за други квалификовани облик, прописана је казна затвора од две до десет година.

Зеленаштво (члан 217) се састоји од једног основног и два квалификована облика дела. Основни облик дела се састоји у примању или уговарању за себе или другог несразмерне имовинске користи, за дат новац или другу потрошну ствар неком лицу на зајам, искоришћавајући тешко имовинско стање, тешке прилике, нужду, лакомисленост или недовољну способност за расуђивање оштећеног, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора до три године и новчана казна.

Квалификаторна околност дела постоји ако су за оштећеног наступиле тешке последице или је учинилац прибавио имовинску корист у износу који прелази четрестопедесет хиљада динара, за шта је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна.

Када учинилац прибави имовинску корист преко милион и петсто хиљада динара, или је дело извршено од стране групе, ради се о другом квалификованом облику дела, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Противправно заузимање земљишта (члан 218) има један основни и један квалификовани облик испољавања дела. Основни облик дела се састоји у противправном заузимању туђег земљишта, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Ако је заузето земљиште део заштитне шуме, националног парка или другог земљишта са посебном намером, тада се ради о тежем облику дела, за кога је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Противправно уселиње (члан 219) постоји када се неко усели у туђу зграду, стан, пословне и друге просторије, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године. Ако суд изрекне условну осуду, наложиће и обавезу учиниоцу да у одређеном року напусти или испразни просторије у које се неовлашћено уселио.

Грађење без грађевинске дозволе (члан 219а) има два основна и два квалификована облика испољавања дела. Први основни облик дела постоји када лице које је извођач радова или одговорно лице у правном лицу које је извођач радова на објекту који се гради, односно које изводи радове на реконструкцији постојећег објекта, то чини без грађевинске дозволе.

Други основни облик дела подразумева околност да лице које је одговорни пројектант, односно вршилац техничке контроле, супротно прописима, потпише коначан извештај о извршеној контроли, којим се констатује да на главни пројекат нема

примедби, или супротно прописима стави печат на главни пројекат да се пројекат прихвата, или супротно прописима да изјаву којом потврђује да је главни пројекат урађен у складу са локацијском дозволом. За основне облике дела, предвиђена је кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна.

Тежи облик дела односи се на инвеститора или одговорно лице у правном лицу које је инвеститор објекта који се гради без грађевинске дозволе, када је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна.

Други тежи облик дела предвиђа околност када је издато решење о обустави радова, а извођач радова, инвеститор или одговорна лица, наставе започету градњу, за шта је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе (члан 219б) се састоји у прикључењу објекта од стране неког лица, или дозволи прикључења објекта од стране одговорног лица у правном лицу, који се гради или је изграђен без грађевинске дозволе, на електроенергетску, термоенергетску или телекомуникациону мрежу, водовод и канализацију, за шта је прописана кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна.

Оштећење туђих права (члан 220) састоји се од два основна облика испољавања дела. Први основни облик дела постоји када учинилац у намери да осујети остварење права на ствари отуђи, уништи, оштети или отуђи своју ствар на којој други има заложно право или право уживања, и тиме га оштети.

Ако учинилац у намери да осујети измирење повериоца у току принудног извршења отуђи, уништи оштети или сакрије делове своје имовине, и тиме оштети повериоца, тада се ради о другом основном облику дела. За оба основна облика дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Прикривање (члан 221) има један основни, два привилегована и један квалификовани облик дела. Основни облик дела постоји када учинилац ствар за коју зна да је прибављена кривичним делом или оно што је за њу добијено продајом или заменом прикрива, протура, купује, прима у залог или на други начин прибавља, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. Овом приликом, Законик предвиђа ограничење да казна не може бити већа од казне прописане за дело којим је ствар прибављена.

Када је учинилац није знао, а могао је и био је дужан да зна да је ствар прибављена кривичним делом, ради се о првом привилегованом облику дела, за кога је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Други привилеговани облик дела подразумева намеру учиниоца да себи или другој прибави противправну имовинску корист, захтевајући накнаду за повраћај ствари за које зна или је могао или био дужан да зна да су прибављене кривичним делом, уколико тиме нису остварена обележја неког другог тежег кривичног дела, за чега је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Квалификовани облик дела одликује чињеница бављења учиниоца вршењем овог кривичног дела, или ако је дело извршено од стране групе, или ако прикривена ствар представља културно добро од изузетног или великог значаја, односно добро које ужива претходну заштиту, или ако вредност прикривених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, за чега је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Неовлашћено изношење културног добра у иностранство (члан 221а) се састоји од једног основног и једног квалификованог облика испољавања дела. Основни облик дела постоји кад учинилац изнесе или извезе у иностранство културно добро или добро које ужива претходну заштиту, без претходног одобрења надлежног органа, за чега је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Тежи облик дела представља чињеница да је дело извршено у односу на културно добро од изузетног или великог значаја, за чега је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

2.1. Класификација имовинских деликата

За кривична дела против имовине, као што смо видели, карактеристично је да су разноврсна и да их је због тога веома тешко класификовати. Међутим, уобичајена класификација је: према намери, према начину извршења и према објекту кривичног дела.

Према намери разликујемо: кривична дела код којих је намера елемент бића кривичног дела: крађа, разбојништво, разбојничка крађа, утаја, превара, изнуда и др. и кривична дела код којих таква намера није њихово обележје: одузимање возила, одузимање туђе ствари, оштећење туђе ствари и др.

Према начину извршења разликујемо: кривична дела која се врше употребом силе и претње, кривична дела која се врше преваром или коришћењем неке околности, кривична дела код којих се одузимање или присвајање или друга радња кривичног дела врши без посебног начина извршења.

Према објекту кривичног дела имовинска кривична дела могу се сврстати у две групе: кривична дела против покретне имовине: крађа, тешка крађа, ситно дело крађе, разбојничка крађа, разбојништво и др. и кривична дела против имовине и имовинских права и интереса: превара, оштећење туђе ствари, злоупотреба поверења, изнуда, уцена, оштећење туђих права, прикривање и др.¹⁰⁶

Правно дефинисање имовинских деликата, често је било критиковано као формално-догматско, преуско, недовољно да се објасни имовински деликт са ширег друштвеног становишта, због велике променљивости инкриминисања у времену и простору, као и неусклађености инкриминација у појединим законодавствима. Осим тога у друштву постоје, таква понашања, појаве и процеси у вези са имовинским деликтима, који се догађају у оквиру правно санкционисаног система и не представљају деликте са правног становишта или са становишта „нормативне групе“ која доноси законе и санкционише, док се са становишта других група и слојева сматрају посебно друштвено опасним.¹⁰⁷

Са криминолошког аспекта за нас је интересантна и прихватљива подела имовинских деликата по врсти, на: класичне имовинске деликте, имовинске деликте са физичким насиљем, преварне имовинске деликте и остале облике имовинских деликата.¹⁰⁸

Класични имовински деликти обухватају све врсте крађа и других облика незаконитог присвајања туђе покретне или непокретне имовине. Крађе се најчешће дешавају по трговинским објектима, у затвореним просторијама, саобраћајним средствима, а према начину извршења најбројније су тзв. џепне крађе. С обзиром на вредност, време и начин извршења, крађа може бити ситна, обична, тешка и разбојничка. Специфичним облицима крађа третирају се кривична дела којима се угрожавају нека општа друштвена добра, као што су шуме, дивљач и рибе, у виду њиховог незаконитог уништавања и прибављања. Међу најпрофитабилније форме имовинских деликата, без трошкова а са могућношћу велике добити, спадају крађа интелектуалне својине и уметничких и културних добара.

¹⁰⁶ Треба напоменути да се заштита имовине не остварује само кривичним делима против имовине, већ и низом других кривичних дела као што су дела против: привреде, службене дужности, опште сигурности људи и имовине, итд. Разлика између њих, када је у питању заштита имовине, је у томе што се код кривичних дела против имовине, имовина појављује као основни објект заштите, док се код других кривичних дела она појављује као заштитни објект заједно с неким другим објектом, при чему тај други објект значајнији.

¹⁰⁷ С. Константиновић - Вилић, В. Николић - Ристић, М. Костић., *Криминологија*, Пеликан-принт, Ниш, 2009. године, стр. 25.

¹⁰⁸ Видети: М. Бошковић, *loc. cit.*

Имовински деликти физичког насиља представљају најтеже облике ове врсте имовинских деликата код којих су физичка сила и претња према жртви основ метода и средстава извршења деликта. Том врстом обухваћена су кривична дела, као што су разбојништво, разбојничка крађа, изнуда и уцена. Разбојништва и разбојничке крађе су по својој структури сложена криминална активност која делом спада у имовинске (крађа), а делом у кривична дела класичног физичког насиља (принуда), те с обзиром на то поприма обележје обе врсте криминалитета, како у феноменолошком, тако и у етиолошком смислу и типологији извршилаца.

Насиље код имовинских деликата користи се као средство принуде у одузимању имовине, одређених добара или ствари. Последњих година знатно је повећан број разбојништава и разбојничких крађа који се испољавају у проширеном избору начина и средстава принуде.

Поред разбојништава и разбојничких крађа у ову групу деликата спадају и класични и савремени видови тзв. рекетирања, у кривичноправном смислу кривична дела изнуде и уцене. Рекет је посебна врста криминалне ренте, облик професионалног криминалитета заснован на систему принуде и насиља. Рекеташи нуде разне видове заштите и у почетку учтиво подсећа „дужника“ на доспело „дуговање“, а ако се дужник „оглуши“ сурово наступају.

Преварне имовинске деликте чине кривична дела првенствено преварног карактера. Овим деликтима су углавном, обухваћена кривична дела у којима учинилац прибавља покретне ствари које су му поверене (утаја) или прибавља неку другу имовинску корист довођењем и одржавањем неког у заблуди (превара), те лажним приказивањем или прикривањем чињеница на основу којих се могу добити кредити, субвенције или неке друге погодности од институција или органа друштвене заједнице, као и злоупотребом овлашћења у погледу сахрања о имовини и заступања имовинских интереса (злоупотреба поверења), те располагање (прикривање, примање, куповање, примање у залог) са стварима прибављеним кривичним делом (прикривање).

Остали облици имовинских деликата, у односу на претходне, немају преваходно користољубиви мотив, али се њима онемогућавају и оштећују одређена имовинска права других. У такве деликте спадају кривична дела: одузимање туђе ствари, уништење и оштећење туђе ствари, коришћење туђег возила, противправно усељење и оштећење туђих права.

2.2. Санкционисање имовинских деликата

Важно је напоменути и да ново кривично законодавство Републике Србије предвиђа више врста кривичних санкција: казне, мере упозорења, мере безбедности и васпитне мере.¹⁰⁹

На крају можемо закључити, да је на основу Кривичног законика учиниоцима кривичних дела против имовине, могуће изрећи казну затвора, кумулативно казну затвора и новчану казну и само новчану казну. У случајевима, када то Законик дозвољава, предвиђене казне је могуће заменити казном рада у јавном интересу и казном одузимања возачке дозволе.

Тренутно, наше позитивно кривично законодавство прописује четири врсте казни, и то: казну затвора, новчану казну, казну рада у јавном интересу и казну одузимања возачке дозволе. Главна казна је само казна затвора. Новчана казна, рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе се могу изрећи као главна, и као споредна казна.

Анализирајући прописане казне за двадесет и четири предвиђена имовинска кривична дела у позитивном законодавству Републике Србије, узимајући у обзир могућност кажњавања за основне, привилеговане и квалификоване облике дела, могућност кажњавања стараоца и адвоката (код злоупотребе поверења), могућност кажњавања одговорног лица (код неовлашћеног добијања и коришћења кредита и друге погодности), можемо закључити, да је прописано укупно седамдесет и шест могућности изрицања казни и то: тридесет и две или 42,1% могућности изрицања казне затвора, двадесет и пет или 32,9% могућности изрицања кумулативно казне затвора и новчане казне и деветнаест или 25% могућности изрицања алтернативно новчане казне или казне затвора.

На основу изнетих показатеља и ради даље анализе, начињен је визуелни табеларни приказ следеће садржине:

¹⁰⁹ Кривични законик прописује: казну затвора, новчану казну, рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе. Законик прописује девет мера безбедности од чега су прве четири медицинског карактера. На основу законика, учиниоцима имовинских кривичних дела могуће је изрећи следеће казне: казну затвора, кумулативно казну затвора и новчану казну и новчану казну. У случајевима када то законик дозвољава, предвиђене казне је могуће заменити казном рада у јавном интересу и казном одузимања возачке дозволе. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица садржи одредбе које се примењују према малолетним учиниоцима кривичних дела. Малолетницима се могу изрећи: васпитне мере, казна малолетничког затвора и мере безбедности (али не све). Поред овога, малолетницима се могу изрећи и васпитни налози, чија је сврха непокретање кривичног поступка према малолетним учиниоцима кривичних дела.

Табела бр. 7. Приказ бројчаног и процентуалног односа могућих казни за имовинска кривична дела прописаних у Кривичном законнику Републике Србије

Врста казне	Могућности изрицања	%
Казна затвора	32	42,1%
Казна затвора и новчана казна	25	32,9%
Новчана казна или казна затвора	19	25%
УКУПНО:	76	100%

Даљом анализом приказаних резултата у Табели 7, можемо видети да је казна затвора самостално и уз новчану казну кумулативно заступљена у педесет и седам од укупно седамдесет и шест могућности изрицања казни у опште, или у процентима са 75%. Када се овоме дода чињеница, да се и код алтернативно прописаних новчаних казни или казни затвора, може изрећи и само казна затвора, тада овај проценат постаје још већи.

Дакле, у нашем, као и у законодавствима Словеније, Хрватске, Републике Српске и Црне Горе, за имовинска кривична дела, преовлађује казна затвора у односу на могућност алтернативног кажњавања новчаном казном или казном затвора.

Међутим, у последње време, имајући у виду увођење нових тзв. алтернативних или „диверзионих“ кривичних санкција, у многосте ће се ова наизглед веома репресивна слика кажњавања за имовинска кривична дела и те како променити. Наиме, у судској пракси, заменом казне затвора за алтернативне кривичне санкције, већ се примећује велика несразмера у односу на прописано кажњавање за имовинска кривична дела у Кривичном законнику са врстом кривичних санкција и висином казни које се изричу учиниоцима ових кривичних дела у пракси. Вероватно ће ова чињеница, веома брзо морати довести до измена Кривичног законика и у делу који се односи на кажњавање за имовинска кривична дела.

3. Упоредни преглед законских решења за имовинска кривична дела у државама бивше Југославије

У овом делу дисертације, представимо сличности и разлике имовинских кривичних дела у законодавствима држава бивше Југославије, у односу на имовинска

кривична дела садржана у Кривичном законнику Републике Србије, по свим њиховим облицима и видовима испољавања.

3.1. Словенија

Крађа - ако упоредимо одредбе словеначког Казненог законика и нашег Кривичног законика у вези кривичног дела крађе, видимо да словеначки прописује један основни и један привилеговани облик дела, док наш, прописује само основни облик дела. Предвиђена казна за основне облике дела (који регулишу исту материју), и у једном, и у другом законнику, је казна затвора до три године. Међутим, у нашем Законнику, за разлику од словеначког, постоји и могућност алтернативног изрицања новчане казне или казне затвора, што указује на могућност блажег кажњавања учиниоца дела по нашем Законнику.

Словеначки Законик предвиђа привилеговани облик кривичног дела крађе, док наш, сличну материју инкриминише, у посебно прописаном имовинском кривичном делу ситне крађе, утаје и преваре. Када упоредимо могућност изрицања казне за привилеговани облик крађе у словеначком Законнику, и казну предвиђену за наше кривично дело, и овом приликом, долазимо до констатације о блажем кажњавању по нашем Законнику. Словеначки прописује казну затвора до једне године, док наш, предвиђа алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Тешка крађа - анализирајући сличности и разлике упоредноправних решења у вези кривичног дела тешке крађе, између Кривичног законика Републике Србије и Казненог законика Републике Словеније, закључујемо да оба законика, ово кривично дело, прописују у два основна и једном тежем облику дела.

Први основни облици, у оба прописа, имају по шест сличних видова испољавања. За основне облике дела, у нашем Законнику је прописана казна затвора од једне до осам година, а у словеначком, казна затвора до пет година, што указује на могућност изрицања теже казне по нашем Законнику.

За квалификовани облик дела, наш Законик прописује казну од две до десет година, а словеначки, од једне до осам година затвора, што, такође, представља могућност строжијег кажњавања по нашем Законнику.

Даљим упоређивањем, примећујемо и неке термиолошке разлике. Наш Законик користи термин од стране групе и од стране организоване криминалне групе, а словеначки користи термин две или више особа које су се удружиле да би крале и

злочиначког удружења. Потом, словеначки Законик, помиње ствар веће вредности, али не наводи која је то новчана вредност, док наш, наводи тачно утврђен износ новчане вредности (преко четресто педесет хиљада динара).

Разбојништво - упоређујући одредбе нашег и словеначког Законика, у вези кривичног дела разбојништва, који у већем делу инкриминишу сличну материју, видимо да оба законика предвиђају по један основни и по два квалификована облика дела.

Међутим, наш Законик, за разлику од словеначког, поред овога, прописује и један привилеговани облик дела. Тај привилеговани облик у нашем Законику одређује мала вредност присвојених ствари и намера учиниоца, баш за присвајањем тако мале вредности (5.000 динара).

Поредећи основне облике дела, запажамо да је за основни облик дела у словеначком Законику предвиђена казна од једне до десет година затвора, док је у нашем, прописана казна затвора од две до десет година, што опет, указује на могућност строжијег кажњавање по одредбама нашег Законика.

За први квалификовани облик дела, оба законика, предвиђају исте казне (казну затвора од три до петнаест година).

Разлика у прописаној казни, постоји и код другог квалификованог облика. У словеначком Законику је предвиђена казна затвора од пет до петнаест година, док наш, прописује казну затвора од најмање пет година. Чињеница, да наш Законик код другог квалификованог облика не прописује посебан максимум казне затвора, упућује нас на закључак о постојању могућности изрицања строжије казне и за овај квалификовани облик дела.

Разбојничка крађа - за разлику од словеначког Законика, који ово кривично дело прописује у једном основном и једном квалификованом облику, наш Законик, предвиђа један основни и три квалификована облика испољавања дела. Оба законика за основне облике дела, који инкриминишу исту материју, предвиђају и исте санкције, казну затвора од једне до десет година.

Упоређујући први квалификовани облик дела у словеначком Законику, који као квалификаторну околност наводи велику вредност украдене ствари, са одредбама нашег првог квалификованог облика дела, који наводи вредност украдених ствари која прелази износ од милион и петсто хиљада динара, видимо да је у словеначком Законику предвиђена могућност строжијег кажњавања. Словеначки Законик за овај облик дела

предвиђа казну затвора од три до петнаест година, док наш, прописује казну затвора од две до дванаест година.

Имајући у виду да наш Законик, за разлику од словеначког, прописује још два квалификована облика дела, закључујемо да су наше одредбе свеобухватније. Могућност строжијег изрицања казне за ово кривично дело по нашем Законику, предвиђена је само у случају упоређивања са нашим трећим квалификованим обликом дела, тј. када је дело извршено од стране организоване криминалне групе (казна затвора од најмање пет година).

Утаја - наш Кривични законик, за разлику од словеначког, који прописује један основни, два привилегована и два квалификована облика дела, предвиђа један основни, један привилеговани и три квалификована облика дела. Код основних облика дела, оба законика, прописују исту казну затвора (до две године). Међутим, у нашем Законику је прописано кумулативно изрицање новчане казне уз казну затвора, што указује на могућност изрицања строжије казне по нашем Законику.

Код првог привилегованог облика дела предвиђеног словеначким Законом (ствар мале вредности и намера учиниоца за присвајањем мале вредности) прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци. Наш Законик, код овог кривичног дела, не предвиђа овај привилеговани облик испољавања дела, већ овакве одредбе, предвиђена у посебно прописаном имовинском кривичном делу (Кривично дело ситне крађа, утаја и превара). Упоређујући могућност изрицања казни за овај привилеговани облик дела у словенаком Законику и за наше кривично дело ситне крађе, утаје и преваре, видећемо да је предвиђена иста казна (алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци).

Други привилеговани облик (ствар нађена или је учинилац случајно до ње дошао) предвиђају оба законика. Такође, у погледу санкционисања за ове облике дела, предвиђена је иста казна (алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године).

Поредећи прве квалификоване облике, које у оба законика карактерише извршење дела од стране стараоца, за чега словеначки предвиђа само казну затвора до три године, а наш, поред посебног максимума казне затвора од три године, прописује и посебни минимум од три месеца и кумулативно кажњавање са новчаном казном, можемо констатовати могућност строжијег кажњавања на основу одредби нашег Законика.

Код другог квалификованог облика (где се ради о ствари посебног културног значаја, нарочите вредности или велике вредности, а учинилац је имао намеру да утаји ствар такве вредности), словеначки Законик предвиђа само казну затвора до пет година, док наш Законик, у вези сличних одредби, предвиђа два квалификована облика. Први квалификовани облик се огледа у утаји ствари вредности преко четиристопедесет хиљада динара, за чега је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, а други се састоји у утаји ствари вредности преко милион и петсто хиљада динара или утајена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна. Дакле, наш Законик за сличне квалификаторне околности, предвиђа могућност строжијег кажњавања. Словеначки Законик у вези са овим кривичним делом, не предвиђа могућност кумулативног кажњавања, док је то у нашем веома изражено.

Проневера и неоправдана употреба туђе имовине - кривично дело проневере у Кривичном законнику Републике Србије, није прописано као имовинско кривично дело, већ је предвиђено у посебној глави под називом Кривична дела против службене дужности.

Одвожење моторног возила - кривично дело неовлашћеног коришћења туђег возила у нашем Кривичном законнику, као и у словеначком Законнику, има један основни и један квалификовани облик испољавања дела. Основни облици дела инкриминишу исту материју. За основни облик дела у нашем Законнику, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године, док словеначки, прописује казну затвора до две године. Дакле, код нас је предвиђена могућност изрицања дуже временске казне затвора, али и могућност изрицања (алтернативно) и новчане казне, што за поједине категорије учинилаца овог дела, предсравља могућност блажег кажњавања по одредбама нашег Законика. Покушај дела, је и код нас, и код словенаца, кажњив.

Квалификовани облик дела у нашем Законнику је сасвим другачије одређен, у односу на квалификовани облик дела у словеначком Законнику. У словеначком Законнику квалификаторну околност дела чини уништење, застаревање, остављање на непознатом месту (за чега је предвиђена казна затвора до три године), док у нашем, проваљивање, обијање, употреба силе или претње (за чега је прописана кумулативно казну затвора од шест месеци до пет година и новчану казну).

Превара - Превара у нашем Законнику има један основни, један привилеговани и два квалификована облика испољавања, за разлику од словеначког, који има један основни, три привилегована и два квалификована облика испољавања. Основни облици дела предвиђају сличне одребе, али су предвиђене различите могућности санкционисања дела. За основни облик дела у нашем Законнику је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Овде примећујемо, да је по нашем Законнику за основни облик дела, предвиђена могућност строжијег кажњавања, јер је у словеначком прописана казна затвора до три године.

Оба законика, предвиђају блаже кажњавање, ако је учинилац ишао за тиме да некоме само нанесе штету (дакле, без намере присвајања). Међутим, и код овог привилегованог облика дела, наш Законик предвиђа строжије кажњавање, кумулативно казну затвора од три месеца до три године и новчану казну, док словеначки, предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године.

Словеначки Законик у оквиру овог кривичног дела, предвиђа као привилеговани облик дела, и када се ради о малој вредности и намери учиниоца за присвајањем тако мале вредности, док је ово у нашем Законнику, издвојено као посебно имовинско кривично дело (Ситна крађа, утаја и превара). У погледу кажњавања, ако поредимо овај привилеговани облик у словеначком Законнику, и наше посебно прописано кривично дело ситне крађе, утаје и преваре, видимо да је у словеначком, предвиђена могућност строжијег кажњавања (алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године), у односу на казну прописану за наше Кривично дело ситне крађе, утаје и преваре (алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци).

Као трећи привилеговани облик дела, словеначки Законик предвиђа превару у осигурању, али само у случају, када није дошло до наступања штете. Наш Законик, у оквиру имовинских кривичних дела, као посебно кривично дело прописује превару у осигурању са једним основним, једним привилегованим и два квалификована облика испољавања, о чему ће касније бити речи.

Квалификовани облици дела у словеначком Законнику, карактеришу се извршењем дела од стране два или више лица, великом материјалном штетом и извршењем од стране злочиначког удружења. Код нас квалификаторне околности представља висина имовинске користи преко четрестопедесет хиљада динара и преко милион и петсто хиљада динара. Када упоредимо прописане казне за квалификоване облике дела, опет наилазимо на чињеницу блажег кажњавања по словеначком Законнику. Код нас, за први квалификовани облик дела предвиђена је кумулативно казна

затвора од једне до осам година и новчана казна, док код словенаца, прописана је само казна затвора од једне до осам година. За други квалификовани облик дела, словеначки Законик прописује казну затвора од једне до десет година док наш Законик, предвиђа кумулативно казну затвора од две до десет година и новчану казну.

Организовање новчаних и других игара на срећу - Неовлашћено организовање игара на срећу у Кривичном законнику Републике Србије, није прописано као имовинско кривично дело, већ је предвиђено у посебној глави под називом Кривична дела против јавног реда и мира.

Изнуда - за разлику од словеначког Законика, који за кривично дело изнуде предвиђа два основна и два квалификована облика дела, наш, га прописује у једном основном и четири квалификована облика. Први основни облик дела у словеначком Законнику регулише исту материју као и наш, међутим, у погледу могућности изрицања казни, наш Кривични законик прописује строжију казну. У словеначком Законнику је предвиђена казна затвора до пет година, док у нашем, казна затвора од једне до осам година.

Други основни облик дела у словеначком Законнику, кога наш Законик, не предвиђа у оквиру овог кривичног дела, одговара, нашем посебно прописаном имовинском кривичном делу уцене, с тим, што код нас ово кривично дело (као и кривично дело изнуде) има један основни и четири квалификована облика испољавања. Када упоредимо могућност изрицања казне, која је у словеначком Законнику предвиђена за овај други основни облик дела изнуде, и могућност изрицања казне за наш основни облик кривичног дела уцене, видећемо, да словеначки Законик прописује казну затвора до пет година, док наш Законик, за кривично дело изнуде, прописује казну затвора од шест месеци до пет година. Дакле, разлика је у томе што наш Законик, прописује и посебан минимум казне затвора, што уједно, представља могућност изрицања строжије казне.

Први квалификовани облик дела у словеначком Законнику се одликује чњеницом да је дело извршило двоје или више лица или је извршено уз помоћ оружја или опасног оруђа или је извршено на веома суров или понижавајући начин. Предвиђена казна за овај облик дела је казна затвора од једне до осам година. Овај облик дела у словеначком Законнику, по материји коју регулише, најприлижнији је квалификованом облику дела у нашем Законнику, који говори о томе да је дело извршено од стране групе (али, не помиње средста; оружје, оруђе, и начин извршења; суров и понижавајући). За овај облик дела у нашем Законнику предвиђена је казна затвора од пет до петнаест

година, што опет, уакзује на стожије кажњавање (у словеначком, казна затвора од једне до осам година).

Други квалификовани облик дела словеначког Законика (извршен од стране злочиначког удружења) одговара квалификованом облику дела у нашем, који предвиђа извршење дела од стране организоване криминалне групе. Упоредујући предвиђену могућност изрицања санкција, и овом приликом, запажамо могућност строжијег кажњавање по одредбама нашег Законика. Словеначки, прописује казну затвора од једне до десет година, а наш, казну затвора од најмање пет година (наш Законик не прописује посебан максимум казне за овај облик кривичног дела).

Упоредујући даље кривично дело изнуде, можемо видети да наш Законик у односу на словеначки, предвиђа још два квалификована облика дела, а који се везују за висину имовинске користи. Ако имовинска корист премашује четрестопедесет хиљада динара, предвиђена је казна затвора од две до десет година, а ако имовинска корист прелази износ од милион и петсто хиљада динара, прописана је казна затвора од три до дванаест година.

Зеленаштво - словеначки Казнени законик, за разлику од нашег Кривичног законика, у вези кривичног дела зеленаштва не предвиђа привилеговане и квалификоване облике дела. Наш Законик, за ово кривично дело прописује један основни и два квалификована облика. Основни облик дела садржан у нашем Законнику по материји коју регулише и висини прописане казне, у потпуности одговара кривичном делу зеленаштва у словеначком Законнику (кумулятивно казна затвора до три године и новчана казна). Интересантно, словеначки Законик, само код овог имовинског кривичног дела, предвиђа могућност изрицања кумулативно казне затвора и новчане казне.

Међутим, као што смо поменули, наш Законик прописује и два квалификована облика овога дела. Први квалификовани облик дела везан је за наступање тешких последица за оштећеног или за прибављену имовинску корист која прелази четрестопедесет хиљада динара, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Други квалификовани облик постоји када имовинска корист премашује износ од милион и петсто хиљада динара, или је дело извршено од стране групе, за чега је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна. Имајући у виду наше квалификоване облике дела и предвиђену могућност изрицања казни за њих, очигледно да наш Законик, и за ово кривично дело, прописују могућност строжијег кажњавања, у односу на словеначки.

Злоупотреба поверења - за разлику од словеначког Законика, који га прописује у једном основном и два квалификована облика, наш Законик предвиђа један основни и три квалификована облика дела (трећи квалификовани облик се надовезује на сва три претходна облика дела). Упоредивши основне облике дела, уочавамо могућност строжијег кажњавања по нашем Законику. Словеначки Законик предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до три године.

Први квалификовани облик дела у словеначком Законику помиње употребу силе при извршењу, док у нашем Законику немамо сличну одредбу када је у питању ово кривично дело.

Други квалификовани облик дела у словеначком Законику одговара у једном делу, одредбама трећег квалификованог облика дела у нашем Законику, али се код нас, помињу старалац и адвокат, а у словеначком поред њих, још и нотар и стечајни управник. За овај облик дела словеначки Законик предвиђа казну затвора до пет година, док наш, ако се везује за основни облик дела, прописује казну затвора од шест месеци до пет година. Могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика, огледа се у прописивању и посебног минимума казне затвора.

Поред овога, наш Законик предвиђа и два квалификована облика дела, који су везани за имовинску корист и проузроковану штету. Ако проузрокована штета или имовинска корист прелази четресто педесет хиљада динара, предвиђена је казна затвора од једне до шест година, а ако штета или имовинска корист, прелазе износ од милион и петсто хиљада динара, прописана је казна затвора од једне до осам година. На ова два квалификована облика, ако дело учини старалац или адвокат, надовезују се преостале одредбе трећег квалификованог облика, и тада, ако се оне везују за први квалификовани облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до осам година, а ако се везују за други квалификовани облик дела, прописана је казна затвора од две до десет година.

Злоупотреба извршења - кривично дело злоупотребе извршења наш Кривични законик не прописује у оквиру имовинских кривичних дела.

Прикривање - упоређивши кривично дело прикривања у нашем и словеначком Законику, видимо да у нашем, за разлику од словеначког, који има један основни, један привилеговани и три квалификована облика дела, ово кривично дело има два основна облика, један привилеговани и један квалификовани облик. Први основни облик је истоветан са основним обликом дела у словеначком Законику, али је предвиђена

различита могућност кажњавања. Наш Законик предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до три године, а словеначки, само казну затвора до две године. Наш Законик у овом делу наводи и ограничење, да казна не може бити већа од казне која је прописана за дело којим је ствар прибављена, што представља, додатну чињеницу, вођења рачуна о правичности приликом изрицања санкције.

Други основни облик у нашем Законику (кога словеначки не предвиђа) састоји се у томе, да је наш законодавац овом приликом предвидео и ситуацију, када неко захтева накнаду за повраћај ствари за које зна или је могао знати или је био дужан да зна да је она прибављена кривичним делом, уколико тиме нису остварена обележја неког другог тежег кривичног дела. За овај облик дела наш законодавац предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до две године.

Што се тиче привилегованих облика дела, који су такође, на истоветан начин регулисани у оба законика, предвиђена је и иста казна, алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Словеначки Законик, потом, везује по један квалификовани облик дела за основни и привилеговани облик у случајевима када је дело извршено од стране два и више лица, када се ради о нарочитој вредности ствари, када ствар представља културно добро, док наш законик овакве начине извршења кривичног дела, предвиђа у једном квалификованом облику. Словеначки Законик, код квалификованог облика дела везаног за основни облик, предвиђа казну затвора до три године, а код квалификованог облика везаног за привилеговани облик, казну затвора до две године. Наш Законик, у оваквим случајевима, предвиђа могућност строжијег кажњавања, казну затвора од шест месеци до пет година.

На крају словеначки Законик у свом последњем самосталном квалификованом облику дела, односно, када је дело извршено од стране злочиначког удружења, предвиђа казну затвора до пет година. И овом приликом, примећујемо тенденцију блажег кажњавања по одредбама словеначког Законика, јер је у нашем Законику предвиђен максимум казне затвора од пет година у ситуацији када се дело изврши од стране групе, што одговара максимуму прописане казне у словеначком Законику, када се дело изврши од стране злочиначког удружења (када је у питању група - два или више лица - у словеначком Законику, видели смо да је предвиђена казна затвора у једном случају, до две, а у другом, до три године затвора.

Неовлашћено изношење и уношење ствари који су посебног културног значаја, или нарочите вредности - наш Кривични законик ово дело прописује у оквиру

имовинских кривичних дела под називом неовлашћено изношење културног добра у иностранство. Као и у словеначком, и у нашем Законнику, дело се састоји од једног основног и једног квалификованог облика. Оба законика регулишу истоветну материју, с тим, што у словеначком Законнику се користи термин, ствар посебног културног добра или нарочите вредности, а у нашем, културно добро или добро које ужива претходну заштиту.

Поредећи превиђене казне, поново, учачамо могућност строжијег кажњавања по нашем Законнику. За основни облик дела, словеначки Законик предвиђа казну затвора до три године, док за квалификовани облик прописана је казна затвора до пет година. Наш законик за основни облик дела предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година, а за квалификовани облик, казну затвора од једне до осам година.

Оштећење или уништење ствари, које су посебног културног значаја или нарочите вредности - Оштећење или уништење ствари, који су посебног културног значаја, или нарочите вредности, наш Кривични законик не прописује као самостално имовинскио кривично дело, већ ову материју регулише у оквиру квалификованог облика кривичног дела Уништење и оштећење туђе ствари (о чему ће касније бити речи).

Уништење туђе ствари - Кривични законик Републике Србије, у оквиру имовинских кривичних дела, ово дело инкриминише у члану 212 (уништење и оштећење туђе ствари). За разлику од словеначког Законика, у коме ово дело има један основни и један квалификовани облик, у нашем делу има један основни и два квалификована облика. Први пут, када поредимо основне облике, код овог кривичног дела, можемо констатовати могућност блажег кажњавања по одредбама нашег Законика. Словеначки Законик, прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до две године, док наш, предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до шест месеци, али уз ограничење, да је ово код нас предвиђено, само у случају да проузрокована штета не прелази износ од четрестопедесет хиљада динара.

Када анализирамо, први квалификовани облик дела у нашем Законнику, за кога је потребно да је проузрокована штета већа од четрестопедесет хиљада динара, тада видимо да, овај облик дела, по запрећеној казни одговара, запрећеној казни основног облика дела прописаног у словеначком Законнику (алтернативно новчана казна или казна затвора до две године).

Упоређујући први део одредби другог квалификовани облик дела у нашем Законнику, који се односи на висину проузроковане штете, са квалификованим обликом

дела у словеначком (који не спомиње износ, већ напомиње само да се ради о великој штети), тек тада, приметимо могућност блажег кажњавања по одредбама словеначког Законика. Словеначки, предвиђа казну затвора до пет година, док наш (када је проузрокована штета преко милион и петсто хиљада динара) прописује казну затвора од шест месеци до пет година. Могућност блажег кажњавања сњ огледа у непредвиђања посебног минимума казне затвора у словеначком Законнику.

Други део одредби, нашег другог квалификованог облика дела, могуће је поредити са посебно прописаним имовинским кривичним делом у словеначком Законнику, под називом Оштећење или уништење ствари које су посебног културног значаја, или нарочите вредности (о коме је било речи). Дакле, овде видимо да наш Законик, за разлику од словеначког, не регулише ову материју као посебно кривично дело, већ је инкриминише у оквиру другог дела одредби, трећег квалификованог облика кривичног дела Уништење и оштећење туђих ствари.

Упоређујући предвиђене казне на овај начин, поново, уочавамо да словеначко законодавство предвиђа могућност строжијег кажњавања, у односу на наше. Наиме, за кривично дело оштећење или уништење ствари које су посебног културног значаја, или нарочите вредности словеначки Законик, за основни облик дела, прописује казну затвора до пет година, а за квалификовани облик, до осам година затвора, док наш, за други квалификовани облик кривичног дела Уништење и оштећење туђе ствари (који регулише сличну материју), предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година.

Напад на информациони систем - инкриминисање кривичних дела уперених према информационим системима наш Законик прописује у посебној глави, под називом Кривична дела против безбедности рачунарских података.

Подметање пожара - наш Кривични законик, за разлику од словеначког, не прописује као самостално кривично дело подметање пожара, већ је радња овог кривичног дела имплементирана у глави кривичних дела против опште сигурности људи и имовине, конкретно, у кривичном делу изазивање опште опасности.

Оштећење туђих права - кривично дело оштећење туђих права, на исти начин, и са истом прописаном казном, регулисано је и у нашем Кривичном законнику.

Приликом поређења домаћих и словеначких имовинска кривична дела, уочавамо да наш Законик прописује 24, а словеначки 20, кривичних дела против имовине. Велики број кривичних дела се суштински поклапају у опису радње извршења, али има и разлика. Значајна разлика је у томе што, словеначки Законик не прописује посебно

кривично дело Ситно дело крађе, утаје и преваре, већ је ова материја, имплементирана у самим кривичним делима крађе, утаје и преваре, као њихов привилеговани облик.

Словеначки Казнени законик у оквиру кривичног дела изнуде, обухвата и одредбе нашег посебног имовинског кривичног дела уцене. Затим, прописује као имовинска кривична дела: проневеру, организовање новчаних и других игара на срећу, злоупотребу извршења, поседовање или уништење ствари који су посебног културног значаја или нарочите вредности, напада на информациони систем и подметање пожара, што у нашем Законику није случај.

Међутим, наш Законик, за разлику од словеначког, у оквиру имовинских кривичних дела прописује: ситну крађу, утају и превару, превару у осигурању, договарање исхода такмичења, неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности, противправно заузимање земљишта, грађење без грађевинске дозволе и прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе.

На крају, можемо закључити да наш Кривични законик предвиђа могућност далеко строжијег кажњавања за имовинска кривична дела у односу на словеначки. Интересантно да смо само у два случаја учили строжије кажњавање по словеначком Законику (оштећење туђих ствари и оштећење или уништење ствари које су посебног културног значаја, или нарочите вредности). Такође смо учили да је у словеначком Законику само у једном случају предвиђено изрицање кумулативно новчане казне и казне затвора (кривично дело зеленаштво), док наш Законик, у неколико случајева предвиђа могућност кумулативног изрицања казне затвора и новчане казне. Оба законика, предвиђају код више кривичних дела, могућност алтернативног изрицања новчане казне и казне затвора. Наш Законик, у односу на словеначки, много чешће одређује посебни минимум казне затвора, а у неколико случајева, не прописује посебни максимум казне затвора, што није случај, када је у питању словеначки Законик.

3.2. Хрватска

Крађа - поредећи одредбе хрватског Казненог закона и нашег Кривичног законика у вези кривичног дела крађе, запажамо да хрватски Закон (као и словеначки Законик) прописује један основни и један привилеговани облик, а наш, само основни облик дела. Такође, за основни облик дела, који регулише исту материју у оба прописа, у хрватском Закону предвиђена је могућност изрицања строжије казне, казна затвора од

шест месеци до пет година. У нашем Законику, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Хрватски Закон предвиђа привилеговани облик кривичног дела крађе, док наш Законик, уместо привилегованог облика крађе, посебно прописује кривично дело ситне крађе, утаје и преваре. Упоредјујући могућности кажњавања, за привилеговани облик крађе у хрватском Закону, и за наше посебно имовинско кривично дело, видимо да хрватски Закон предвиђа (и у овом случају) могућност изрицања строжије казне. Он прописује казну затвора до једне године, док је у нашем Законику, за кривично дело Ситне крађе, утаје и преваре, предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Тешка крађа - упоређујући сличности и разлике, законских одредби у вези кривичног дела тешке крађе, између Кривичног законика Републике Србије и Казненог закона Републике Хрватске, увиђамо да хрватски Закон, за разлику од нашег Законика, који ово дело прописује у два основна (од којих први основни има шест видова испољавања) и једном квалификованом облику, ово дело предвиђа у једном основном (који има десет видова испољавања) и једном привилегованом облику.

Предвиђена казна за основне облике дела, који инкриминишу сличну материју, у оба прописа, је казна затвора од једне до осам година.¹¹⁰

Хрватски Закон не прописује квалификовани облик тешке крађе, већ само један привилеговани, који се везује за шест од десет видова испољавања дела, а за кога је предвиђена казна, као и за обичну крађу, од шест месеци до пет година, док наш Законик, познаје и један квалификовани облик дела. Квалификаторну околност чини извршење дела од стране организоване криминалне групе, или ако вредност украдених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, за чега је прописана казна затвора од две до десет година.¹¹¹

Разбојништво - кривично дело разбојништва у нашем Кривичном законику, за разлику од хрватског Закона (који предвиђа један основни и два квалификована облика дела), састоји се из једног основног, једног привилегованог и два квалификована облика. Упоредјујући основне облике дела (који регулишу исту материју) можемо закључити, да је у погледу прописане казне, посебни максимум исти, док је у нашем

¹¹⁰ Што није био случај у претходном хрватском Закону, који је предвиђао казну затвора од шест месеци до пет година.

¹¹¹ Дакле, и поред поштравања кажњавања за кривична дела тешке крађе у Републици Хрватској, у односу на њихове досадашње одредбе, ипак приметимо, да и даље наш Законик предвиђа строжије кажњавање, које се огледа у прописивању казне за тежи облик овог имовинског кривичног дела.

Законику, предвиђен виши посебни минимум (казна затвора од једне до десет година у хрватском Закону, а у нашем, казна затвора од две до десет година).

Сагледавајући прве квалификоване облике дела, у оба прописа, запажамо, могућност изрицања строжије казне по одредбама нашег Законика. Хрватски Закон предвиђа казну затвора од три до дванаест година, а наш од три до петнаест. Што се тиче матреије која је ругулисана у овим квалификованим облицима дела, и ту запажамо разлику. Наш Законик помиње извршење дела од стране групе, вредност одузете ствари преко милион и петсто хиљада динара и околност да је неком лицу нанесена тешка телесна повреда, док хрватски Закон, предвиђа да се ради о знатној имовинској користи или је неко приликом извршења дела користио какво оружје или опасно оруђе.

Други квалификовани облик дела у хрватском Закону и други квалификовани облик дела у нашем Законику, не можемо поредити, јер регулишу потпуно различиту материју. Наиме, хрватски Закон, у другом квалификованом облику дела предвиђа околност, када је извршењем дела проузрокована смрт неког лица, за чега је предвиђена казна затвора од најмање пет година, док наш Законик, у другом квалификован облику дела, прописује извршење дела од стране организоване криминалне групе, за чега предвиђа такође, казну затвора од најмање пет година. Убиство при извршењу разбојништва или разбојничке крађе, наш Кривични законик, прописује у посебној глави, Кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства (с обзиром на околности извршења и последицу).

На крају, наш Кривични законик, за разлику од хрватског Закона, прописује и један привилеговани облик кривичног дела, који се испољава у чињеница да вредност одузетих ствари не прелази износ од пет хиљада динара, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовински корист, за чега је предвиђена казна затвора до три године.

Разбојничка крађа - Кривични законик Републике Србије, кривично дело разбојничке крађе, за разлику од хрватског Закона (који предвиђа, као и код кривичног дела разбојништва, један основни и два квалификована облика дела), прописује један основни и три квалификована облика. Упоређујући основне облике дела у оба прописа (који регулишу исту материју), запажамо, да у погледу предвиђене казне нема разлике (казна затвора од једне до десет година).

Квалификоване облике дела не можемо поредити, јер не регулишу исту или сличну материју. Први квалификовани облик дела у хрватском Закону предвиђа да је учинилац приликом извршења дела користио какво оружје или опасно оруђе, за чега је прописана казна затвора од три до дванаест година.

Други квалификовани облик дела у истом Закону, предвиђа околност, када је извршењем дела проузрокована смрт неког лица, за чега је предвиђена казна затвора од најмање пет година. Наш Законик овакву ситуацију, с обзиром на околности извршења и последицу, прописује у посебној глави, кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Наш Кривични законик у првом квалификованом облику дела прописује вредност украдене ствари преко милион и петсто хиљада динара, за чега предвиђа казну затвора од две до дванаест година затвора, док у другом квалификованом облику дела, прописује извршење дела од стране групе, или да је приликом извршења дела неком лицу нанета тешка телесна повреда, за чега предвиђа казну затвора од три до петнаест година. Трећи квалификовани облик разбојничке крађе у нашем Законику, карактерише чињеница да је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за чега је прописана казна затвора од најмање пет година.

Из наведеног уочавамо да хрватски Закон прибегава некој врсти доследности праћења предвиђених облика испољавања и казни код кривичног дела разбојничке крађе, у односу на кривично дело разбојништва, док то није случај у нашем Законику. У хрватском Закону, за ова два сложена кривична дела, прописан је исти број облика испољавања дела и сличне су квалификаторне околности. Наш Законик, код ова два кривична дела, прописује различит број облика испољавања, тако што квалификаторне околности другог квалификованог облик кривичног дела разбојништва, дели на два дела, када је у питању кривично дело разбојничке крађе, и предвиђа и могућност изрицања различитих санкција. Тако, код разбојничке крађе имамо три, а код разбојништва два квалификована облика испољавања дела. Затим, код кривичног дела разбојништва, предвиђен је и један привилеговани облик дела, док то није случај код кривичног дела разбојничке крађе. Мишљења смо да би ова два кривична дела и у нашем Законику, по броју прописаних облика испољавања и висинама предвиђених казни, требало уједначити.

Утаја - наш Кривични законик, за разлику од хрватског Закона (који прописује један основни, два привилегована и један квалификовани облика дела), предвиђа један основни, један привилеговани и три квалификована облика дела. Код основних облика дела, који регулишу исту материју, хрватски Закон предвиђа строжије кажњавање (казну затвора до три године) у односу на казну прописану у нашем Законику (кумулативно, казна затвора до две године и новчана казна).

Код привилегованог облика дела (ствар мале вредности и намера учиниоца да присвоји такву вредност), хрватски Закон, прописује казну затвора до једне године, док наш Законик, уопште не предвиђа овакву одредбу код овог кривичног дела, већ је оваква законска одредба, код нас, имплементирана у посебном кривичном делу (Кривично дело ситне крађа, утаја и превара), где је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци. Дакле, наш Законик, приликом оваквог поређења, прописује могућност блажег кажњавања.

Други привилеговани облик дела у хрватском Закону (ствар нађена или је учинилац случајно до ње дошао) и наш привилеговани облик дела који инкриминише исту материју, и овом приликом немају уједначену казну. Хрватски Закон предвиђа строжију казну, казну затвора до две године, док наш Законик, алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године.

Код квалификованог облика дела, хрватски Закон само прописује велику вредност утајене ствари или имовинског права, за чега је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година, док наш Законик, у вези сличних одредби предвиђа два квалификована облика. Први квалификовани облик се огледа у утаји ствари вредности преко четрестопедесет хиљада динара, за чега је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, а други се огледа у утаји ствари вредности преко милион и петсто хиљада динара, или утајена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, за чега је такође, прописана кумулативна казна, од једне до осам година затвора и новчана казна. Дакле, наш Законик за сличне квалификаторне околности овог кривичног дела предвиђа могућност строжијег кажњавања. Интересантно, хрватски Закон не помиње извршење дела од стране стараоца, што у нашем Законнику представља квалификаторну околност дела, за чега је прописана кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна.

Проневера - кривично дело проневере у Кривичном законнику Републике Србије прописано је у посебној глави под називом кривична дела против службене дужности.

Неовлаштена употреба туђе покретне ствари - наш Кривични законик не прописује посебно као имовинско кривично дело неовлашћену употребу туђе покретне ствари, али ово дело можемо упоређивати са нашим кривичним делима одузимања туђе ствари (ко без намере прибављања имовинске користи, противправно одузме туђу ствар) и неовлашћеног коришћења туђег возила (ко без пристанка овлашћеног лица користи туђе моторно возило).

Ако изведемо поређење на овај начин, можемо запазити, да основни облик кривичног дела предвиђеног у хрватском Закону, садржи сличне одредбе, као кривично дело одузимање туђе ствари, предвиђено у нашем Законнику, а да квалификовани облик дела у хрватском Закону, одговара одредбама нашег кривичног дела неовлашћеног коришћења туђег возила. Када би поредили предвиђену казну за основни облик дела прописаног у хрватском Закону, и казну предвиђену за основни облик нашег кривичног дела одузимања туђе ствари, видели би да је у нашем Кривичном законнику прописана могућност изрицања блаже казне. За основни облик нашег кривичног дела је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци, док за основни облик дела у хрватском Закону, прописана је казна затвора до једне године. Међутим, пошто наше кривично дело одузимање туђе ствари има и квалификовани облик (када је у питању вредност одузете ствари преко милион и петсто хиљада динара, или се ради о ствари која представља културно добро), за кога је прописана кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна, у овом случају, не можемо говорити о блажој могућности кажњавања по нашем Кривичном законнику.

Упоређујући казну предвиђену за квалификовани облик дела у хрватском Закону и казну за основни облик дела неовлашћеног коришћења туђег возила прописаног у нашем Законнику, као и у претходно поређеној ситуацији, констатовали би, блаже кажњавање по нашем Законнику, када и ово наше кривично дело не би имало свој квалификовани облик испољавања. Наиме, за квалификовани облик дела у хрватском Закону предвиђена је казна затвора до три године, а код нашег кривичног дела неовлашћеног коришћења туђег возила, за основни облик дела, прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године (блаже кажњавање се огледа у могућности изрицања новчане казне, а не само казне затвора). За квалификовани облик нашег кривичног дела, прописана је кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, што опет, на крају, представља могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика.

Оштећење туђе ствари - Кривични законик Републике Србије, у оквиру имовинских кривичних дела, ово дело прописује под називом уништење и оштећење туђе ствари. За разлику од хрватског Закона, у коме ово дело има два основна и један квалификовани облик, у нашем Законнику, дело има један основни и два квалификована облика. Када поредимо основне облике дела, видимо да хрватски Закон прописује казну

затвора до две године, док наш законик за основни облик дела, предвиђа блаже кажњавање, алтернативно новчану казну или казну затвора до шест месеци.

Када анализирамо, први квалификовани облик дела у нашем Законику, у коме је потребно да је проузрокована штета већа од четрестопедесет хиљада динара, уочавамо, да и за овај облик дела, постоји могућност блажег кажњавања по одредбама нашег Законика, у односу на основни облик дела предвиђеног у хрватском Закону. Наш закон предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до две године, док хрватски казну затвора до две године. Дакле, могућности блажег кажњавања констатујемо на основу прописивања алтернативно и новчане казне у нашем Законику.

Остале облике дела не можемо поредити, јер предвиђају различите материје. Тако, други основни облик дела у хрватском Закону, предвиђа неовлашћено мењање изгледа зидова, моторних возила или других површина цртежима или натписима, за чега је, као и код основног облика дела, предвиђена казна затвора до две године.

Квалификовани облик дела у хрватском Закону постоји када је дело извршено из ниских побуда или је њиме проузрокована знатна штета, за чега је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Наш Законик овакве одредбе не прописује на овај начин. За разлику од хрватског Закона, други квалификовани облик дела, прописан у нашем Законику, предвиђа проузроковану штету преко милион и петсто хиљада динара или ситуацију када је дело учињено према културном добру, заштићеној околини непокретног културног добра, односно добру које ужива претходну заштиту, за чега је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Превара - Превара у нашем Законику има један основни, један привилеговани и два квалификована облика испољавања, за разлику од хрватског Закона, који за ово дело прописује један основни, један привилеговани и један квалификовани облик извршења дела. За основни облик дела, у нашем Законику, је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док у хрватском Закону, казна затвора од шест месеци до пет година. Примећујемо, да је по нашем Законику за основни облик дела предвиђена могућност строжијег кажњавања, која се огледа, у кумулативно прописаној казни затвора и новчаној казни.

Хрватски Закон, као што је био случај и у словеначком Законику, у оквиру овог кривичног дела, предвиђа као привилеговани облик ситуацију, када се ради о малој вредности и намери учиниоца за присвајањем такве вредности, док је то у нашем Законику, предвиђено као посебно кривично дело (ситна крађа, утаја и превара). Упоређујући одредбе о санкционисању, хрватски Закон, предвиђа могућност строжијег

кажњавања. У овом Закону прописана је казна затвора до једне године, док је за наше посебно предвиђено кривично дело ситне крађе, утаје и преваре, прописана новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Квалификовани облик дела у хрватском Закону постоји када је извршењем дела прибављена знатна имовинска корист или је прозрокована знатна материјална штета, за шта је предвиђена казна затвора од једне до осам година. У нашем Законику оваква одредба је прописана у два квалификована облика дела. Први квалификовани облик дела одликује висина имовинске користи или штете преко четиристопедесет хиљада динара, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна. Други квалификовани облик постоји када корист или штета прелази износ преко милион и петсто хиљада динара, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора од две до десет година и новчана казна. Поредџи квалификовани облик дела у хрватском Закону и квалификоване облике дела у нашем Законику, уочавамо могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика.

На крају, наш Законик, као привилеговани облик дела прописује околност да је дело извршено у намери да се други само оштети, дакле, без намере прибављања имовинске користи, за шта је прописана кумулативно казна затвора до шест месеци и новчана казна. За разлику од нашег и словеначког Законика, хрватски Закон не предвиђа овакав привилеговани облик дела.

Ланчана игра - наш Законик не прописује као посебно кривично дело ланчану игру, али је смисао овог дела, код нас инплементиран у одредбама кривичног дела неовлашћеног организовања игара на срећу, које није прописано као имовинско кривично дело, већ је предвиђено у посебној глави под називом кривична дела против јавног реда и мира.

Злоупотреба осигурања - за разлику од хрватског Закона, који ово кривично дело предвиђа у два основна облика, наш Кривични законик, под сличним називом превара у осигурању, ово дело прописује у једном основном, једном привилегованом и у два квалификована облика испољавања. Дакле, наш Законик свестраније разматра и прописује ово кривично дело, и предвиђа могућност строжијег кажњавања. Основни облик дела у нашем Законику, за разлику од хрватског Закона, садржи таксативно навођење чињеница на који се начин може извршити ово дело (прикривањем чињеница, давањем лажних мишљења и извештаја, давањем лажне процене, давањем лажне документације, или на други начин). У погледу прописане казне за основне облике дела у хрватском Закону, и предвиђене казне за основни облик дела у нашем Законику,

можемо закључити да наш Законик у самом основном облику дела прописује могућност строжијег кажњавања, јер је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док је за основне облике дела у хрватском Закону прописана казна затвора до три године.

Наш Законик, за разлику од хрватског Закона, прописује и један привилеговани облик дела, који карактерише околност, да је учинилац дела ишао за тиме да само другога оштети (без намере присвајања користи), за чега је предвиђена кумулативно казна затвора до шест месеци и новчана казна.

Чињеницу да је за ово кривично дело предвиђено строжије кажњавање по нашем Законику, још више потврђујемо, анализирајући квалификоване облике нашег дела, који се везују за висину имовинске користи и нанете штете. Први квалификовани облик дела постоји, када је прибављена имовинска корист или је нанета штета преко четиристопедесет хиљада динара, за чега је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна, док други квалификовани облик дела, карактерише прибављена корист или нанета штета преко милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од две до десет година и новчана казна.

Злоупотреба чека и платне картице - кривично дело злоупотребе чека и платне картице, које хрватски Закон предвиђа у оквиру имовинских кривичних дела, наш Кривични законик, кривично дело сличног садржаја, прописује у посебној глави кривична дела против привреде под називом фалцификовање и злоупотреба платних картица.

Злоупотреба поверења - за разлику од хрватског Закона, који ово дело прописује у једном основном и два квалификована облика, наш Законик предвиђа један основни и три квалификована облика дела (трећи квалификовани облик је у директној вези са сва три претходна облика дела). Упоредјујући основне облике дела, у којима је регулисана иста материја, примећујемо могућност строжијег кажњавање по одредбама хрватског Закона, јер он предвиђа само казну затвора до три године, док наш Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до три године.

Први квалификовани облик дела у хрватском Закону одговара у једном делу одредбама трећег квалификованог облика дела у нашем Законику, али се код нас, помињу као извршиоци старалац и адвокат, а у хрватском Закону, још и родитељ. За овај облик дела хрватски Закон предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година,

док наш Законик, ако се трећи квалификовани облик дела везује за основни облик дела, такође, прописује исту казну затвора од шест месеци до пет година.

Други квалификовани облик дела у хрватском Закону карактерише се знатном штетом и предвиђеном казном затвора од једне до осам година, док у нашем Законику, сличне одредбе су садржане у првом и другом квалификованим обликом дела. Наиме, ако проузрокована штета или имовинска корист прелази четристо педесет хиљада динара, предвиђена је казна затвора од једне до шест година, а ако штета или имовинска корист прелазе милион и петсто хиљада динара прописана је казна затвора од једне до осам година. И овом приликом, када посматрамо други квалификовани облик дела у хрватском Закону, и први и други квалификовани облик дела у нашем Законику, можемо констатовати уједначеност у кажњавању. Међутим, ако се код нашег првог и другог квалификованог облика као учинилац дела појави старалац или адвокат, онда долази до надовезивања одредаба трећег квалификованог облика на претходна два и могућности строжијег кажњавања у односу на хрватски Закон. Ако се трећи квалификовани облик дела надовезује на први квалификовани облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до осам година, а ако се надовезује на други квалификовани облик прописана је казна затвора од две до десет година.

Повреда туђих права - кривично дело оштећење туђих права, прописано у нашем Кривичном законику, регулише потпуно исту материју, али у погледу кажњавања, наш Законик предвиђа могућност блажег кажњавања, које се огледа у прописивању алтернативно новчане казне или казне затвора до једне године (у хрватском Закону, предвиђена је само казна затвора до једне године).

Лихварски уговор - Казнени закон Републике Хрватске за кривично дело лихварски уговор предвиђа један основни и један привилеговани облик дела. За разлику од хрватског Закона, наш Законик, за кривично дело које регулише исту материју, али под другачијим називом дела зеленаштво, прописује један основни и два квалификована облика испољавања дела. Основни облик садржан у нашем Законику, по висини казне затвора одговара, прописаној казни затвора за основни облик дела предвиђеног у хрватском Закону. Међутим, и овом приликом увиђамо, да наш Законик предвиђа могућност изрицања и блаже казне, која се огледа у прописивању алтернативно новчане казне или казне затвора.

Квалификовани облик дела у хрватском Закону одликује чињеница да се учинилац бави оваквом делатношћу, за чега је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Наш Законик не предвиђа квалификоване облике дела на овај начин, већ их везује за последице по оштећеног и прибављену имовинску корист. Наиме, први квалификовани облик дела везан је за наступање тешких последица за оштећеног или за прибављену имовинску корист која прелази четиристопедесет хиљада динара, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Други квалификовани облик дела постоји када имовинска корист премашује износ од милион и петсто хиљада динара, или је дело извршено од стране групе, за шта је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Изнуда - за разлику од хрватског Закона, који кривично дело изнуде прописује у једном основном и пет квалификованих облика дела, наш Законик ово дело предвиђа у једном основном и четири квалификована облика. Основни облик дела у хрватском Закону, регулише исту материју као и основни облик дела у нашем Законнику. Међутим, у погледу могућности изрицања казни, наш Законик прописује строжију казну. У хрватском Закону, предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година, док у нашем казна затвора од једне до осам година.

Први квалификовани облик дела у хрватском Закону, можемо поредити са нашим првим и другим квалификованим обликом дела, који су везану за имовинску корист. Хрватски Закон у првом квалификованом облику дела наводи чињеницу прибављене знатне имовинске користи или проузроковане штете, за чега предвиђа казна затвора од једне до осам година, док наш Законик, у првом квалификованом облику наводи околност да је прибављена имовинска корист преко четиристопедесет хиљада динара, за чега прописује казну затвора од две до десет година, а у другом, да је прибављена имовинска корист преко милион и петсто хиљада динара, за чега предвиђа казну затвора од три до дванаест година. Поредити поменуте облике дела на овај начин видимо да наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања.

Остале квалификоване облике дела не можемо упоређивати, јер не регулишу исту или сличну материју. Међутим, начинићемо до краја преглед осталих квалификованих облика дела у оба прописа. Хрватски Казнени закон, код овог кривичног дела, поред првог квалификованог облика (кога смо већ упоређивали), предвиђа још четири квалификована облика. Први од њих постоји ако дође до употребе силе или озбиљне претње да ће учинилац дела напасти на живот или тело особе, за чега је предвиђена казна затвора од једне до десет година. Други предвиђа околност, да је дело извршено уз помоћ оружја или опасног оруђа, или је прибављена знатна имовинска корист, или је проузрокована знатна штета, за чега је прописана казна

затвора од три до дванаест година. Трећи постоји када учинилац запрети да ће напасти на живот или тело већег броја особа или да ће тешко оштетити објекте великог друштвеног значаја, за шта је предвиђена казна затвора од три до петнаест година. Четврти, подразумева проузроковање смрти неког лица услед извршења дела, за чега је прописана казна затвора најмање пет година.

Наш Кривични законик не предвиђа као околност да је неко лице лишено живота услед уцене, с обзиром на такав исход дела, такву околност не предвиђа у оквиру одредби везаних за кривично дело изнуде, већ то прописује у посебној глави, кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Кривични законик Републике Србије код овог кривичног дела, поред два квалификована облика дела, која смо до сада упоређивали, прописује још два квалификована дела. Квалификаторна околност дела у једном случају се огледа у чињеници да је дело извршено од стране групе, за шта је прописана казна затвора од пет до петнаест година, а у другом да је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за чега је предвиђена казна затвора од најмање пет година.

Прикривање - упоређујући кривично дело прикривања у нашем Законику и хрватском Закону, видимо да наш Законик, за разлику од хрватског Закона (који има један основни и један квалификовани облика дела), ово дело прописује у два основна облика, једном привилегованом и једаном квалификованом. Први основни облик дела у хрватском Закону, по материји коју регулише, можемо поредити са одредбама нашег првог основног и привилегованог облика дела. Упоређујући ове облике, у погледу предвиђених санкција, уочавамо да наш Законик и код овог кривичног дела, предвиђа могућност блажег кажњавања. За основни облик дела у хрватском Закону предвиђена је казна затвора до три године, а код нас за привилеговани облик дела (кад је учинилац могао и био дужан да зна да је ствар прибављена кривичним делом) прописана је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године, док је за основни облик нашег дела предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. Оба прописа, наводе и ограничење, да казна не може бити већа од казне прописане за дело којим је ствар прибављена.

Квалификовани облик дела, прописаног у хрватском Закону, можемо упоређивати са нашим квалификованим обликом дела (који једну од квалификаторних околности наводи да се учинилац бави вршењем дела). Приликом оваквог поређења, закључујемо, да је предвиђена иста казна, тј. казна затвора од шест месеци до пет година. Међутим, у нашем квалификованом облику дела, за разлику од хрватског,

наводи се још и извршење дела од стране групе, или да прикривена ствар представља културно добро од изузетног или великог значаја, односно добро које ужива претходну заштиту, или да вредност прикривене ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара.

За разлику од хрватског Закона, наш Законик, предвиђа још један основни облик дела који се састоји у томе, да учинилац захтева накнаду за повраћај ствари за које зна или је могао знати или је био дужан да зна да је она прибављена кривичним делом, уколико тиме нису остварена обележја неког другог тежег кривичног дела. За овај облик дела наш законодавац предвиђа новчану казну или казну затвора до две године.

Имајући у виду све наведено, као што је то био случај и када смо ово дело упоређивали у нашем и словеначком Законнику, можемо констатовати да наш Законик на свеобухватнији начин регулише ово кривично дело у односу на хрватски Казнени закон.

Упоређујући одредбе нашег Кривичног законика и хрватског Казненог закона, прво примећујемо да хрватски Закон прописује мањи број имовинских кривичних дела од нашег Законика. Хрватски Закон прописује 17, док наш Законик предвиђа 24 имовинска кривична дела. Велики број кривичних дела носи истоветан назив.

Могућности изрицања дужине казни затвора су приближно уједначене, али када је у питању алтернативно или кумулативно кажњавање (са новчаном казном), можемо рећи, да се ради о суштинској разлици. Хрватски Казнени Закон уопште не предвиђа могућност изрицања алтернативно или кумулативно новчане казне са казном затвора, већ за сва имовинска кривична дела прописује само казну затвора. Као и словеначки Законик, хрватски Закон, не прописује посебно ситно дело крађе, утаје и преваре, већ је то имплементирано у самим кривичним делима, као привилеговани облици.

Хрватски Закон, за разлику од нашег по редоследу, прво прописује разбојништво, па разбојничку крађу. Затим, овај Закон предвиђа кривично дело неовлаштена употреба туђе покретне ствари, што одговара, у основном облику дела, нашем посебно прописаном кривичном делу одузимања туђе ствари, а у свом квалификованом облику, одговара нашем кривичном делу неовлашћеног коришћења туђег возила. Хрватски Закон прописује кривично дело ланчане игре, док то наш Законик, регулише у оквиру кривичног дела неовлашћеног организовања игара на срећу, које уопште није предвиђено у глави имовинских кривичних дела, већ у глави која се односи на кривична дела против јавног реда и мира. Такође, овај Закон, предвиђа у оквиру имовинских кривичних дела и Кривично дело злоупотребе чека и

платне картице, док наш Кривични законик, слично кривично дело, прописује у посебној глави кривична дела против привреде под називом фалцификовање и злоупотреба платних картица.

Интересантно је да оба прописа регулишу превару и злоупотребу у вези са осигурањем (што није био случај код словеначког Законика), али под различитим називима дела. Хрватски под називом злоупотреба осигурања, а наш под називом превара у осигурању. Кривично дело лихварски уговор (хрватски Закон) прописано је у нашем Законику под називом зеленаштво.

На крају, наш Законик, за разлику од хрватског Закона, у оквиру имовинских кривичних дела прописује договарање исхода такмичења, неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности, противправно заузимање земљишта, грађење без грађевинске дозволе, прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе, и неовлашћено изношење културног добра у иностранство.

3.3. Македонија

Крађа - поредећи одредбе македонског и нашег законика у вези кривичног дела крађе, запажамо да македонски (као словеначки Казнени законик и хрватски Казнени закон) прописује један основни и један привилеговани облик дела, а наш само основни облик дела. Такође, за основни облик дела, који регулише истоветну материју у оба прописа, предвиђена је и иста казна, алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Македонски Законик (као и словеначки и хрватски пропис) предвиђа привилеговани облик кривичног дела крађе, док наш Законик, уместо привилегованог облика крађе, посебно прописује кривично дело ситне крађе, утаје и преваре. Оба законика предвиђају кажњавање за покушај дела.

За привилеговани облик крађе у македонском Законику, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године, док је у нашем Законику за кривично дело ситне крађе, утаје и преваре, прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци, што указује, да за овај облик крађе, македонски Законик предвиђа строжије кажњавање у односу на наш за кривично дело ситне крађе, утаје и преваре.

За разлику од нашег, македонски Законик, наводи да се крађом сматра и одузимање, у циљу присвајања, веће количине од једног кубног метра туђих шумских

дрва. Наш законик кривично дело шумске крађе, предвиђа у посебној глави под називом кривична дела против животне средине.

Тешка крађа - у Кривичном законнику Републике Србије и Кривичном законнику Републике Македоније, у вези са кривичним делом тешке крађе, поред многих сличности, постоје и неке раузлике, поготово када је у питању висина казни. У нашем, као и у македонском Законнику, су прописана два основна облика и један тежи облик кривичног дела. Међутим, код овог кривичног дела, македонски Законик, за разлику од нашег, предвиђа и један привилеговани облик.

За основне облике дела у македонском Законнику је прописана строжија казна, тј. од једне до десет година затвора, док је у нашем предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Даље, македонски Законик прописује за тежи облик дела казну затвора од најмање четири године, што се, такође, може сматрати тежом казном у односу на казну прописану нашим Закоником (од две до десет година). Наиме, када се узме у обзир, да није прописан посебан максимум казне за овај тежи облик дела у македонском Законнику, овако прописана казна затвора, заузима апсолутни примат у погледу висине запрећене казне у односу на до сада упоређивана кривична законодавства.

Такође, учили смо да се у Кривичном законнику Републике Македоније не помиње организована криминална група (што у нашем Законнику представља квалификаторну околност дела), већ се само у основном облику дела помиње више лица здружених за вршење крађа.

Као што је већ поменуто, македонски Законик, за разлику од нашег, код овог кривичног дела предвиђа и један привилеговани облик за који се блаже кажњава (новчаном казном или казном затвора до три године), а који се састоји у томе да је извршилац прибавио ствар мале вредности и да је имао намеру присвајања ствари тако мале вредности.

Разбојништво - кривично дело разбојништва у нашем Кривичном законнику, за разлику од македонског (који предвиђа један основни и три квалификована облика дела), састоји се из једног основног, једног привилегованог и два квалификована облика. Упоређујући основне облике дела (који регулишу исту материју) можемо видети, да у погледу прописане казне, наш Законик предвиђа посебан минимум и посебан максимум казне (казна затвора од две до десет година), док македонски Законик предвиђа само посебан минимум казне (казна затвора од најмање једну годину). Ако посматрамо посебне минимуме прописаних казни, видимо да македонски

Законик предвиђа могућност блажег кажњавања. Међутим, када се ради о максимуму казне, тада наилазимо на супротни закључак, тј. да македонски Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања.

Прва два квалификована облика дела у македонском Законику, можемо поредити са нашим квалификованим облицима, уз напомену да македонски Законик у свом првом квалификованом облику, прописује само вредност ствари великих (големих) размера, а да наш Законик предвиђа вредност ствари која прелази четиристопедесет хиљада динара. Поред тога, наш Законик у првом квалификованом облику помиње и извршење дела од стране групе, или када је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда, док, македонски, ове околности предвиђа у свом другом квалификованом облику.

Македонски Законик у свом другом квалификованом облику дела, поред извршења дела од стране групе, предвиђа и околност извршења дела од стране банде, што би одговарало, извршењу дела од стране организоване криминалне групе, предвиђеном у нашем, другом квалификованом облику дела. Дакле, овде имамо ситуацију регулисања исте материје, али само уз истовремено посматрање оба квалификована облика у једном и у другом пропису. Упоредијући предвиђене казне за ове квалификоване облике дела, можемо закључити да македонски Законик, предвиђа могућност строжијег кажњавања. За наш први квалификовани облик дела прописана је казна затвора од три до петнаест година, док је за други предвиђена казна затвора од најмање пет година. Македонски Законик већ код првог квалификованог облика прописује казну затвора од најмање четири година (без прописивања посебног максимума казне), док код другог облика дела предвиђа казну затвора од најмање пет година. На основу чињенице да је код нас, код првог квалификованог облика предвиђен посебни минимум од три године затвора, а код македонаца тај минимум износи четири године, долазимо до закључка о могућности блажег кажњавања по одредбама нашег Законика.

Кривични Законик Републике Македоније у трећем квалификованом облику дела, предвиђа околност, када је извршењем дела неко лишен живота, за шта је предвиђена алтернативно казна затвора од најмање десет година или доживотни затвор, док наш Законик овакву околност, с обзиром на околности извршења и последицу, прописује у посебној глави Кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Код трећег квалификованог облика дела у македонском Законнику, предвиђена је могућност изрицања и најстрожије казне по македонском Законнику, доживотни затвор, кога не прописује ни једно, до сада, упоређивано законодавство.

На крају, наш Кривични законик, за разлику од македонског, прописује и један привилеговани облик кривичног дела разбојништва, који се састоји у чињеница да вредност одузетих ствари не прелази износ од пет хиљада динара, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовински корист, за чега је предвиђена казна затвора до три године.

Разбојничка крађа - Кривични законик Републике Србије, за кривично дело разбојничке крађе, као и македонски, прописује један основни и три квалификована облика. Упоређујући основне облике дела, који регулишу исту материју, запажамо, да у погледу прописаног посебног минимума казне нема разлике (казна затвора од једне године). Међутим, када је у питању посебни максимум, опет уочавамо, могућност строжијег кажњавања по македонском Законнику, јер у односу на наш који прописује посебни максимум казне до десет година затвора, македонски уопште не прописује посебан максимум казне за основни облик дела (казна затвора од најмање једне године).

Поредећи први квалификовани облик дела у македонском Законнику (вредност предмета великих размера) са првим основним обликом дела у нашем (вредност која прелази милион и петсто хиљада динара), такође, долазимо до сличног закључка, када је у питању могућност изрицања казни. Наш Законик предвиђа казну затвора од две до дванаест година, док македонски, прописује казну затвора од најмање четири године, без навођења посебног максимума казне.

Други квалификовани облик дела у македонском Законнику предвиђа околност да је извршењем дела неком лицу нанета тешка телесна повреда, или је дело извршено у саставу групе или банде, или је учинилац приликом извршења дела користио ватрено оружје или опасно оруђе, за чега је прописана казна затвора од најмање пет година. Наш Законик такође, у другом квалификованом облику дела прописује, извршење дела од стране групе и околност, да је неком лицу нанета тешка телесна повреда, али не помиње оружје и оруђе, као ни банду (код нас, организовану криминалну групу), за чега је прописана казна затвора од три до петнаест година.

Кривични законик Републике Србије у трећем квалификованом облику наводи као тежу околност, извршење дела од стране организоване криминалне групе (у македонском банде), за шта предвиђа казну затвора од најмање пет година.

Упоређујући могућност изрицања казни, имајући у виду други квалификовани облик дела у македонском, и други и трећи квалификовани облик дела у нашем Законнику, можемо закључити, да наш Законик само када је у питању извршење дела од стране организоване криминалне групе, прописује могућност строжијег кажњавања по прописаном посебном минимуму казне (код нас најмање пет година, а у македонском најмање четри године затвора).

Трећи квалификовани облик дела у македонском Законнику, постоји, када је извршењем дела неко лице лишено живота, за чега је предвиђена алтернативно казна затвора од најмање десет година или доживотни затвор. Наш Законик, као што је био случај и код кривичног дела разбојништва, с обзиром на околности извршења и последицу, овакву околност прописује у посебној глави кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Утаја - наш Кривични законик, за разлику од македонског који (за ово кривично дело) прописује један основни, два привилегована и два квалификовани облика дела, предвиђа један основни, један привилеговани и три квалификована облика. Код основних облика дела, који регулишу исту материју, македонски Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања (алтернативно новчану казну или казну затвора до три године) у односу на казну прописану у нашем Законнику (кумулятивно казна затвора до две године и новчана казна).

Код првог привилегованог облика (предмет мале вредности и намера учиниоца за прибављањем ствари баш такве вредности), македонски Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш Законик, уопште не предвиђа овакву одредбу код овог кривичног дела, већ је оваква законска одредба имплементирана у посебном кривичном делу (Кривично дело ситне крађа, утаја и превара), где је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци. Дакле, ако и ово желимо да упоредимо, наш Законик, и у овом случају, прописује могућност блажег кажњавања.

Други привилеговани облик у македонском Законнику (предмет нађен или је учинилац случајно до њега дошао), и привилеговани облик дела у нашем Законнику (који регулише исту материју), предвиђају и исту казну, алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године.

Први квалификовани облик дела у македонском Законнику, по материји коју регулише, одговара једном делу првог квалификованог облика нашег дела (код нас, као и код њих, се помиње само старлац). Упоређујући предвиђену могућност кажњавања за

ове облике дела, приметимо да македонски Законик прописује могућност строжијег кажњавања (казну затвора од три месеца до пет година) у односу на наш Законик (који предвиђа кумулативно казну затвора од три месеца до три године и новчану казну).

Други квалификовани облик дела, у македонском Законнику, можемо поредити са нашим другим и трећим квалификованим облицима дела. Македонски законик у овом облику дела, наводи значајну вредност предмета, или се ради о предмету под привременом заштитом, или је тај предмет културно наследство, за чега предвиђа казну затвора од једне до пет година, док наш Законик (у вези сличних одредби), предвиђа два квалификована облика. Други квалификовани облик дела у нашем Законнику се састоји у утаји ствари вредности преко четиристопедесет хиљада динара, за чега је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Трећи се огледа у утаји ствари вредности преко милион и петсто хиљада динара, или утајена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, за шта је предвиђена кумулативна казна од једне до осам година затвора и новчана казна. Дакле, наш Законик за сличне квалификаторне околности овог дела, прописује могућност строжијег кажњавања.

Послуживање - кривично дело послуживања, није прописано као посебно имовинско кривично дело у нашем Законнику, али одредбе дела, можемо поредити са законским одредбама кривичног дела Одузимање туђе ствари прописаног у нашем Законнику.

У нашем Законнику ово дело има један основни и један привилеговани облик. Основни облик дела постоји када учинилац без намере прибављања имовинске користи противправно одузме туђу покретну ствар, за чега је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Квалификаторну околност дела чини вредност одузете ствари која премашује милион и петсто хиљада динара, за чега је прописана кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна. Ако поређење посматрамо на овај начин, наш законик предвиђа могућност строжијег кажњавања.

Одузимање туђег предмета - као и у случају, кривичног дела послуживања прописаног у македонском Законнику, и ово кривично дело под називом одузимање туђег предмета, можемо на исти начин поредити са нашим кривичним делом одузимање туђе ствари, и констатовати иста упоредноправна решења.

Одузимање моторног возила - наш Кривични законик ово имовинско кривично дело прописује под називом неовлашћено коришћење туђег возила. Као и македонски,

и наш Законик, за ово кривично дело, предвиђа један основни и један привилеговани облик.

Основни и квалификовани облик дела прописане у македонском Законику можемо поредити са нашим основним обликом дела, јер наш основни облик дела, садржи материју која је регулисана у основном и квалификованом облику македонског кривичног дела. За основни облик дела македонски Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш за основни облик дела предвиђа строжију казну, алтернативно новчану казну или казну затвора до три године.

Када је у питању квалификовани облик дела прописан у македонском Законику, тј. када је возило коришћено дужи временски период, или је настала велика (поголема) штета, за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године, тек тада (ако облике посматрамо, како смо претходно објаснили), можемо говорити о некој приближној сразмери у погледу кажњавања. Међутим, када овоме додамо да наш Кривични законик прописује као квалификаторну околност да је дело учињено проваљивањем или обијањем возила, или уз употребу силе и претње, за шта је предвидео кумулативно казну затвора од шест месеци до пет година и новчану казну, тада долазимо до закључка да је за ово кривично дело предвиђена могућност много строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика.

Оштећење туђих предмета - ово кривично дело можемо поредити са нашим кривичним делом уништење и оштећење туђе ствари. За разлику од одредаба у македонском Законику (које предвиђају један основни и један квалификовани облик дела), код нас се ово дело састоји од једног основног и два квалификована облика. Поредиши предвиђене могућности кажњавања за основне облике дела, у којима се регулише слична материја (у македонском оштећење, а у нашем уништење и оштећење), видимо да наш Законик, предвиђа могућност блажег кажњавања. У нашем Законику је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци, а у македонском, алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Када на ово поређење, надовежемо и наш први квалификовани облик дела (када је проузрокована штета преко четрестопедесет хиљада динара, и тада запажамо, могућност блажег кажњавања по одредбама нашег Законика.

Тек на крају, када поредимо квалификовани облик дела прописан у македонском и други квалификовани облик дела предвиђен у нашем Законику можемо говорити о сразмери у кажњавању. Наиме, одредбе македонског Законика, које у квалификованом облику дела предвиђају да се ради о предмету значајне вредности, или предмету који

ужива привремену заштиту, или представља kulturno nasledstvo, za čega je predviđena kazna zatvora od šest meseci do pet godina, u potpunosti se poklapaju sa odredbama i predviđenoj mogućnosti izričanja kazne sa drugim kvalifikovanim oblikom dela propisanog u našem Zakoniku (koji kao kvalifikatorne okolnosti, predviđa proузроковану штету већу од милион и петсто хиљада динара, или је дело учињено према kulturnom добру, заштићеној околини непокретног kulturnог добра, односно према добру које ужива претходну заштиту).

Оштећење туђих права - кривично дело оштећење туђих права, прописано у нашем Кривичном закоником, регулише потпуно исту материју, с том разликом, што у македонском Закоником, нису предвиђена два основна облика, већ један основни и један квалификовани.

У погледу могућности изрицања казни, у нашем Закоником за оба основна облика дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године, док је у основном облику дела прописаног у македонском Закоником, прописана иста оваква казна, а када је у питању квалификовани облик дела, предвиђена је могућност строжијег кажњавања. Ова могућност строжијег кажњавања по македонском Закоником, огледа се у предвиђању законског минимума од три месеца, у случају изрицања казне затвора.

Оштећење стамбених објеката, делова зграда и просторија - наш Кривични законик не предвиђа ово кривично дело као посебно имовинско кривично дело, али овакве околности инкриминише у оквиру кривичног дела Уништење и отуђење туђих ствари (о чему је било речи, код поређења са кривичним делом оштећења туђих предмета).

Незаконито усељење - Кривични законик Републике Србије, на истоветан начин и под истим називом дела, регулише ову материју, с том разликом, што македонски Законик предвиђа могућност блажег кажњавања, алтернативно новчану казну и казну затвора до једне године, док наш, прописује алтернативно новчану казну и казну затвора до две године.

Превара - Превара у нашем Закоником има један основни, један привилеговани и два квалификована облика испољавања, док у македонском, један основни, два привилегована и два квалификована облик дела. За основни облик дела у нашем Закоником, предвиђена је кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, а у македонском, алтернативно новчана казна или казна затвора до три

године. Овде примећујемо, да је по нашем Законику за основни облик дела предвиђена могућност строжије кажњавање.

Македонски Законик, као што је то био случај у хрватском Закону и словеначком Законику, у оквиру овог кривичног дела предвиђа као привилеговану околност, када се ради о малој вредности и намери учиниоца за присвајањем такве вредности, док је то у нашем Законику, издвојено као посебно кривично дело (ситна крађа, утаја и превара). Посматрајући одредбе о кажњавању, македонски Законик, предвиђа могућност строжијег кажњавања. У њему је за овај привилеговани облик дела, прописана алтернативно новчана казна и казна затвора до једне године, док је за наше посебно Кривично дело ситне крађе, утаје и преваре, предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Други привилеговани облик дела у македонском Законику можемо упоређивати са нашим привилегованим обликом дела, јер оба предвиђају извршење дела без намере учиниоца за прибављањем неке вредности или користи, већ са намером да се други само оштети. У погледу предвиђених казни за ове облике дела, видимо да македонски Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања. Он превиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш, прописује кумулативно казну затвора до шест месеци и новчану казну.

Квалификоване облике дела у оба прописа можемо поредити, јер и један, и други, квалификаторне околности предвиђају у односу на прибављену имовинску корист или насталу штету.

Први квалификовани облик дела у македонском Законику подразумева прибављену велику (поголему) вредност или нанету штету штету, док наш, стриктно прописује о којој вредности или штети се ради. Као лимит, предвиђено је да то буде више од четиристопедесет хиљада динара. У погледу прописивања казне за ове квалификоване облике дела, овај пут, наш Законик прописује могућност изрицања строжије казне, кумулативно казне затвора од једне до осам година и новчане казне. Македонски Законик за исти облик дела, предвиђа казну затвора од три месеца до пет година.

Други квалификовани облик дела у македонском Законику, као квалификаторну околност наводи да штета надмашује значајну вредност, док наш одређује висину штете или прибављене користи, преко милион и петсто хиљада динара. Код предвиђеног санкционисања за ове квалификоване облике дела поново, запажамо могућност изрицања тежих казни по одредбама нашег Законика. Наш Законик предвиђа

кумулятивно казну затвора од две до десет година, док македонски, прописује казну затвора од једне до десет година.

На крају можемо закључити када су у питању привилеговани облици дела, наш Законик предвиђа могућност блажег кажњавања, али када су у питању квалификовани облици, тада наш Законик прописује могућност изрицања тежих казни.

Превара у куповини - Кривични законик Републике Србије, не прописује ово кривично дело као самостално, већ оно може у неким својим видовима испољавања, да одговара делу одредаба нашег кривичног дела преваре.

Превара при добијању кредита или других погодности - за разлику од македонског Законика, који кривично дело прописује само у основном облику, с тим што у другом ставу наглашава посебно предвиђену казну ако кривично дело учини правно лице, наш Законик ово имовинско кривично дело под називом неосновано добијење и коришћене кредита и друге погодности прописује у два основна и једном привилегованом облику.

Поредећи основни облик дела у македонском Законику, и основне облике дела у нашем, видимо да наш Законик не предвиђа одговорност правног лица, већ за учињено дело одговара одговорно лице у предузећу или другом субјекту пословања. Управо из тог разлога, код нас су предвиђена два основна облика дела, јер је одговорном лицу, могуће изрећи исту казну као и физичком лицу (правном лицу не можемо изрећи казну затвора). Предвиђена санкција за ово кривично дело у македонском Законику је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године (за физичко лице), а када је у питању правно лице, новчана казна. У нашем Законику за оба основна облика дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до две године. Дакле, овде можемо поредити казне, када су у питању физичка лица, и извести закључак о предвиђеној могућности строжијег кажњавања по македонском Законику.

Поред наведеног, наш Кривични законик прописује и један квалификовани облик дела кога карактерише околност да се ради о ствари чија вредност прелази милион и петсто хиљада динара, или она представља културно добро, за шта је предвиђена могућност изрицања кумулативно казне затвора од три месеца до три године и новчане казне. Тек када би поредили наш квалификовани облик дела, са одредбама које се односе на физичко лице у македонском основном облику дела, могли би говорити о некој врсти уједначености у кажњавању.

Осигуравајућа превара - македонски Законик, ово кривично дело предвиђа у два основна облика, док наш, под сличним називом превара у осигурању, ово дело

прописује у једном основном, једном привилегованом и у два квалификована облика испољавања. Дакле, наш Законик, као што је то био случај и у поређењу са хрватским Казненим Законом, свестраније разматра и прописује ово кривично дело, а уједно, предвиђа и могућност строжијег кажњавања.

Основни облик дела у нашем Законику, за разлику од македонског, садржи таксативно навођење чињеница на који се начин може извршити ово дело (прикривањем чињеница, давањем лажних мишљења и извештаја, давањем лажне процене, давањем лажне докуметације, или на други начин). У погледу прописане казне за основне облике дела у македонском Законику, и казне за основни облик дела у нашем, можемо закључити, да наш Законик у самом основном облику дела прописује могућност строжијег кажњавања, јер је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док је за основне облике дела у македонском Законику прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

Наш Законик, за разлику од македонског, предвиђа и један привилеговани облик дела, који карактерише околност да је учинилац дела ишао за тиме да само другога оштети, без намере присвајања, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора до шест месеци и новчана казна.

Чињеницу да је за ово кривично дело предвиђено строжије кажњавање по нашем Законику, још више дочаравамо разматрајући квалификоване облике дела, који се везују за висину имовинске користи и нанете штете. Први квалификовани облик дела постоји, када је прибављена имовинска корист или је нанета штета преко четиристопедесет хиљада динара, за чега је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна, док други квалификовани облик дела карактерише прибављена корист или нанета штета преко милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од две до десет година и новчана казна.

На крају, за разлику од нашег, македонски Законик код овог кривичног дела у последњем ставу наводи околност да је дело извршено од стране правног лица, за чега је предвиђена новчана казна.

Оштећење и неовлашћено коришћење компјутерског система - наш Кривични законик, за разлику од македонског, исте или сличне одредбе, не предвиђа у оквиру имовинских кривичних дела, већ ову материју инкриминише у посебној глави кривична дела против безбедности рачунарских података, у кривичном делу оштећење рачунарских података и програма.

Прављење и уношење компјутерских вируса - као, и када је у питању било претходно кривично дело, наш Кривични законик, за разлику од македонског, исте или сличне одредбе, не предвиђа у оквиру имовинских кривичних дела, већ ову материју инкриминише у посебној глави кривична дела против безбедности рачунарских података, у кривичном делу под називом прављење и уношење рачунарских вируса.

Компјутерска превара - Кривични законик Републике Србије, за разлику од македонског, као и за претходно описана два кривична дела, исте или сличне одредбе, не предвиђа у оквиру имовинских кривичних дела, већ ову материју инкриминише у посебној глави кривична дела против безбедности рачунарских података, у кривичном делу под називом рачунарска превара.

Злоупотреба поверења - за разлику од македонског Законика, који ово дело прописује у једном основном и једном квалификованом облику, наш Законик предвиђа један основни и три квалификована облика дела (трећи квалификовани облик је у директној вези са сва три претходна облика дела).

Упоређујући основне облике дела, у којима је регулисана иста материја, примећујемо могућност строжијег кажњавање по одредбама нашег Законика. Македонски Законик предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до три године.

Први квалификовани облик дела у македонском Законику, по материји коју регулише, одговара, у једном делу одредбама трећег квалификованог облика дела предвиђеног нашем Законику, али се код нас помињу као извршиоци старалац и адвокат, а у македонском још пуномоћник и заступник. За овај облик дела македонски Законик предвиђа казну затвора од три месеца до три године, док наш (ако се трећи квалификовани облик дела, везује за основни облик дела), прописује могућност изрицања теже казне (казна затвора од шест месеци до пет година).

За разлику од македонског, наш Законик прописује још два квалификована облика дела која се везују за висину проузроковане штете или висину прибављене имовинске користи. Наиме, први квалификовани облик дела постоји ако висина проузроковане штете или прибављена имовинска корист прелази четрестопедесет хиљада динара, за чега је предвиђена казна затвора од једне до шест година, док други квалификовани облик дела, карактерише проузрокована штета или прибављена имовинска корист преко милион и петсто хиљада динара, за чега је прописана казна затвора од једне до осам година. Међутим, ако се код нашег првог и другог

квалификованог облика, као учинилац дела, појави старалац или адвокат, онда долази до надовезивања одредаба трећег квалификованог облика на претходна два, и могућности изразито строжијег кажњавања за ово кривично дело у односу на македонски Законик. Ако се трећи квалификовани облик везује за први квалификовани облик дела, предвиђена је казна затвора од једне до осам година, а ако се везује за други квалификовани облик, прописана је казна затвора од две до десет година.

Неовлашћено примање поклона - наш Законик ни ово кривично дело не прописује у оквиру имовинских кривичних дела, већ сличне одредбе су предвиђене у посебној глави кривична дела против службене дужности у кривичном делу противзаконито посредовање.

Лажни стечај - ово кривично дело, наш Законик, не прописује у оквиру имовинских кривичних дела, већ сличне одредбе су предвиђене у посебној глави кривична дела против привреде, прецизније, у неком од набројаних начина испољавања који се наводе у кривичном делу проузроковање стечаја (уништавањем или прикривањем имовине).

Проузроковање стечаја несавесним радом - као и у претходно наведеном случају, ни ово кривично дело наш Законик не прописује у оквиру имовинских кривичних дела, већ сличне одредбе су предвиђене у посебној глави кривична дела против привреде, у неколико побројаних начина испољавања који се наводе у кривичном делу проузроковање стечаја (нерационалним трошењем средстава, преузимањем несразмерних обавеза, лакомисленим закључивањем уговора са лицем неспособним за плаћање).

Злоупотреба у поступку стечаја - наш Законик, као и у претходна два случаја, не прописује ово кривично дело у оквиру имовинских кривичних дела, већ сличне одредбе су предвиђене у посебној глави кривична дела против привреде, у неком од побројаних начина испољавања, који се наводе у кривичном делу проузроковање стечаја (другим радњама које нису у складу са савесним пословањем од стране одговорног лица).

Оштећење или повлашћивање повериоца - кривично дело оштећења или повлашћивања повериоца наш Кривични законик, не предвиђа у оквиру имовинских кривичних дела, већ сличне одредбе инкриминише у посебној глави Кривична дела против привреде, у кривичном делу Оштећење повериоца.

Изнуда - за разлику од македонског Законика, који кривично дело изнуде прописује у једном основном и три квалификована облика испољавања, у нашем

Законику, кривично дело изнуде испољава се у једном основном и четири квалификована облика.

Први основни облик дела у македонском Законику регулише исту материју као и основни облик овог дела у нашем. Међутим, у погледу санкционисања, наш Кривични законик предвиђа могућност блажег кажњавања. У македонском Законику је предвиђена казна затвора од најмање једне године, док у нашем, прописана је казна затвора од једне до осам година. Самим тим, што у македонском Законику није прописан посебни максимум казне, као што је то случај у нашем (осам година), закључујемо да македонски Законик за основни облик дела предвиђа могућност строжијег кажњавања.

Други квалификовани облик дела у македонском Законику можемо поредити са сва четири квалификована облика предвиђена за ово дело у нашем, јер у првом квалификованом облику дела прописаном у македонском, побројани су слични видови извршења дела, који су парцијално садржани у нашим квалификованим облицима дела.

Наиме, македонски Законик у овом квалификованом облику предвиђа ситуације када је дело извршено од стране групе, банде или другог удружења, или је приликом извршења дела употребљено ватрено оружје или опасно оруђе, или је дело извршено на особито насилан начин, или је при извршењу дела прибављена знатна имовинска корист или је проузрокована знатна штета, или је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда, за чега је прописана казна затвора од најмање четири године. Када се осврнемо на одредбе наших квалификованих облика овог дела, видећемо да наш Законик, у првом квалификованом облику дела прописује околност да је прибављена имовинска корист преко четиристопедесет хиљада динара за чега прописује казну затвора од две до десет година. У другом да је прибављена имовинска корист преко милион и петсто хиљада динара, за чега предвиђа казну затвора од три до дванаест година. У трећем да је дело извршено од стране групе, за шта је прописана казна затвора од пет до петнаест година. У четвртном, ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за шта предвиђа казну затвора од најмање пет година. Када би поредили предвиђене казну, за први квалификовани облик дела у македонском Законику са прописаним казнама, хронолошки, за сва четири квалификована облика дела предвиђена у нашем Законику, тек за наш последњи квалификовани облик (дело извршено од стране организоване криминалне групе) постоји могућност тежег кажњавања (најмање пет година затвора) у односу на македонски (најмање четири године затвора).

Поред овога квалификованог облика дела, македонски Законик прописује још један квалификовани облик у случају да је приликом извршења дела дошло до лишавања живота неког лица, за чега је прописана казна затвора најмање десет година или доживотни затвор.

Наш Законик овај облик дела не предвиђа у оквиру имовинских кривичних дела, већ у посебној глави кривична дела против живота и тела, као један од облика кривичног дела тешког убиства.

Уцена - поредећи одредбе за кривично дело уцене у нашем и македонском Законнику, видимо, да македонски прописује један основни и један квалификовани облик, док наш, предвиђа један основни и четири квалификована облика дела. Основни облици регулишу истоветну материју, а у погледу могућности изрицања казни наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања. У македонском Законнику прописана је казна затвора од три месеца до пет година, док је у нашем, предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Квалификовани облик дела у македонском Законнику (као што је то био случај и код претходно поређеног кривичног дела изнуде) можемо поредити са сва четири квалификована облика предвиђена за ово дело у нашем Законнику, јер у првом квалификованом облику дела прописаном у македонском, побројани су слични видови извршења дела, који су парцијално садржани у нашим квалификованим облицима дела.

Македонски Законик у овом квалификованом облику предвиђа околности када је дело извршено од стране групе, банде или другог удружења, или је при извршењу дела прибављена знатна имовинска корист или је проузрокована знатна штета, за чега је предвиђена казна затвора од једне до десет година. Када погледамо одредбе наших квалификованих облика овог дела, видећемо да наш Законик у првом квалификованом облику дела прописује околност да је прибављена имовинска корист преко четиристопедесет хиљада динара, за шта прописује казну затвора од једне до осам година. У другом да је прибављена имовинска корист преко милион и петсто хиљада динара, за чега предвиђа казну затвора од две до десет година. У трећем да је дело извршено од стране групе, за шта је прописана казна затвора од три до дванаест година. У четвртом, ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за чега предвиђа казну затвора од пет до петнаест година. Када би поредили предвиђене казне, за први квалификовани облик дела у македонском Законнику са прописаним казнама за сва четири квалификована облика дела предвиђена у нашем Законнику, тек за наш последњи квалификовани облик (дело извршено од стране организоване криминалне

групе) постоји могућност тежег кажњавања (од пет до петнаест година затвора) у односу на македонски (од једне до десет година затвора).

Лихварство - Кривични законик Републике Македоније за кривично дело лихварски уговор предвиђа два основна облика дела. За разлику од македонског, наш Законик за исто кривично дело, али под називом зеленаштво прописује један основни и два квалификована облика испољавања дела. Наш Законик, за основни облик дела, предвиђа могућност изрицања строжије казне у односу на македонски. У македонском Законику, за оба основна облика дела, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године, док је у нашем за основни облик дела, прописана кумулативно казна затвора до три године и новчана казна.

Наш Законик, за разлику од македонског, превиђа још и два квалификована облика дела које везује за наступиле последице по оштећеног и висину прибављене имовинске користи. Први квалификовани облик дела везан је за наступање тешких последица за оштећеног или за прибављену имовинску корист која прелази четрестопедесет хиљада динара, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Други квалификовани облик постоји када имовинска корист премашује износ од милион и петсто хиљада динара, или је дело извршено од стране групе, за чега је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Прикривање - упоређујући кривично дело прикривања у нашем и македонском Законику, видимо да наш, за разлику од македонског, који предвиђа један основни, један привилеговани и један квалификовани облика дела, за ово кривично дело прописује два основна облика, један привилеговани и један квалификовани.

Поредећи основне и привилеговане облике дела, који инкриминишу исту материју у оба законика, можемо запазити, да предвиђају и исте казне (за основне облике, алтернативно новчана казна или казна затвора до три године, а за привилеговане, алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године), с том разликом, што се у нашем Законику, код основног облика дела предвиђа и немогућност строжијег кажњавања учиниоца од казне која је предвиђена за дело којим је ствар прибављена.

Квалификовани облик дела, садржан у македонском Законику, можемо упоређивати са нашим квалификованим обликом дела, и том приликом извести закључак да је у нашем Законику предвиђена могућност изрицања теже казне. Овај закључак изводимо на основу посебног минимума казне (код нас је предвиђена казна

затвора од шест месеци до пет година, док код македонаца, казна затвора од три месеца до пет година).

Међутим, у нашем квалификованом облику дела, за разлику од македонског, који наводи да је вредност предмета значајна, или је предмет под привременом заштитом или културно наследство, помиње се и извршење дела од стране групе, и прецизира вредност прикривене ствари (прелази износ од милион и петсто хиљада динара).

Наш Кривични законик у оквиру овог дела предвиђа још један основни облик који се састоји у томе, да учинилац захтева накнаду за повраћај ствари за које зна или је могао знати, или је био дужан да зна да је она прибављена кривичним делом, уколико тиме нису остварена обележја неког другог тежег кривичног дела. За овај облик дела наш законодавац предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до две године.

Као што је то био случај и када смо ово дело упоређивали у нашем и словеначком Законнику, нашем и хрватском Закону, и овај пут, можемо истаћи да наш Законик на свеобухватнији начин регулише ово кривично дело и у односу на македонски Законик.

Упоређујући одредбе Кривичног законика Републике Македоније и нашег Законика, видимо да македонски прописује више имовинских кривичних дела од нашег. Македонски законик прописује укупно 29, а наш 24 имовинска кривична дела.

У погледу могућности изрицања казни, сагледавајући упоређивана имовинска кривична дела у целини, можемо констатовати да македонски Законик, код већине кривичних дела предвиђа могућност строжијег кажњавања.

Македонски Законик, као и наш, код доста кривичних дела предвиђа могућност алтернативног кажњавања (новчана казна или казна затвора). Међутим, неизбежна је констатација, да македонски Законик, у односу на наш, само код кривичног дела лажни стечај прописује могућност кумулативнох изрицања казне затвора и новчане казне, и да код неколико најтежих облика кривичних дела, предвиђа и доживотни затвор (што наш Законик не предвиђа).

Поред уобичајених имовинских кривичних дела, македонски Законик доста пажње посвећује стечају и електронском виду имовинског криминалитета. Наиме, за разлику од нашег, где у имовинска кривична дела уопште нису сврстане одредбе у вези са стечајем, македонски Законик у оквиру имовинских кривичних дела прописује лажни стечај, проузроковање стечаја несавесним радом, злоупотребе у поступку стечаја

и оштећење или повлашћивање повериоца. Наш Законика ову материју инкриминише у оквиру кривичних дела против привреде. Такође, македонски Законик, за разлику од нашег, у имовинска кривична дела, сврстава и оштећење и неовлашћено коришћење компјутерског система, прављење и преношење компјутерских вируса и компјутерску превару, које наш Законик предвиђа у оквиру кривичних дела против безбедности рачунарских података.

Даље, македонски Законик познаје и превару у куповини, док се код нас обележја овог кривичног дела могу подвести под одредбе самог кривичног дела преваре. Потом, овај Законик предвиђа и кривично дело неовлашћеног примања поклона, што би код нас, одговарало кривичном делу противзаконитог посредовања које је прописано у оквиру кривичних дела против службене дужности.

Кривични законик Републике Македоније, у односу на наш, не прописује ситно дело крађе, утаје и преваре, договарање исхода такмичења, противправно заузимање земљишта, грађење без грађевинске дозволе, прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе и неовлашћено изношење културног добра у иностранство.

За кривично дело зеленаштва македонски Законик (као и хрватски) користи, за нас неубичајени назив, лихварство.

3.4. Босна и Херцеговина

Крађа - поредећи одредбе Кривичног закона Босне и Херцеговине, са одредбама нашег Законика, у вези с кривичним делом крађе, видимо да њихов Закон (као словеначки Казнени законик, хрватски Казнени закон и македонски Кривични законик) прописује један основни и један привилеговани облик дела, а наш, само основни облик.

За основне облике дела, који регулише исту материју, оба прописа предвиђају и исту санкцију, алтернативно новчану казну или казну затвора до три године.

Кривични закон Босне и Херцеговине, предвиђа привилеговани облик кривичног дела крађе, док наш Законик, уместо привилегованог облика крађе, посебно прописује кривично дело ситне крађе, утаје и преваре. За привилеговани облик крађе у босанском закону, као и за наше кривично дело ситне крађе, утаје и преваре, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

На крају, поредећи кривична дела на овај начин, примећујемо уједначеност у погледу могућности изрицања санкција.

Тешка крађа - Кривични закон Босне и Херцеговине, ово кривично дело прописује у два основна, једном привилегованом и једном квалификованом облику, док наш Законик, предвиђа два основна и један квалификовани облик дела.

Без обзира што је редослед облика, на различите начине представљен (њихов има два основна облика, у коме први има четири, а други три вида испољавања, док наш, у првом основном има шест видова испољавања, а посебно је самостално предвиђен други основни облик) они ипак, регулишу сличну материју. Упоређујући предвиђене казне за основне облике дела, видимо да наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања. Код нас је предвиђена казна затвора од једне до осам година, а код њих, казна затвора од шест месеци до пет година.

За разлику од нашег Законика, Кривични закон Босне и Херцеговине, прописује и један привилеговани облик дела, за кога је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. Привилеговани облик дела постоји када учинилац изврши крађу ствари или предмета мале вредности, на нарочито опасан и дрзак начин, или искоришћавањем стања насталог пожаром, поплавом, потресом или другом несрећом.

Квалификоване облике дела не можемо међусобно поредити, јер не регулишу исту или сличну материју. Међутим, њихов квалификовани облик дела можемо поредити са сличним видовима испољавања кривичног дела у нашем основном облику (крађа извршена од стране групе, и од стране лица које је при себи имало какво оружје или опасно оруђе ради напада или одбране), и тек тада видимо да њихов Закон у овом случају прописује исту казну која је предвиђена за наше основне облике (казну затвора од једне до осам година).

Наш Законик, за разлику од њиховог, за квалификовани облик дела (који постоји када је дело извршено од стране организоване криминалне групе, или ако вредност украдених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара) предвиђа казну затвора од две до десет година.

На крају, можемо закључити да наш Законик за кривично дело тешке крађе предвиђа могућност изрицања строжије казне.

Разбојничка крађа - Кривични законик Републике Србије, за кривично дело разбојничке крађе, за разлику од босанског Закона (који дело предвиђа у једном основном и два квалификована облика), прописује један основни и три квалификована облика.

Упоредјујући основне облике дела, који регулишу исту материју, запажамо да у погледу могућности изрицања казне нема разлике (казна затвора од једне до десет година).

Први квалификовани облик дела у босанском Закону предвиђа умишљајно наношење тешке телене повреде неком лицу, или да је дело извршено у саставу групе, или да је при извршењу дела употребљено какво оружје или опасно оруђе, за шта је предвиђена казна затвора најмање пет година. Овај облик дела, можемо поредити са нашим другим квалификованим обликом дела који регулише сличну материју (извршење дела од стране групе, или да је приликом извршења дела неком лицу нанета тешка телесна повреда), за шта је предвиђена казна затвора од три до петнаест година. Када поредимо могућност изрицања санкција за ове облике дела, видимо да босански Закон предвиђа могућност строжијег кажњавања, што се огледа у непрописивању посебног максимума казне затвора.

Други квалификовани облик дела у босанском Закону предвиђа околност када је извршењем дела с умишљајем усмрћено неко лице, за шта је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора. Наш Законик овакав исход овог кривичног дела, с обзиром на околности извршења и последицу, прописује у посебној глави кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Преостала два квалификовано облика дела (први и трећи) у нашем Законику, немамо са чиме да поредимо, али подсетимо се да у првом квалификованом облику дела Законик предвиђа вредност украдене ствари преко милион и петсто хиљада динара, за чега предвиђа казну затвора од две до дванаест година затвора, док у трећем, наводи околност да је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за чега прописује казну затвора од најмање пет година.

Разбојништво - кривично дело разбојништва у нашем Кривичном законику, за разлику од босанског Закона (који предвиђа један основни и два квалификована облика), састоји се из једног основног, једног привилегованог и два квалификована облика.

Упоредјујући основне облике дела (који регулишу исту материју) можемо закључити, да је у погледу предвиђене казне, посебни максимум исти, док је у нашем Законику предвиђен виши посебни минимум (казна затвора од једне до десет година у босанском Закону, а у нашем Законику, казна затвора од две до десет година), што представља могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика.

Први квалификовани облик дела у босанском Закону предвиђа умишљајно наношење тешке телене повреде неком лицу, или да је дело извршено у саставу групе, или да је при извршењу дела употребљено какво оружје или опасно оруђе, за шта је предвиђена казна затвора најмање пет година. Наш први квалификовани облик дела регулише сличну материју (извршење дела од стране групе, или да је приликом извршења дела неком лицу нанета тешка телесна повреда или ако вредност ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара), за шта је предвиђена казна затвора од три до петнаест година. Када поредимо могућност изрицања санкција за ове облике дела, видимо да босански Закон предвиђа могућност строжијег кажњавања, што се огледа у непрописивању посебног максимума казне затвора.

Други квалификовани облик дела у босанском Закону предвиђа околност када је извршењем дела с умишљајем усмрћено неко лице, за чега је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора. Наш Законик овакву ситуацију, као што је то био случај и код кривичног дела разбојничке крађе, с обзиром на околности извршења и последицу, прописује у посебној глави кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Наш други квалификовани облик дела, немамо са чиме да поредимо јер подразумева околност да је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за чега је прописана казна затвора од најмање пет година.

Поред овога, наш Законик, за разлику од босанског Закона, прописује и један привилеговани облик кривичног дела, који се испољава у чињеница да вредност одузетих ствари не прелази износ од пет хиљада динара, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовински корист, за шта је предвиђена казна затвора до три године.

Утаја - наш Кривични законик, за разлику од босанског Закона (који за ово кривично дело прописује један основни, два привилегована и два квалификовани облика дела), предвиђа један основни, један привилеговани и три квалификована облика.

Код основних облика дела, који регулишу исту материју, наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања (кумулятивно казна затвора до две године и новчана казна) у односу на казну прописану у босанском Закону (алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године).

Код првог привилегованог облика (ствар мале вредности и намера учиниоца за прибављањем такве вредности), босански Закон прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до шест месеци, док наш Законик, уопште не предвиђа овакву

одредбу код овог кривичног дела, већ је таква одредба имплементирана у посебном имовинском кривичном делу (Кривично дело ситне крађа, утаја и превара), где је такође, предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци. Ако и ово желимо да упоредимо, заључујемо да су предвиђене истоветне могућности кажњавања.

Други привилеговани облик у босанском Закону (туђа покретна ствар нађена или је учинилац случајно до ње дошао), и привилеговани облик дела у нашем Законику који регулише исту материју, не предвиђају и исту могућност изрицања казне. Наш Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док босански Закон предвиђа, као и код свог првог привилегованог облика, алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци. Дакле босански Закон предвиђа могућност блажег кажњавања.

Први квалификовани облик дела у босанском Закону, по материји коју регулише, у потпуности одговара првом квалификованом облику нашег дела (ако дело учини старалац). Упоредјујући предвиђену могућност кажњавања за ове облике дела, приметимо да наш Законик, прописује могућност строжијег кажњавања (кумулятивно казну затвора од три месеца до три године и новчану казну) у односу на босански Закон (алтернативно новчана казна или казну затвора до три године).

Други квалификовани облик дела, у босанском Закону, можемо поредити са нашим другим и трећим квалификованим облицима дела. Босански Закон у овом облику дела подразумева да је утајена ствар посебног културног, повесног, научног или техничког значаја, или је ствар велике вредности, а учинилац је ишао за тиме да присвоји велику вредност, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Наш Законик (у вези сличних одредби) предвиђа два квалификована облика. Други квалификовани облик дела у нашем Законику, састоји се у утаји ствари вредности преко четиристопедесет хиљада динара, за чега је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док се трећи огледа у утаји ствари вредности преко милион и петсто хиљада динара, или да утајена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, за чега је предвиђена кумулативно казна од једне до осам година затвора и новчана казна. Дакле, наш Законик, приликом поређења на овај начин, у оба случаја прописује могућност строжијег кажњавања.

Одузимање туђе покретнине - Кривични законик Републике Србије, у оквиру имовинских кривичних дела, ово дело прописује под називом Одузимање туђе ствари.

За разлику од босанског Закона, у коме дело има само један основни облик, у нашем Законнику, дело има један основни и један квалификовани облик.

Када поредимо основне облике дела, видимо да босански Закон прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш Законик, предвиђа могућност блажег кажњавања, алтернативно новчану казну или казну затвора до шест месеци (под условом, да се ради о штети до милион и петсто хиљада динара).

Међутим, када анализирамо квалификовани облик дела у нашем Законнику, за кога је потребно да је проузрокована штета већа од милион и петсто хиљада динара, и упоредимо га са основним обликом дела у босанском Закону (који не предвиђа стриктно висину штете) тада уочавамо, могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика (кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна).

Дакле, у зависности од висине штете, наш Законик предвиђа могућност блажег кажњавања ако штета не прелази милион и петсто хиљада динара, а ако штета прелази овај износ, он предвиђа могућност строжијег кажњавања.

Противправно заузимање некретнине од општег значаја - наш Кривични законик, ово дело прописује под називом противправно заузимање земљишта. Наш Законик, као и босански Закон, ово дело предвиђа у једном основном и једном квалификованом облику, с том разликом што наш Законик у основном облику дела наводи заузимање туђег земљишта, а босански Закон, некретнину која је грађевинско земљиште или његов део.

Квалификовани облици дела садрже сличне одредбе, када је у питању материја коју регулишу.

Међутим, када желимо да упоредимо могућност изрицања казни видимо да наш Законик предвиђа строжије кажњавање и за основни и за квалификовани облик дела. За основни облик дела босански Закон прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до шест месеци, док наш Законик предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до три године. Наш Законик за квалификовани облик дела прописује казну затвора од шест месеци до пет година, а босански Закон казну затвора од три месеца до три године.

Оштећење туђе ствари - босански Закон, као и наш Законик, ово дело прописује у једном основном и два квалификована облика. Наш Законик за ово дело користи назив уништење и оштећење туђе ствари. Основни облици дела, у оба прописа, инкриминишу исту материју, међутим, код квалификованих облика постоји разлика.

Поредећи могућности кажњавања за основне облике дела видимо да је предвиђена иста казна, алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Међутим, када на ово поређење надовежемо наш први квалификовани облик дела (када је проузрокована штета преко четристопедесет хиљада динара), тада уочавамо могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика, јер је у овом случају, прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Тек на крају, када поредимо први квалификовани облик дела прописан у босанском Закону, и други квалификовани облик дела предвиђен у нашем Законику (који регулишу сличну материју), видимо да наш Законик предвиђа могућност много строжијег кажњавања. Босански Закон прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш Законик предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година.

Босански Закон, за разлику од нашег Законика, у свом другом квалификованом облику (кога везује за основни облик извршења дела), као квалификаторну околност наводи да је дело извршено због разлике у етничкој или националној припадности, раси, вероисповести, полу или језику, за чега је (као и код првог привилегованог облика) предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Превара - кривично дело преваре у нашем Законику има један основни, један привилеговани и два квалификована облика испољавања, док у босанском Закону један основни, два привилегована и један квалификовани облик дела.

За основни облик дела у нашем Законику, предвиђена је кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док је у босанском Закону (где је регулисана иста материја), прописана казна затвора до три године. Овде примећујемо, да је по нашем Законику за основни облик дела предвиђена могућност строжије кажњавања.

Кривични закон Босне и Херцеговине (као што је то био случај у македонском Законику, хрватском Закону и словеначком Законику), у оквиру овог кривичног дела, код свог првог привилегованог облика, наводи као привилеговану околност, када се ради о малој вредности и намери учиниоца за присвајањем такве вредности, док је ову околност, наш Законик издвојено у посебно имовинско кривично дело ситне крађе, утаје и преваре. Упоређујући предвиђене могућности кажњавања за њихов први привилеговани облик дела, у односу на наше посебно прописано кривично дело, видећемо да су предвиђене исте казне, алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Други привилеговани облик дела у босанском Закону можемо поредити са нашим привилегованим обликом дела, јер оба предвиђају извршење дела без намере учиниоца за прибављањем неке вредности или користи, већ с намером да се други само оштети. У погледу предвиђених казни за ове облике дела видимо да босански Закон предвиђа могућност строжијег кажњавања. Он предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш Законик, прописује кумулативно казну затвора до шест месеци и новчану казну.

Квалификовани облик дела у босанском Закону, можемо поредити истовремено са наша два квалификована облика дела, јер се квалификаторне околности упоређиваних облика, испољавају у односу на прибављену имовинску корист или насталу штету.

Квалификовани облик дела у босанском Закону подразумева нанету штету која прелази 30.000 КМ, док наш Законик, сличну оклоност раздваја у два квалификована облика. Као лимит код првог квалификованог облика је нанета штета или прибављена корист преко четрестопедесет хиљада динара, док код другог, преко милион и петсто хиљада динара. У погледу прописивања казне за упоређиване облике дела поново видимо да наш Законик прописује могућност изрицања строжије казне. Наиме, босански Закон за свој квалификовани облик дела предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година, док наш Законик за први квалификовани облик дела, прописује кумулативно казну затвора од једне до осам година и новчану казну, док код другог кумулативно казну затвора од две до десет година и новчану казну.

На крају можемо закључити да наш Законик само у случају поређења привилегованог облика дела предвиђа могућност блажег кажњавања.

Изнуда - за разлику од босанског Закона, који кривично дело изнуде прописује у једном основном и једном квалификованом облику, наш Законик ово дело предвиђа у једном основном и четири квалификована облика.

Основни облик дела у босанском Закону, регулише исту материју као и основни облик дела у нашем Законнику. Међутим, у погледу могућности изрицања казни, наш Законик прописује строжију казну. У босанском Закону предвиђена је казна затвора од три месеца до пет година, док у нашем Законнику казна затвора од једне до осам година.

Квалификовани облик дела у босанском Закону садржи сличне одредбе које су предвиђене у оквиру наша четири квалификована облика. Дакле, наш Законик квалификаторне околности дела парцијално набраја у оквиру својих квалификованих облика, док је то у босанском Закону све предвиђено у једном квалификованом облику.

Да појаснимо, кривични Закон Босне и Херцеговине у свом квалификованом облику наводи извршење дела употребом оружја или опасног оруђа, или прибављањем знатне имовинске користи, или да је кривично дело учињено у саставу групе људи или злочиначке организације. Наш Законик у свом првом квалификованом облику, спомиње износ користи преко четиристопедесет хиљада динара, у другом, износ преко милион и петсто хиљада динара, у трећем, ако је дело извршено од стране групе, и у четвртном, ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе.

Ако прво упоредимо материју која се регулише, видимо да наш први и други квалификовани облик одговарају одредби из квалификованог облика дела у босанском Закону „прибављена знатна имовинска корист“. Затим да наш трећи квалификовани облик одговара одредби „да је дело учињено у саставу групе људи“, а да наш четврти квалификовани облик дела, одговара одредби „или злочиначке организације“.

Поредећи предвиђену могућност изрицања казни за квалификовани облик дела у босанском Закону (казна затвора од једне до десет година) у односу на наша четири квалификована облика, примећујемо могућност изрицања строжије казне по одредбама нашег Законика. Наиме, ово запажамо већ код нашег првог основног облика, за кога је прописана казна затвора од две до десет година. За наш други квалификовани облик дела је предвиђена казна затвора од три до дванаест година, за трећи, од пет до петнаест година, а за четврти, казна затвора од најмање пет година, што поткрепљује чињеницу о могућности строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика.

Уцена - наш Законик, за разлику од босанског Закона који кривично дело уцене прописује у једном основном и једном квалификованом облику, ово дело предвиђа у једном основном и четири квалификована облика.

Основни облик дела у босанском Закону, регулише исту материју као и основни облик дела у нашем Законнику. Међутим, у погледу могућности изрицања казни наш Законик прописује строжију казну. У босанском Закону предвиђена је казна затвора од три месеца до пет година, док у нашем Законнику, казна затвора од једне до осам година.

Квалификовани облик кривичног дела уцене у босанском Закону садржи сличне одредбе, које су предвиђене у оквиру наша четири квалификована облика. Дакле, као што је то било и у случају кривичног дела изнуде, наш Законик квалификаторне околности дела парцијално набраја у оквиру својих квалификованих облика, док је то у босанском Закону све наведено у једном квалификованом облику.

Босански Закон у квалификованом облику дела предвиђа прибављање знатне имовинске користи, или да је кривично дело учињено у саставу групе људи, или од

стране злочиначке организације, док наш Законик, у свом првом квалификованом облику, наводи износ користи преко четрестопедесет хиљада динара, у другом, износ преко милион и петсто хиљада динара, у трећем, ако је дело извршено од стране групе, и у четвртном, ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе.

Поредећи могућност изрицања предвиђених санкција за квалификовани облик дела у босанском Закону, где је предвиђена казна затвора од једне до десет година, и предвиђене санкције за на наша четири квалифиикована облика, видећемо, да је код нашег првог основног облика прописана блажа казна (казна затвора од једне до осам година). Међутим, када су у питању остала три квалификована облика, тада поново уочавамо могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика. За наш други квалификовани облик дела је предвиђена казна затвора од две до десет година, за трећи, од три до дванаест година, и за четврти, казна затвора од пет до петнаест година.

Злоупотреба поверења - Кривични закон Босне и Херцеговине ово дело прописује у једном основном и једном квалификованом облику, док наш Законик предвиђа један основни и три квалификована облика дела (трећи квалификовани облик је у директној вези са сва три претходна облика дела).

Упоређујући основне облике дела, у којима је регулисана потпуно иста материја, примећујемо могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика. Босански Закон предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до три године.

Квалификовани облик дела у босанском Закону, по материји коју регулише, одговара одредбама трећег квалификованог облика дела предвиђеног у нашем Законнику (када дело изврши старалац или адвокат). За овај облик дела босански Закон предвиђа казну затвора од три месеца до три године, док наш Законик, ако се трећи квалификовани облик дела, везује за основни облик дела, прописује могућност изрицања теже казне (казна затвора од шест месеци до пет година).

За разлику од босанског Закона, наш Законик прописује још два квалификована облика дела која се везују за висину проузроковане штете или висину прибављене имовинске користи. Први квалификовани облик дела постоји ако висина проузроковане штете или прибављена имовинска корист прелази четрестопедесет хиљада динара, за шта је прописана казна затвора од једне до шест година, док други квалификовани облик дела карактерише проузрокована штета или прибављена имовинска корист преко милион и петсто хиљада динара, за чега је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

На крају, ако се код нашег првог и другог квалификованог облика, као учинилац дела, појави старалац или адвокат, онда долази до надовезивања одредаба трећег квалификованог облика на претходна два квалификована облика, и могућности много строжијег кажњавања за ово кривично дело у односу на босански Закон. Наиме, ако се трећи квалификовани облик везује за први квалификовани облик дела прописана је казна затвора од једне до осам година, а ако се везује за други квалификовани облик предвиђена је казна затвора од две до десет година.

Лихварство - наш Законик, за кривично дело које регулише сличну материју, али под другачијим називом (зеленаштво), као и босански Закон, предвиђа један основни и два квалификована облика. За основни облик дела, наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања. Он прописује кумулативну казну затвора до три године и новчану казну, док босански Закон, алтернативно новчану казну или казну затвора до две године.

Када поредимо прве квалификоване облике који регулишу сличну материју, опет запажамо могућност мало строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика. Босански Закон прописује алтернативно новчану казну или казну затвора од шест месеци до пет година, док наш Законик, предвиђа кумулативно казну затвора од шест месеци до пет година и новчану казну.

Преостале квалификоване облике дела, не можемо поредити јер не инкриминишу исту материју. Други квалификовани облик у босанском Закону карактерише околност да се учинилац бави давањем зајмова уз уговарање несразмерне користи, за шта је, као и код претходног квалификованог облика дела, предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора од шест месеци до пет година. Наш други квалификовани облик дела, постоји када имовинска корист премашује износ од милион и петсто хиљада динара, или је дело извршено од стране групе за чега је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

Превара поверитеља - Кривични законик Републике Србије, сличне одредбе са истим могућностима изрицања казни, предвиђа у имовинском кривичном делу под називом оштећење туђих права.

Прикривање - упоређујући кривично дело прикривања у нашем Законику и босанском Закону, видимо да наш Законик, за разлику од њиховог Закона (који предвиђа један основни и један привилеговани облика дела), прописује два основна облика, један привилеговани и један квалификовани.

Поредећи основне облике дела, који регулишу исту материју, запажамо да је за њих превиђена и иста могућност изрицања казни (алтернативно новчана казна или казна затвора до три године), уз напомену да наш Законик налаже да казна не може бити већа од казне прописане за дело којим је ствар прибављена, што у неким случајевима, води ка блажем кажњавању по одредбама нашег Законика.

Међутим, када поредимо привилеговане облике, који регулишу исту материју, тада уочавамо могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика. Босански Закон прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до шест месеци, а наш Законик, алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године.

За разлику од босанског Закона, наш Законик код овог кривичног дела предвиђа још један основни и један квалификовани облик дела. Други основни облик дела састоји се у томе, да учинилац захтева накнаду за повраћај ствари за које зна или је могао знати, или је био дужан да зна, да је она прибављена кривичним делом, уколико тиме нису остварена обележја неког другог тежег кривичног дела, за чега је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Квалификовани облик дела предвиђа околност да се неко бави вршењем овог кривичног дела, или је дело извршено од стране групе, или прикривена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, или вредност прикривених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, за чега је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Паљевина - Кривични законик Републике Србије, за разлику од Кривичног закона Босне и Херцеговине, не прописује као самостално кривично дело паљевину, већ је радња овог кривичног дела имплементирана у глави кривичних дела против опште сигурности људи и имовине, конкретно, у кривичном делу изазивање опште опасности.

Злоупотреба осигурања - за разлику од босанског Закона, који ово кривично дело предвиђа у два основна облика, наш Кривични законик, под сличним називом превара у осигурању, ово дело прописује у једном основном, једном привилегованом и у два квалификована облика испољавања.

Наш Законик у основном облику дела прописује могућност строжијег кажњавања, у односу на основне облике дела предвиђене босанским Законом. Код нас је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док је код њих предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

За разлику од босанског Закона, наш Законик, у вези са овим кривичним делом прописује још један привилеговани и два квалификована облика испољавања дела.

Привилеговани облик дела карактерише околност да је учинилац ишао за тиме да другога само оштети, дакле, без намере присвајања користи, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора до шест месеци и новчана казна.

Први квалификовани облик дела постоји, када је прибављена имовинска корист или је нанета штета преко четиристопедесет хиљада динара, за шта је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна. Други квалификовани облик дела, карактерише прибављена корист или нанета штета преко милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од две до десет година и новчана казна.

Упоређујући Кривични закон Босне и Херцеговине с нашим кривичним Закоником види се да и један и други регулишу уобичајена имовинска кривична дела, с тим што наш Законик регулише већи број дела. Наш Законик прописује 24, а Закон Босне и Херцеговине 17 имовинских кривичних дела.

Регулисање већег броја имовинских кривичних дела у нашем Законнику огледа се у прописивању кривичних дела противправног усељења, договарања исхода такмичења, неоснованог добијања и коришћења кредита и друге погодности, грађења без грађевинске дозволе, прикључења објекта који је изграђен без грађевинске дозволе и неовлашћеног изношење културног добра у иностранство.

Закон Босне и Херцеговине, за разлику од нашег Законика, у оквиру имовинских кривичних дела прописује противправно заузимање некретнине од општег значаја, превару и паљевину. За кривично дело зеленаштва користи назив лихварство (као хрватски Закон и македонски Законик).

У погледу прописивања казни код упоређиваних кривичних дела стекли смо утисак о могућностима блажег кажњавања по дредбама Кривичног закона Босне и Херцеговине у односу на наш Законик.

3.5. Република Српска

Крађа - поредећи одредбе Кривичног закона Републике Српске са одредбама нашег Законика, када је у питању кривично дело крађе запажамо да њихов Закон (као словеначки Казнени законик, хрватски Казнени закон, македонски Кривични законик и

Кривични Закон Босне и Херцеговине) предвиђа један основни и један привилеговани облик дела, а наш Законик, само основни облик.

За основне облике дела (који регулише исту материју), оба прописа предвиђу и исту казну алтернативно новчану казну или казну затвора до три године.

Кривични закон Републике Српске, предвиђа и привилеговани облик овог кривичног дела, док наш Законик, уместо привилегованог облика, посебно прописује имовинско кривично дело ситне крађе, утаје и преваре. За привилеговани облик крађе у Кривичном закону Републике Српске, предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године, док је у нашем Законнику за кривично дело ситне крађе, утаје и преваре прописана могућност изрицања блаже казне, алтернативно новчане казне или казне затвора до шест месеци.

Тешка крађа - Кривични закон Републике Српске кривично дело тешке крађе прописује у једном основном и два квалификована облика дела, док наш Законик исто дело предвиђа у два основна и једном квалификованом облику. Код нас, први основни облик, као и њихов основни облик дела, има шест видова испољавања. Дакле, основни облик дела у Кривичном закону Републике Српске у потпуности одговара првом основном облику дела прописаном у нашем Законнику, како по материји коју регулише, тако и по предвиђеној казни (казна затвора од једне до осам година).

Наш други основни облик дела, који као околност наводи вредност украдене ствари преко четиристопедесет хиљада динара, или је украдена ствар културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, или природно добро (за чега је, као и за први основни облик дела, предвиђена казна затвора од једне до осам година), можемо једним делом поредити са њиховим првим квалификованим обликом дела, а другим делом са њиховим другим квалификованим обликом.

Наиме, код њих први квалификовани облик дела, предвиђа да вредност украдених ствари прелази износ од 10.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од једне до десет година, док други наводи да је украдена ствар од посебног историјског, научног или културног значаја, или вредност украдене ствари прелази износ од 50.000 КМ, за чега је предвиђена казна затвора од три до петнаест година. Кад сагледавамо могућности изрицања казни за упоређиване облике дела, видимо да у првом случају, наш Законик предвиђа могућност блажег кажњавања за други основни облик дела, у односу на први квалификовани облик дела у Кривичном закону Републике Српске. Такође, и у другом случају наш Законик прописује могућност блажег кажњавања за наш упоређивани основни облик, у односу на њихов други квалификовани облик дела.

Даље, када из њиховог другог квалификованог облика издвојимо и посматрамо само одредбу која указује на вредност украдене ствари преко 50.000 КМ, што би одговарало нашој одредби квалификованог облика дела, која наводи вредност украдене ствари преко милион и петсто хиљада динара, и тада запажамо могућност изрицања строжије казне по одредбама Кривичног закона Републике Српске (код нас казна затвора од две до дванаест година, а код њих казна затвора од три до петнаест година).

На крају, упоређујући ово кривично дело у целини, закључујемо да Кривични Закон Републике Српске предвиђа могућност изрицања строжије казне у односу на наш Законик.

Разбојништво - наш Кривични законик, за разлику од Кривичног закона Републике Српске (који, као и Кривични закон Босне и Херцеговине, прописује један основни и два квалификована облика), кривично дело разбојништва предвиђа у једном основном, једном привилегованом и два квалификована облика.

Упоређујући основне облике дела, који регулишу исту материју, видимо, да је у погледу предвиђене казне, посебни максимум казне исти, док је у нашем Законнику предвиђен виши посебни минимум (казна затвора од једне до десет година у Кривичном закону Републике Српске, а у нашем Законнику, казна затвора од две до десет година), што представља могућност изрицања строжије казне по одредбама нашег Законика.

Први квалификовани облик дела у Кривичном закону Републике Српске предвиђа околност да је неком лицу с умишљајем нанета тешка телена повреда, или да је дело учињено од стране више лица, или да је при извршењу дела употребљено какво оружје или опасно средство, или ако вредност одузетих ствари прелази износ од 50.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од пет до петнаест година. Наш први квалификовани облик дела односи се на сличну материју (извршење дела од стране групе, или да је приликом извршења дела неком лицу нанета тешка телесна повреда или ако вредност ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара), за шта је предвиђена казна затвора од три до петнаест година. Када поредимо могућност изрицања казни за ове облике дела, видимо да Кривични закон Републике Српске прописује могућност строжијег кажњавања. Наш Законик предвиђа казну затвора од три до петнаест година, док њихов Закон прописује казну затвора од пет до петнаест година.

Други квалификовани облик дела у Кривичном закону Републике Српске, предвиђа околност када је извршењем дела неко лице умишљајно лишено живота, за

шта је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора. Наш Законик овакав расплет догађаја, с обзиром на околности извршења и последицу, прописује у посебној глави кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Наш други квалификовани облик дела, немамо са чиме да поредимо, јер предвиђа околност да је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за чега је прописана казна затвора од најмање пет година. Међутим, у крајњем случају, ова одредбана неки начин представља могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика, али само у ситуацији када је дело извршено од стране организоване криминалне групе.

На крају, наш Законик, за разлику од њиховог Закона, прописује и један привилеговани облик овог дела, који се огледа у чињеница да вредност одузетих ствари не прелази износ од пет хиљада динара, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовински корист, за чега је предвиђена казна затвора до три године.

Разбојничка крађа - Кривични законик Републике Србије, за кривично дело разбојничке крађе, за разлику од Кривичног закона Републике Српске, који дело предвиђа у једном основном и два квалификована облика, прописује један основни и три квалификована облика.

Упоређујући основне облике дела, који регулишу исту материју, запажамо да у погледу могућности изрицања санкција нема разлике (казна затвора од једне до десет година).

Први квалификовани облик дела у њиховом Закону, предвиђа околност да је неком лицу с умишљајем нанета тешка телена повреда, или да је дело учињено од стране више лица, или да је при извршењу дела употребљено какво оружје или опасно средство, или ако вредност одузетих ствари прелази износ од 50.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од пет до петнаест година. Овај облик дела можемо поредити истовремено са нашим првим и другим квалификованим облицима, који регулишу сличну материју (први, одликује вредност украдених ствари преко милион и петсто хиљада динара, а други се састоји у извршењу дела од стране групе, или ако је извршењем дела неком лицу нанета тешка телесна повреда). Упоређујући облике дела на овај начин видимо да Кривични закон Републике Српске предвиђа могућност изрицања строжије санкције, било да се ради о нашем првом или другом квалификованом облику дела (за први је предвиђена казна затвора од две до дванаест година, а за други, казна затвора од три до петнаест година).

Други квалификовани облик дела у Кривичном закону Републике Српске предвиђа околност, када је извршењем дела с умишљајем неко лице лишено живота, за шта је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора. Наш Законик овакав догађај, с обзиром на околности извршења и последицу, прописује у посебној глави, Кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Као што је био случај и код кривичног дела разбојништва, наш Законик за разлику од њиховог Закона, у трећем квалификованом облику, наводи околност да је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за шта прописује казну затвора од најмање пет година, што представља могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика, али само у ситуацији када је дело извршено од стране организоване криминалне групе.

Утаја - наш Кривични законик, за разлику од Кривичног закона Републике Српске који за ово кривично дело прописује један основни, два привилегована и два квалификовани облика дела, предвиђа један основни, један привилеговани и три квалификована облика.

Код основних облика дела, који регулишу исту материју, наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања, кумулативно казну затвора до две године и новчану казну (њихов, алтернативно новчану казну или казну затвора до две године).

Код првог привилегованог облика (ствар мале вредности и намера учиниоца за прибављањем мале вредности) Кривични закон Републике Српске прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до шест месеци, док наш Законик уопште не предвиђа овакву одредбу код овог кривичног дела, већ је таква одредба имплементирана у посебном имовинском кривичном делу (Кривично дело ситне крађа, утаја и превара), где је такође предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

За други привилеговани облик у њиховом Закону и привилеговани облик дела у нашем Законику, који регулишу исту материју (туђа покретна ствар нађена или је учинилац случајно до ње дошао), предвиђене су и исте могућности изрицања казни, алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Први квалификовани облик дела у Кривичном закону Републике Српске, по материји коју регулише, у потпуности одговара првом квалификованом облику нашег дела (ако дело учини старалац). Упоредјујући предвиђену могућност кажњавања за ове облике дела, приметимо да наш Законик прописује могућност строжијег кажњавања

(кумулятивно казну затвора од три месеца до три године и новчану казну) у односу на њихов Закон (алтернативно новчана казна или казну затвора до три године).

Други квалификовани облик дела, у њиховом Закону можемо поредити са нашим другим и трећим квалификованим облицима дела.

Кривични закон Републике Српске у овом облику дела подразумева да је утајена ствар посебног историјског, научног или културног значаја, или ако вредност утајене ствари прелази износ од 10.000 КМ (за чега је прописана казна затвора од шест месеци до пет година), или ако вредност утајене ствари прелази износ од 50.000 КМ (тада је предвиђена казна затвора од једне до осам година).

Други квалификовани облик дела у нашем Законику састоји се у утаји ствари вредности преко четиристопедесет хиљада динара, за шта је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Трећи квалификовани облик дела се огледа у утаји ствари вредности преко милион и петсто хиљада динара, или да утајена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, за чега је предвиђена кумулативно казна од једне до осам година затвора и новчана казна.

На крају, наш Законик, ако поређење вршимо на овај начин, прописује могућност строжијег кажњавања. Наиме, видимо да су предвиђене затворске казне, и по посебном минимуму, и посебном максимуму исте. Међутим, за разлику од њихових законских решења који то не предвиђају, наш Законик прописује кумулативно уз казну затвора и новчану казну.

Одузимање туђе ствари - у нашем Законику, као и у Кривичном закону Републике Српске, кривично дело одузимање туђе ствари, има један основни и један квалификовани облик.

Када поредимо основне облике дела, који регулишу истоветну материју, видимо да њихов Закон прописује могућност изрицања строжије казне, алтернативно новчане казне или казне затвора до две године, док наш Законик, предвиђа могућност блажег кажњавања, алтернативно новчане казне или казне затвора до шест месеци (под условом, да се ради о штети до милион и петсто хиљада динара).

Међутим, када анализирамо квалификовани облик дела у нашем Законику, за кога је потребно да је проузрокована штета већа од милион и петсто хиљада динара или ствар представља културно добро (за чега је предвиђена кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна), и упоредимо га са квалификованим обликом дела у њиховом Закону, видимо, да је код њих предвиђена могућност изрицања

строжијих казни. Када се ради о штети већој од 10.000 КМ (казна затвора од шест месеци до пет година, а када је у питању штета преко 50.000 КМ (казна затвора од једне до осам година).

Одузимање моторног возила - Кривични законик Републике Србије ово имовинско кривично дело прописује под називом неовлашћено коришћење туђег возила. Као и Кривични закон Републике Српске, и наш Законик за ово кривично дело, предвиђа један основни и један привилеговани облик.

Основни и квалификовани облик дела, прописане у њиховом Закону, можемо поредити са нашим основним обликом дела, јер наш основни облик дела, садржи материју која је регулисана у основном и квалификованом облику њиховог кривичног дела. За основни облик дела, њихов Закон прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш Законик, за основни облик дела предвиђа строжију казну, алтернативно новчану казну или казну затвора до три године. Када је у питању квалификовани облик дела прописан у њиховом Закону, тј. када је возило коришћено дужи временски период, или је на возилу проузрокована већа штета, за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године, тек тада (ако облике посматрамо на наведени начин), можемо говорити о некој приближној сразмери у погледу кажњавања.

На крају, када овоме додамо да наш Кривични законик прописује као квалификаторну околност да је дело учињено проваљивањем или обијањем возила, или уз употребу силе и претње, за шта је предвидео кумулативно казну затвора од шест месеци до пет година и новчану казну, тада долазимо до закључка да је за ово кривично дело (ако се изврши на овај начин), предвиђена могућност много строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика.

Неовлашћено улажење у заштићену компјутерску базу података - наш Законик, за разлику од Кривичног Закона Републике Српске, исте или сличне одредбе, не предвиђа у оквиру имовинских кривичних дела, већ ову материју инкриминише у посебној глави кривична дела против безбедности рачунарских података, у кривичном делу оштећење рачунарских података и програма.

Превара - кривично дело преваре у нашем Законику има један основни, један привилеговани и два квалификована облика испољавања, док у њиховом Закону, један основни, два привилегована и један квалификовани облик дела.

За основни облик дела у нашем Законику, предвиђена је кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док је у њиховом Закону,

прописана казна затвора до три године. Овде примећујемо, да је по нашем Законнику за основни облик дела предвиђена могућност строжије кажњавање, и ако се ради о истој инкриминисаној материји.

Кривични закон Републике Српске (као што је то био случај у македонском Законнику, хрватском Закону, словеначком Законнику и босанском Закону), у оквиру овог кривичног дела, код свог првог привилегованог облика, наводи као олакшавајућу околност када се ради о малој вредности (до 200 КМ) и намери учиниоца за присвајањем мале имовинске користи или проузроковањем мале штете, док ову околност, наш Законик предвиђа у посебном имовинском кривичном делу ситне крађе, утаје и преваре. Упоређујући предвиђене могућности изрицања санкција за њихов први привилеговани облик дела, у односу на наше посебно прописано кривично дело, видећемо да њихов Закон предвиђа могућност строжијег кажњавања. Код нашег кривичног дела је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци, док је за њихов привилеговани облик дела предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Други привилеговани облик дела у њиховом Закону можемо поредити са нашим привилегованим обликом дела, јер оба предвиђају извршење дела без намере учиниоца за прибављањем неке вредности или користи, већ с намером да се други само оштети. У погледу предвиђених казни за ове облике дела видимо да и овом приликом њихов Закон предвиђа могућност строжијег кажњавања. Он превиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године, док наш Законик прописује кумулативно казну затвора до шест месеци и новчану казну.

Квалификовани облик дела у њиховом Закону, можемо поредити истовремено са наша два квалификована облика дела, јер се квалификаторне околности упоређиваних облика, испољавају у односу на прибављену имовинску корист или насталу штету.

Квалификовани облик дела у њиховом Закону представља прибављена имовинска корист или проузрокована штета преко 10.000 КМ (за чега је прописана казна затвора од шест месеци до пет година), и корист или штета преко 50.000 КМ (за чега је предвиђена казна затвора од једне до десет година), док наш Законик сличну околност раздваја у два квалификована облика. Као лимит код првог квалификованог облика је нанета штета или прибављена корист преко четрестопедесет хиљада динара, док код другог, преко милион и петсто хиљада динара.

У погледу прописивања казне за упоређиване облике дела, видимо да овај пут, наш Законик прописује могућност изрицања строжије казне. Он за први квалификовани

облик дела предвиђа кумулативно казну затвора од једне до осам година и новчану казну, док код другог прописује кумулативно казну затвора од две до десет година и новчану казну.

Дакле, наш Законик предвиђа могућност блажег кажњавања када су у питању привилеговане околности дела, док њихов Закон прописује могућност блажег кажњавања када се ради о квалификаторним околностима дела.

Осигураничка превара - за разлику од Кривичног Закона Републике Српске, који ово кривично дело предвиђа у два основна и једном квалификованом облику, наш Кривични законик, под сличним називом Превара у осигурању, ово дело прописује у једном основном, једном привилегованом и у два квалификована облика испољавања.

Наш Законик за основни облик дела прописује могућност строжијег кажњавања у односу на предвиђене могућности изрицања казни за основне облике дела предвиђене у њиховом Закону. Код нас је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док је код њих предвиђена казна затвора до три године.

За разлику од њиховог Закона, наш Законик у вези са овим кривичним делом прописује и један привилеговани облик испољавања дела. Привилеговани облик дела карактерише околност да је учинилац ишао за тиме да другога само оштети, дакле, без намере присвајања користи, за шта је прописана кумулативно казна затвора до шест месеци и новчана казна.

Квалификовани облик дела у њиховом Закону, посматрајући материју коју регулише, истовремено можемо поредити са оба наша квалификована облика дела.

Њихов квалификовани облик дела предвиђа прибављање имовинске користи преко 10.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, и користи преко 50.000 КМ, за шта је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Наш први квалификовани облик дела постоји, када је прибављена имовинска корист или је нанета штета преко четрестопедесет хиљада динара, за шта је прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна. Други квалификовани облик дела, карактерише прибављена корист или нанета штета преко милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од две до десет година и новчана казна.

Упоређујући предвиђене могућности изрицања казни за квалификоване облике дела видимо да наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања. Он за први квалификовани облик дела, предвиђа кумулативно казну затвора од једне до осам

година и новчану казну, док код другог прописује кумулативно казну затвора од две до десет година и новчану казну.

Из свега наведеног, видимо да наш Законик (и поред тога што у оквиру овог кривичног дела прописује и један привилеговани облик) предвиђа могућност изрицања строжије казне.

Организовање недозвољених игара на срећу - Неовлашћено организовање игара на срећу у Кривичном законнику Републике Србије (које регулише сличну материју), није прописано као имовинско кривично дело, већ је предвиђено у посебној глави под називом Кривична дела против јавног реда и мира.

Изнуда - за разлику од Кривичног закона Републике Српске, који кривично дело изнуде прописује у једном основном и два квалификована облику, наш Законик, ово дело, предвиђа у једном основном и четири квалификована облика.

Основни облик дела у њиховом Закону, регулише сличну материју као и основни облик дела у нашем Законнику (само се код нас, не помиње израз „утеривање дуга“). У погледу могућности изрицања казни, наш Законик прописује строжију казну. У њиховом Закону, предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година, док у нашем Законнику, прописана је казна затвора од једне до осам година.

Први и други квалификовани облик дела у њиховом Закону, садржи сличне одредбе, које су предвиђене у оквиру наша три квалификована облика.

У њиховом Закону, први квалификовани облик дела постоји ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази 10.000 КМ, за чега је прописана казна затвора од једне до осам година, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, или је при извршењу употребљено какво оружје или опасно оруђе, или је дело учињено од стране више лица, или на нарочито груб или понижавајући начин, тада је предвиђена казна затвора од две до дванаест година. Други квалификовани облик дела у њиховом Закону, одликује околност да се неко бави вршењем кривичних дела изнуде, за чега је прописана казна затвора од три до петнаест година.

Упоређујући ове одредбе са одредбама прва три квалификована облика дела предвиђених у нашем Законнику, запажамо сличности, које се огледају у томе, да се код нас, у првом квалификованом облику дела помиње прибављена имовинска корист преко четресто педесет хиљада динара, за чега је прописана казна затвора од две до десет година, у другом, корист преко милион и петсто хиљада динара, за чега је предвиђена казна затвора од три до дванаест година, и у трећем, помиње се бављење

овим делом, или да је дело извршено од стране групе, за чега је прописана казна затвора од пет до петнаест година.

Поредећи могућност изрицања санкција за квалификоване облике дела у њиховом Закону, у односу на наша три квалифиикована облика, примећујемо могућност изрицања строжије казне по одредбама нашег Законика.

Могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика постаје још очигледнија, када је у питању и наш четврти квалификовани облик дела, тј. када је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за чега је предвиђена казна затвора од најмање пет година.

Уцена - за разлику од њиховог Закона, који кривично дело уцене прописује у једном основном и два квалификована облика, наш Законик, ово дело предвиђа у једном основном и четири квалификована облика.

Основни облик дела у њиховом Закону регулише сличну материју као и основни облик дела у нашем Законнику. Упоређујући предвиђене санкције за основне облике дела, видимо да наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања. Он предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година, док њихов Закон, прописује казну затвора од три месеца до пет година.

Као што је то био случај и код кривичног дела изнуде, први и други квалификовани облик дела уцене у њиховом Закону, садржи сличне одредбе, које су предвиђене у оквиру наша три квалификована облика.

У њиховом Закону први квалификовани облик дела постоји ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази 10.000 КМ, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, или је дело учињено од стране више лица, или на нарочито груб или понижавајући начин, тада је предвиђена казна затвора од две до дванаест година. Други квалификовани облик дела у њиховом Закону одликује околност да се неко бави вршењем кривичних дела изнуде, за чега је прописана казна затвора од три до петнаест година.

Упоређујући квалификоване облике дела предвиђене у њиховом Закону са прва три квалификована облика дела у нашем Законнику (као што је то био случај и код кривичног дела изнуде) запажамо извесне сличности, које се испољавају у чињеници, да се код нас у првом квалификованом облику дела помиње прибављена имовинска корист преко четиристо педесет хиљада динара, за чега је прописана казна затвора од једне до осам година. У другом квалификованом облику дела, наводи се корист преко

милион и петсто хиљада динара, за чега је предвиђена казна затвора од две до десет година, а у трећем, помиње се бављење овим делом, или да је дело извршено од стране групе, за чега је прописана казна затвора од три до дванаест година.

Поредећи могућност изрицања казни за њихове квалификоване облике дела у односу на наша три квалифиикована облика примећујемо могућност изрицања сличних казни. Прецизније, прописани минимум и прописани максимум казне затвора за ово кривично дело (поредећи квалификоване облике на овај начин), у оба прописа је исти.

Међутим, могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика долази до изражаја, када сагледамо наш четврти квалификовани облик дела, односно, када је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за чега је предвиђена казна затвора од пет до петнаест година.

Злоупотреба поверења - њихов Закон ово кривично дело прописује у једном основном и два квалификована облика, док наш Законик предвиђа један основни и три квалификована облика дела.

Упоређујући основне облике дела, у којима је инкриминисана иста материја, запажамо и могућност изрицања истоветних казни, алтернативно новчане казне или казне затвора до три године.

Први квалификовани облик дела у њиховом Закону по материји коју инкриминише можемо поредити са нашим првим и другим квалификованим обликом дела. Овај њихов квалификовани облик дела постоји ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази 10.000 КМ, за чега је прописана казна затвора од једне до пет година, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, тада је предвиђена казна затвора од једне до осам година. Наш први квалификовани облик дела предвиђа прибављену имовинску корист или проузроковану штету преко четрестопедесет хиљада динара, за чега је прописана казна затвора од једне до шест година, док други, подразумева корист или штету преко милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена казна затвора од једне до осам година. Упоређујући могућности изрицања казни за упоређеиване квалификоване облике дела, запажамо могућност изрицања истих казни, односно, изрицања казни затвора у истом прописаном посебном минимуму и максимуму.

Упоређујући одредбе и могућности изрицања казни по другом квалификованом облику дела у њиховом Закону (који се надовезује на основни и први квалификовани облик дела), и трећем квалификованом облику дела у нашем Законика (који се надовезује на основни и претходна два квалификована облика дела), видимо да су

предвиђене скоро истоветне могућности за изрицање казни (од шест месеци до пет година, од једне до осам година, и од две до десет година).

На крају, закључујемо да за кривично дело злоупотребе поверења, њихов Закон, као и наш Законик, предвиђају могућност изрицања истих казни.

Зеленаштво - наш Законик, као и њихов Закон, за ово кривично дело прописује сличну материју, с том разликом што њихов Закон предвиђа један основни и један квалификовани облика дела, док наш, прописује један основни и два квалификована облика испољавања дела.

У погледу могућности изрицања санкција за основне облике дела (који регулишу исту материју), оба прописа предвиђају исту казну кумулативно казну затвора до три године и новчану казну.

Квалификовани облик дела у њиховом Закону, можемо поредити са нашим првим и другим квалификованим обликом дела. Њихов квалификовани облик дела постоји када наступе тешке последице за оштећеног или ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази 10.000 КМ, за шта је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, тада је предвиђена кумулативно казна затвора од једне до десет година и новчана казна. Наш први квалификовани облик дела предвиђа наступање тешких последица за оштећеног, или прибављену имовинску корист или проузроковану штету преко четрестопедесет хиљада динара, за шта је прописана кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Други квалификовани облик дела подразумева корист или штету преко милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

На крају видимо да наш Законик, као и њихов Закон, предвиђа могућност изрицања истих казни, када су у питању основни, а и квалификовани облици дела. Интересантно, оба закона код овог кривичног дела прописују могућност изрицања кумулативно казне затвора и новчане казне.

Прикривање - упоређујући кривично дело прикривања у нашем Законнику и њиховом Закону, видимо да наш Законик, за разлику од њиховог Закона (који предвиђа један основни, један привилеговани и један квалификовани облик дела), прописује два основна, један привилеговани и један квалификовани облик.

Поредећи основне облике дела, који инкриминишу исту материју, видимо, да је за њих превиђена и иста могућност изрицања казни, алтернативно новчана казна или

казна затвора до три године, уз напомену, да наш Законик налаже да казна не може бити већа од казне прописане за дело којим је ствар прибављена, што у неким случајевима, доприноси блажем кажњавању по одредбама нашег Законика.

За разлику од њиховог Закона, наш Законик код овог кривичног дела предвиђа још један основни облик дела. Други основни облик дела састоји се у томе да учинилац захтева накнаду за повраћај ствари за које зна или је могао знати, или је био дужан да зна да је она прибављена кривичним делом, уколико тиме нису остварена обележја неког другог тежег кривичног дела, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Када поредимо привилеговане облике који, такође, прописују исту материју, тада уочавамо могућност строжијег кажњавања по одредбама њиховог Закона. Њихов Закон прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до две године, док наш Законик предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године.

Квалификовани облик дела у њиховом Закону, предвиђа да је дело учињено у саставу групе или злочиначке организације, или ако вредност ствари које се прикривају прелази 20.000 КМ, за чега је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а ако вредност прикривене ствари прелази износ од 100.000 КМ, тада је предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Квалификовани облик дела у нашем Законику подразумева да се учинилац бави вршењем овог кривичног дела, или је дело извршено од стране групе, или прикривена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, или вредност прикривених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Упоређујући могућност изрицања казни за квалификоване облике дела, који у неким одредбама наводе сличне или исте околности (учињено у саставу или од стране групе, и вредност као квалификаторну околност дела), и овом приликом, као што је то био случај и код привилегованог облика дела, запажамо могућност изрицања строжије казне по одредбама њиховог Закона.

Противзаконито уселење - наш Законик под другачијим називом дела противправно уселење на истоветан начин регулише ову материју. Међутим, у погледу могућности изрицања казни наш Законик предвиђа блаже кажњавање. Он прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до две године, док њихов Закон, предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до три године.

Противправно заузимање земљишта - под истим називом кривичног дела, наш Законик, као и њихов Закон, за ово дело предвиђају један основни и један квалификовани облик.

Основни облици дела регулишу исту материју. Међутим, у погледу могућности изрицања казни, наш Законик прописује могућност строжијег кажњавања. Њихов Закон предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до две године, док наш Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до три године.

Квалификоване облике дела не можемо поредити, јер не регулишу исту материју. Наиме, за разлику од нашег Законика, њихов Закон код квалификованог облика дела предвиђа околност да је учинилац противправно заузео земљиште у намери да га употреби за градњу, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. За разлику од њиховог Закона, наш Законик код квалификованог облика дела прописује околност да је земљиште део заштићене шуме, националног парка или другог земљишта са посебном наменом, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.

Оштећење туђе ствари - за разлику од њиховог Закона, који ово дело прописује у једном основном и једном квалификованом облику, наш Законик ово дело предвиђа у једном основном и два квалификована облика. У нашем Законнику, ово дело носи назив уништење и оштећење туђе ствари.

Основни облици дела инкриминишу исту материју. Поредити предвиђене могућности кажњавања за основне облике дела видимо да њихов Закон прописује много строжију казну. Он предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до две године, док наш Законик прописује алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Њихов квалификовани облик дела можемо истовремено поредити са наша оба квалификована облика, јер у појединим деловима прописују сличну или исту материју.

Квалификовани облик дела у њиховом Закону карактерише околност да је извршењем дела проузрокована штета у износу који прелази 10.000 КМ, за шта је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, тада је прописана казна затвора од једне до осам година.

Наш први квалификовани облик дела постоји када проузрокована штета прелази износ од четиристопедесет хиљада динара, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до две године. Наш други квалификовани облик дела настаје када је проузрокована штета преко милон и петсто хиљада динара, или је дело учињено

према културном добру, заштићеној околини непокретног културног добра, односно према добру које ужива претходну заштиту, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

На крају, имајући у виду могућност изрицања санкција, и за основне, и за квалификоване облике дела, закључујемо да њихов Закон за ово кривично дело предвиђа строжије кажњавање.

Паљевина - наш Кривични законик, за разлику од Кривичног закона Републике Српске, не прописује као самостално кривично дело подметање пожара, већ је радња овог кривичног дела имплементирана у глави кривичних дела против опште сигурности људи и имовине, у кривичном делу изазивање опште опасности.

Оштећење туђих права - кривично дело оштећење туђих права, прописано у нашем Кривичном законнику инкриминише исту материју. Такође, као и у Кривичном закону Републике Српске, и наш Законик, за ово кривично дело предвиђа два основна облика. У погледу могућности изрицања санкција, у оба прописа, предвиђена је иста казна, алтернативно новчана казна или казна затвора до једне године.

Оштећење стамбених и пословних зграда и просторија - наш Кривични законик не предвиђа ово кривично дело као посебно имовинско кривично дело, али овакве околности предвиђа у оквиру кривичног дела уништење и отуђење туђих ствари.

Присвајање, уништење или оштећење споменика културе, заштићених објеката природе или других предмета који су од посебног културног или историјског значаја - Присвајање, уништење или оштећење споменика културе, заштићених објеката природе или других предмета који су од посебног културног или историјског значаја, наш Кривични законик не прописује као самостално имовинско кривично дело, већ сличну материју регулише у оквиру квалификованог облика кривичног дела Уништење и оштећење туђе ствари.

Изношење у иностранство предмета који су од посебног културног или историјског значаја или природних реткости - наш Кривични законик ово дело прописује у оквиру имовинских кривичних дела под називом неовлашћено изношење културног добра у иностранство. Као и у Кривичном закону Републике Српске, и у нашем Законнику, дело се састоји од једног основног и једног квалификованог облика. Оба прописа регулишу исту материју, уз мале разлике термилошке природе.

Поредећи превиђене санкције запажамо могућност строжијег кажњавања по одредбама нашег Законика. Наиме, за основни облик дела њихов Закон предвиђа казну затвора до три године, док за квалификовани облик дела прописана је казна затвора од

шест месеци до пет година. Наш законик за основни облик дела предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година, а за квалификовани облик дела казну затвора од једне до осам година.

Упоређујући имовинска кривична дела у нашем Законнику и Кривичном закону Републике Српске, поред тога што прописују једнак број имовинских кривичних дела (по двадесет и четири), запажамо и неке разлике. Кривични закон Републике Српске, прописује кривична дела, које наш законик не предвиђа у оквиру ове врсте кривичних дела, као што су: неовлашћено улажење у заштићену компјутерску базу података, организовање недозвољених игара на срећу, паљевину и оштећење стамбених и пословних зграда и просторија. Такође, поред неовлашћеног изношења културног добра у иностранство (у закону Републике Српске - изношење у иностранство предмета који су од посебног културног, или историсјког значаја, или природних реткости), овај Закон посебно регулише и кривично дело уништење или оштећење споменика културе, заштићених објеката природе или других предмета који су од посебног културног или историјског значаја. Међутим, наш законик, у односу на закон Републике Српске, као имовинска кривична дела прописује: договарање исхода такмичења, неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности, грађење без грађевинске дозволе и прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе. Остале законске одредбе у вези истоимених кривичних дела, су мање више, подједнаке.

У погледу предвиђених могућности изрицања санкција за имовинска кривична дела, стекли смо утисак приближне уједначености.

3.6. Црна Гора

Крађа - Кривични законик Републике Црне Горе на истоветан начин регулише ово кривично дело, као што је то регулисано и у нашем Законнику, како по питању инкриминисане материје, тако и у погледу могућности изрицања казни (алтернативно новчана казна или казна затвора до три године).

Тешка крађа - у погледу одредби за кривично дело тешке крађе, између нашег Кривичног законика и Кривичног законика Републике Црне Горе, нема значајнијих и суштинских разлика. Приметна је разлика у новчаној вредности и валути (динар-еуро), и да, црногорски Законик не помиње код тежег облика дела „извршење дела од стране организоване криминалне групе“, као што је то случај у нашем Законнику.

У погледу могућности изрицања санкција за основне и квалификоване облике дела, предвиђене су и исте казне (за основне облике дела, казна затвора од једне до осам година, а за квалификоване облике, казна затвора од две до десет година).

Разбојничка крађа - Кривични законик Републике Србије, за кривично дело разбојничке крађе, предвиђа један основни и три квалификована облика, док Кривични законик Црне Горе, прописује један основни, један привилеговани и четири квалификована облика испољавања дела.

Упоређујући основне облике дела, који регулишу исту материју, запажамо да наш Законик предвиђа могућност изрицања строжије казне. Њиховим Закономом је прописана казна затвора од једне до осам година, док је нашим, предвиђена казна затвора од једне до десет година.

Међутим, када наш основни облик дела упоредимо са њиховим првим квалификованим обликом дела који настаје ако вредност украдених ствари прелази износ од три хиљаде еура, за чега је предвиђена казна затвора од две до десет година, тада видимо да у овом случају њихов Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања, што се огледа у прописаном посебном минимуму казне (две године, док је код нас једна година). Ово поређење изводимо на овај начин, јер наш први привилеговани облик дела постоји тек ако вредност украдене ствари прелази милион и петсто хиљада динара, а што је много већа новчана сума од три хиљаде еура. Дакле, вредност ствари до три хиљаде еура, подразумева наш основни облик дела.

За разлику од нашег Законика, њихов, прописује и један привилеговани облик дела, кога карактерише вредност украдених ствари која не прелази стопедесет еура, а учинилац је ишао за тиме да прибави малу имовинску корист, за шта је прописана казна затвора до три године.

Њихов други квалификовани облик дела на неки начин можемо поредити са нашим првим квалификованим обликом, јер се и један и други везују за велику новчану вредност украдене ствари. Ако прихватимо овакво поређење, видимо да у том случају, и један, и други законик, предвиђају могућност изрицања истих санкција (казне затвора од две до дванаест година).

Трећи квалификовани облик дела прописан у њиховом Законику, по материји коју инкриминише ((извршено од стране више (групе) лица, или је неком лицу нанета тешка телесна повреда)) можемо поредити са нашим другим квалификованим обликом дела. У погледу могућности изрицања казни оба законика предвиђају казну затвора од три до петнаест година.

Њихов Законик, за разлику од нашег, у четвртом квалификованом облику дела предвиђа околност да је неко лице усред извршења дела умишљајно лишено живота, за чега је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна затвора од тридесет година. Наш Законик, с обзиром на околности извршења и последицу, овакав исход догађаја, прописује у посебној глави, Кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Наш Кривични законик, за разлику од њиховог, у трећем квалификованом облику наводи као тежу околност, извршење дела од стране организоване криминалне групе, за шта предвиђа казну затвора од најмање пет година.

Разбојништво - наш Законик за кривично дело разбојништво прописује један основни, један привилеговани и два квалификована облика, док њихов Законик, као што је то био случај и код кривичног дела разбојничке крађе, предвиђа један основни, један привилеговани и четири квалификована облика испољавања дела.

Упоредјујући основне облике дела, који инкриминишу исту материју, видимо да оба законика предвиђају и истоветну санкцију, казну затвора од две до десет година.

Као што је био случај и код кривичног дела разбојничке крађе, када наш основни облик дела разбојништва, упоредимо са њиховим првим квалификованим обликом дела, који настаје ако вредност украдених ствари прелази износ од три хиљаде еура, за шта је предвиђена казна затвора од две до дванаест година, закључујемо да у том случају њихов Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања. Ово поређење изводимо на овај начин, јер наш први привилеговани облик дела постоји тек ако вредност украдене ствари прелази милион и петсто хиљада динара (када се ради о вредности ствари), а што је много већа новчана сума од три хиљаде еура.

Поредећи привилеговане облике дела, које карактерише мала вредност украдених ствари (која код њих не прелази стопедесет еура, а код нас пет хиљада динара) и намера учиниоца да прибави малу имовинску корист, видимо да оба законика предвиђају могућност изрицања исте санкције, казне затвора до три године.

Њихов други и трећи квалификовани облик дела, по материји коју регулишу, можемо поредити са нашим првим квалификованим обликом, јер се везују за велику новчану вредност украдене ствари, или за извршење дела од стране групе (више лица), или је извршењем дела неком лицу нанета тешка телесна повреда. Поређењем квалификованих облика на овај начин, видимо да оба законика, прописују могућност изрицања истих казни, казне затвора од ти до петнаест година.

Њихов Законик, за разлику од нашег, као што је то било и код кривичног дела разбојничке крађе, у четвртом квалификованом облику, предвиђа ситуацију да је неко лице усред извршења дела умишљајно лишено живота, за шта је прописана алтернативно казна затвора од најмање десет година или казна затвора од тридесет година. Наш Законик, с обзиром на околности извршења и последицу, овакву околност догађаја прописује у посебној глави кривична дела против живота и тела, као један од видова тешког убиства.

Наш Законик, за разлику од њиховог, у другом квалификованом облику дела, предвиђа као отежавајућу околност, извршење дела од стране организоване криминалне групе, за чега је прописана казна затвора од најмање пет година.

Утаја - Кривични законик Републике Србије, за разлику од њиховог (који за ово кривично дело прописује један основни, један привилеговани и два квалификована облика дела), предвиђа један основни, један привилеговани и три квалификована облика.

Код основних облика дела, који инкриминишу исту материју, наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања, кумулативно казна затвора до две године и новчана казна, у односу на казну прописану у њиховом Законику алтернативно новчану казну или казну затвора до две године.

Привилеговани облик дела у њиховом Законику, и привилеговани облик дела у нашем Законику, регулише потпуно исту материју (туђа покретна ствар нађена или је учинилац случајно до ње дошао). Такође, предвиђају и могућност изрицања истих санкција, алтернативно новчане казне или казне затвора до једне године.

Први квалификовани облик дела у њиховом Законику, по материји коју инкриминише, одговара другом квалификованом облику нашег дела. Мала разлика се огледа у висини новчаног износа (три хиљаде еура – четресто педесет хиљада динара) и валути (еуро – динар). Упоредјујући предвиђену могућност кажњавања за ове облике дела, приметимо да њихов Законик прописује могућност строжијег кажњавања (казна затвора од једне до шест година) у односу на наш (кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна).

Други квалификовани облик дела у њиховом Законику можемо поредити са нашим трећим квалификованим обликом дела, јер и један и други се огледају у великој вредности утајених ствари, или чињеници, да се ради о стварима које представљају културно добро. У погледу предвиђених могућности изрицања казни, оба законика, прописују исту санкцију казну затвора од једне до осам година.

Поред свега наведеног, наш Законик, за разлику од њиховог, предвиђа још један квалификовани облик дела, који постоји ако је дело учињено од стране стараоца, за шта је прописана кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна.

На крају, закључујемо, да у погледу прописивања кривичног дела разбојништва, у нашем, и њиховом Законнику, нема неких суштинских разлика, ни у погледу инкриминисане материје, нити у погледу предвиђених могућности изрицања санкција.

Превара - кривично дело преваре у Кривичном законнику Републике Црне Горе, као и у нашем Законнику, има један основни, један привилеговани и два квалификована облика испољавања дела.

За основни облик дела у нашем Законнику, предвиђена је кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док је у њиховом, прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године. Видимо, да је по нашем Законнику, за основни облик дела предвиђена могућност строжије кажњавања, и ако се ради о истоветној инкриминисаној материји.

Привилеговани облик дела у њиховом Законнику, можемо поредити са нашим привилегованим обликом дела, јер оба предвиђају извршење дела без намере учиниоца за прибављањем користи, већ само с намером да се други оштети. У погледу предвиђених казни за ове облике дела, видимо да и овом приликом, наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања. Он прописује кумулативно казну затвора до шест месеци и новчану казну, док њихов алтернативно новчану казну или казну затвора до шест месеци.

Први квалификовани облик дела у црногорском Законнику, по материји коју регулише (прибављења имовинска корист или нанета штета преко три хиљаде еура), можемо поредити са нашим првим квалификованим обликом дела (корист или штета преко четиристопедесет хиљада динара). Поредићи на овај начин, ове привилеговане облике дела, поново видимо, да наш Законик предвиђа могућност изрицања строжије казне. Наш Законик прописује кумулативно казну затвора од једне до осам година, док њихов, само казну затвора од једне до осам година.

Поредићи њихов, и наш, други квалификовани облик дела, који инкриминишу прибављену већу имовинску вредност, или нанету штету, такође, као и у претходном случају када смо поредили прве квалификоване облике дела, запажамо могућност изрицања строжије санкције по одредбама нашег Законика. Строжија могућност изрицања санкције представља прописивање кумулативне казне. Наиме, њихов Законик

предвиђа казну затвора од две до десет година, док наш прописује кумулативно казну затвора од две до десет година и новчану казну.

На крају, видимо да наш Законик, у односу на црногорски, за ово кривично дело предвиђа могућност изрицања строжијих казни.

Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности - Кривични законик Републике Србије, као и Кривични законик Републике Црне Горе, за ово кривично дело предвиђа два основна и један привилеговани облик испољавања дела.

Основни облици, као и привилеговани облик дела, инкриминишу исту материју. Разлика долази до изражаја, код прописивања могућности изрицања казни. Наиме, њихов Законик, и за основне, и за привилеговани облик дела, предвиђа могућност изрицања строжије казне. За основне облике дела, њихов Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до три године, док наш Законик предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до две године. Када су у питању привилеговани облици дела, њихов Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до две године. Наш Законик, предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године.

Поредећи одредбе овог кривичног дела, у нашем, и њиховом Законику, закључујемо да њихов Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања.

Ситна крађа, утаја и превара - наш Кривични законик на истоветан начин, као и њихов, инкриминише материју овог кривичног дела. Прописане су и исте казне, алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци. Међутим, разлика се огледа у новчаној вредности. Код нас је то сада до пет хиљада динара (раније до петнаест хиљада динара), а код њих до сто педесет еура. Ова чињеница, нам указује да је по нашим законским прописима, у ситуацији када штета прелази пет хиљада динара (око четрдесет еура), предвиђено да то прерасте у кривично дело крађе, за шта је прописана и могућност строжијег санкционисања.

Одузимање туђе ствари - у нашем Законику, као и у црногорском, кривично дело одузимање туђе ствари има један основни и један квалификовани облик.

Када поредимо основне облике дела, који регулишу исту материју, видимо да је за њих прописана и иста санкција, алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци (под условом, да се ради о штети до милион и петсто хиљада динара).

Имајући у виду да наш квалификовани облик дела, када је у питању новчани износ, настаје тек када вредност одузете ствари прелази милион и петсто хиљада динара (што је много више од три хиљаде еура), долазимо до закључка да и њихов први

квалификовани облик дела можемо поредити са нашим основним обликом. Приликом оваквог поређења, видимо да је тада предвиђена могућност строжијег кажњавања по одредбама њиховог Законика, у коме је за тај квалификовани облик дела прописана казна затвора до две године.

Када анализирамо квалификовани облик дела у нашем Законику, за кога је потребно да је прибављена вредност већа од милион и петсто хиљада динара или ствар представља културно добро (за шта је предвиђена кумулативно казна затвора од три месеца до три године и новчана казна) и упоредимо га са другим квалификованим обликом дела у њиховом Законику, за кога је потребно да вредност присвојене или одузете ствари прелази тридесет хиљада еура или ствар представља културно добро (за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године), видимо, да у овом случају, наш Законик предвиђа могућност изрицања строжије казне. Закључак о могућности изрицања строжије санкције, изводимо на основу прописивања кумулативно казне затвора и новчане казне по одредбама нашег Законика.

Одузимање возила - наш Законик, у оквиру имовинских кривичних дела, ово дело прописује под називом неовлашћено коришћење туђег возила. Као и Кривични законик Републике Црне Горе, наш Законик за ово кривично дело предвиђа један основни и један привилеговани облик.

Основни облици дела инкриминишу исту материју, док у погледа изрицања санкција наш Законик предвиђа могућност строжијег кажњавања. Он прописује, алтернативно новчану казну или казну затвора до три године, а њихов предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до две године.

Квалификоване облике дела не можемо поредити, јер не прописују исту или сличну материју. Наиме, њихов квалификовани облик дела постоји када учинилац на одузетом возилу из нехата проузрокује штету која прелази износ од хиљаду еура, или омогућио да то други учини, за шта је прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до три године, док наш квалификовани облик дела карактерише начин извршења, тј. да је дело учињено проваљивањем или обијањем моторног возила, или употребом силе или претње, за чега је предвиђена кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна.

Злоупотрба поверења - Кривични законик Републике Црне Горе, као и наш Законик, за ово кривично дело прописује један основни и три квалификована облика дела.

Упоредјујући основне облике дела, у којима је прописана иста материја, запажамо и могућност изрицања истоветних казни, алтернативно новчане казне или казне затвора до три године.

Квалификовани облици дела у њиховом, као и у нашем Законику, инкриминишу сличну материју (разлика је валути новчаница и висини новчаног износа) и предвиђају исте могућности изрицања санкција. Оба законика за први квалификовани облик дела прописују казну затвора од једне до шест година. За други квалификовани облик дела, казну затвора од једне до осам година, док код трећег квалификованог облика (ако је овај квалификовани облик везан за основни облик дела) предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година. Међутим, ако је овај облик дела везан за први квалификовани облик, тада је прописана казна затвора од једне до осам година, а ако је везан за други квалификовани облик дела, предвиђена је казна затвора од две до десет година.

На крају, закључујемо да оба законика ово кривично дело прописују на сличан начин, са могућношћу изрицања истих санкција за све облике дела.

Изнуда - за разлику од Кривичног законика Републике Црне Горе, који ово кривично дело предвиђа у једном основном и три квалификована облику, наш Законик ово дело прописује у једном основном и четири квалификована облика.

Основни облик дела у њиховом Законику, инкриминише исту материју као и основни облик дела у нашем Законику. Такође, и у погледу могућности изрицања санкција, оба законика, прописују казну затвора од једне до осам година.

Први и други квалификовани облик дела у њиховом Законику, садржи сличне одредбе, које су предвиђене у оквиру наша прва два квалификована облика. Када је у питању санкционисање у вези ових облика дела, видимо да су за прве квалификоване облике дела предвиђене исте казне, док код другог квалификованог облика, наш Законик, предвиђа могућност строжијег кажњавања. Могућност строжијег изрицања казне се огледа у прописивању вишег посебног минимума казне затвора (код њих две, а код нас три године). Наиме, у њиховом Законику први квалификовани облик дела постоји ако је приликом извршења дела прибављена имовинска корист која прелази три хиљаде еура, за чега је прописана казна затвора од две до десет година, док други квалификовани облик дела подразумева прибављену имовинску корист која прелази тридесет хиљаде еура, за шта је предвиђена казна затвора од две до дванаест година. Наш Законик у првом квалификованом облику дела предвиђа да је прибављена имовинска корист преко четиристопедесет хиљада динара, за шта је прописана казна

затвора од две до десет година, а у другом, корист преко милион и петсто хиљада динара, за шта је предвиђена казна затвора од три до дванаест година

Трећи квалификовани облик дела предвиђен њиховим Закоником, по материји која је регулисана, можемо поредити са нашим трећим и четвртим квалификованим обликом. Њихов трећи квалификовани облик дела карактерише околност да се неко бави вршењем овог кривичног дела, или да је дело извршено од стране више лица на организован начин, за шта је прописана казна затвора од три до петнаест година. Наш трећи квалификовани облик дела, инкриминише бављење овим делом, и околност да је дело извршено од стране групе, за шта је предвиђена казна затвора од пет до петнаест година, док наш четврти квалификовани облик дела, постоји када је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за чега је прописана казна затвора од најмање пет година. Упоређујући предвиђену могућност изрицања санкција за наведене квалификоване облике дела, видимо да наш Законик прописује могућност строжијег кажњавања, било да се ради о поређењу са трећим, или са четвртим квалификованим обликом дела.

Уцена - наш Законик ово дело предвиђа у једном основном и четири квалификована облика, за разлику од њиховог који за ово кривично дело прописује један основни и три квалификована облика испољавања дела.

Основни облици дела, инкриминишу исту материју. Упоређујући предвиђену могућност изрицања санкција за основне облике дела, запажамо да наш Законик, предвиђа могућност строжијег кажњавања. Он предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година, док њихов Законик прописује казну затвора од три месеца до пет година. Дакле и овом случају ради се о прописивању вишег посебног минимума казне затвора од стране нашег Законика.

Први и други квалификовани облик дела у нашем Законику, по материји која је регулисана, можемо поредити са њиховим првим и другим квалификованим обликом дела. Такође, када су у питању могућности изрицања казни за ове облике дела, видимо, да су предвиђене и исте казне (за прве квалификоване облике, казна затвора од једне до осам година, док за друге квалификоване облике дела, казна затвора од две до десет година).

Трећи квалификовани облик дела предвиђен у њиховом Законику, можемо истовремено поредити (по инкриминисаној материји) са нашим трећим и четвртим квалификованим обликом. Њихов трећи квалификовани облик дела одликује чињеница да се неко бави вршењем овог кривичног дела, или да је дело извршено од стране више

лица на организован начин, за чега је прописана казна затвора од две до дванаест година. Наш трећи квалификовани облик дела предвиђа бављење овим делом, као и околност да је дело извршено од стране групе, за шта је предвиђена казна затвора од три до дванаест година. Четврти квалификовани облик дела настаје када је дело извршено од стране организоване криминалне групе, за шта је прописана казна затвора од пет до петнаест година. Сагледавајући прописану могућност изрицања казни за наведене квалификоване облике дела, закључујемо (као што је то био случај и код кривичног дела изнуде) да наш Законик предвиђа могућност строжијег санкционисања, било да је у питању трећи или четврти квалификовани облик дела.

Зеленаштво - Кривични законик Републике Црне Горе, као и наш Законик, у вези са овим кривичним делом инкриминише сличну материју у оквиру једног основног и два квалификована облика дела.

Основни облици дела прописују потпуно исту материју и истовремено предвиђају и истоветну казну, кумулативно казну затвора до три година и новчану.

Квалификовани облици дела у оба законика, инкриминишу сличну материју (различит је у износ и валута), с том разликом што се код нас у другом квалификованом облику помиње и извршење дела од стране групе, а што није случај код њиховог квалификованог облика. Могућност изрицања санкција за квалификоване облике дела је иста. За прве квалификоване облике дела предвиђена је кумулативно казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна, док је за друге прописана кумулативно казна затвора од једне до осам година и новчана казна.

На крају, код овог кривичног дела, запажамо да оба законика инкриминишу скоро исту материју, и предвиђају исте казне за све облике испољавања дела.

Уништење и оштећење туђе ствари - Кривични законик Републике Србије, као и њихов, ово дело прописује у једном основном и два квалификована облика. Основни облици дела регулишу исту материју. Поредићи предвиђене могућности изрицања санкција за основне облике дела, видимо да оба законика прописују исту казну, алтернативно новчана казна или казна затвора до шест месеци.

Њихове квалификоване облике дела, можемо истовремено поредити са нашим квалификованим облицима, јер прописују сличну материју. Први квалификовани облик дела у њиховом Законику карактерише проузроковање штете у износу који прелази три хиљаде еура, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до две године, док други квалификовани облик дела настаје када износ штете прелази тридесет хиљада еура, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Наш први квалификовани облик дела постоји када проузрокована штета прелази износ од четрестопедесет хиљада динара, за шта је предвиђена алтернативно новчана казна или казна затвора до две године, док наш други квалификовани облик дела настаје, када је проузрокована штета преко милон и петсто хиљада динара, или је дело учињено према културном добру, заштићеној околини непокретног културног добра, односно према добру које ужива претходну заштиту, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Дакле наш Законик, за разлику од њиховог, код другог квалификованог облика дела инкриминише поред лимита новчаног износа штете, и ситуације ако је дело учињено према културном добру, заштићеној околини непокретног културног добра, односно према добру које ужива претходну заштиту.

Имајући у виду могућност изрицања санкција за основне и квалификоване облике дела, видимо, да оба законика предвиђају исте могућности изрицања казни.

Противправно заузимање земљишта - под истим називом, и са истом инкриминисаном материјом, наш, као и њихов Законик, ово кривично дело прописује у једном основном и једном квалификованом облику.

Када сагледавамо могућност изрицања санкција, тада видимо, да наш Законик, предвиђа могућност изрицања строжијих казни, и када се ради о основном, и када је у питању квалификовани облик дела. За основни облик дела наш Законик прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до три године, док њихов предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до две године. За квалификовани облик дела, њихов Законик предвиђа казну затвора од три месеца до три године, а наш, казну затвора од шест месеци до пет година.

Оштећење туђих права - као што је у њиховом, и у нашем Законику, за ово кривично дело предвиђена су два основна облика испољавања дела, која инкриминишу потпуно исту материју.

У погледу могућности изрицања казни наш Законик прописује строжију санкцију. Њихов Законик предвиђа алтернативно новчану казну или казну затвора до шест месеци, док наш, прописује алтернативно новчану казну или казну затвора до једне године.

Прикривање - упоређујући кривично дело прикривања у нашем, и њиховом Законику, видимо да наш, за разлику од њиховог (који предвиђа један основни, један привилеговани и један квалификовани облик дела), прописује два основна, један привилеговани и један квалификовани облик.

Поредећи њихов основни облик дела са нашим првим основним обликом, који регулишу исту материју, видимо да је за њих превиђена и иста могућност изрицања казни, алтернативно новчана казна или казна затвора до три године.

За разлику од њиховог, наш Законик, код овог кривичног дела, предвиђа још један основни облик. Други основни облик дела састоји се у томе да учинилац захтева накнаду за повраћај ствари за које зна или је могао знати, или је био дужан да зна да је она прибављена кривичним делом, уколико тиме нису остварена обележја неког другог тежег кривичног дела, за чега је такође, прописана алтернативно новчана казна или казна затвора до две године.

Када поредимо привилеговане облике који инкриминишу исту материју, уочавамо могућност изрицања истих санкција, алтернативно новчане казне или казне затвора до једне године.

За квалификоване облике дела, такође је превиђена могућност изрицања истих санкција, казне затвора од шест месеци до пет година, међутим, инкриминисана материја није потпуно иста. Наиме, њихов квалификовани облик дела подразумева да се учинилац бави вршењем кривичног дела, или је дело извршено од стране више лица на организован начин, или вредност прикривених ствари прелази износ од тридесет хиљада еура, док наш предвиђа да се учинилац бави вршењем овог кривичног дела, или је дело извршено од стране групе, или прикривена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту, или вредност прикривених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара

На крају, и код овог кривичног дела запажамо уједначеност, како у погледу инкриминисане материје, тако и приликом прописивања казни.

Упоређујући одредбе Кривичног законика Црне Горе и нашег Кривичног законика, примећује се да наш Законик прописује већи број имовинских кривичних дела од њиховог. Њихов Законик укупно прописује 18 имовинских кривичних дела, а наш 24. Црногорски Законик, за разлику од нашег, у имовинска кривична дела не сврстава: превару у осигурању, договарање исхода такмичења, противправно уселење, грађење без грађевинске дозволе, прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе и неовлашћено изношење културног добра у иностранство. Остале одребе у вези са имовинским кривичним делима, регулисане су на исти или сличан начин.

У погледу прописивања казни, стекли смо утисак, да Кривични законик Републике Црне Горе, у односу на сва упоређивана законодавства, предвиђа

најприближније санкције, прописаним санкцијама за имовинска кривична дела у нашем Законику.

3.7. Упоредни преглед предвиђених казни за имовинска кривична дела у законодавствима држава бивше Југославије

Упоређујући законска решења о могућности изрицања казне затвора (самостално или кумулативно са новчаном казном) у односу на алтернативну могућност кажњавања новчаном казном или казном затвора у државама бивше Југославије, дошли смо до показатеља да је за имовинска кривична дела у Републици Хрватској предвиђена могућност изрицања само казне затвора, а да је у Републици Македонији предвиђена највећа могућност алтернативног кажњавања новчаном казном или казном затвора за ову врсту кривичних дела.

Табела бр. 8. Приказ процентуалног односа могућих казни за имовинска кривична дела прописаних у законодавствима држава бивше Југославије

Врста казне	СЛО	ХРВ	МАК	Б и Х	Р. СРП	ЦГ	СРБ
Казна затвора	76,7%	100%	43,2%	47,6%	67,6%	63,8%	42,1%
Казна затвора и новчана казна	1,6%		1,2%		4,0%	5,2%	32,9%
Новчана казна или казна затвора	21,7%		48,2%	52,4%	28,4%	31,0%	25,0%
Новчана казна			7,4%				
УКУПНО	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

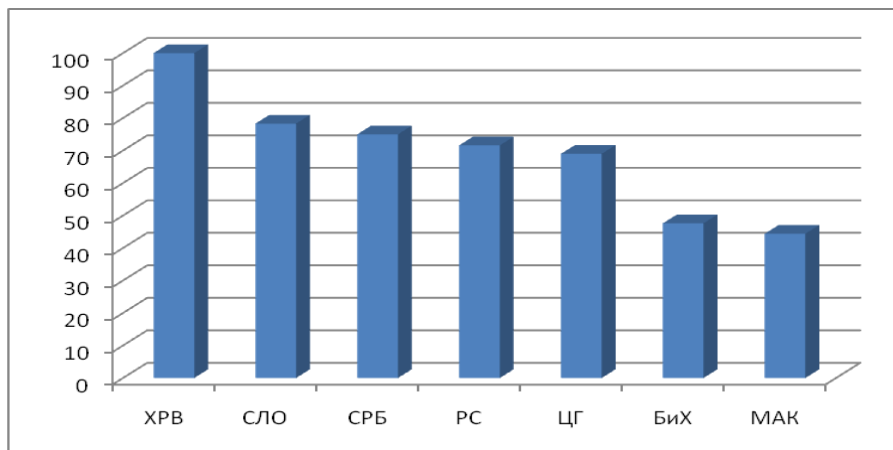
Анализом приказаних резултата у Табели 8 видимо да Република Хрватска у свом законодавству једина превиђа могућност изрицања само казне затвора за имовинска кривична дела (100%). У погледу предвиђања могућности кумулативног кажњавања казном затвора и новчаном казном, законодавство Републике Србије заузима примат (32,9%). Када анализирамо могућности алтернативног кажњавања, новчаном казном или казном затвора, запажамо да је оно најизраженије у законодавству Босне и Херцеговине (52,4%), а одмах потом, у македонском законодавству (48,2%). На крају, само македонско законодавство, у оквиру имовинских кривичних дела, прописује могућност кажњавања правних лица.

На основу табеларног приказа, по критеријуму предвиђене могућности изрицања казне затвора (самостално или кумулативно са новчаном казном) у односу на

алтернативну могућност кажњавања новчаном казном или казном затвора, редослед држава би био следећи:

- 1) Хрватска 100%
- 2) Словенија 78,3%
- 3) Република Србија 75,0%
- 4) Република Српска 71,6%
- 5) Црна Гора 69,0%
- 6) Босна и Херцеговина 47,6%
- 7) Македонија 44,4%

Графикон бр. 1. *Гарфичк (визуелни) приказ редоследа држава*

4. Криминалистичко-полицијске мере и радње приликом сузбијања имовинског криминалитета

Планирање и предузимање криминалистичко полицијских мера и радњи на сузбијању имовинских кривичних дела, предпоставља правовремено долажење до сазнања за припремање или извршење дела. Међутим, нажалост ређи су случајеви да се сазна за припремање, јер је у последње време све теже обезбедити тзв. „сараднике и информаторе“ из криминалне средине. Најчешћи начин сазнања за извршено имовинско кривично дело је пријава од стране оштећеног¹¹², након чега се одмах

¹¹² Међутим, када су у питању оштећена правна лица у појединим случајевима и не зна се да је извршена крађа неких ствари, што је последица неодговорног и несавесног односа према заштити имовине,

почиње са трагањем за учиниоцем. Поред овога, познати су још и начини сазнања на основу информативне криминалистичке делатности, сазнања самих полицијских службеника, пријаве инспекцијских или неких других државних служби, путем анонимних пријава грађана, јавним поговарањем, из средстава информисања и сл. Није непознато у полицијској и криминалистичкој пракси и затицање на делу као начин за сазнање о извршеном имовинском кривичном делу.

Благовремено добијена и потпуна информација о врсти и локацији извршеног имовинског кривичног дела, омогућава бржи излазак полицијских службеника на место догађаја и брже предузимање одређених полицијских мера и радњи.¹¹³

Стручно оспособљен и послу посвећен полицајац може и у наизглед безазленим ситуацијама, уочити знаке сумњивог понашања, који указују на спремност лица да учини имовински деликт, или околности да је извршење деликта у току. Полицајац, који је уз то и добар познавалац прилика на одређеном терену или у одређеној средини, може да запази и правилно протумачи одступање од уобичајеног стања ствари, а потом да на одговарајући начин реагује.¹¹⁴

Међутим, ако немамо неких нарочитих сазнања о извршеном имовинском кривичном делу, тада морамо следити утврђене принципе у раду, као што су добро познате индиције и правно релевантне чињенице.

До индиција се најчешће долази разговором, праћењем и осталим оперативном тактичким мерама, увиђајем на лицу места, прегледом тела и одеће окривљеног и истражним експериментом, претресом стана, слободног простора и лица, вештачењем, испитивањем сведока, испитивањем окривљеног итд.¹¹⁵ Свакако, имајући у виду покретљивост извршилаца кривичних дела, посебно треба истаћи преглед и претерес превозних средстава.¹¹⁶ Питање доказне вредности индиција изазива спорове у процесној теорији и пракси. Због тога, индицијални доказ није ништа друго него један

односно непостојања тачне евиденције средстава и лоше организације пословања, што се одражава на обим „тамне бројке“ имовинског криминалитета. Видети: М. Бошковић, З. Скакавац, *Криминалистика, Методика – оператива*, Факултет за правне и пословне студије „Др. Лазар Вркатаћ, Нови Сад, 2015. године, стр.63.

¹¹³ Видети: М. Жарковић, *Криминалистика*, ВШУП Земун, Београд, 1999. године, стр. 2012.

¹¹⁴ В. Кривокапић, М. Жарковић, Б. Симоновић, *Криминалистичка тактика*, ВШУП Земун, Београд, 2005. године, стр. 47.

¹¹⁵ В. Водинелић, *Криминалистика*, Савремена администрација, Београд, 1984. године, стр. 188.

¹¹⁶ Превозно средство може бити погодно за сакривање предмета проистеклих из кривичног дела, предмета којима је дело извршено, одеће и обуће извршиоца и сл. Приликом прегледа или претреса превозних средстава треба обратити пажњу на невербалне реакције лица из возила, јер се тиме могу претпоставити места где се налазе скровишта за сакривање предмета. Видети: Б. Симоновић, *Криминалистика*, Правни факултет у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2004. године, стр. 284.

вид мозаика у коме сваки саставни део представља један сегмент укупне слике, а тек сви заједно представљају мисаону целину.¹¹⁷

Правно релевантне чињенице утврђује суд применом појединих истражних радњи, а само изузетно полиција, и на њима се гради кривични поступак.

Поред индиција и правно релевантних чињеница, значајну улогу у криминалистичкој и полицијској пракси, имају и верзије. Верзије представљају мисаоне претпоставке о кривичном делу или учиниоцу, сачињене на основу индиција, односно прикупљеног оперативног материјала чију основаност треба да потврди или оповргне даља делатност у оквиру оперативног плана или криминалистичке обраде.

Даље, разјашњавање пријављеног имовинског кривичног дела, биће најуспешније ако полиција одмах и без оклевања изађе на место догађаја. Кад се непосредно дође на место догађаја, тада нестају све сумње и шпекулације о томе шта се заиста и догодило. Правилно обезбеђење места догађаја¹¹⁸ подразумева да оно мора да остане непромењено до доласка увиђајне екипе. Када се правилно обезбедни лице места догађаја, онда се прикупљају потребна обавештења,¹¹⁹ како бих смо најуспешније дошли до одговора: како је кривично дело учињено и ко је учинилац? Што је краћи временски размак од момента сазнања за имовинско кривично дело до извршења увиђаја, успех је вероватнији, јер се смањује могућност уништења и оштећења трагова, било од стране оштећеног, било од осумњиченог, или од трећих лица, или услед атмосферских прилика.¹²⁰

По доласку увиђајне екипе, полицијски службеници их упознају с мерама и радњама које су предузимали до њиховог доласка. Циљ увиђаја¹²¹ је прикупљање материјалних доказа, или индиција о чињеницама које се односе на извршено

¹¹⁷ Ж. Алексић, З. Миловановић, *Криминалистика*, Глобус, Суботица, 1991. година, стр. 57-64.

¹¹⁸ Обезбеђење лица места врше, по правилу, униформисани радници полиције, мада га може обезбедити и сам оштећени ако је правилно поучен од овлашћеног службеног лица коме је деликт пријавио. Приликом обезбеђења лица места би посебно требало обратити пажњу на обезбеђење трагова и то како оних видљивих тако и микротрагова. Због тога треба избегавати свако кретање по лицу места као и додиривање одређених предмета и површина, померање и премештање одређених ствари и уопште мењање затеченог стања на лицу места. М. Бошковић, Б. Бановић, *Криминалистика методика*, ВШУП Земун, Београд, 2001 године, стр. 107.

¹¹⁹ Прикупљањем обавештења органи унутрашњих послова настоје да дођу до сазнања о постојању опасности од вршења било ког кривичног дела, а не само оног које се већ догодило. Видети: С. Милетић, *Полицијско право*, Полицијска академија, Београд, 2003. године, стр. 260-263.

¹²⁰ А. Петровић, *Криминалистичка методика*, ВШУП, Београд, 1981. године, стр. 590.

¹²¹ Основна криминалистичка питања на која увиђај треба да одговори су: да ли је имовински деликт стварно извршен, када је и где извршен, начин извршења и употребљена средства, шта је отуђено и вредност прибављене користи, да ли је деликт извршило једно или више лица, како је учинилац пришао објекту и како се удаљио, да ли је неко чуо и видео учиниоца и ко је учинилац. А. Лукежић, М. Калањ, *Криминалистичка обрада кривичних дела крађе*, Стручна библиотека СЈС, Београд, 1972. године, стр. 97.

имовинско кривично дело, или одговорност његовог учиниоца, или да се те чињенице разјасне, или да се утврде трагови, или провери истинитост других доказа.

Позната криминалистичка пословица каже да „човек запажа само оно што живи у његовом мисаоном свету“. Свођење сложене повезаности само на генетичку везу значи западање и схематизирање и типизирање, поступака доказивања.¹²²

За извршење имовинског кривичног дела, посебно је важан увиђај на месту извршења тог дела, чији предмет могу бити ствари, лица, као и само место.

Посебну врсту увиђаја представља реконструкција догађаја, која се често врши у вези са имовинским кривичним делима (посебно провалним крађама и разбојништвима). Реконструкција догађаја се састоји у проверавању изведених доказа или утврђивању чињеница значајних за разјашњење имовинског кривичног дела, понављањем појединих радњи или ситуација у условима приближно истим онима у којима се радња извршења кривичног дела и одиграла.¹²³ Реконструкција догађаја није доказно средство, већ само један вид провере већ прикупљених доказа.

У погледу откривања извршилаца имовинских кривичних дела, немогуће је прописати универзална правила о начину поступања. Због тога постоје уобичајене мере и радње које је криминалистичка пракса избацила на површину, као што су: преглед и претрес осумњиченог лица, преглед и претрес стана осумњиченог, преглед и претрес стана евентуалних саучесника, проверавање и утврђивање алибија осумњиченог и евентуалних саучесника, настојање да се пронађу ствари које припадају оштећеном, ако је извршилац или неко од саучесника виђен од стране оштећеног, потребно је извршити препознавање, ако су пронађени отисци прстију на лицу места, извршити упоређивање, и предузимање других оперативних тактичких мера и радњи, као што су: потера¹²⁴, праћење, провере, рације, блокаде и сл. Дакле, откривање учинилаца и доказивање имовинских кривичних дела захтева одређену стручност, способност и специјализацију полицијских службеника и оперативних радника, познавање основних појавних облика и начина извршења, објеката и пунктова где се њихови учиниоци окупљају, као и оних

¹²² В. Водинелић, *Криминалистика, Откривање и доказивање, први том*, Факултет за безбедност и општествена заштита, Скопље, 1985. стр. 451.

¹²³ Реконструкција догађаја није доказно средство, већ само један вид провере већ прикупљених доказа.

¹²⁴ Извођење потере обухвата читав комплекс активности службе безбедности при чему оперативнотактичка делатност заузима веома значајно место. Због тога се планом извођења потере морају предвидети: постављање заседа, извођење блокада и препада, лишавање слободе појединих лица и њихово привођење, претресање објеката и простора, систематска контрола саобраћаја и преглед путника и пртљага, појачана контрола кретања лица и друге мере. Видети: Б. Динић, главни инспектор милиције, *Облици делатности и начин поступања припадника милиције у вршењу службе*, ВШУП, Београд 1981. године, стр. 297.

где се протурају украдене ствари и разгранату оперативну сарадничку мрежу¹²⁵, без које је немогуће сузбијати имовинска кривична дела.

За разјашњавање имовинских кривичних дела, као и за проналажење њихових учинилаца, као што смо већ напоменули, од великог значаја су и трагови пронађени на лицу места.¹²⁶ По правилу, лице места обилује различитим траговима, како оним који потичу од учиниоца, тако и оним који потичу од средстава извршења. Најчешћи трагови који се могу пронаћи на лицу места, а који потичу од учиниоца су трагови биолошког порекла (пљувачка, крв, длаке и сл.), трагови папиларних линија и трагови обуће и одеће. Трагови који потичу од средстава извршења, најчешће су трагови сечења, осипања, ломљења и други трагови који се могу пронаћи на препрекама које је извршилац морао да савлада, да би извршио имовинско кривично дело. Осим трагова, на лицу места извршења кривичног дела могу се пронаћи и разноврсни предмети који потичу од учиниоца, којима није извршено кривично дело, али су као материјалне индицијалне чињенице од битног криминалистичког значаја, нарочито у односу на постављање верзија ко може бити осумњичено лице.¹²⁷ Уколико се у току рада дође до сазнања да је одређено лице извршилац имовинског кривичног дела, а при том је недоступан полицији, приступа се расписивању потраге за лицем. У оваквим ситуацијама веома је битна сарадња међу полицијским организационим јединицама, посебно суседним у односу на место извршења дела, па и граничним, а ко сумњамо да ће лице напустити територију државе.

У досадашњој криминалистичкој и полицијској пракси, при разјашњавању и доказивању имовинских кривичних дела, приметно је било занемаривање научног и технолошког приступа коришћењу информација добијених на основу чињеница и околности утврђених током увиђаја, нарочито у току разговора са осумњиченим лицем. Наиме, није долазило до изражаја њихово оперативно коришћење, већ се без основа, тактички сасвим погрешно инсистирало искључиво на признању осумњиченог да је извршио имовинско кривично дело, нарочито ако је и у претходном периоду вршио

¹²⁵ Стварање оперативних веза од стране овлашћеног лица је централно питање правилне оријентације, благовремености и проверавања тачности података у оперативном раду. У многим случајевима адекватност примењених оперативно-тактичких радњи је последица претходних радњи оперативних обавештења. Видети: С. Костић, *Криминалистичка оператива - оперативно обавештавање*, друго издање, ВШУП, Београд, 1987. године, стр. 25.

¹²⁶ Постоји подела трагова по величини на микро и макро трагове. Критеријум за ову поделу је најмање величина неког трага коју је могуће уочити голим оком. Видети: М. Кресоја, *Криминалистика за основно полицијско образовање*, Yugo-PIRS Темерин, Нови Сад, 2006. године, стр. 151.

¹²⁷ М. Бошковић, *Основи криминалистике*, Факултет за правне и пословне студије Нови Сад, Нови Сад, 2007. године, стр. 175.

оваква или слична кривична дела (повратник). Ово указује на непрофесионалан и погрешан рад у методици откривања извршилаца, што се свакако негативно одражава на даљи ток кривичног поступка, нарочито у вези са постављањем верзија и избором најадекватнијих метода с циљем откривања учиниоца и обезбеђивањем доказа.¹²⁸

Такође, у време непосредног вршења увиђаја приметна је неодољива потреба за говором и коментарима чланова увиђајне екипе пред непозваним лицима, што свакако своди правилан рад на минимум њихове активности, као и изношење детаља који треба да буду службена тајна.¹²⁹

У вези бржег и лакшег откривања извршиоца кривичних дела, криминалистичка техника, тактика и методика, неуморно трагају и проналази методе, средства и начине, за разоткривање тзв. криминалне тајне. Стара пословица гласи „да ништа не тишти теже него тајна“. Сасвим је природно да је тај психички притисак најтежи када би откривање те тајне довело у питање кривичну егзистенцију, част, слободу и поготово, живот. Чим неко делује против друштвених и правних норми самим тим он, по диктату нагона за самоодржавањем, постаје носилац и чувар тајне. Та га тајна стално заокупља, он се бори за њу, размишља како да је осигура. Неки пут се тајна чува годинама и одаје тек на самртној постељи, или, када, услед застарелости, не прети више опасност од одговорности, а психичко деловање кривичног дела на учиниоца ипак још увек тражи себи одушка.¹³⁰

Ради сагледавања резултата криминалистичко-полицијских мера и радњи у откривању и сузбијању имовинских кривичних дела, послужили смо се аналитичким подацима добијеним истраживачком праксом, спроведеном 2011. и допуном 2015. године у Полицијској управи у Новом Саду, за период од 2006. до 2014. године. Приказани подаци односе се на често извршавана имовинска кривична дела крађе, тешке крађе, разбојништва и разбојничке крађе.

¹²⁸ М. Бошковић, *Криминалистичка методика 2*, Полицијска академија, Београд, 2000. године, стр. 187.

¹²⁹ Видети: О. Крстић, *Практикум за криминалистику – тактику*, Полицијска академија, Београд, 2002. година, стр. 89.

¹³⁰ В. Водинелић, *Криминалистика, Откривање и доказивање, други том*, Скопље, 1985. године, стр. 952.

Табела бр. 9. Пријављено - расветљено кривичних дела крађе (2006-2014)

ПУ	КРИВИЧНО ДЕЛО КРАЂА				
НОВИ САД	Укупно пријављено	Познат извршилац	Непознат извршилац	Откривено и расветљено	% у односу на уку. број
година					
2006	1.915	58	1.857	953	49,8%
2007	2.390	44	2.346	1.210	50,6%
2008	1.953	48	1.905	899	46,0%
2009	2.106	31	2.075	932	44,2%
2010	2.258	42	2.216	1.090	48,3%
2011	2.545	45	2.500	1.186	46,6%
2012	2.218	34	2.184	970	43,7%
2013	4.081	62	4.019	1.546	37,9%
2014	3.653	55	3.598	1.553	42,5%
УКУПНО	23.119	419	22.700	10.339	44,7%

Из Табеле 9 видљиво је да се у посматраном периоду број пријављених кривичних дела крађе креће између 1.915 и 4.081 на годишњем нивоу. Највише пријављених крађа је 2013. године (4.081), а најмање 2006. године (1.915). Највише извршених крађа са познатим извршиоцем је било, такође 2013. године (62), а најмање 2009. године (31). С непознатим извршиоцем највише пријављених крађа је било 2013. године (4.019), а најмањи број 2006. године (1.857). Највећи проценат откривања и расветљавања крађа, у односу на укупан број у току године, забележен је 2007. године (50,6%), а најмањи 2013. године (37,9%).

Упоређујући број пријављених и број откривених и расветљених крађа у посматраном периоду (2006-2014), видно је да је проценат откривања и расветљавања кривичних дела крађа на тзв. незадовољавајућем нивоу, јер осим 2007. године он није прелазео 50,0%. Овај показатељ треба да забрине све оне који раде, како на превенцији, тако и на откривању и расветљавању крађа.

Такође, приметимо да је 2013. и 2014. године дошло до драстичног повећања броја укупно пријављених лица. Порастао је и број кривичних дела крађе како са познатим, тако и са непознатим извршиоцем, а истовремено пао је проценат откривања и расветљавања. Овакав трен раста у последње две године, био је за очекивати, с обзиром да је у овом периоду смањен законски лимит са 15.000 на 5.000 динара за кривично дело ситне крађе, утаје и преваре (од 2006. до краја 2012. лимит је износио 15.000 динара).

Табела бр. 10. Пријављено - расветљено кривичних дела тешке крађе (2006-2014)

ПУ	КРИВИЧНО ДЕЛО ТЕШКА КРАЂА				
НОВИ САД	Укупно пријављено	Познат извршилац	Непознат извршилац	Откривено и расветљено	% у односу на укуп. број
година					
2006	2.831	58	2.773	1.197	42,3%
2007	3.206	49	3.157	1.760	54,9%
2008	3.321	81	3.240	1.919	57,8%
2009	2.998	54	2.944	1.610	53,7%
2010	3.403	52	3.351	1.969	57,9%
2011	3.839	85	3.754	2.196	57,2%
2012	3.306	60	3.246	1.959	59,3%
2013	4.279	41	4.238	2.001	46,8%
2014	3.357	30	3.327	1.438	42,8%
УКУПНО	30.540	510	30.030	16.049	52,6%

На основу показатеља из Табеле 10 можемо видети да се у посматраном периоду број пријављених кривичних дела тешке крађе креће између 2.831 и 4.279 на годишњем нивоу. Највише пријављених тешких крађа је 2013. године (4.279), а најмање 2006. године (2.831). Највише извршених тешких крађа са познатим извршиоцем је било 2011. године (85), а најмање 2014. године (30). С непознатим извршиоцем највише пријављених тешких крађа је било 2013. године (4.238), а најмањи број 2006. године (2.773). Највећи проценат откривања и расветљавања тешких крађа, у односу на укупан број у току године, забележен је 2012. године (59,3%), а најмањи 2006. године (42,3%). Такође, приметимо да се и код тешких крађа нагло повећао број пријављених кривичних дела у 2013 (поготово са непознатим извршиоцем).

Упоређујући број пријављених и број откривених и расветљених тешких крађа у посматраном периоду (2006-2014), уочавамо да је проценат откривања и расветљавања на нешто бољем нивоу у односу на кривично дело крађе. Од девет упоређиваних година, шест година је прелазило преко 50,0%, што указује на бољи рад полиције по питању ових кривичних дела у односу на кривично дело крађе.

Табела бр. 11. Пријављено - расветљено кривичних дела разбојничке крађе (2006-2014)

ПУ НОВИ САД година	КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИЧКА КРАЂА				
	Укупно пријављено	Познат извршилац	Непознат извршилац	Откривено и расветљено	% у односу на укуп. број
2006	9	2	7	4	44,4%
2007	12	1	11	10	83,3%
2008	20	3	17	15	75,0%
2009	23	3	20	16	69,5%
2010	17	2	15	13	76,4%
2011	13	4	9	6	46,2%
2012	23	4	19	10	43,5%
2013	24	2	22	8	33,3%
2014	15	1	14	10	66,7%
УКУПНО	156	22	134	92	59,0%

Из Табеле 11 видимо да се у посматраном периоду број пријављених кривичних дела разбојничке крађе креће између 9 и 24 на годишњем нивоу. Највише пријављених разбојничких крађа је 2013. године (24), а најмање 2006. године (9). Највише извршених разбојничких крађа са познатим извршиоцем је било 2011. и 2012. године (по 4), а најмање 2007. и 2014. године (1). С непознатим извршиоцем највише пријављених разбојничких крађа је било 2013. године (22), а најмањи број 2006. године (7). Највећи проценат откривања и расветљавања разбојничких крађа, у односу на укупан број у току године, забележен је 2007. године (83,3%), а најмањи 2013. године (33,3%). Упоредјујући број пријављених и број откривених и расветљених разбојничких крађа у посматраном периоду (2006-2014), видимо да је проценат откривања и расветљавања, могло би се рећи, на задовољавајућем нивоу. За пет (од девет) година посматраног периода он се кретао од 66,7% до 83,3%, што иначе, представља висок проценат расветљавања у досадашњој полицијској пракси.

Табела бр.12. Пријављено - расветљено кривичних дела разбојништва (2006-2014)

ПУ НОВИ САД година	КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВО				
	Укупно пријављено	Познат извршилац	Непознат извршилац	Откривено и расветљено	% у односу на уку. број
2006	290	14	276	164	56,6%
2007	409	10	399	257	62,8%
2008	471	20	451	268	56,9%
2009	577	29	548	276	47,8%
2010	429	30	399	201	46,9%
2011	421	24	397	250	59,4%
2012	673	13	660	336	49,9%
2013	642	15	627	292	45,5%
2014	495	16	479	230	46,5%
УКУПНО	4.407	171	4.236	2.274	51,6%

Подаци из Табеле 12 нам указују на то да се у посматраном периоду број пријављених кривичних дела разбојништва креће између 290 и 673 на годишњем нивоу. Највише пријављених разбојништва је 2012. године (673), а најмање 2006. године (290). Највише извршених разбојништва са познатим извршиоцем је било 2010. године (30), а најмање 2007. године (10). С непознатим извршиоцем највише пријављених разбојништва је било 2012. године (660), а најмањи број 2006. године (276). Највећи проценат откривања и расветљавања разбојништва, у односу на укупан број у току године, забележен је 2007. године (62,8%), а најмањи 2013. године (45,5%). Упоредјујући број пријављених и број откривених и расветљених разбојништва (51,6%) у посматраном периоду (2006-2014), уочавамо да је тај проценат најприближнији проценту расветљавања тешких крађа (52,6%).

На основу изнетог, можемо извући податак да се у посматраном периоду (2006-2014), проценат откривања и расветљавања кривичних дела крађе кретао између 37,9% и 50,6%, тешке крађе између 42,3% и 59,3%, разбојничке крађе између 33,3% и 83,3%, и разбојништва између 45,5% и 62,8%. Овај податак може да послужи као индикатор где је, и у којој мери, потребно повећати број извршилаца који раде на откривању и расветљавању ових кривичних дела.

ТРЕЋИ ДЕО ЕМПИРИЈСКИ ПРИСТУП

I

ОПИС ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА

1. Background истраживања

До сазнања о обиму и динамици имовинских деликата у појединим земљама долази се увидом у криминалистичке евиденције (кривичних пријава), евиденције државних тужилаштава (оптужнице) и судских органа (пресуде), као и истраживањима научних институција. Приликом интерпретације и анализе ових података, треба имати у виду недостатке техника које се користе за сазнавање тамне бројке имовинских деликата.¹³¹ Управо због тога, постојеће податке о имовинским деликтима, као једној од најмасовнијих криминолошких појава треба опрезно користити.

У овом делу рада, пре него што наведемо статистичке показатеље у Републици Србији, поменућемо само неке интерпретације и анализе статистичких података појединих страних држава у вези са обимом и динамиком имовинског криминалитета.

У 2004. години, 12% домаћинстава у Сједињеним Америчким Државама било је изложено неком од видова имовинског криминалитета. Најчешће су то биле крађе. Међутим, проценат америчких домаћинстава која су била изложена овој врсти криминалитета, опао је са 21% у 1994. години, на 12% у 2004. години.¹³²

Такође, у Великој Британији је у периоду од 1995. до 2004. године дошло до знатног смањења имовинског криминалитета. Крађе моторних возила и провале су смањене за 24%, а крађе из возила и друге крађе, смањене су за 45%.¹³³

Слично Великој Британији, и у Аустралији је у том периоду дошло до значајног пада имовинских кривичних дела. На пример, крађе моторних возила су опале за

¹³¹ С. Константиновић - Вилић, В. Николић - Ристановић, М. Костић., *op. cit.*, стр. 91.

¹³² Klaus, Patsy, *Nacional Crime, Victimization Surey Crime and the Nations Households 2004*, 2006.

¹³³ Sian Nickolas, Dvid Povey, Alison Walker and Chris Kershav, Home Office Statistical Bulletin, *Crime in England and Wels 2004/2005* -http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/home_office_crime_21_09_05.pdf., приступ 27. 3. 2015.

39%.¹³⁴ У Немачкој су 1990. године имовинска кривична дела чинила чак 80 % укупног пријављеног криминалитета, а у Аустрији 77,4 %.¹³⁵

Када начинимо осврт на имовински криминалитет за претходни период у Републици Србији, сазнајемо да добијени резултати у периоду између 1990. и 1993. године указују да је број пријављених лица за имовинска кривична дела повећан за 59,0%. При томе највећи пораст забележен је код најтежих имовинских кривичних дела, попут провалне крађе 115,0% и разбојништва 344,0%.¹³⁶

Подаци о обиму, структури и динамици имовинских деликата и њиховим извршиоцима у нашој земљи могу се добити једино на основу статистичких података о броју пријављених, оптужених и осуђених лица за имовинска кривична дела, с обзиром на то да су то једини територијално свеобухватни подаци о имовинским деликтима о којима се води званична евиденција.¹³⁷

Табела бр. 13. Пријављена, оптужена и осуђена пунолетна лица (мушкарци и жене) за имовинска кривична дела у Републици Србији за период од 2006. до 2014. године

ГОДИНА	Пријављена пунолетна лица	Оптужена пунолетна лица	% у односу на пријављена	Осуђена пунолетна лица	% у односу на оптужена
2006	56.050	13.605	24,3%	9.557	70,2%
2007	48.113	11.064	23,0%	8.782	79,4%
2008	47.437	11.740	24,7%	9.508	81,0%
2009	47.343	11.543	24,4%	9.608	83,2%
2010	31.618	5.768	18,2%	4.739	82,2%
2011	39.742	8.395	21,1%	6.825	81,3%
2012	45.291	10.151	22,4%	8.338	82,1%
2013	45.899	12.186	26,5%	9.729	79,8%
2014	50.303	13.868	27,6%	11.236	81,0%
УКУПНО	411.796	98.320		78.322	

На основу података из Табеле 13 сазнајемо да је број пријављених пунолетних лица за извршена имовинска кривична дела у периоду од 2006. до 2010. године из године у годину био све мањи. Од 2011. до 2014. године, поново је приметна тенденција пораста броја пријављених лица. Када прво посматрамо период од 2006. до 2010. године, највише пријављених је било 2006. године. Број пријављених је опао

¹³⁴ Suzane Poynot, *Long-Term Trends in Property and Violent Crime in New South Wales: 1990-2004*. (2006).

¹³⁵ G. Keiser, *Kriminologie*, C.F. Myller, Wahlfachbucher, 1982., p. 368.

¹³⁶ V. Nikolić - Ristanović, *War and crime in the former Yugoslavia u Ruggiero, V., South, N. i Taylor, I., The New European Criminology: Crime and Order in Europe*, New York: Routledge, 1998., p. 468.

¹³⁷ Статистички подаци, сајт Републичког завода за статистику, Област правосуђе - <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=144>, посећен 3. 3. 2012. и 25. 8. 2015.

наредне 2007. године за 7.937 или за 14,2%. У току 2008. и 2009. године број пријављених је био скоро уједначен, док је 2010. године поново забележен пад и то у односу на 2009. годину за 15.725 или за 33,2%, а у односу на 2006. годину за 24.432 или за 43,6%. Даље, видимо да се 2014. године број пријављених лица скоро приближио броју пријављених лица у 2006. години.

Када је у питању број оптужених пунолетних лица за имовинска кривична дела у посматраном периоду од 2006. до 2014. године, ситуација за период од 2006. до 2010. године је мало другачија када се гледа по годинама, односно, нема континуираног опадања броја оптужених, као што је то случај код пријављених, али је логично и евидентно, да је од 2006. до 2010. године смањен и број оптужених лица и то за 7.837 или за 57,6%. Сагледавајући процентуално однос пријављених и оптужених лица у периоду 2006. до 2010. године, сазнајемо да је он доста низак, и скоро уједначен од 2006. до 2009. године (од 23 – 24,7%), док је 2010. године дошло до знатног пада (18,2%) оптужених лица. За период од 2011. до 2014. године, као што је то био случај када су у питању била пријављена лица, дошло је до повећања броја оптужених лица, тако да је 2014. године евидентиран највећи број оптужених лица у целокупном посматраном периоду.

Што се тиче осуђиваности пунолетних лица за имовинска кривична дела, ситуација је слична као и када су у питању оптужена лица. Осуђиваност пунолетних лица је од 2006. до 2010. године смањена за 4.818 или за 50,4%. Анализирајући процентуално однос оптужених и осуђених лица у овом периоду, закључујемо да је тај проценат доста висок, и креће се од 70,2 – 83,2%. У периоду од 2011. до 2014. године, као што је то био случај са бројем пријављених и оптужених лица, и број осуђених лица се константно повећавао да би 2014. године достигао највећи број у целокупном посматраном периоду.

На крају, можемо закључити да је за посматрани период од 2006. до 2014. године, у периоду од 2006. до 2010. године опао број пријављених пунолетних лица за имовинска кривична дела за 43,6%, да је самим тим, опао и број оптужених пунолетних лица за 57,6% и да је опао и број осуђених пунолетних лица за 50,4%. Након овог периода, закључно са 2014. годином, поново је дошло до пораста броја пријављених и осуђених пунолетних лица.

Овим делом истраживања је и потврђена наша претпоставка да је у периоду од 2006. до 2010. године, због повећања законског лимита са 5.000 на 15.000 динара за кривично дело ситне крађе утаје и преваре, број пријављених, оптужених и осуђених

пунолетних лица извршилаца имовинских кривичних дела био у опадању. Везано за овај период, свима је добро познато да већина оштећених, имајући у виду да се ово дело, када је у питању приватна имовина гони по приватној тужби, није ни пријављивала извршење овог имовинског кривичног дела надлежним органима, чиме се драстично повећала тзв. тамна бројка извршених имовинских кривичних дела. Сагледавајући податке у целини, приметан је и тренд слабијег рада, како тужилаштва, тако и судова.

Тек након 2010. године, када је јавност почела да реагује због тако високог новчаног лимита за кривично дело ситне крађе, утаје и преваре и сугерисања од стране стручне јавности да грађани не наседају на приче полицајаца „да та њихова украдена ствар не вреди више од 15.000 динара“, број званично евидентираних имовинских кривичних дела је почео да расте. Овај број је посебно порастао 2013. и 2014. године када је лимит казне за кривично дело ситне крађе, утаје и преваре поново законски враћен на 5.000 динара.

2. Предмет и циљ истраживања

Имовински криминалитет, као један од најмасовнијих и најраспрострањенијих видова криминалитета, био је предмет многих досадашњих криминолошких истраживања. Међутим, без обзира на бројна истраживања, имовински криминалитет и даље побуђује пажњу јавности.

Предмет овог истраживања је обим и динамика имовинских кривичних дела и етиологија истих – егзогени и ендогени фактори (узроци и услови) за период од 2006 – 2014. године у Републици Србији. Посебна орјентација у предмету истраживања је била усмерена на анализу криминолошких и пенолошких карактеристика осуђених лица за блаже облике имовинских кривичних дела (осуђена лица до једне године затвора) на издржавању казне у Окружном затвору у Новом Саду.

Истраживање је имало за циљ да се на узорку и примеру стања и карактеристика осуђених лица у Окружном затвору у Новом Саду дијагностикују проблеми третмана и на основу истих предложи мере ефикаснијег начина преваспитања и ресоцијализације осуђених лица на краткотрајне казне затвора за имовинска кривична дела.

За остваривање овог циља било нам је неопходно утврђивање најбитнијих социјалних обележја и личних особина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела, анализа стратегије третмана и превенција саме појаве.

За остваривање општег циља користили смо анализе непосредних циљева истраживања, као што су:

1. утврђивање бројног стања осуђеника за имовинска кривична дела,
2. утврђивање која су имовинска дела у питању,
3. сазнања о старосном добу извршилаца,
4. сазнања о постојању саучесништва,
5. сазнања о рецидивизму,
6. сагледавање егзогених и ендогених фактора,
7. утврђивање односа између учиниоца и жртве, и
8. анализе примене мера институционалног карактера, којима смо дошли до сазнања о обиму и врстама третмана који се спроводи према осуђеницима за блаже облике имовинских кривичних дела у Окружном затвору у Новом Саду.

Међутим, да би се дошло до сазнања о општем циљу и непосредним циљевима, истраживач је посебну пажњу посветио анализи следећих података:

1. место извршења кривичног дела,
2. време извршења кривичног дела,
3. брачни статус извршиоца,
4. породичне прилике,
5. осуђиваност чланова породице,
6. здравствено стање чланова породице,
7. социјално-патолошке појаве у породици,
8. образовање осуђеника,
9. досадашње запослење,
10. провођење слободног времена,
11. мотив извршења кривичног дела,
12. утицај средстава масовне комуникације,
13. интелигенција осуђеника,
14. разврставање осуђеника,
15. третман осуђеника,
16. индивидуални циљеви третмана,
17. радно ангажовање,

18. слободне активности у установи,
19. поштовање права осуђеника,
20. дисциплински преступи, и
21. изрицање дисциплинских мера.

3. Хипотезе које су проверене истраживањем

Истраживач је спровођењем истраживања проверио следеће постављене хипотезе:

- 1) у периоду 2006-2010. године услед повећања законског лимита са 5.000 на 15.000 динара за кривично дело ситне крађе утаје и преваре, број пријављених, оптужених и осуђених пунолетних лица - извршилаца имовинских кривичних дела је у опадању,
- 2) у структури блажих облика имовинских кривичних дела највише је тешких крађа,
- 3) имовинска кривична дела најчешће се извршавају у месту свога пребивалишта,
- 4) блажи облици имовинских кривичних дела најчешће се извршавају дању,
- 5) извршиоци су најчешће старосног доба до 30 година живота,
- б) кривично дело најчешће врше сами,
- 7) већина њих су повратници,
- 8) нежењени су или разведени,
- 9) већина има децу,
- 10) живе у потпуним породицама,
- 11) већина има браће и сестара,
- 12) породични односи су им несређени,
- 13) у породицама где има тежих болесника, та чињеница није утицала на одлуку осуђеног да изврши кривично дело,
- 14) већина чланова њихове породице није осуђивана,
- 15) од социо-патолошких појава у породици доминантан је алкохолизам,
- 16) у већем броју случајева имају основно или непотпуно основно школско образовање,
- 17) већина их је без запослења,

- 18) пре извршења кривичног дела већина је неорганизовано проводила време, а кривично дело је извршила у досади и доколици;
- 19) средстава масовне комуникације немају директног утицаја на извршење кривичног дела,
- 20) већина њих има просечну интелигенцију,
- 21) већина признаје извршење дела и каје се због тога,
- 22) преовлађујући мотив за извршење кривичног дела је користољубље,
- 23) већина оштећених су пунолетна лица,
- 24) извршиоци имовинских кривичних дела у већини случајева не познају оштећеног,
- 25) у Окружном затвору у Новом Саду већина осуђеника за имовинска кривична дела се налази у затвореном одељењу,
- 26) већина осуђеника у полуотворено одељењу је са средњим, а у затвореном, са високим степеном ризика,
- 27) у погледу индивидуалних циљева за ресоцијализацију осуђеника, с обзиром да се ради о извршиоцима блажих облика имовинских кривичних дела, доминантан је третман који има за циљ развој, унапређење, усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема – комуникационих вештина – асертивности,
- 28) већина није радно ангажована,
- 29) у слободним активностима учествује већина њих,
- 30) већина не чини дисциплинске преступе,
- 31) од оних који чине дисциплинске преступе, као мера најчешће се изриче најблажа – укор,
- 32) права осуђеника у Окружном затвору у Новом Саду и Казнено поправном заводу у Сремској Митровици, на основу личних ставова осуђеника, се у великој мери поштују, и
- 33) упоређујући ниво поштовања права осуђеника у ове две установе, ниво поштовања права осуђеника је нешто виши у Окружном затвору у Новом Саду – установи полуотвореног типа у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици – установи затвореног типа.

4. Узорак и метод истраживања

Од укупно 182 осуђеника мушкарца за имовинска кривична дела који су се у време истраживања налазили у Окружном затвору у Новом Саду,¹³⁸ на узорку од 61 или 33,5% испитаника, прикупљени су и обрађени подаци и чињенице у вези основних криминолошких карактеристика и пенолошких обележја пунолетних учинилаца блажих облика имовинских кривичних дела мушкараца (анкета, увид у личне листове, интервју са осуђеницима и службеницима третмана). Ради поређења нивоа поштовања права осуђеника за блаже и теже облике имовинских кривичних дела на основу њихових личних ставова и опажања, анкетирани су и 61 осуђеник мушкарац у Казнено поправном заводу у Сремској Митровици.¹³⁹

У истраживању смо користили неколико основних метода. Компаративни метод применили смо у упоређивању броја пријављених, оптужених и осуђених пунолетних лица за имовинска кривична дела. Метод посредног посматрања заједно са методом анализе садржаја применили смо приликом увида и анализе личних листова осуђеника у Окружном затвору у Новом Саду. Поред овога, вођен је и интервју са осуђеницима и запосленима у установама, чиме је обogaћен квалитет истраживања.

У истраживању су коришћени и следећи инструменти и технике за прикупљање података:

- упитник за сагледавање криминолошких карактеристика и пенолошких обележја осуђеника за имовинска кривична дела, и

¹³⁸ Окружни затвор у Новом Саду је установа полуотвореног типа и у њу се упућују:

а) први пут осуђена лица мушког пола против којих се води други кривични поступак, односно лица која су осуђена за кривична дела: силовање, обљуба над немоћним лицем, обљуба са дететом, трговина људима, разбојничка крађа, разбојништво и омогућавање уживања опојних дрога, а којима је изречена казна затвора чије трајање, односно остатак трајања по урачунатом притвору износи до једне године и једну годину која имају пребивалиште, односно боравиште са подручја Виших судова у Сремској Митровици и Шапцу и Основних судова у Новом Саду, Бачу, Бачкој Паланци, Бачком Петровцу и Беочину;

б) раније осуђивана (једном, односно више пута) лица мушког пола, којима је изречена казна затвора чије трајање, односно остатак трајања по урачунатом притвору износи до једне године, а која имају пребивалиште, односно боравиште са подручја Виших судова у Сремској Митровици и Шапцу и Основних судова у Новом Саду, Бачу, Бачкој Паланци, Бачком Петровцу и Беочину;

в) лица мушког пола којима је изречена казна затвора у прекршајном поступку која имају пребивалиште, односно боравиште са подручја Прекршајног суда у Новом Саду, Бачу, Бачкој Паланци, Бачком Петровцу и Беочину;

г) лица оба пола којима је изречена мера притвора са подручја Вишег суда у Новом Саду.

¹³⁹ Казнено поправни завод у Сремској Митровици је установа затвореног типа и у њу се упућују мушкарци осуђени на временске казне затвора преко једне године. У овом заводу истраживање је обухватило само личне ставове осуђеника за имовинска кривична дела у погледу поштовања њихових права у установи.

- у обради, приликом упоређивања поштовања права осуђеника у установама, коришћен је метод математичко-дескриптивне статистике.

Статистички показатељи добијени овим истраживањем обрађени су примарним и секундарним начином обраде података. У првом делу примарне обраде, као основна метода статистичке обраде расположивих података примењена је дескриптивна статистичка анализа, са претходним груписањем и графичким приказивањем података. У другом делу примарне обраде извршена је процена дескриптивних параметара основног скупа на основу дескриптивних параметара посматраног узорка. У трећем делу примарне обраде дати су статистички подаци релевантни за посматрани узорак. Секундарна обрада статистичких података обухватила је повезивање узоркованих података у јединствену целину, тестирање и вредновање варијабли истраживања и дефинисање општих статистичких закључака истраживања.

Објашњавање и тумачење резултата емпиријског истраживања вршено је на основу добијених података током истраживања. Посебно је објашњен и протумачен сваки графички и табеларни приказ на основу чега се добила потпуна и искристалисана слика појединих криминолошких карактеристика и пенолошких обележја учинилаца углавном, блажих облика имовинског криминалитета за време издржавања казне затвора.

Након објашњавања и тумачења статистичких показатеља тренутног стања у истраживаним установама, на крају је изведен и закључак са стручно прихватљивог и применљивог аспекта.

5. Временски оквир истраживања

Емпиријско истраживање у Окружном затвору у Новом Саду и Казнено поправном заводу у Сремској Митровици, извршено је у периоду јул-август 2013. године. Истраживање је вршено за време слободних активности, тако да су услови испитивања били уједначени за све осуђенике.

II

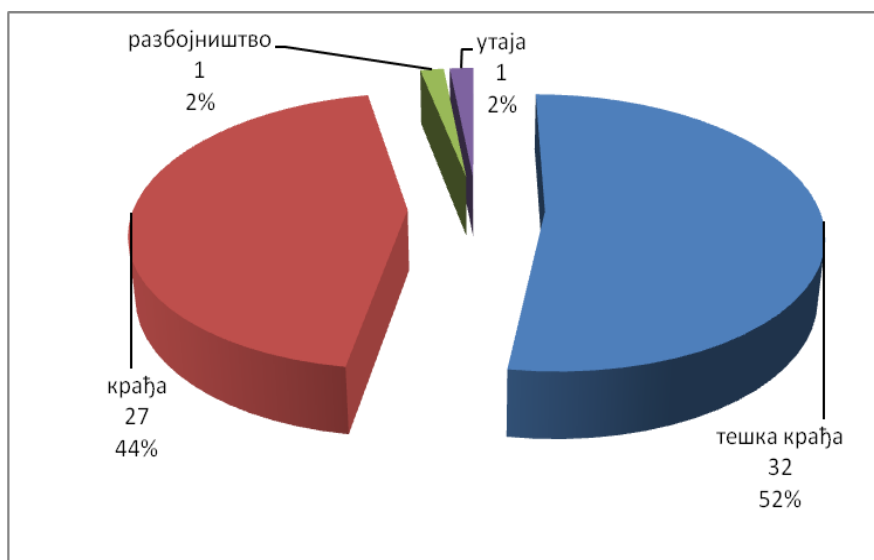
КРИМИНОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ УЧИНИЛАЦА ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

1. Феноменолошка анализа истраживања

1.1. Структура имовинских кривичних дела

Према резултатима нашег истраживања у Окружном затвору у Новом Саду,¹⁴⁰ као што смо и претпоставили у структури осуђених лица за имовинска кривична дела преовлађују они који су извршили кривично дело тешке крађе.

Графикон бр. 2. Структура имовинских кривичних дела

На основу Графикона 2 може се констатовати да је највише осуђеника за имовинска кривична дела у Окружном затвору у Новом Саду због извршених тешких

¹⁴⁰ У Окружном затвору у Новом Саду смо имали увид у списак целокупне популације осуђеника за имовинска кривична дела (182 осуђеника). Као и на узорку испитаника, и у овом случају добијен је сличан процентуални показатељ, да је највише осуђеника због извршеног кривичног дела тешке крађе (51,0%). Структура имовинских кривичних дела целокупне популације осуђеника за имовинска кривична дела, била је следећа: због извршених кривичних дела тешке крађе ((86 + 7 (стицај) = 93 или 51%). Затим за извршених кривичних дела крађе ((38 + 13 (стицај) = 51 или 28%). Потом, разбојништава ((15 + 2 (стицај) = 17 или 9,3%). Због преваре ((9 + 1 (стицај) = 10 или 5,5%). Након овога следи, због неовлашћеног коришћења туђег возила ((3 + 3 (стицај) = 6 или 3,5%), неовлашћеног коришћења и добијања кредита или друге погодности (2 или 1,1%), утаје ((1 + 1 (стицај) = 2 или 1,1%)) и на крају због изнуде (1 или 0,6%).

крађа (32 или 52%). Затим, крађа (27 или 44%), разбојништва (1 или 2%) и на крају, утаје (1 или 2%). Добијени подаци нам потврђују да је већина осуђеника за имовинска кривична дела у Окружном затвору у Новом Саду, због извршених кривичних дела тешке крађе.

1.2. Место и време извршења кривичног дела

Регионалне и временске варијације криминалитета не могу се објашњавати климатским и биолошким факторима, иако такви покушаји постоје у криминолошкој литератури. Оне се могу објаснити једино деловањем друштвених утицаја који варирају у појединим временским периодима. Дакле, различите регионалне и временске карактеристике криминалитета произилазе из деловања различитих социјалних и културних чинилаца на тим подручјима, који утичу на формирање људи и њихово понашање.¹⁴¹

У вези извршења имовинских кривичних дела у свом месту пребивалишта говори и једна студија из Сједињених Америчких Држава. У тој студији се наводи да је већина крађа по продавницама извршена од стране учинилаца чије је место пребивалишта било на територији где су се те продавнице и налазиле.¹⁴²

Слично поменутом истраживању, нашим истраживањем смо такође, обухватили питање места извршења кривичног дела у односу да ли је дело извршено у свом месту пребивалишта или ван њега.

У Републици Србији, према позитивним законским решењима као место извршења кривичног дела¹⁴³ сматра се место где је учинилац предузео, односно пропустио чињење, као и место где је наступила последица.¹⁴⁴

¹⁴¹ Видети: М. Милутиновић, *Криминологија*, Савремена администрација, Београд, 1988., стр. 182-183.

¹⁴² К.Т. Froeling, *Criminology Reserch Focus*, Nova Scence Publishers, New York, 2007., р. 51.

¹⁴³ Код утврђивања места извршења кривичног дела у кривичноправној теорији постоје три теорије и приступа у законодавству: теорија делатности (место где је учинилац радио или био дужан да ради), теорија успеха (место где је наступила забрањена последица) и теорија убиквитета (место где је предузета радња и место где је наступила последица). Видети: М. Бошковић, *Кривично право*, Факултет за правне и пословне студије „Др. Лазар Вркатић“, Нови Сад, 2014. године, стр. 110.

¹⁴⁴ *Кривични законик РС* члан. 17., Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009 и 111/2009 и 121/2012, 104/2013.

Табела бр. 14. Место извршења кривичног дела у односу на пребивалиште

Место извршења кривичног дела			
1.	у месту свог пребивалишта	49	80,3%
2.	ван места свог пребивалишта	12	19,7%
УКУПНО		61	100%

Табела 14 нам укратко даје преглед да ли је испитаник извршио имовинско кривично дело због кога се налази на издржавању казне у свом или ван свога места пребивалишта. Видљиво је, да је од укупно 61 испитаника већина њих 49 или 80,3% дело извршило у своме месту пребивалишта, док је 12 или 19,7% дело извршило ван свога пребивалишта.

Посматрајући распрострањеност имовинских кривичних дела да ли је дело извршено у месту пребивалишта или ван места пребивалишта, према резултатима нашег истраживања, учиниоци блажих облика имовинских кривичних дела који су осуђени на казну затвора до једне године представљају криминалитет „места пребивалишта“.

Када је у питању време извршења кривичног дела, наше законодавство наводи оно време када је учинилац радио или био дужан да ради без обзира када је последица дела наступила.¹⁴⁵

Овом приликом, везано за време извршења кривичног дела можемо навести једно интересантно инострано истраживање које говори о томе да је највише провала у Данској, извршено радним данима, између 10-11 часова и 13-15 часова, када су станови и објекти углавном, без власника или корисника у њима.¹⁴⁶

Сличне податке смо и ми добили радећи интервју са осуђеницима који су извршили кривична дела крађе и тешке крађе у Окружном затвору у Новом Саду. Већина њих су изјавили да су дело извршили дању у периоду када су били сигурни да у то време неће бити присутан оштећени (када су на послу или су одсутни због неких устаљених свакодневних навика или обавеза, и сл.).

¹⁴⁵ Кривични законик РС члан. 16., Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009 и 111/2009.

¹⁴⁶ Weisel, Deborah Lamm, *Burglary in Single Family Houses*, 2002.

Табела бр. 15. Доба дана када је кривично дело извршено

Када је кривично дело извршено			
1.	дању	44	72,1%
2.	ноћу	17	27,9%
УКУПНО		61	100%

Показатељи из Табеле 15 нам говоре да је од укупно 61 испитаника 44 или 72,1% кривично дело, због кога се налазе тренутно у затвору, извршило дању, а 17 или 27,9% извршило је дело ноћу.

Дакле, анализом временског оквира у односу на то да ли је дело извршено дању или ноћу, нашим истраживањем, утврдили смо да је највише кривичних дела извршено дању, па тако за блаже облике имовинских кривичних дела, можемо рећи, да су то углавном „дневна“ кривична дела.

1.3. Старосно доба извршилаца

Досадашња криминолошка истраживања указују на то да се у различитим животним раздобљима јавља различити интензитет учешћа у злочину и да се квалитативно разликује структура криминалитета извршеног у различитим животним добима. Према томе сматра се да је криминалитет старосно условљена појава која кулминира током младалачког и раног зрелог доба, што се сматра добом максималног криминалитета.¹⁴⁷

Истраживања у вези са учиниоцима имовинских кривичних дела уопште, показала су да се углавном, ради о млађим особама.¹⁴⁸ У свом истраживању, Звонимир Дујмовић наводи да млађе особе до 25 година живота партиципирају са 45% међу учиниоцима имовинских кривичних дела.¹⁴⁹

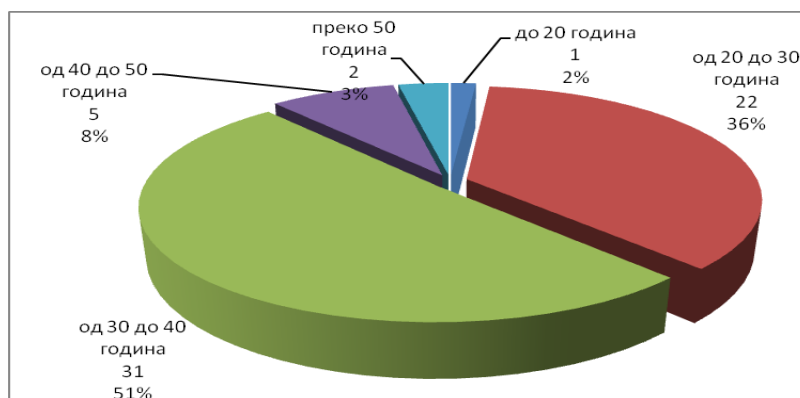
Осврћући се на досадашња истраживања, можемо констатовати да старосна структура осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела из узорка који смо истраживали не одговара старосној структури извршилаца имовинских кривичних дела уопште утврђеној ранијим истраживањима.

¹⁴⁷ М. Костић, *Докторска дисертација „Деца убице“*, Правни факултет Ниш, 2000. год., стр. 112.

¹⁴⁸ М. Бошковић (2007), *op. cit.*, стр. 334.

¹⁴⁹ З. Дујмовић, *Основне карактеристике имовинског криминалитета у Републици Хрватској*, Прегледни чланак, Факултет криминалистичких знаности, Загреб, 1992. год, стр. 228.

Графикон бр. 3. Старосно доба осуђеника

Подаци из Графикона 3 нам указују да је више од половине осуђеника-испитаника старосног доба од 30 до 40 година 31 или 51%. Старосног доба од 20 до 30 година су 22 или 36%, од 40 до 50 година 5 или 8%. Њих 2 или 3% је старосног доба преко 50 година и на крају само 1 или 2% је старости до 20 година.

Дакле, резултати нашег нашег страживања су показали да је већина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела старости преко 30 година (39 или 64,0%). Особе овог старосног доба, не можемо сматрати млађим, када су у питању извршиоци кривичних дела.

1.4. Саучесништво

Саучесницима називамо лица која својим делатностима, са једном или са више радњи, у исто или различито време, на истом или различитим местима остварују кривично дело.

Код нас саучесништво је институт општег дела кривичног законодавства факултативног карактера. То значи да у процесу остваривања кривичног дела може, али не мора обавезно да учествује више лица. Изузетак од овог правила постоји у случају нужног саизвршилаштва, где кривичног дела уопште нема ако законом одређену радњу извршења није предузело два или више лица. Подстрекавање и помагање представља саучесништво у ужем смислу, док саучесништво у ширем смислу обухвата саизвршилаштво, подстрекавање и помагање.¹⁵⁰

Саучесник је одговоран за последицу коју је проузроковао извршилац само ако је она била обухваћена његовим умишљајем, и то у оном облику у коме ју је предвидео.

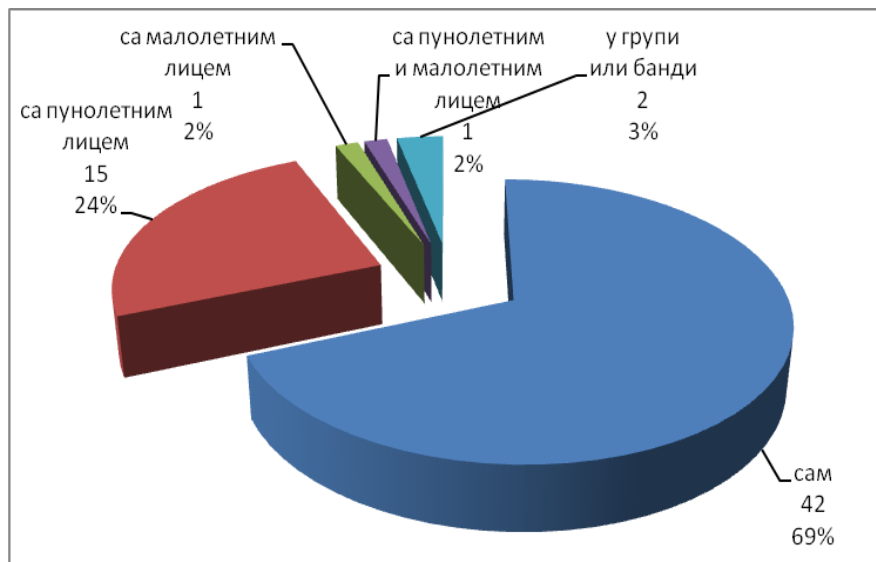
¹⁵⁰ Д. Јовашевић (2010), *op. cit.*, стр. 165.

Уколико извршилац оствари теже кривично дело исте врсте од онога које је обухваћено умишљајем саучесника, за њега саучесник не одговара, већ за оно лакше дело које је по његовом умишљају требало да буде остварено. Доња граница саучесништва је регулисана тако да ако извршилац проузрокује лакше кривично дело од онога које је било обухваћено умишљајем саучесника, саучесник тада одговара за дело које је извршилац непосредно остварио, а не за дело које је било обухваћено његовим умишљајем. Ако је кривично дело остало у покушају, тада се подстрекач и помагач кажњавају само за покушај осим у случајевима неуспелог подстрекавања.¹⁵¹

Једно истраживање у Републици Хрватској, које је обухватило период од 1998. до 1990. године, показало је да је у трогодишњем периоду пријављено 141.036 имовинских кривичних дела, или годишње просечно 47.012. У посматраном периоду 21.725 ових кривичних дела је извршена у саучесништву, или просечно годишње 7.241. Две трећине ових кривичних дела извршиле су у саучесништву две особе, а једну трећину три или више особа. Пунолетни учиниоци у саучесништву су извршили 44% кривичних дела, 38% малолетници, а 17% заједно малолетна и пунолетна лица.¹⁵²

Нашим истраживањем у вези са саучесништвом осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела, утврдили смо да су они у већини случајева кривична дела извршавали сами без саучесника.

Графикон бр. 4. Са ким је кривично дело извршено

¹⁵¹ Д. Јовашевић (2010), *op. cit.*, стр. 167-168.

¹⁵² З. Дујмовић, *op. cit.*, стр. 226.

Имајући у виду резултате нашег истраживања којима је утврђено да су извршиоци блажих облика имовинских кривичних дела у већини случајева кривична дела извршавали сами, указује нам на то, да су то „акти појединца“. Међутим, не смемо занемарити податак од оних који су кривична дела извршавали са саучесницима, међу саучесницима, било је и малолетника.

У Графикону 4 уочавамо да су испитаници у 42 или 69% случајева кривично дело извршили сами, затим, њих 15 или 24,% је дело извршило са још неким пунолетним лицем, док су 2 или 3% то учинило у некој групи или банди. Такође, један испитаник (или 2%) је учинио једно кривично дело са још једним малолетним и пунолетним лицем, док је на крају, такође, један испитаник (или 2%) извршио кривично дело са још једним малолетним лицем.

У даљем истраживању посветили смо пажњу и питању да ли осуђени који је извршио кривично дело у саучесништву и даље одржава контакте са саучесницима.

Табела бр. 16. *Одржавање везе са саучесником*

Веза са саучесником			
1.	немам никаквог контакта са саучесником	17	89,5%
2.	одржавам контакте са саучесником	2	10,5%
УКУПНО		19	100%

Из Табеле 16 сазнајемо да од укупно 19 испитаника 17 или 89,5% нема никакве везе са саучесником, док њих 2 или 10,5% и даље одржавају везу.

Чињеница да већина испитаника који су имовинско кривично дело извршили са саучесницима не одржава везу са њима, позитивно указује на могућност лакше ресоцијализације у установи и могућности боље припреме за укључивање у нормалан живот након изласка из установе. Одсуство комуникације после упућивања на издржавање казне затвора могуће је из више разлога, али највероватније, да је код осуђених лица дошло до свести о неисплативости даље криминалне орјентације или да групе у којима су у саучесништву вршили кривична дела нису имале статус организованих, већ више стицајем околности формираних.

1.5. Рецидивизам

Кривичноправно схватање рецидивизма (поврата)¹⁵³ огледа се у чињеници да је учинилац кривичног дела правноснажном судском одлуком већ био осуђен пре него што је починио ново кривично дело. У оквиру самог рецидивизма постоји неколико његових облика. Тако се разликују општи и специјални поврат. Код општег поврата постоји поновно вршење било ког кривичног дела после осуде за раније извршено кривично дело, док код специјалног поврата постоји поновно вршење истог кривичног дела после осуде за исто кривично дело. Поред ове поделе, постоји и деоба на обични и вишеструки поврат. Вишеструки поврат одликује чињеница да код учиниоца постоји склоност за поновно вршење истих или различитих кривичних дела.

Неки аутори рецидивизам сматрају као околност која указује не само на повећану кривицу учиниоца већ и на повећан степен друштвене опасности таквог лица.¹⁵⁴ Поврат указује на то да је учинилац посебно склон вршењу кривичних дела, па самим тим, поврат није случајна околност (као друге околности) приликом одмеравања казне, већ је у питању израз личности учиниоца. Реч је о трајној околности која сама по себи представља извесну опасност.¹⁵⁵

Криминолошко схватање рецидивизма полази од новог извршења кривичног дела, без обзира на претходну осуђиваност учиниоца. У феноменолошком смислу рецидивизам је појава карактеристична за кривична дела израженијег степена професионализације, као што су првенствено имовинска кривична дела, кривична дела организованог криминалитета, док се у етиолошком смислу указује на елементе узрочности, као, на пример, код сексуалних деликата и малолетничке делинквенције.¹⁵⁶

На крају, пенолошко схватање рецидивизма се састоји у поновном долажењу учиниоца у пенитенцијарну установу, за кривично дело које је учинио после издржане институционалне кривичне санкције за претходно учињено кривично дело.

¹⁵³ У древној Кини налазимо прве записе о поврату, где се у наредбама кинеског цара Шуна око 200. године пре наше ере налази и оваква одредба: „Тврдоглави и рецидивни извршиоци кривичних дела морају бити строго кажњени или убијени“. Видети: В. Миладиновић, *Поврат у кривичном праву*, Издавачка радна организација „Светозар Марковић“, Београд, 1983. године, стр. 31.

¹⁵⁴ Видети: Б. Чејовић, *Кривично право – општи део*, Привредна штампа, Београд, 1982. година, стр. 414.

¹⁵⁵ Видети: Ј. Таховић, *Кривично право – општи део*, Савремена администрација, Београд, 1961. године, стр. 277.

¹⁵⁶ М. Бошковић (2007), *op. cit.*, стр. 511.

Звонимир Дујмовић истраживањем поврата код учинилаца имовинских кривичних дела у Републици Хрватској, утврдио је да 22% пријављених су повратници. Од тога 43% су осуђивани једанпут, 8% два пута, те њих 38% три и више пута.¹⁵⁷

У нашем истраживању смо добили податке који потврђују досадашња истраживања у вези рецидивизма учинилаца имовинских кривичних дела.

Табела бр. 17. Ранија осуђиваност

Ранија осуђиваност			
1.	раније осуђиван	51	83,6%
2.	није до сада био осуђиван	10	16,4%
УКУПНО		61	100%

Табела 17 представља јасан показатељ којим се потврђује претпоставка да су већина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела повратници. Наиме, од укупно 61 испитаника 51 или 83,6% су повратници, док њих 10 или 16,4% до сада нису били осуђивани. Дакле, истраживањем је утврђено да је већина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела и раније осуђивана.

Продубљујући истраживање у овом сегменту, дошли смо и до класификације рецидивиста (повратника).

Табела бр. 18. Класификација рецидивиста

Класификација повратника			
1.	повратници за иста кривична дела	41	80,4%
2.	повратници за различита кривична дела	10	19,6%
УКУПНО		51	100%

Приказ Табеле 18 нам указује да је од укупно 51 повратника, највише оних који су и раније извршили исто/а кривично/а дело/а 41 или 80,4%, док је њих 10 или 19,6% раније извршило неко/а друго/а (различито/а) кривично/а дело/а. На основу добијених показатеља видимо да су извршиоци блажих облика имовинских кривичних дела, углавном, специјални повратници.

¹⁵⁷ З. Дујмовић, *op. cit.*, стр. 234.

На крају, истраживање у вези са рецидивизмом осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела усмерили смо на доказивање наше претпоставке да су већина њих повратници и у „пенолошком смислу“.

Табела бр. 19. Повратништво у „пенолошком смислу“

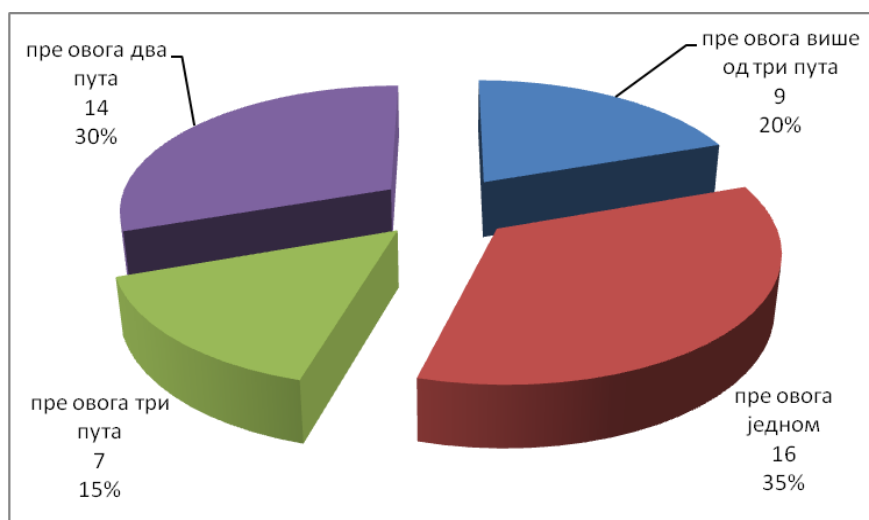
Раније издржавали казну затвора			
1.	пре овога су издржавали казну затвора	46	75,4%
2.	ово им је први пут	15	24,6%
УКУПНО		61	100%

Из Табеле 19 уочавамо да је од укупно 61 испитаника 46 или 75,4% пре овога већ издржавало казну затвора, док је њих 15 или 24,6% први пут на издржавању затворске казне.

Добијеним резултатима, потврђена је и наша претпоставка да су већина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела и у пенолошком смислу повратници.

Када смо сумирали резултате истраживања повратника у пенолошком смислу извршили смо и њихову класификацију.

Графикон бр. 5. Класификација, повратника у „пенолошком смислу“

У графикону 5 приказана је класификација повратника у пенолошком смислу, у односу на број досадашњих издржавања казни затвора. Пре овога 16 или 35% испитаника је само једном издржавала казну затвора, 14 или 30% је до сада два пута

издржавало казну затвора, док је њих 7 или 15% до сада већ три пута издржавало казну затвора, и на крају, 9 или 20% је више од три пута раније издржавало казну затвора.

Показатељ да је већина осуђеника пре овога већ два или више од два пута била на издржавању казне (30 или 65,2%) треба да укаже радницима третмана да нешто морају да мењају, како би их инструјисали шта да раде када изађу из установе, да неби поново извршили кривично дело и доспели у њу.

2. Етиолошка анализа истраживања

Узрочност деликата представља закономерност у кретању тј. настајању, мењању, нестајању, свих природних и друштвених појава. Узрочност је нужан однос између узрочних и последичних појава имовинских деликата, јер нема последице без узрока.¹⁵⁸

Имовински деликти, као негативна друштвена појава и криминално понашање као појединачна девијантна појава, одувек су привлачили пажњу јавности и науке. Објашњење узрочности имовинских деликата или због чега се ови деликти јављају у друштву као све масовнија друштвена појава и појединачно понашање делинквената, постало је једно од централних питања криминологије, а криминална етиологија која проучава, између осталог и узрочност имовинских деликата, њен главни и најсложенији део.

Треба нагласити да у криминологији још увек није нађено универзално, општеприхваћено објашњење узрочности имовинских деликата. На основу различитог приступа узрочности, кримиолошка литература недвосмислено указује да су схватања криминолога о узрочности различита. Готово сваки криминолог има своје схватање о узрочности¹⁵⁹ и да њихова схватања о узрочности зависе од њиховог основног

¹⁵⁸ Сазнање узрока криминалитета, као и узрочних веза између разних друштвених и појединачних појава и криминалитета, значајно је, поред осталог, са становишта превентивне политике, или како тврди Волш (Walsh, 1983) „кад почне да буде јасно да било који злочин може имати хиљаду узрока (пре него само неколико) са одређеним степеном интеракције; потрага за узроцима може да се претвори у процес решавања злочина“.

¹⁵⁹ Поједини криминолози, попут Ј. Хрнчића, предност дају појединим факторима, али се међу њима у криминолошкој литератури могу издвојити следећи: генетски и пренатални биолошки фактори, породични фактори, недостатак позитивних породичних утицаја, индивидуални фактори (биолошки медијатори, пол, узраст, хиперактивност, смањене вербалне способности, смањена самоконтрола, агресивност, проблем адекватног разумевања ситуације, ниска социјална компензација, снижено самопоштовање), стресори, вршњачка група, школа, шири друштвени утицаји (суседство, сиромаштво, стање аномије у друштву, приступачност алкохола и опојних дрога, мас-медији, и др.). Видети: Ј.

теоријског опредељења. Међутим, извесно је да се одбацавање сазнања узрочности не може занемарити нити одбацити, јер је опште познато, да свака наука мора да сазнаје узроке појава које проучава, да објасни изворе из којих се деликти јављају као последица.¹⁶⁰

Ипак, општеприхваћена је подела она, коју је извршио Габријел Тард. Он је разликовао егзогене и ендogene факторе. Егзогени криминогени фактори су они чиниоци, који произилазе из спољашње средине. Психолошки и биолошки чиниоци се убрајају у ендogene факторе.¹⁶¹

2.1. Егзогени фактори

Егзогени фактори су они чиниоци утицаја на друштво, појединца и његово понашање који воде порекло из друштвених односа и социјалних услова, те се зато у литератури називају још и спољним факторима.¹⁶²

Хрнчић, *Преступништво младих-ризици, токови и исходи*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2009. године, стр.77-89.

Када су у питању малди, интересантна је вишециљна еколошка теорија која је нашла своје заступнике у радовима Чамберлајна и сарадника. Ова теорија полази од тога да су узроци делинквенције бројни, а да је антисоцијално понашање младих у вези са процесима који се одвијају у различитим социјалним групама, почев од породице, преко школе и ширег друштва. Малолетни делинквенти често припадају мултипроблематичним породицама, те се нагласак ставља на промене у оквиру породице. Видети: Ј. Хрнчић, *Делинквент или пацијент-студија породичног неуспеха*, Задужбина „Андрејевић“, Београд, 1999. године, стр.35.

¹⁶⁰ С. Константиновић - Вилић, В. Николић - Ристановић, М. Костић., *op. cit.*, стр. 259-260.

¹⁶¹ Д. Димовски, *Криминолошко одређење убиства – докторска дисертација*, Правни Факултет у Нишу, 2012. године, стр. 246-247.

¹⁶² Економским развојем друштва стопа имовинских кривичних дела углавном расте брже него стопа насилних кривичних дела, тако да је и за већину развијених земаља Запада карактеристичан имовински криминалитет као најраспрострањенији. Између 1963. и 1980. године у Француској је број провалних крађа порастао за 417,0%, а број других оружаних крађа за 672,0%. У Енглеској је током 1990 и 1991. године, највише порасла стопа извршених крађа, посебно крађа аутомобила. Године 1992. пријављено је два милиона више крађа него 1969. године. У Канади су 2004. године око половину пријављених кривичних дела чинила имовинска кривична дела (С. Константиновић - Вилић, В. Николић - Ристановић, М. Костић., *loc. cit.*). У периоду транзиције касних 80-тих и почетком 90-тих година у Русији је дошло до драстичног повећања стопе имовинског криминалитета. Ово повећање је кулминирало 1992. и 1993. године. Након овог периода, стопа имовинског криминалитета је била релативно стабилна све до 1998. године, када је поново дошло до раста (W.A. Pridemore. *Demographic, temporal, and spatial patterns of homicide rates in Russia*. European Sociological Review, 2003., р. 41). На просторима бивше Југославије су, такође, вршена одређена истраживања на ову тему. Истраживање под називом „Развој и криминалитет у Југославији“ објавио је Угљеша Звекић, као прилог у књизи *Есеји о криминалитету и развоју* (1990). Он истиче да је истраживачка група покушала различитим параметрима и временском анализом динамике кретања броја разних кажњивих деловања, открити могуће повезаности између развоја и криминалитета. На основу добијених резултата, аутори тврде да, глобално гледано, нити брзи економски развој нити на другој страни раздобље рецесије нису битно утицали на опсег криминалитета у бившој Југославији. Међутим, детаљнија анализа је ипак показала, да имовински криминалитет у овим условима више следи тренд развоја, односно рецесије, од осталих видова криминалитета. У посматраном периоду број имовинских кривичних дела, видно се повећао. Пораст броја имовинских кривичних дела допринео је и повећању повратништва. Приликом оваквих истраживања, дошло се до закључка, да је подручје бивше

У факторе узрочности криминалитета, самим тим и имовинског криминалитета, убрајамо социјално-економске чиниоце, као што су: породица, професија, школа и образовање, професија, економски услови и просперитет, коришћење слободног времена, средства масовне комуникације и др.

2.1.1. Породица

Породица¹⁶³ је од изузетног значаја за превенцију криминалитета, јер је породица најстарији облик социјалне заједнице, заснован на био-сексуалним, репродуктивним, економским и соци-заштитним функцијама. Морална функција породице узима се као један од важних услова могућности и путева интеграције друштва и социјализације човека. У њој су старији чланови узор у понашању и од њих се стичу позитивне и негативне навике.

Породица је друштвена средина у којој се одвија примарни процес васпитања деце.¹⁶⁴ На узроке криминалитета¹⁶⁵, самим тим и имовинског највећим делом, утичу структуралне аномалије у породици, а посебно поремећај породичних односа и поремећај породичне структуре. Поред ових поремећаја, значајни су и социјално-економски чиниоци, у којима прво место заузима брачна стабилност.¹⁶⁶ У савременом друштву све више породица поприма деградиране и дефицијантне карактеристике. У таквим породицама односи чланова су неусклађени и нехармонични. Још је Ломброзо

Југославије по учесталости и типу криминалитета, веома нејединствено и нехомогено (З. Дујмовић, оп. cit., стр. 214-215). Према истраживањима др Анкице Хошек (Ношек, 1991) имовински и њима сродни деликти учесталији су у најразвијенијим крајевима (Словенија и Хрватска), крвни у средње развијеним (Србија), док је најмања учесталост криминала уопше у најнеразвијенијим крајевима бивше Југославије. Економске кризе значајно утичу на обим и структуру имовинског криминалитета. Финансијски токови су поремећени, јавља се недостатак новца, долази до отпуштања са посла, незапосленост је велика и слично, што доводи до драстичног пада животног стандарда.

¹⁶³ Наш Породични закон не даје прецизну дефиницију породице, већ само у чл. 2. предвиђа да „Породица ужива посебну заштиту државе. На основу овога, можемо закључити да наше породично законодавство доста широко схвата породицу. Видети: *Породични закон* („Службени гласник РС“, бр. 18/05, 72/11).

¹⁶⁴ Ломброзо сматра да процес васпитања треба да се одвија без насиља, јер одрасле особе према којима се у детињству поступало сувише строго, чешће чине грешке, па и злочине, за разлику од оних према којима родитељи у детињству нису били тако окупни. Видети: Lombroso, С., *Crime Its Causes and Remedies*, Montclair, New Jersey, Patterson Smith, 1968, р. 303-305.

¹⁶⁵ Када желимо да се осврнемо и на социолошки приступ објашњавању породичних фактора у вези с делинквенцијом, можемо издвојити приступе који полазе од демографских поставки (*Постма*), а које указују на то да је проблем у великим породицама са средњом групом, по реду рођења, јер им се не посвећује довољна брига, развитак њихових склоности и способности је спутан, а њихово владање је изложено неповољним утицајима. Видети: Р. Реу-Н, *Quelques aspects du progres pedagogique dans la reeducation*, Paris, 1945., р. 48.

¹⁶⁶Интересантно, неке до сада спроведене студије су показале да развод између родитеља теже поднесе адолесценти од адолесценткиња без обзира на године старости. Видети: Emery, R.E., *Interparental conflict and the children of discord and divorce*. Psychol Bull, 92(2), 1982. године, pp. 310-330.

уочио међу криминалцима велики број деце порочних родитеља, ванбрачне деце и сирочади.

До промена у позицији породице је дошло 60-тих година XX века. Наиме, дошло је до трансформације породице, која се огледала у запошљавању жена, нижој стопи рађања деце, повећању броја невенчаних бракова, краћем времену посвећивања деци и већем броју развода бракова.¹⁶⁷ Међутим, и поред тога она је и даље остала средина у којој се формира личност човека. О томе колико односи у породици могу да утичу на формирање личности и на понашање човека у будућности најбоље говори став Николе Рота да деца из породица у којима постоји међусобно поверење, љубав и другарски односи између самих родитеља и између родитеља и деце, вероватније је да ће када одрасту бити људи са позитивним особинама (са осећањем независности, сигурности у себе, уравнотежени, са добрим социјалним контактима), него што ће постати деца из породица у којима су чести сукоби и размирице и у којима нема довољно љубави и бриге за дете.¹⁶⁸

Када говоримо о породици и њеном утицају на имовински криминалитет, мислимо на непотпуну породицу и породицу са лошим породичним односима. Непотпуна породица се у многим криминолошким радовима истиче као потенцијална опасност за појаву криминалитета. Међутим, има аутора који истичу да појам непотпуне породице није сасвим разјашњен ни тачно одређен и да се не води рачуна о породичним односима који су претходили настанку непотпуне породице.

Породица са лошим породичним односима (деградирана, разорена породица)¹⁶⁹ у криминолошкој литератури се истиче као значајнији фактор имовинских деликата од непотпуне породице. Лоша породична атмосфера манифестује се најчешће применом насиља у породици. Свађе и туче међу родитељима не само да разбијају хармонију

¹⁶⁷ Ј. Пинател је на основу изведеног истраживања закључио да структуралне промене у породици, посебно распадање брака, имају битну улогу у криминалитету одраслих, нарочито криминалитету рецидивиста. J. Pinatel, *L'environnement social, Revue de science criminelle et de droit penal comparee*, Paris, br. 4/1954., pp. 792-802.

¹⁶⁸ О трансформацији породице из традиционалне у савремену и консеквенцама видети шире: Porodica, pojam, istorijat, psihološki značaj, предавања – презентација - https://www.google.rs/?gws_rd=cr&ei=hQBIV_HVKouNsAGf7JYBQ#q=Porodica+pojam+istorijat+Vesna+Radoman, приступ 10. 9. 2015. године.

¹⁶⁹ Занимљиво поређење; Ако поломиш један прст на руци, остала четири раде, сарађују и шака (систем) и даље функционише. А ако поломиш једну ногу на столицу, остале три неће да јој притекну у помоћ и столица пада. Односи у породици треба да буду „органски“, попут прстију на руци, да чланови међусобно сарађују и пружају подршку. А не, „механички“ попут ногара на столицу - мајка има проблем, а отац каже „то је њен проблем, мене то не интересује“. Временом, хармонија у таквим породицама се руши, попут столице без ноге. Драган Савић, текст, *Кризне комуникације – какви треба да буду односи у породици* - <https://kriznekomunikacije.wordpress.com/2013/10/03/kakvi-treba-da-budu-odnosi-u-porodici/>, приступ 24. 5. 2016. године.

породичног живота већ, деградирају њихов ауторитет према деци. Слично је и са међусобном нетрпељивошћу, непоштовањем и сличним појавама.

Односи између родитеља и деце значајно утичу на породичну атмосферу.¹⁷⁰ Они зависе од строгости и попустљивости родитеља према деци, постојању контроле и дисциплине, примени награда и казни у процесу васпитања, а највише од емоционалне повезаности између родитеља и деце. Даље, односи у породици зависе и од социјално патолошких појава, пре свега алкохолизма, коцке, наркоманије и сл.

Криминолог Екерман је, истраживајући породичне односе, сматрао да је одређивање атмосфере, која влада у породици, најбитније начин на који родитељи показују узајамну љубав и љубав према деци. Наиме, од односа међу родитељима зависи и релација између деце и родитеља, као и између саме деце. Постојање лоших породичних односа се отелотворује у примени насиља, што доводи до разбијања хармоније породичног живота.¹⁷¹

Фергусон, Бурт, Багот, Еаст и др. у Енглеској, Глущков, Хеали и Бронер у САД и др., који су изучавали криминалитет чланова оних породица у којима се већ налазе појединци који су вршили кривична дела дошли су до закључка да присуство криминалаца и делинквената у породици ствара повољније могућности за проширивање круга породичних преступника, да се криминалитет чешће јавља у таквим породицама, с тим што ова учесталост може да варира у знатним размерама од 4% до 47% испитаних случајева.¹⁷²

Нашим истраживањем прикупљени су подаци о целовитости породице, породичном статусу, односима у породици и о осуђиваности чланова породице.

Табела бр. 20. Структура целовитости породице испитаника

Структура породице			
1.	потпуна породица	34	55,7%
2.	непотпуна породица	27	44,3%
	УКУПНО	61	100%

¹⁷⁰ Најчешће до потешкоћа у односима између родитеља и деце долази у периоду пубертета, јер је период од пубертета до зрелости испуњен снажним нагонима. Младост је, као што је то познато, доба највећих жеља, али и недостатка могућности да се оне остваре. Видети: В. Хентинг, *Злочин узроци и услови*, Сарајево, „Веселин Маслеша“, 1959. године, стр.159.

¹⁷¹ С. Константиновић - Вилић, В. Николић - Ристановић, М. Костић (2009), *op. cit.*, стр. 372.

¹⁷² Видети: В. Wootton, *Social Science and Social Patology*, London, 1959., pp. 87-90.

У Табели 20 дат је преглед целовитости породице, из кога видимо да је од 61 испитаника 34 или 55,7% живело у потпуној породици, док је 27 или 44,3% живело у непотпуној породици (развод, смрт и сл).

Добијени подаци о структури целовитости породице осуђеника, потврђују нашу претпоставку да већина њих живи у потпуној породици, што је добар показатељ да у тој породици владају добри породични односи који могу допринети бољем прихватању осуђеника и њиховом укључивању у нормалан живот, након изласка из установе.

Везано за породични статус учиниоца имовинских кривичних дела, Звонимир Дујмовић истиче да брачност и породични статус може бити један од елемената на којима се темељи закључак о социјализираности неког лица. Више од једне четвртине учинилаца имовинских кривичних дела су ожењени, док су остали разведени, или живе у ванбрачној заједници, или су удовци.¹⁷³

Имајући у виду поменуто истраживање којим су били обухваћени извршиоци имовинских кривичних дела уопште и нашим истраживањем, када су у питању учиниоци блажих облика имовинских кривичних дела, добили смо сличне резултате.

Наиме, у нашем истраживању је утврђено да је нешто мање од половине осуђеника било ожењено.

Табела бр. 21. Породични статус испитаника

Породични статус осуђеника			
1.	ожењен	26	42,6%
2.	неожењен	26	42,6%
3.	разведен	9	14,8%
	УКУПНО	61	100%

У приказу Табеле 21 дат је преглед породичног статуса испитаника - осуђеника за блаже облике имовинска кривична дела. Видимо да их је 26 или 42.6% ожењено, исто толико 26 или 42.6% неожењено и да их је 9 или 14,8% разведено. Дакле, 35 или 57,4% их је неожењено или разведено. На основу обрађених података потврђена је и наша претпоставка да је већина њих неожењена или разведена. Међутим, наше истраживање указује да породични статус битно не утиче на криминалну оријентацију извршилаца имовинских деликата, с обзиром на то да је проценат неожењених и

¹⁷³ З. Дујмовић, loc. cit.

ожењених идентичан, и да су резултати овог истраживања скоро подударни с резултатима досадашњих истраживања.

У делу истраживања у вези са односима у породици осуђеника – испитаника добили смо следеће резултате:

Табела бр. 22. Односи у породици

Односи у породици			
1.	сређени	41	67,2%
2.	несређени	12	19,7%
3.	нема података	8	13,1%
	УКУПНО	61	100%

Из Табеле 22 сазнајемо да се од укупно 61 испитаника 41 или 67,2% изјаснило да су односи у породици из које долазе били сређени, 12 или 19,7% се изјаснило да су односи у породици били несређени, док 8 или 13,1% није желело дати овај податак.

Дакле, у већини породица испитаника односи у породици су сређени (непоремећени). Ово је добар показатељ службеницима третмана да се могу ослонити на чланове породице осуђеника приликом спровођења третмана у установи, а уједно, и за бољу припрему постпеналне помоћи осуђеника након изласка из затвора.

Продубљивањем истраживања које се односило на породицу осуђеника, проверили смо и стање у вези са осуђиваношћу чланова њихове породице.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Нека инострана истраживања о утицају осуђиваности чланова породице на криминално понашање осталих чланова у породици пронашла су одређену везу. Тако су Кенан и Шо 1995. године спровели истраживање у којем су нагласили да је агресија деце од две године резултат постојања извршених кривичних дела од стране њихових родитеља. До сличних показатеља су дошли Фарингтон, Хардеган и други, који су истицали да адолесценти, који се криминално понашају у знатно већем проценту имају родитеље који су склони вршењу кривичних дела. Тремблеј, Харден, Мекдаф и остали су установили да се породичним односима може објаснити 38% агресивног понашања. Такође, истраживање које се односило на претпоставку да деца са највећим предиспозицијама да испоље агресивно понашање су одрасла у породицама које су лоше припремљене да обезбеде такав развој своје деце којим би се извршила превенција њиховог агресивног понашања. Лахеј, Валдман и Мекбарнет су потврдили ову хипотезу.

The development of aggressive behaviour in children and young people: implications for social policy, service provision, and further research - Community-news, http://www.community.nsw.gov.au/docswr/_assets/main/documents/aggression_discussionpaper.pdf, приступ 13. 9. 2015. године.

Друга врста криминогеног утицаја породице је криминално деловање породичних група. Породичне групе, нарочито оне које чине браћа, су обично много поузданије и опстају заједно током суђења, док ће заједница двоје љубавника чешће пропасти, због психолошких притисака током суђења што може довести до менталног лома, признања или покушаја самоубиства једног од љубавника. Henting H., *Zur Psychologie der Einzeldelikte, der Mord II*, J.C.B.Mohr (Paul Siebeck), Tubingen, 1956., p. 257.

Табела бр. 23. Криминалитет у породици

Осуђиваност чланова породице			
1.	нико није осуђиван	42	68,9%
2.	осуђиван је неко од чланова породице	15	24,6%
3.	нема података	4	6,5%
	УКУПНО	61	100%

Табеларни приказ 23 указује да од укупно 61 испитаника 42 или 68,9% случајева у њиховим породицама нико до сада није био осуђиван, док је у 15 или 24,6% случајева, неко од чланова њихове породице до сада био осуђиван. На крају, 4 или 6,5% испитаника није желело дати овај податак.

Видимо да у већини породица испитаника, њени чланови до сада нису осуђивани, што је добар знак, да је ипак могућа сарадња са породицама ових осуђеника, у смислу одвраћања осуђеника од даљег вршења кривичних дела.

2.1.2. Професија

Професија¹⁷⁵ представља основно занимање и специјализовану делатност неке личности. Занимање, као професија у општем смислу, не сматра се узроком имовинског криминалитета, али у неким његовим појавним облицима у тесној је вези са условима и као социјално обележје.

Нека криминолошка истраживања показују да занимање и криминалитет могу бити међусобно повезани. Многи криминолози су се бавили овим питањем покушавајући да открију везе које ту постоје. О тој повезаности суди се на основу чињенице што лица одређених занимања врше учесталије одређена кривична дела него лица других занимања. Познато је, на пример, да кућне крађе начешће врше кућне помоћнице. Ашафенбург закључује да су пожари, телесне повреде и крађе чешће изражене код лица, земљорадничког, шумарског, ловачког и рибарског занимања, да су

¹⁷⁵ Реч професија значи занимање, занат, струку, стручни позив, јавно исповедање, јавно признавање. Портал Шта значи-значење српских речи, текст, *Шта значи реч професија* - <http://staznaci.com/profesija>, приступ 25. 5. 2016. године.

зеленашки послови најчешће везани за трговце и индустријалце, а да у јавним службама и слободним занимањима преовлађују преваре.¹⁷⁶

Међутим, чињеница да се код неких занимања чешће дешавају извршења одређених кривичних дела, не даје нам за право да кажемо, да професија утиче на делинквентну орјентацију људи одређених занимања.

Наше истраживање је управо показало да већина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела немају никаквих радних квалификација. Такође, нико од осуђеника није дао податак да је извршио кривично дело у вези са својим занимањем.

Табела бр. 24. Занимање осуђеника

Занимање осуђеника			
1.	неквалификовани радници	34	55,7%
2.	машинбравари	5	8,2%
3.	ПТТ монтери	3	4,9%
4.	аутомеханичари	7	11,5%
5.	аутолелектричари	3	4,9%
6.	возачи	5	8,2%
7.	машински инжењери	2	3,3%
8.	правник	1	1,65%
9.	економиста	1	1,65%
	УКУПНО	61	100%

Из Табеле 24 уочавамо да од укупно 61 испитаника 34 или 55,7% су неквалификовани радници, 23 или 37,7%, су неке мајсторске струке, док 4 или 6,6% имају квалификацију у складу са вишим степеном образовања.

На крају, закључујемо да су већина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела неквалификовани радници. Овај податак треба да подстакне нека размишљања одговорних за образовање осуђеника у Управи за извршење кривичних санкција да и у Окружне затворе, без обзира што се по правилу ради о издржавању казне затвора до једне године, на неки начин осмисле краткотрајне видове образовања осуђеника (курсеви), како би и они стекли неку врсту радне квалификације и са њом касније имали веће шансе за запошљавање и враћање у нормалан живот.

¹⁷⁶ М. Милутиновић, *Криминологија, пето измењено и прерађено издање*, Савремена администрација, Београд, 1985. године, стр. 339.

2.1.3. Школа и образовање

Образовање, као социјални процес, је облик васпитања и социјализације личности и оспособљавања за професионалну делатност, занимање, као и усклађеност сопственог понашања са осталим члановима друштва. Под образовањем се подразумева стицање одређених знања и вештина школовањем.

Школовање има велики утицај на формирање личности.¹⁷⁷ Оно доприноси образовању и стицању културних вештина и правилном разумевању норми понашања. Међутим, запажено је да недостаци у процесу остваривања циљева васпитања, развијања културних, радних и других својстава ученика, могу изазвати негативне ефекте и допринети девијантном и делинквентном понашању.

Треба напоменути да у самој криминологији не постоји јединствен став о школском образовању као криминогеном фактору. У оквиру овог питања постоји оптимистичко, песимистичко и мешовито схватање. За оптимистичко схватање полазно становиште је реченица француског књижевника Виктора Игоа да отварање једне школе води затварању једног затвора. Дакле, са повећањем нивоа образовања опада стопа извршених кривичних дела. Заступници песимистичког схватања су сматрали да образовање стечено у школи „наоружава“ појединца новим сазнањима за још ефикасније вршење кривичних дела. Мешовито схватање полази од тога да и оптимистичко и песимистичко схватање имају своје недостатке. Због тога је најбоље усвојити средње становиште, које је заступао Жан Пинател, о томе да образовање доприноси имовинском криминалитету и поврату, али да је уједно и кочница вршења криминалитета насиља и паљевина. Међутим, овај став Пинатела демантован је каснијим бројним истраживањима.¹⁷⁸

¹⁷⁷ На почетку школовања породица има пресудну улогу у обликовању будућег животног стила младих. Та улога постепено слаби, како због дејства фактора који утичу на децу мимо породице, тако и фактора који условљавају динамику породичних односа. Видети: Н. Максимовић, Р. Куљић, Р. Матић, *Фактори ризичног понашања деце*, Социолошки преглед, бр. 3., 2010. године, Београд, стр. 407-417.

¹⁷⁸ У истраживању које је урадила група аутора Института за криминологију у Љубљани (Скаберне, Блејец, Скалар, Водопивец, 1965), неуспех у школи је на трећем, односно, другом месту у погледу повезаности са преступништвом. Приликом истраживања преступништва у индустријским насељима (Тодоровић и др., 1966), дошло се до закључка да је велики број малолетних преступника 32,4% имао слаб успех у школи или је понављао у последњем разреду пре преступа. Полдругач (1981) је, на узорку од 926 деце пријављених јавном тужилашту због кривичног дела, утврдио да је више од 18% испитаника није похађало или је напустило школу, половина испитаника старијих од 14 година није пошла или је напустила средњу школу, половина посматраних малолетних делинквената је једном или више пута мењала школу, 46% је понављало разред, 40% бежало је из школе, а једна петина прекидала школовање. У савременој криминолошкој литератури преовлађује схватање да нижи степен образовања не мора у сваком случају да се испољи као криминогени фактор, као што високо образовање не представља неминовно заштиту од испољавања криминалног понашања. Досадашња истраживања још увек нису довољна да потврде или негирају опадање или пораст криминалитета са порастом образовања. Због тога

У новијој криминолошкој литератури преовлађује становиште по коме нижи ниво образовања не доводи нужно до појаве криминалитета, али што су људи образованији њихова развијена свест их одвраћа од криминалитета, па је позитивна улога образовања у борби против свих облика криминалитета више него очигледна.

Такође, многобројна истраживања образовања као етиолошког фактора у појави криминалитета показују да се међу делинквентима налази већи број лица са нижим образовање, са нижим нивоом културе, што не значи да и образовани људи не чине кривична дела. Опште је мишљење да знање и образовање јачају социјалне елементе који инхибирају извршење незаконите радње. Свакако, може се закључити да школа игра велику и значајну улогу у погледу сазревања и формирања личности и сузбијању криминалитета. Из те чињенице и произилази да однос образовања и криминалитета представља једно релативно важно питање, које добија различите облике и значај зависно од општих услова живота датог друштва, од личних карактеристика појединца и других околности. Из тих разлога се образовање и сматра као један од видова третмана који треба примењивати у процесу кориговања понашања делинквената. Остваривање образовног третмана у процесу ресоцијализације преступника захтева адекватно планирање, јер уколико се програм реално не задаје код појединих преступника долази до губљења самопоуздања и вере у своје способности.¹⁷⁹

Иначе, и ранији статистички подаци показују да се међу делинквентима налази велики број лица са нижим образовањем.¹⁸⁰ Код тих лица су веома бројна кривична дела као што су: крађе, крвни деликти, разбојништва, силовања, силецијство и сличне антидруштвене делатности. Уколико је реч о лицима са вишим степеном образовања, уколико се оно градира од нижег ка вишем, утолико опада делинквентна активност међу таквим лицима.¹⁸¹

Истражујући имовинска кривична дела тешких случајева разбојништава и разбојничких крађа Б. Кнежић и С. Јовановић су дошли до резултата да је већина

су, свакако, неопходна даља истраживања која ће у одређеним временским и просторним оквирима осветлити однос између образовања и криминалитета (М. Милутиновић. *op. cit.*, стр. 325) Видети: С. Константиновић - Вилић, В. Николић - Ристановић, М. Костић (2009), *op. cit.*, стр. 374-376.

¹⁷⁹ З. Стевановић, *Улога и значај реализације образовног дела третмана у раду са малолетницима*, Пенолошки гласник, Републичко удружење пенолога бр. 1-2., Београд, 1986. год., стр. 107.

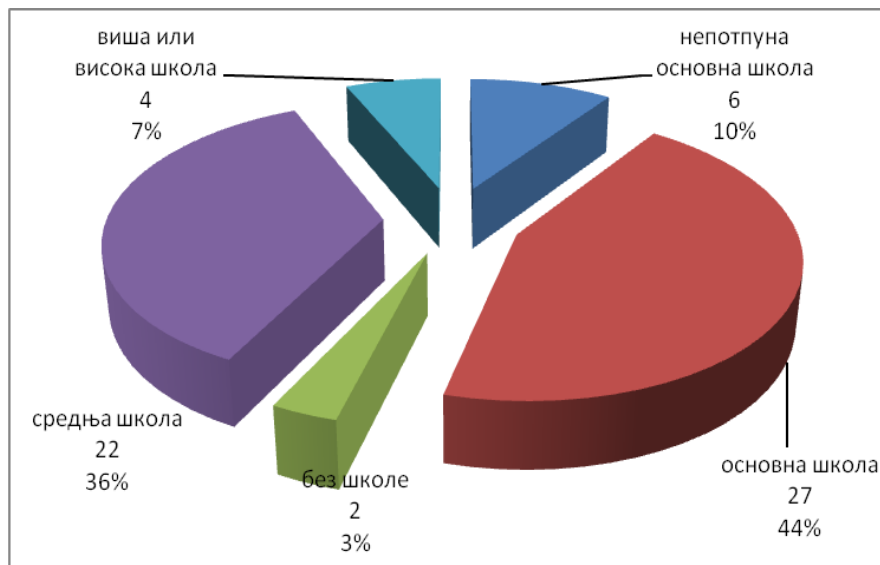
¹⁸⁰ У Москви и Вороњежу, средином седамдесетих година прошлог века рађено је једно истраживање на правним факултетима које је показало да од укупног броја регистрованих преступника (међу којима је било и извршилаца имовинских кривичних дела) обухваћених истраживањем 85,9% није имало завршени ни осмогодишњу школу. Ови подаци су били још неповољнији када су у питању повратници. Видети: С.С. Остроумов, В.Ј. Чугинов, *Изученије личности преступника по материјалним криминолошким истраживањима*, Совјетскоје государство и право, Москва, 1965. год., број 9/1965, стр. 93-102.

¹⁸¹ М. Милутиновић, *Криминологија са основима криминалне политике и пенологије*, Савремена администрација, Београд 1973 год., стр. 303.

извршилаца ових дела била средњег нивоа образовања (61,6%), са завршеном основном школом је било њих 27,9%, док су 1,2% чинили студенти.¹⁸²

Нашим истраживањем у вези нивоа образовања осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела, добили смо следеће показатеље:

Графикон бр. 6. Ниво образовања

На основу Графикона 6 уочавамо да највише испитаника има завршену основну школу 27 или 44%. Затим, завршену средњу школу има 22 или 36%. Непотпуну основну школу има 6 или 10%, док вишу или високу школу има 4 или 7%. На крају, њих 2 или 3,3% је и без основне школе. Дакле, 33 или 54% испитаника има завршену основну или незавршену основну школу. Када овоме додамо и два испитаника који су без школе, тада је проценат осуђеника са нижим степеном образовања још већи (35 или 57%).

Добијени показатељи су потврдили нашу претпоставну да већина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела има завршену основну школу или непотпуну основну школу.

На крају, имајући у виду наше и ранија истраживања, мишљења смо да је висок проценат делинквената имовинског криминалитета са непотпуном основном или непотпуном средњом школом, у извесном смислу нереално да би се образовање довело у непосредну и директну везу узрочности извршења кривичних дела. Наиме, недовољно образовање има за последицу и друге факторе узрочности криминалитета у

¹⁸² Д. Радовановић, *Тешки облици криминала-XVI семинар права*, Поинт Земун, Београд 2004. год., стр. 464.

овој области, самим тим што недовољно образовање има за последицу да такве особе немају одређену професију и занимање и да су по правилу незаполсене (без личних прихода), што доводи до тога да се оваква лица баве тзв. изнуђеним облицима криминалитета – криминалитет оскудице.

2.1.4. Економски услови и просперитет

Економски услови су економски фактори који за већину извршилаца имовинских деликата изазивају осећај материјалне угрожености.¹⁸³ Тај осећај потиче из оправданог страха за могућност егзистенције због појава незапослености, ниских прихода, радне ограничености услед обољења или старости. Када лично осећање несигурности постане општа појава у питању је озбиљан индикатор економских криза и један од криминогених фактора.

Сиромаштво¹⁸⁴ као криминогени фактор представља стање одсуства потребних економских, социјалних и културних услова за задовољавање основних биолошких и других људских потреба, односно егзистенцијалних услова живота. Критеријуми сиромаштва су релативни и зависе од развијености земље.

Такође, неки аутори истичу да криминалитет лица сигурног материјалног статуса утиче на вршење деликата с мотивима користољубља, између осталих и имовинских деликата. Ови аутори полазе од тезе да богатство, паразитизам и потреба за раскошним животом могу бити у неким облицима имовинског криминалитета елемент узрочности, јер богатство намеће велике обавезе и дужности, али је и изазов за још веће богаћење.¹⁸⁵

3. Стевановић на узорку од 412 осуђеника, међу којима је највише било учинилаца имовинских кривичних дела, утврдио је да је њих у 48,54% живело у врло

¹⁸³ У нашој земљи су вршена нека истраживања која према наводима В. Жунић- Павловић, М. Ковачевић- Лепојевић, су показала да постоје разлике у социјално-економском статусу малолетних делинквената и неделинквената. Резултати истраживања су показали да су малолетни делинквенти нижег социјално-економског статуса у неповољнијем положају у односу на друге. Видети: В. Жунић-Павловић, М. Ковачевић-Лепојевић, *Утицај социјално-економског статуса малолетних делинквената на ток и исход кривичног поступка*, Социјална мисао бр.4., 2008. године, стр. 167-177.

¹⁸⁴ К. Перовић наводи да је „чињеница да сиромаштво представља најзначајнији чинилац делинквентног понашања“. Видети: К. Перовић, *Криминологија*, Штампарија „Требиње“, Никшић, 1993. године, стр. 296.

¹⁸⁵ Видети: М.Л. Реј (М. Lopez Ray) сматра да висок економски развој у неким земљама не подразумева истовремено и развој моралних вредности. М. Бошковић (2007), *op. cit.*, стр. 207.

лошим или лошим материјалним условима, 22,82% у подношљивим, а 28,64% да су живели у задовољавајућим или сасвим добрим материјалним условима.¹⁸⁶

Наше истраживање је показало да већина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела, поред економске кризе и транзиције, у којој се налази наша држава, ипак има добре услове живљења.

Табела бр. 25. *Услови живљења осуђеника, пре доласка у установу*

Услови живљења осуђеника			
1.	добри	34	55,7%
2.	лоши	23	37,7%
3.	нема података	4	6,6%
	УКУПНО	61	100%

Из Табеле 25 сазнајемо да су од укупно 61 испитаника у 34 или 55,7% случајева услови живљења осуђеника пре доласка у установу били добри, док су у 23 или 37,7%, ти услови били лоши. У вези овог питања 4 или 6,6% испитаника нису дали одговор.

Под добре услове живљења у породици по нашем мишљењу можемо подвести адекватно решено стамбено питање, довољно новца за живот и школовање деце, могућност одласка на одморе, пружање могућности деци да се посвете спорту, културним дешавањима и сл.

Добри услови живљења у породици, из које осуђеник долази, уз добар индивидуални третман у установи, који има за циљ успостављање или обнављање, развијање или одржавање контаката са члановима породице, и успостављање и одржавање функционалних породичних односа, може допринети бољој ресоцијализацији осуђеника у установи, а потом и бољем прихватању од стране породице, након изласка из установе.

Велики утицај на економске услове и просперитет свакако, има запосленост. Према неким истраживањима учиниоци имовинских кривичних дела су у 38%

¹⁸⁶ З. Стевановић, *Социјално-психолошке и криминолошке карактеристике осуђеника у отвореном третману*, Оригинални научни рад, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања, 2007 / Вол. XXVI/1-2 /, Београд, стр. 170. Испитујући осуђеничку популацију у отвореном третману, са аспекта врсте извршеног кривичног дела, утврђено је да су кривична дела противу имовине најучесталија са 40,05%, затим кривична дела противу безбедности јавног саобраћаја са 13,59%, кривична дела противу живота и тела у 11,65%, кривична дела противу морала и достојанства са 5,34%, кривично дело недозвољено држање оружја са 5,10%, кривично дело противу службене дужности са 4,37% и кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних средстава са 4,12%. У категорију осталих кривичних дела изјаснило се 15,78% осуђеника.

случајева биле запослене особе. Око две трећине учинилаца имовинских кривичних дела су незапослени.¹⁸⁷

Такође, сличан резултат у истраживању имовинских кривичних дела тешких случајева разбојништава и разбојничких крађа, добили су и Б. Кнежић и С. Јовановић. Наиме 58,1% осуђеника за ова кривична дела било је без запослења.¹⁸⁸

За разлику од поменутих истраживања, нашим истраживањем учинилаца блажих облика имовинских кривичних дела је добијена још већа процентуална разлика у корист незапослености, а што можемо довести у везу са проблемима и економском ситуацијом последњих година у нашој земљи.

Табела бр. 26. *Заполсен - незаполсен у време извршења кривичног дела*

Заполсен или незаполсен			
1.	заполсен	8	13,1%
2.	незаполсен	53	86,9%
	УКУПНО	61	100%

Табела 26 нам указује да велика већина испитаника није била запослена у време извршења кривичног дела (53 или 86,9%), док само њих 8 или 13,1% је било у радном односу. Податак добијен нашим истраживањем треба да утиче на свест оних који су укључени у пружање постпеналне помоћи осуђеника, након изласка из установе како би се ставио акценат на што већу стопу запошљавања бивших осуђеника.

На крају, резултати анкете да су осуђена лица на слободи пре извршења кривичног дела имала добре социјалне услове живота а и поред тога се орјентисали на вршење имовинских деликата је у супротности са закључцима логичког расуђивања. Пре бисмо анкетне резултате могли окарактерисати релативно неискреним, те да социјална сигурност осуђених лица није била таква каквом је приказују већ да су анкетним изјашњавањем камуфлирала мотивацију стварне криминалне орјентације, или да је код дела ове популације социјални статус био сасвим добар али да је код њих преовладао мотив користољубља и мимо реалних социјалних потреба.

¹⁸⁷ З. Дујмовић, loc. cit.

¹⁸⁸ Д. Радовановић, loc. cit.

2.1.5. Коришћење слободног времена

Слободно време, поготово за младе личности је битно за анализу са аспекта девијантног понашања, јер се оно најчешће испољава управо у том младалачком периоду. Ово време, као и свако друго, представља време у коме се он потврђује као личност. Ако се слободно време проводи у доколици и досади,¹⁸⁹ оно временом поприма криминогено својство поготово ако се падне под утицај улице и лошег друштва.¹⁹⁰ Доколица се често поистовећује са бесполичарењем, и ако је оно само један од могућих облика и израза ове појаве.

У криминолошкој литератури постоји појачано интересовање за улогу слободног времена у етиологији малолетничке делинквенције. Томе је највише допринело сазнање да малолетници највећи број кривичних дела и других облика преступништва врше у слободно време.¹⁹¹ Неорганизовано провођење времена најчешће доводи препуштању негативним утицајима улице и укључивању у „лоше друштво“ што се манифестује извршењем кривичних дела од стране млађих делинквената.

Многи криминолози истичу да је један од веома важних криминогених фактора вршења криминалитета начин коришћења слободног времена. Провођење слободног времена на неодговарајући начин, под чиме се подразумева непостојање добро организоване физичке активности, мануалне активности (разне врсте хобија), као и активности на основу којих се једна особа опушта и уједно развија своје мисли, доводи до тога да уместо да слободно време буде фактор правилне социјализације личности, оно постаје фактор који доводи до пасивности личности, и у крајњем случају, њеног делинквентног понашања. Начин провођења слободног времена утиче на формирање ставова и понашања, који се врло лако могу трансформисати, у недостатку позитивних

¹⁸⁹ Према многим схватањима досада се сматра једним од узрока девијантног понашања, посебно малолетника. Постоје и мишљења, да је она почетак и узрок свих врста порока који потичу из осећаја самомржње, сепарационог страха, кривице, очаја и анксиозности. Та схватања полазе од становишта да се у досади личност осећа неиспуњеном – празном услед чега настају разне бесмислене одлуке.

¹⁹⁰ Криминолошка истраживања показују да је утицај улице, односно лошег друштва разних криминалаца, делинквентних и криминалних група, велики на јављање асоцијалног и инкримисаног понашања других лица. Истраживања у бившој СССР су показала да велики утицај на делинквентно понашање имају вршњаци из улице, који најчешће врше крађе и разна хулиганска дела (Г. Бочкарева, *Психологија малолетних делинквената*. Совјетска јустиција, Москва, 1967. год., бр. 22).

Ч. Хајдуковић наводи да у основи негативног утицаја суседства на појаву малолетничке делинквенције лежи идентификација са негативним узорима. Посебно је важна идентификација са вођом криминалне групе, због тога што вођа такве групе увек захтева апсолутну послушност, услед чега долази до тзв. дефанзивне идентификације. Видети: Ч. Хајдуковић, *Преступништво понашање младих*, Савремена администрација, Београд, 1975. године, стр.54.

¹⁹¹ Видети: М. Бошковић (2007), *op. cit.*, стр. 491.

узора, у асоцијална понашања. Наиме, бројна истраживања су показала да малолетници највећи број кривичних дела врше у слободно време. Поставља се питање да ли слободно време има исти утицај на криминално понашање пунолетних лица. До сада нису спровођене овакве студије.¹⁹²

У нашем истраживању највише осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела је слободно време пре извршења кривичног дела користило неорганизовано.

Табела бр. 27. *Начин провођења слободног времена пре извршења кривичног дела*

Провођење слободног времена			
1.	организовано	14	23,0%
2.	неорганизовано	39	63,9%
3.	нема података	8	13,1%
УКУПНО		61	100%

Из Табеле 27 видимо да од укупно 61 испитаника, 39 или 63,9% је користило слободно време неорганизовано, док је њих 14 или 23,0% организовано користило своје слободно време. На ово питање, 8 или 13,1% испитаника није дало одговор.

Добијени подаци могу да послуже службеницима третмана у установи да више пажње приликом третмана посвете овом питању. Свакако, потребно је контактирати и чланове њихових породица, како би након изласка из установе утицали на њега да на неки начин организује и попуни своје слободно време.

У науци је познато да провођење слободног времена у досади и доколици временом поприма криминогено својство. Према неким схватањима досада се сматра једним од узрока девијантног понашања. Постоје и мишљења да је она почетак и услов свих врста порока који потичу из осећаја самомржње, сепарационог страха, кривице, очаја и анксиозности.¹⁹³

Продубљивањем истраживања дошли смо до показатеља који указују на то да је и највише наших испитаника имовинско кривично дело извршило у време досаде и доколице.

¹⁹² Д. Димовски, *op. cit.*, стр. 270-271.

¹⁹³ Видети: М. Бошковић (2007), *op. cit.*, стр. 239.

Табела бр. 28. *Када је извршено кривично дело – приликом обављања неког посла или у досади и доколици*

Извршење дела (досада-доколица)			
1.	у досади и доколици	42	68,9%
2.	за време обављања неког посла	9	14,7%
3.	нема података	10	16,4%
УКУПНО		61	100%

Табела 28 показује да је већина испитаника 42 или 68,9% кривично дело извршила за време досаде и доколице, док 9 или 14,7% је дело извршило у вези са обављањем неког посла за који су у том тренутку били ангажовани. Њих 10 или 16,4% није дало одговор на ово питање.

Показатељ да се већина испитаника изјаснила да је кривично дело извршила за време досаде и доколице, указује нам на повезаност блажих облика имовинских кривичних дела и досаде или доколице. Истовремено, и ова чињеница треба да укаже службеницима третмана у установи да треба да уложе додатни напор у раду са осуђеницима и по овом питању.

2.1.6. Средства масовне комуникације

Масовне медије су незаобилазне теме савремене криминолошке литературе. У савременом друштву они су постали један од најзначајнијих чинилаца утицаја на социјализацију младих, битан фактор на формирање њихових вредносних ставова и модела понашања.¹⁹⁴ Пропаганда путем средстава масовне комуникације је још од Првог светског рата један од најачих инструмената у модерном свету.¹⁹⁵

Средствима масовне комуникације сматрамо новине, телевизију, радио, интернет и видео игре. Нису сва ова средства настала у исто време, али за све њих стоји да имају јак утицај на људска схватања и истовремено обликују јавно мњење уопште.

¹⁹⁴ На пример, радио станице 1938. године у Сједињеним Америчким Државама које су биле базиране на књижи Орсона Велса (Orson Wels) „Рат у свету“ изазвале су масовну хистерију и панику било где да су слушане, што указује на директну везу између садржаја емитованих радио-емисија и криминалитета у популацији. Doob, L.W., *Propaganda: Its Psychology and Techniques*, New York: Co, Lippmann, W., 1922. *Public Opinion*, New York: Macmillan, (1935). Марш (Marshh) 1991. године наводи да се криминал као тема у медијама појављује између 1,6% до чак 33,5% од свих садржаја. Marsh, H.L., *A comparative Analysis of Crime Coverage in Newspapers in the United States and Other Countries From 1960-1989: A Review of the Literature. Journal of Criminal Justice*, 1991., pp. 67-79.

¹⁹⁵ Lasswell, H.D., *Propaganda Techniques in the World War*, New York: Petre Smit, 1927., p. 220.

Поред тога што се за медије везује позитиван утицај на понашање људи¹⁹⁶, у одређеним ситуацијама може се изучавати и њихов утицај на криминално понашање одређених лица.¹⁹⁷

Од свих средстава масовних комуникација, највећи утицај има телевизија са мноштвом канала и разноврсних садржаја. Најнеповољнијем утицају медија доприноси приказивање телевизијских садржаја о недоличном и криминалном понашању главних јунака у филмовима и другим емисијама.

Досадашња криминолошка литература илуструје на безбројим примерима утицај и повезаност средстава масовне комуникације са криминалитетом и делинквенцијом.¹⁹⁸ Ж. Јашовић наводи да се негативан утицај мас-медија врши путем презентовања оних садржаја који из комерцијалних и других разлога фаворизују насиље, бруталну снагу, криминалитет и друге аморалне поступке.¹⁹⁹ А. Фалке истиче да масовни медији подстичу криминалне тенденције развоја младежи приказивањем суперчовека, иживљавањем свих нагона и специјалног стања опојности (алкохол, никотин, марихуана, нагон за вожњом).²⁰⁰

Када су у питању имовинска кривична дела, можемо истаћи да Сахаров наводи да је после објављивања романа Н. Шпанова „Последњи мечкар“ дошло до лишења слободе две групе преступника због обијања и крађа сефова. Крадљивци су тада изјавили да их је та књига побудила на вршење ових кривичних дела Такође, познато је из судске праксе да као пример се наводи да су један металостругар и један словослагач

¹⁹⁶ Улога медија и у превенцији криминалитета може бити изузетно велика. Објективно информисање јавности о појавама делинквенције у средствима јавног информисања битно утиче на позитивне представе, формирање ставова јавног мњења и, самим тим, на ефекте друштвене реакције у области спречавања и сузбијања криминалитета. Видети: З. Стојановић, *Политика сузбијања криминалитета*, Правни факултет Нови Сад, Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 1991. године, стр. 95.

¹⁹⁷ У широј криминолошкој литератури срећемо опречна гледишта по питању утицаја средстава масовне комуникације на делинкветно понашање људи. На основу својих првих истраживања вршених у Чикагу, Х. Блумер и Ф. Хаусер износе ставове против претпоставке о утицају филма на изазивање криминалитета. До таквог становишта они долазе на основу чињенице што је веома мали број њихових испитаника (10%) сматрао да је филм утицао на њихово криминално понашање (R. König, *Einige Bemerkungen zur Stellung der Problems der Jugendkriminalität in der allgemeinen Soziologie*. Објављено у: „*Soziologie der Jugendkriminalität*“, посебна св. 2, Унивезитет Колн, 1957., р. 3).

Криминолози Титерс и Реинеман анкетирајући једну групу делинквената у циљу откривања фактора који су на њих непосредно утицали да се одлуче на вршење одређених криминалних делатности, установили су да је од те групе 28% сазнало за крађу из филма (Видети: М. Милутиновић, *Криминологија, пето измењено и прерађено издање* (1985), оп. cit., стр. 353).

¹⁹⁸ У криминолошком смислу масовни медији су у могућности да трајно уобличавају свест „испирањем мозга“, као средством идеолошке и политичке манипулације, код друштвених слојева. Портал Склопиве кутије, текст, *Утицај масовних медија на криминалитет* - <http://documents.tips/documents/39uticaj-masovnih-medija-na-kriminalitet.html>, приступ 26. 5. 2016. године.

¹⁹⁹ Видети: Ж. Јашовић, *Криминологија малолетничке делинквенције*, Научна књига, Београд, 1991. године, стр. 252.

²⁰⁰ A. Falke, *Wohlstandskriminalität, Kriminalistik*, Hamburg, br. 4/1964., p. 169-173.

обили за кратко време 1952. године око 20 каса у Београду. На идеју да обију касе дошли су инспирисани одвијањем и расплетом радње у филму „Џунгла на асфалту“, који су пре тога чешће гледали, па су и своје улоге у овој акцији поделили по угледу на филм.²⁰¹

У новије време криминолози сматрају да утицај литературе, штампе, филма и других телевизијских емисија немају карактер непосредног узрока делинкветног понашања, али да је присутан неки вид надахнућа и инспирација за начине и технике извршења кривичних дела.

Нашим истраживањем ми нисмо утврдили постојање непосредне повезаности између средстава масовне комуникације и извршених блажих облика имовинских кривичних дела од стране пунолетних осуђеника мушкараца.

Табела бр. 29. Утицај средстава масовне комуникације на извршење крив.дела

Утицај средстава масовне комуникације на извршење КД			
1.	пре извршења кривичног дела нисам читао чланке, нити гледао филмове са недоличним и криминалним понашањем главних актера	51	83,6%
2.	читао сам чланке и гледао филмове са недоличним и криминалним понашањем главних актера	3	4,9%
3.	нема података	7	11,5%
УКУПНО		61	100%

Табелом 29 указујемо на то да већина испитаника 51 или 83,6% пре извршења имовинског кривичног дела није читала чланке, нити гледала филмове са недоличним и криминалним понашањем главних актера, док само њих 3 или 4,9% је раније читало и гледало такве садржаје. Затим, 7 или 11,5% није дало одговор на ово питање.

Овако мали проценат осуђеника који су читали чланке и гледали филмове са недоличним и криминалним понашањем главних актера, не можемо узети као забрињавајућу чињеницу, али свакако треба индивидуално реаговати одговарајућим мерама и на овако процентуално и бројчано малу појаву.

²⁰¹ Видети: М. Милутиновић (1985), *op. cit.*, стр. 353.

2.2. Социо-патолошке појаве

Многа досадашња истраживања показују да су алкохолизам, наркоманија, коцка, проституција и припадност секти, облици девијантности који у великој мери условљавају и узрокују многа кривична дела. Криминологија проучава повезаност социо-патолошких појава са криминалним понашањем и криминалитетом уопште, чиме уједно, даје свој допринос првенствено превенцији деликата.

Алкохолизам²⁰² се може посматрати као један од криминогених фактора. Спектар извршених кривичних дела под утицајем алкохола је веома велики.²⁰³ Бројни деликти из области саобраћаја се врше од стране лица која се налазе под дејством алкохола. Исто тако, имовинска кривична дела могу бити последица злоупотребе алкохолних пића.²⁰⁴

Б. Гачић истиче да проблемом алкохолизма треба да се баве медицинске и психијатријске установе, док потешкоћама везаним за алкохол треба да се баве институције породичног, социјалног и другог карактера.²⁰⁵

Према истраживању Дујмовића најраширенија асоцијална појава код учинилаца имовинских деликата јесте прекомерно конзумирање алкохола, али да и оно није у великој мери заступљено. Наиме, од пријављених учинилаца само њих 7,0% је у време извршења дела било под утицајем алкохола. Имовински деликти нису типични за алкохоличаре. Код имовинских деликата алкохолизам се више јавља као мотив, а мање

²⁰² Појам алкохолизма је први пут споменуо 1852. године Магнус Хус, професор са стокхолмског Универзитета. Он је под алкохолизмом подразумевао скуп нервних поремећаја који настају под утицајем токсичког дејства алкохола. Видети: Љ. Јовановић, *Алкохолизам и криминалитет у Београду, криминолошко-етиолошка студија о алкохолизму као социјалном проблему*, Просвета, Ниш, 1971. године, стр. 16.

М. Лукић и М. Пејаковић наводе да је алкохолизам болест савременог доба. Злоупотреба алкохола доводи до материјалног слома породице, моралне деградације личности, криминала и због тога је алкохолизам један од највећих социјалних проблема данашњице. Видети: М. Лукић, С. Пејаковић, *Судска медицина*, Привредно-финансијски водич, Београд, 1975. године, стр. 225.

²⁰³ Нека досадашња истраживања су показала да у време интензивније производње алкохолних пића чешће долази до увреда, испољавања агресивности, кавгацкијских наступа и сл. Видети: А. Станковић, С. Поповић, Љ. Цветановић, М. Игњатовић, *Фактори ризика у понашању младих на селу (алкохолна пића, дроге, пушење дувана)*, Социјална мисао, бр.3., Београд, 2008. године, стр.71-78.

Према наводима М. Марића, мноштво адолесцената сведочи о појави различитих проблема који су последица употребе алкохола или дрога. Наиме, 70% младића и 53% девојака наводи да је имало бар један проблем повезан са употребом алкохола. Још драстичнија је ситуација када је у питању дрога, јер 94% младића и 85% девојака је имало бар једном проблему повезан са употребом дроге. Видети: М. Марић, *Проблематично понашање деце и адолесцената-појам, учесталост, порекло и превенција*, Норма, бр.2, 2011. године, стр.175-184.

²⁰⁴ Д. Димовски, ор. cit., стр. 273.

²⁰⁵ Б. Гачић, *Алкохолизам*, Завод за издавачку делатност „Филип Вишњић“, Београд, 1985. године, стр. 17.

као последица. Већином се ради о недостатку новца уз истовремену неодољиву потребу за пићем, што онда води имовинским кривичним делима.²⁰⁶

Социјално-патолошке појаве чланова породице осуђеника такође, имају велики утицај на њих, када су у питању поремећаји у понашању и вршење кривичних дела.

Поред алкохола, наркоманија²⁰⁷ и криминалитет су такође, нераскидиво повезани.²⁰⁸ Познато је да уживање опојних дрога може представљати криминогени фактор. Услед њиховог коришћења многи уживаоци²⁰⁹ се могу одати вршењу кривичних дела и других девијација као што су крађе, разбојништва, разбојничке крађе, препродаја опојних дрога, ремећење јавног реда и мира и друго.

Многа истраживања о овоме проблему сведоче о употреби дроге као фактору који доводи до криминалног понашања и девијантности уопште.

Према истраживањима америчког Бироа за правну статистику где су сумирани подаци о томе која су кривична дела вршили наркомани да би дошли до новца за наркотице, утврђено је, да су то најчешће биле провалне крађе (31%), пљачке (29%), уцене и крађе (25%), а око 15% су чинила остала кривична дела.²¹⁰

Важно је поменути да употреба наркотика не погађа само зависника, већ још више погађа његову породицу и најближе рођаке, који често много пате гледајући како њихови ближи чланови породице полако, али сигурно пропадају и умиру. Највећа опасност наркоманије је управо у томе што она полако узима свој данак, доводећи до психичког и физичког пропадања људи, што свакако погађа и друштво уопште.

²⁰⁶ З. Дујмовић, *op. cit.*, стр. 233.

²⁰⁷ Реч “дрога” потиче од француске речи “*drogue*” што значи лекарија, непрерађен лек, фарбарска роба. Друштво за борбу против наркоманије - Anti-Drugs Association, *Смон дрогама* - <http://www.stopdrogama.org/aktuelno4.htm>, приступ 8. 6. 2014. године.

²⁰⁸ Илегална куповина и поседовање дроге чини појединца преступником „*ipso facto*“. Осим тога, удео наркоманског криминала чији су учиниоци психопате, у укупном криминалу је суштински. У студијама односа наркоманије и криминала кога чине психопатски преступници Верхеул и сарадници (1995) су открили да постоје два различита модела преступништва. Први је тзв. „општи модел“ карактеристичан по крађама у кући, ометајућем поремећају и крађама у продавницама, а повезан је са било којом политоксикоманијом; док је други, тзв. „независан професионални модел“ заснован на провалама, обијањима и насиљу (Д. Радуловић, *Повезаност наркоманије, психопатије и криминалног понашања*, Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, *Поремећаји зависности, психопатија и криминал у светлу налаза емпиријских студија, Специјална едукација и рехабилитација*, Вол. 12, бр. 1, Београд, 2013. године).

²⁰⁹ М. Љубичић наводи да подаци о броју конзумента наркотика у Републици Србији из 2003. године указују да је сваки трећи од 3.111 узорком обухваћених испитаника пробао неку од дрога. Највише их је пробало марихуану. Видети: М. Љубичић, *Преглед дефиниција и трендова ризичних понашања младих*, Теме, бр. 1, Ниш, 2012. године, стр. 85- 100.

Наш Закон о психоактивним контролисаним супстанцама из 2010. године предвиђа да су психоактивне супстанце опојне дроге односно наркотици, психотропне супстанце, производи биолошког порекла који имају психоактивно дејство и друге психоактивне контролисане супстанце. Видети: чл. 2 *Закон о психоактивним контролисаним супстанцама* („Службени гласник РС“, бр. 99/2010).

²¹⁰ М. Бошковић, Д. Маринковић, *Социјална патологија*, Футура Петроварадин, Нови Сад, 2015. год., стр. 170-171.

Након алкохолизма и наркоманије као социо-патолошка појава која може имати утицаја на вршење кривичних дела, а посебно имовинског кривичног дела преваре, је коцка.²¹¹ Према неким ранијим истраживањима из редова коцкара регрутују се коцкари-варалице, који разним мађионичарским и другим триковима, тј. на преваран начин, узимају новац од невиног света.²¹²

Милутиновић истиче да је коцка повезана и са крађама, плјачкама и сличним криминалним делима, која се извршавају нарочито када долази до већих губитака новца на коцки.²¹³

Међутим, данашњи криминолози истичу да је коцкање као социо-патолошка појава²¹⁴ врло мало проучавана у криминолошкој литератури. И док се стално воде расправе у научној и стручној јавности треба ли је легализовати или не, правих криминолошких истраживања о овој девијантној појави готово и да нема. У постојећој литератури С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, М. Костић наводе извесне процене о распрострањености коцкања по којима је та распрострањеност огромна јер у коцкању, било да је оно легализовано или забрањено, учествују милиони људи различитог узраста и занимања.²¹⁵

Д. Јањић и С. Дојчиновић истичу да се коцкар врти у зачараном кругу потребе за прибављањем средстава за коцку, било да их стиче коцкарским преварама или бављењем деликтима имовинског криминалитета (крађе, разбојништва, разбојничке крађе и утаје), деликтима насиља (уцене, претње, туче и сл.), појединим облицима криминалитета белог оковратника (злоупотребе положаја, проневере, коруптивна дела и послуге) или делима организованог криминалитета (прање новца, утаје пореза, отварање легалних и толерисање илегалних коцкарница).²¹⁶

Поред наведених социо-патолошких појава у нашем истраживању покушали смо да добијемо одговор и да ли у породицама осуђеника има појаве проституције или припадника неке секте.

²¹¹ С појавом организованог криминалитета активност коцкарских синдиката се шири с оставривањем контроле над коцкарницама и кладионицама, коцкарским машинама, спортском прогнозом и такмичењима. Видети: Ј. Шпадијер-Џинић, *Социјална патологија, Сосолилогија девијантности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1988. године, стр. 117.

²¹² М. Милутиновић (1985), *op. cit.*, стр. 378.

²¹³ D. Taft, *Criminology*, New York, 1956., p. 244.

²¹⁴ Зависност од коцкања се сматра најтежим обликом нехемијске зависности. Као што се зависност од херојина сматра најтежом зависношћу када су дроге у питању, тако се и коцкање сматра најтежом бихевиоралном зависношћу (Ђукановић, Кнежевић-Тасић, 2015). Портал Lorijan hospital, текст, *Коцкање* - <http://lorijen.co.rs/kockanje/>, приступ 26. 5. 2016. године.

²¹⁵ Видети: С. Константиновић - Вилић, В. Николић - Ристановић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 404.

²¹⁶ М. Бошковић, Д. Маринковић, *op. cit.*, стр. 239.

Проституција спада у ред најстаријих облика девијација људског понашања. Приступу у самом дефинисању проституције су различити.²¹⁷ Међутим, без обзира на разлике у дефинисању, сви аутори се слажу у томе да је проституција као облик социјалне патологије, с многостуким друштвеним последицама и у размерама које нису ни изблиза истражене.²¹⁸ Као негативна друштвена појава, проституција је тесно повезана са вршењем многобројних кривичних дела. Саме проститутке често врше имовинска кривична дела као што су: поткрадање својих муштерија, уцењивање, крађе по радњама и сл.²¹⁹

Потребно је истаћи да веза проституције и криминалитета није само у области класичних деликата, где је најраспрострањенији нижи и средњи слој проститутки, већ и за најсуптилније криминалне акте, какви су својствени „високом друштву“ као што су разне преваре.²²⁰

Занимљиво је да већина наших испитаника у истраживању није хтела да да одговор у вези са социо-патолошким појавама у њиховој породици. Од оних који су дали одговор на ово питање, најизраженија појава код чланова породице осуђеника је алкохолизам. Наше истраживање је на друго место сврстало појаву коцкања код чланова породице осуђеника.

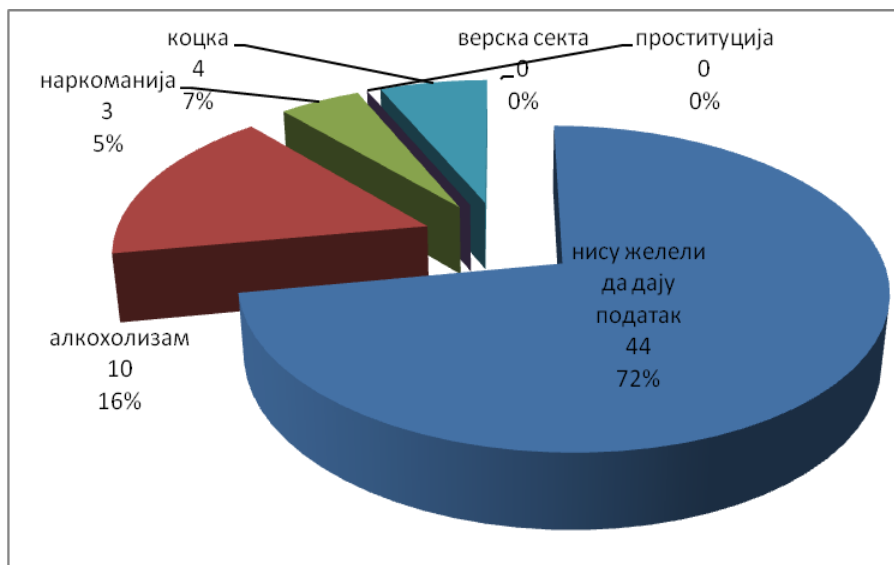
²¹⁷ Једна од многобројних подела проституције према томе на ком нивоу се одвија је на: проституцију ниског нивоа или тзв. уличну проституцију, проституцију средњег и проституцију високог нивоа. Проституција ниског нивоа или улична проституција представља трговину сексуалношћу у коју се улаже најмање новца и која, самим тим, доноси мању зараду пошто јој је тржишна вредност доста ниска. Проституција средњег нивоа разликује се од уличне пре свега по мањој запажености. У њу се улаже извесна количина новца, и код ње постоји одређени степен организованости и тежња да се повећа зарада. Проституција високог нивоа представља ону трговину сексуалношћу која доноси највише новца, јер се у њу и највише улаже, добро је организована и скоро у потпуности је неприметна. Видети: Д. Радуловић, *Проституција у Југославији*, Завод за издавачку делатност „Филип Вишњић“, Београд, 1986. годин, стр. 31.

²¹⁸ Verske sekte i kriminal, Documents. Tips - <http://documents.tips/documents/verske-sekte-i-kriminal-55ab4eb6c51f2.html>, приступ 21. 10. 2015.

²¹⁹ R.G. Caldwell, *Criminology*, New York, p. 51.

²²⁰ М. Бошковић, Д. Маринковић, *op. cit.*, стр. 215.

Графикон бр. 7. Социо-патолошке појаве у породици

На Графикону 7 је приказано да највећи део испитаника 44 или 72% није желело дати одговор на ово питање. Њих 10 или 16% изјаснило се за присуство алкохолизма у породици, 4 или 7% је изнело податак о коцки у породици, 3 или 5% дало је податак о присуству наркоманије, док нико није изнео податак о проституцији и припадности некој секти чланова породице.

Чињеница да већина испитаника није хтела да да одговор на ово питање, треба у великој мери да побуди интересовање службеника третмана у установи, јер сматрамо да је то веома важно питање за преваспитање и бољу ресоцијализацију осуђеника уопште, а не само осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела.

2.3. Ендогени фактори

У објашњавању феномена асоцијалног, антисоцијалног и делинквентног понашања, које се уопштено назива друштвено неприхватљивим, посебна се пажња, осим социјалних, културних чинилаца и стицаја околности, поклања особинама личности. Чиниоци околине, које као најзначајније често истичу заступници неких социолошких теоријских оријентација, не могу у потпуности објаснити овакве облике понашања. Многа истраживања поткрепила су доказе о повезаности или условљености таквог понашања и особина као што су емоционална стабилност, фрустрациона толеранција, упорност и других особина личности у ужем смислу, које представљају

релативно стабилну организацију мотивационих склоности индивидуе, која произилази из интеракције биолошких порива и социјалне и физичке околине.²²¹

Ендогени фактори су индивидуална обележја личности, која се манифестују у интелигенцији, темпераменту, карактеру, емоцијама, склоностима, навикама и другим својствима личност.

Реч је о познавању структуре личности, онога што условљава њено понашање у смеру што се сматра нормалним или девијантним. Важност психолошких фактора је у томе што је свака индивидуа различита и у склопу укупних елемената психоструктуре различито реагује на спољне подстицаје, на оно што смо назвали социјалним факторима.²²²

2.3.1. Интелигенција

Интелигенција²²³ је вишезначан појам који, у најопштијем смислу, подразумева бистрину ума.²²⁴ У психологији под овим појмом имају се на уму капацитети и способност самосталног мишљења, разумевања и просуђивања постојећих и сналажења у новим ситуацијама.

Зачетником теорије интелигенције сматра се професор Годар са Универзитета у Охају, који је превео Бинет-Симон²²⁵ тест интелигенције на енглески језик и дистрибуирао га широм Америке. Резултати његовог истраживања, објављени 1914. године у књизи „Слабоумност – њени узроци и последице“, огледају се у томе, да мали степен интелигенције чини криминалце неспособним да науче друштвено прихватљиво понашање и да је сваки слабоумни преступник потенцијални криминалац. Сматрајући

²²¹ Б. Димитријевић, *Личност малолетних делинквената*, Годишњак за психологију, вол. 4, Филозофски факултет Ниш, 2006. године, стр. 215.

²²² М. Бошковић (2007), *op. cit.*, стр. 156-157.

²²³ Чини се да су се око појма интелигенције, научници и истраживачи, током година, спорили више него око било којег психолошког феномена. То је за почетак, довело и до питања да ли је уопште појам интелигенције користан. Психолошке теме, Интелигенција и различита схватања појма интелигенције, Ајзенков чланак, *Да ли је појам интелигенције користан или бескористан* - <http://psihoterapijsketeme.rs/2013/inteligencija-i-razlicita-shvatanja-pojma-inteligencije/>, приступ 26. 5. 2016. године.

²²⁴ Интелигенција је бистрина ума. Под њом се подразумевају капацитети и способности самосталног мишљења, разумевања и просуђивања. Достиже свој развој до 16. године живота човека. Портал Електронско пословање, текст, *Интелигенција и темперамент и криминална орјентација* - <http://documents.tips/documents/29-inteligencija-temperament-i-kriminalna-orjentacija.html>, приступ 25. 5. 2016. године.

²²⁵ Бинет-Симон је направио први и најпознатији индивидуални тест интелигенције. Лука Мариновић, презентација, *Способност*, - http://www.unizd.hr/Portals/12/ppt/luka_marinovic/2.%20SPOSOBNOSTI.pdf, приступ 25. 6. 2016. године.

да се слабоумност наслеђује, предлагао је стерилизацију таквих појединаца као вид превентивне политике.

Интелигенција се мери скалама тзв. коефицијента интелигенције (IQ). Развој интелигенције достиже се до 16 године. Са просеком интелигенције рачуна се особа чији је IQ од 90 до 110, од 110 до 120 IQ су собе високе интелигенције, од 120 до 140 IQ изузетно обдарене, а више од 140 IQ генијалне личности. Особе са IQ од 80 до 90 су исподпросечне интелигенције, а са 70 до 80 IQ су на граници менталне заосталости. Интелигенција особе са IQ од 50 до 70 спада у дебилност, од 25 до 50 IQ у имбецилност, а испод 25 IQ у идиотизам.

Испод просечна интелигенција утиче на споро и отежано образовање, а оно даље има за последицу недостатак стручности (професије), немогућност запошљавања и проблеме материјалне егзистенције. На крају то се посредно доводи у везу са тзв. деликтима нужде, те отуда и веома висок проценат ових лица у имовинским деликтима, посебно кривичним делима крађе.²²⁶

Важно је поменути да и данас међу криминолозима не постоји једнообразно схватање о утицају интелигенције на извршење кривичних дела, самим тим и имовинских кривичних дела. С једне стране постоје схватања о томе да интелигенција нема утицај на вршење кривичних дела, док с друге стране заступљена су и схватања да су слабоумна лица потенцијални делинквенти. Када овоме додамо чињеницу да је за извршење појединих кривичних дела, попут неких од видова компјутерског криминалитета или криминалитета белог оковратника,²²⁷ потребан средњи или висок коефицијент интелигенције, тада нам је много јасније зашто нема тог једнообразног и јединственог схватања криминолога.

Међутим, упркос непостојању једнообразности у схватању о утицају интелигенције на криминално понашања, поједина досадашња истраживања су ипак утврдила неке конкретне везе које се испољавају у односу на посебне врсте кривичних дела и на одређене типове делинквената.

Наиме, нека ранија инострана емпиријска истраживања и практично искуство показују да је могуће утврђивати одређене правилности између степена интелигенције

²²⁶ Видети: М. Бошковић (2007), *op. cit.*, стр. 168-169.

²²⁷ Пошто се према криминалистичкој евиденцији, криминалци белог оковратника одликују високим степеном образовања, може се извући закључак да су они просечно или надпросечно интелигентни. Видети: М. Костић, Д. Димовски, *Криминалитет белог оковратника (криминолошки осврт)*, Социјална мисао, Београд, 2010. године, стр. 24.

Такође, једно истраживање о хакерима је показало да су они веома паметни, склони истраживачком и логичком размишљању. Видети: Д. Димовски, *Компјутерски криминалитет*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Пунта, Ниш, 2010. године, стр. 208.

и појединих врста инкриминисане делатности и функција у вршењу те делатности. Интелектуално заосталија лица налазимо чешће међу извршиоцима појединих кривичних дела силовања и сл., а лица са већом интелигенцијом у вршењу организованих функција, као што су провале и сл. Лица са нижом интелигенцијом чешће партиципирају као саучесници у извршењу кривичног дела, а лица са већом интелигенцијом у вршењу организаторских функција.²²⁸

Ниска интелигенција може утицати на неко лице да се не понаша по прописаним нормама, али, исто тако, она може утицати на смањену мотивацију за вршење кривичних дела. Ово нам указује да није доказан постојан однос између интелигенције и криминалитета и да се одређене правилности могу сагледавати само посматрањем степена интелигенције и појединих врста криминалне делатности. Лица са нижом интелигенцијом чешће врше одређене врсте кривичних дела, као што су ситне крађе, силовања и други облици сексуалног насиља и то као саизвршиоци, док се лица са вишом интелигенцијом појављују као фалсификатори, извршиоци привредних деликата, „криминалци белог оковратника“, организатори злочиначких удружења.²²⁹

Сличну констатацију износи и Димитријевић. Он истиче, ако се пак посматра феноменологија кривичних дела кроз призму интелигенције, уочава се да лица са нижом интелигенцијом најчешће врше кривична дела против имовине, против полне слободе и ситне крађе, а лица са већим IQ-ом врше знатно сложенија кривична дела (фалсификовање, кривична дела белог оковратника, организовање злочиначког удружења итд), која се због своје комплексности теже и откривају. Иако су недостаци ове теорије неоспорни и на њих су се најоштрије освртали социолошки оријентисани криминолози, утицај интелигенције не може се ни оспорити, нити занемарити, у разматрању ендогених фактора криминалног понашања.²³⁰

Истраживање З. Стевановића на узорку од 412 осуђеника међу којим је највише било учинилаца имовинских кривичних дела је показало да су код 265 осуђеника или у 64,32% случајева испитиване интелектуалне способности, а да код 147 или 35,68% осуђеника нису испитиване, што у значајној мери ограничава могућност озбиљнијег закључивања о улози и значају интелигенције у процесу планирања третмана. Он истиче да се посебан недостатак непознавање интелектуалних способности осуђеника одражава на немогућност потпуне индивидуализације третмана у процесу

²²⁸ Видети: D. Neumeier, *Juvenile Delinquency in Modern Society*, New York, 1955., pp. 107-110.

²²⁹ С. Константиновић - Вилић, В. Николић - Ристановић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 415.

²³⁰ Видети: Димитријевић Б. *op. cit.*, стр. 207-222.

преваспитања осуђеника. И поред непотпуних података, утврђено је да је код испитиваних осуђеника, њих око 86% сврстано у категорију просечних интелектуалних способности, а око 14% осуђеника припада категоријама исподпросечних способности.²³¹

Нашим истраживањем увидом у личне листове осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела у Окружном затвору у Новом Саду, нисмо пронашли било какав податак о мерењу нивоа интелигенције. Мерење коефицијента интелигенције у овој установи се ради само у изузетно сложеним случајевима психијатријског вештачења, што се по правилу за извршиоце блажих облика имовинских деликата и не чини.

Дакле, имајући у виду ове чињенице, нисмо успели, нити да потврдимо, нити да оповргнемо нашу претпоставку, да осуђеници за имовинска кривична дела имају просечну интелигенцију.

2.3.2. Темперамент

Темперамент²³² је претежно урођена особина личности. Означава емоционални начин реаговања појединца, брзину, снагу и трајање осећања као и врсту доминантног емоционалног тона на релацији пријатност-непријатност. Најпознатију класификацију темперамента дао је грчки лекар и мислилац Хипократ, пре две и по хиљаде година, а употпунио је антички мислилац Гален по којој постоје четири типа темперамента: мелахолични, флегматични, сангвистички и колерични. Меланхолични темперамент, одликују се спорим и ретким реакцијама, али су те реакције уједно и веома јаке. За разлику од меланхолика, који има ретке, споре али и јаке реакције, флегматичне особе се од њих разликују само по слабијим осећањима и код њих преовлађују негативна осећања. Код сангвиника постоји брза промена осећања, али она нису јака и кратко трају. Колерици имају јака осећања, лако одлучивање на акцију, уз постојање честих и наглих реакција. Управо због ових особина, колерици могу лако да упадају у различите сукобе.

²³¹ З. Стевановић, *op. cit.*, стр. 172.

²³²Развој темперамента зависи од функционисања вегетативног живчаног система и жлезда с унутрашњим излућивањем. Народни здравствени лист, *Личност је темперамент и карактер* - <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/59/licanost-je-temperamnt-i-karakter.htm>. приступ 26. 5. 2016. године.

Дакле, од свих типова темперамента колерици су најсклонији девијантном понашању. То су особе наглих и снажних реакција, које се лако узбуђују, чије су емоције високог интензитета, и то не само, како се обично мисли, емоције беса него и других осећања као што су срећа, туга и друго.²³³

Иако је интересовање за објашњење индивидуалних разлика у темпераментима особа област са веома дугом традицијом, пуна сагласност у вези са неким суштинским питањима није још постигнута. Три кључна питања око којих у данашњој психологији није постигнут консензус су: да ли је разлике између темперамената најбоље описати полазећи од идеје о посебним класама, категоријама односно типовима, или полазна тачка описа треба да садржи идеју о континуираној димензији; затим, да ли треба трагати за великим бројем црта темперамента или за мањим бројем међусобно повезаних својстава емотивне природе личности и на крају, да ли се карактеристике темперамента развијају и мењају током развоја појединца.²³⁴

Имајући у виду криминолошку литературу криминолози су темперамент као криминогени фактор доводили најчешће у везу са деликтима насиља,²³⁵ а изузетно ретко, скоро никако, и са другим облицима.

Приликом истраживања у Окружном затвору у Новом Саду, као и када је у питању била интелигенција, увидом у личне листове осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела, нисмо пронашли ни један податак у вези са темпераментом осуђеника. У разговору са психолозима, сазнали смо да стручни тимови у пријемном одељењу, не утврђују ни овај криминогени фактор.

2.3.3. Емоције

За разлику од интелигенције која је релативно стабилна и одређена, емоције су колебљиве и промењиве²³⁶, често нејасне.²³⁷ На основу криминолошких истраживања, у

²³³ М. Бошковић, *op. cit.*, стр. 172-173.

²³⁴ Љ. Жиропађа, *Увод у психологију*, Чигоја штампа, Београд, 2007., стр.182.

²³⁵ За деликте насиља веома је битна подела на интровертне и екстровертне личности. Видети: Х. Харк, *Лексикон основних Јунговских појмова*, Дерета, Београд, 1998. године, стр. 71.

²³⁶ Субјект који емоционално реагује на одређени догађај или ситуацију не само да успоставља непосредан однос према том догађају, него, истовремено, успоставља однос према својој реакцији на тај догађај. У емоционалној реакцији се слива перцепција одређеног догађаја с перцепцијом властите реакције на тај догађај. Због тога се тај догађај не само примећује, него и осећа. Иван Пауновић, текст, *Чему нам служе емоције* - http://www.akademijauspeha.com/clanci_svi/Cemu%20sluze%20emocije.html, приступ 25. 6. 2016. године.

²³⁷ Професорка М. Франческо схватала емоције као стање повећане активности организма које се манифестује у карактеристичном доживљају, одређеним физиолошким променама и карактеристичном

литератури се наводи да постоји веза између одређених емотивних својстава делинквентна, као што су: емоционална зрелост, емоционална нестабилност, емоционална незрелост, емотивна напетост,²³⁸ смањена толерантност на фрустрације и друго. Емоционална нестабилност је у веома тесној вези са емоционалном поремећеношћу делинквентна.

Хорватић истиче да је веће могућности за делинквентно понашање могуће приписати особама које су емоционално нестабилне и екстревертне у односу на емоционално стабилне, интровертне личности. Међутим, у делинквентној популацији могу се пронаћи мешовити типови, као и типови који припадају различитим категоријама учинилаца по темпераменту. Сирил Берт сматра да је око 60% преступника претерано емотивно, а да су емоције чак у 12% случајева једини узрок криминалне оријентације.²³⁹ Ђирић и Димитријевић уочавају да уколико једно лице успе, током свог живота, да преброди све препреке на емоционалном плану, развија се у емоционално зрелу личност.²⁴⁰

Давид Индердаур наводи да су емоције, које прате извршиоце имовинских кривичних дела, нешто између беса и страха и да извршиоци ових кривичних дела ретко када иду у извршење кривичног дела са намером да некога повреди. Једно истраживање у Аустралији је показало да приликом интервјуисања већег броја извршилаца имовинских деликата, само је један истакао да је приликом извршења дела имао и намеру да повреди оштећеног.²⁴¹

Упркос чињеници да су поједина емоционална својства карактеристична црта личности појединих извршилаца кривичних дела (емоционална лабилност, незрелост, напетост, афективне сметње и сл.), извршиоци кривичних дела се у већини случајева не разликују много од неделинквентата у погледу емоција. Због тога се закључује да емотивни поремећаји не могу да имају значај узрока криминалног понашања, већ само доприносе јављању таквога понашања. Ово тим пре, како тврди Милутиновић, што се

спољашњем понашању. Емоције, презентација - <http://www.fpm.me/Prezent/EMOCIJE.ppt>, приступ 7. 4. 2014. године.

²³⁸ Познати истраживачи из области криминологије, Хеалу и Броннер, сматрају да емотивне напетости прате често делинквентно понашање омладине и деце. Берт, закључује на основу својих истраживања да близу 60% делинквентата имају претерано развијене емоције и сличне дефектности, да та претерана снага емоција и инстиката представља код 12% делинквентата једини узрок њиховог делинквентног понашања. (М. Милутиновић (1985), *op. cit.*, стр. 411).

²³⁹ Видети: М. Бошковић, *Криминологија*, Факултет за правне и пословне студије Нови Сад, Нови Сад, 2016. године, стр.133.

²⁴⁰ З. Ђирић, Б. Димитријевић, *Основи судске психијатрије и психологије*, Студентски културни центар, Ниш, 2009. године, стр 36.

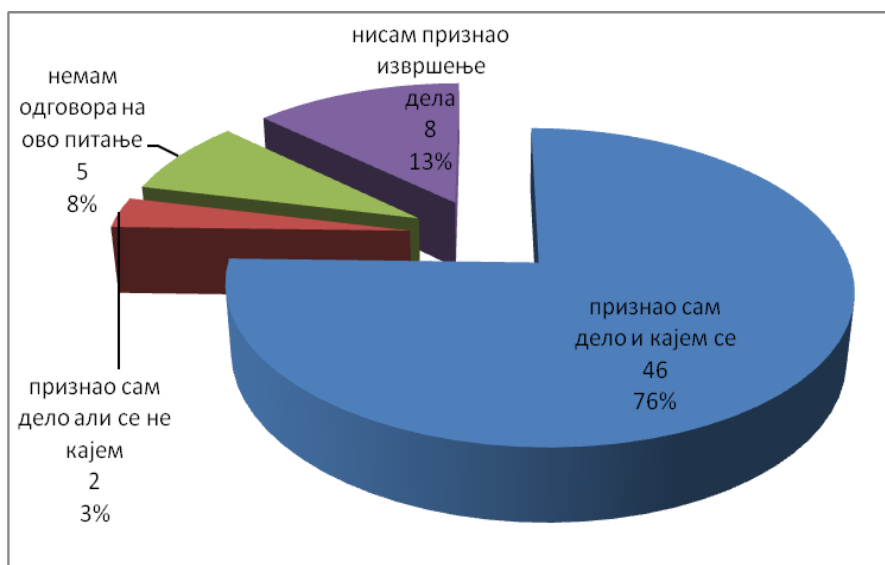
²⁴¹ David Inderdaur, *Violent Property Crime - Offenders Perspectives*, University of Western Australia, 1995, p 163.

емоционални поремећаји јављају често као последица извршених кривичних дела и других антисоцијалних/асоцијалних понашања.²⁴²

Приликом нашег истраживања у личним листовима код 11 или 18,0% испитаника смо пронашли податак да се ради о емоционално нестабилним личностима. У трагању за емоционалним карактеристикама осталих испитаника, водили смо разговор са психолозима у Окружном затвору у Новом Саду, који су нам рекли, да већина њих има изражен осећај одговорности, стабилне су личности и кају се због учињеног кривичног дела. Мали је број оних који испољавају грубост приликом опхођења. Код неколико њих је у почетку уочена депресивност, али адекватним третманом они су успевали то да потисну.

Ову причу психолога у установи, подкрепљујемо и резултатима нашег истраживања о ставу учинилаца блажих облик имовинских кривичних дела према делу, у погледу признања и кајања због његових последица.

Графикон бр. 8. Став извршилаца према учињеном кривичном делу

У Графикону 8 можемо видети да је 46 или 76% испитаника признало и каје се због учињеног кривичног дела, 8 или 13% није ни признало кривично дело, 5 или 8% нема одговор на ово питање и 2 или 3% признали су извршење кривичног дела, али се не кају због извршења дела. Дакле, већина њих је признала и каје се због учињеног кривичног дела, што је добар показатељ за будућу њихову одлику да не врше кривична дела.

²⁴² Видети: С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op.cit.*, стр. 421.

2.3.4. Мотивација

Мотиви чине психички и динамички процес условљен следећим чиниоцима: урођеним диспозицијама и стеченим навикама, емоцијама и биолошким потребама, али и социјалним чиниоцима, као што су: друштвено стање, морална схватања система вредности и понашањем других.²⁴³

Мотиви су повезани са циљевима и намерама неког лица. Појава мотива код неке особе тесно је повезана са особинама њене личности, карактером, ставовима, склоностима и интересима. Док су те особине сталне и стабилне, мотиви су пролазни и нестају када се задовоље потребе које су их изазвале.

Мотивација је појам уско повезан са појмом мотива.²⁴⁴ Она се може схватити, по Николи Роту, као процес свесног покретања и усмеравања активности човека, ради постизања одређеног циља. У основи сваког процеса мотивације је потреба.

Водинелић сматра да на криминално понашање утиче „сноп мотива“. Они настају у међуутицају спољне средине и унутрашњег света, при чему субјективни чиниоци чине битне основе мотива. Према његовом мишљењу, учинилац је тај који себи поставља циљ, он је тај који жели да се тај циљ оствари извршењем кривичног дела, а на резултат утичу бар три чиниоца: конкретна околина, однос с њом и животни став (представа и осећање). Дакле (из овог се види да је) само криминално понашање емоционално обојено.²⁴⁵

Звонаревић мотиве дели на: компензационе који су условљени отклањањем инферијорности, мотиве са жељом за осветом, мотиве инспирисане потребом одржавања статуса и мотиве особа са одсуством моралне снаге у искушењима која их маме.²⁴⁶

Једна од базичних подела мотива, при чему је као основ узето њихово порекло, је класификација на: урођене (мотиви за водом, храном, матерински мотив) и стечене (мотиви борбености, сигурности, престижа). Према значају, врши се разликовање на: примарне (мотиви који омогућавају човеку да преживи) и секундарне (нису повезани са

²⁴³ Видети: М. Бошковић (2007), loc.cit.

²⁴⁴ Речи мотив и мотивација су психолошког порекла и говоре о унутрашњим покретачким снагама људског понашања. Под појмом мотива подразумева се унутрашњи љуски фактор који покреће, усмерава, одржава и обуставља људску активност. Портал Ваша школа без зидова - http://www.link-elearning.com/lekcija-Pojam-motiva-i-motivacije_6057, приступ 25. 6. 2016. године.

²⁴⁵ В. Водинелић, *Функција мотива кривичног дела у преткривичном и кривичном поступку*, ЈРККП, бр. 2, 1992. године, стр. 38.

²⁴⁶ Видети: М. Звонаревић, *Криминалитет малолетника у савременом друштву*, Наше теме, Загреб, број 6/1957, стр. 705-720.

преживљавањем и доводе до постизања неког задовољства), док се према улози могу диференцирати биолошки (мотиви који потичу из потреба одржавања живота), социјални (мотиви који почивају на социјалним потребама – грегари, афилијативни) и персонални (мотиви чија је основа психолошка потреба, као: лични интереси, склоности, ставови, односно као пример се наводи љубав, мржња, страх, храброст). Такође, као још једну поделу у психологији могуће је навести стабилне и ситуационе мотиве. Стабилни мотиви одликују једну особу. Тако се може навести користољубље, као пример стабилног мотива, јер овај облик мотива дуго траје и улази у саму структуру личности. Ситуациони мотив јавља се под утицајем спољних околности, при чему постоји одређени утицај тих околности на личност појединца.²⁴⁷

У вези извршења провалних крађа једно истраживање у Сједињеним Америчким Државама је показало да је 50% извршилаца дело извршило због недостатка новца, док је 7,5% истакло да је то учинило да би живели веома високим начином живота. Да су провалу учинили под утицајем других, изјаснило се њих 9%. На питање зашто су се баш одлучили на провалну крађу, 32,7% је одговорило да су то учинили због једноставности извршења и чињенице да се овим делом лако долази до пуно новца за веома кратак временски период. На 50% извршилаца запређена казна није уопште имала утицаја, док је на њих 20% имала веома мали утицај.²⁴⁸

Међутим, у судској пракси има и примера где основни мотив није увек био лично користољубље. Наиме, у бившој ДР Немачкој ухапшен је двадесетогодишњи М.Н. због двадесетак провалних крађа. У својој одбрани он је рекао и ово „Новац који сам добио продајом украдених ствари упутио сам за гладне у Етиопији. То је једино што сам им могао послати јер својих новаца и ствари за продају нисам имао“. Његова одбрана је проверена и утврђено је да говори истину. У осам места у поштама уплаћивао је износе на рачун који је био отворен за гладне у Етиопији.²⁴⁹

У оквиру нашег истраживања, као што смо и претпостављали на основу досадашњих многобројних истраживања о мотивима за извршење имовинских кривичних дела, доминантан мотив и код извршења блажих облика имовинских кривичних дела је мотив користољубља тј. стицања материјалне користи.

²⁴⁷ Д. Димовски, *op. cit.*, стр. 282.

²⁴⁸ К. Miyazawa, S. Miyazawa, *Crime Prevention in the Urban Community*, Kluwer Law and Taxation Publishers Deventer Boston, 1995., p. 129.

²⁴⁹ Ž. Horvatić, *Osnove kriminologije*, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1998., стр. 146.

Табела бр. 30. Мотив извршења кривичног дела

Мотив извршења			
1.	материјална корист	38	62,3%
2.	без наглашеног мотива	22	36,1%
3.	патолошки мотив	1	1,6%
УКУПНО		61	100%

У Табели 30 уочавамо да од укупно 61 испитаника у 38 или 62,3% случаја мотив за извршење кривичног дела је био материјална корист, док у 22 или 36,1% случајева дело је учињено без наглашеног мотива. У једном случају (или 1,6%) испитаник је изнео да је дело извршио због патолошког мотива.

Сагледавајући добијене резултате, уочавамо и велики број извршилаца без неког посебно наглашеног мотива, што указује на чињеницу да је потребно према њима применити адекватан третман, како у будуће ни би вршили кривична дела.

2.4. Оштећени

Лурђо, Ресик и Розембаум истичу да бити мета кривичног дела за већину људи представља трауматично искуство, које укључује губитак поверења и контроле над својим животом. Килпатрик, Лурђо и Ресик наглашавају да људи желе да знају зашто реагују на начин на који реагују, у којој мери су те реакције „нормалне“ и колико дуго могу да буду присутни симптоми стреса. Истраживања су показала да информације о „нормалним“ реакцијама (као што су флешбекови и проблеми са спавањем или концентрацијом) умањују психолошки стрес тако што омогућавају оштећеном да разуме да су те реакције потпуно нормалне.²⁵⁰

Реакцијом на догађај бавили су се Готелс, Петерс, Килпатрик, Верорен, Сеилс, Рич, Шапланд и Волкејлт. На крају дошли су до закључка да процес бављења догађајем, било самостално или уз помоћ породице, пријатеља или професионалаца, често доводи до тога да реакције оштећеног постепено ишчезавају све до момента када се он враћа нормалном, активном животу. У неким случајевима, пак, ове реакције могу да опстају и дужи временски период, месецима, чак и годинама након извршеног

²⁵⁰ В. Николић-Ристановић, *Жртве криминалитета* (Lurigio, Resick, 1990; Rosenbaym, 1987; Kilpatrick, 1986; Lurigio, Resick, 1990), међународни контекст и ситуација у Србији, Организација за европску безбедност и сарадњу, Мисија у Србији, Одељење за спровођење закона, Београд, 2011. године, стр. 112-113.

кривичног дела. Иако оштећени не мисли о кривичног делу сваки дан, живот никада не може да буде исти као што је био пре њега, а кривично дело се тешко заборавља.²⁵¹

И у земљама које важе за напредне²⁵² у области заштите права оштећених кривичним делом, постоје тешкоће. Пружање помоћи мора да буде унапређено на глобалном нивоу, у законодавном смислу и у области примене законских решења. Стање у нашој земљи не подудара се са тренутним стањем у свету и јасно је да нас још доста дели од стандарда којима бисмо могли бити задовољни. али је чињеница да и у земљама које важе за напредне у тој области, постоје тешкоће. Пружање помоћи може и мора бити унапређено на глобалном нивоу, како у законодавном смислу, тако и у области имплементације законских решења.²⁵³

Посебно је значајно, када су у питању имовинка кривична дела, поменути оштећене-жртве разбојништава. Тако, у једном истраживаном аспект разбојништва, аутор указује на психолошке ефекте преживљеног криминалног акта и ефикасност различитих типова заштите и подршке доступне запосленима. Иако је ниво физичких повреда жртава у делима разбојништва релативно низак (5-9%), психичке последице због преживљене трауме су значајне и дуготрајне. Оне укључују повећање страхова, раздражљивост, поремећај сна и апетита, нагле промене расположења, промене у понашању и друге манифестације анксиозности и депресије који се по појединим ауторима срећу након преживљеног напада код више од 90% жртава разбојништава. Ови симптоми су у 80% посматраних случајева трајали више од шест месеци што би могло указати на развој пост-трауматског стресног поремећаја, док је код 20% жртава дошло и до значајних промена у квалитету живота и радним способностима.²⁵⁴

У структури оружаних разбојништава једно истраживање је показало да су 50% оштећених овим делом, појединци са релативно малим штетама (крађе новчаника, женске торбице и сл.). Трговинске продавнице у којима настају веће материјалне штете су на мети наоружаних разбојника у око 25% случајева. На мети су неретко таксисти и поштари, а најређе банке (свега 2-3%).²⁵⁵ Осим ових субјеката и објеката у савременој

²⁵¹ В. Николић-Ристановић (Goethals, Peters, 1991; Kilpatrick, Veroren, 1983; Sales, Rich, Reich 1984; Shapland, 1984; Walklate, 1989), op. cit., стр. 86

²⁵² Према Националној анкети о виктимизацији, 2005. године у Сједињеним Америчким Државама, у око 84,0% свих провалних крађа, преступник је ушао у просторију која је власништво жртве. С. Константиновић - Вилић, В. Николић - Ристановић, М. Костић., loc. cit.

²⁵³ М. Вукотић, *Заштита на првом месту*, Правда у транзицији, број 16 тема броја: Правда и ратни злочини права жртава: ЕУ и Србија, Београд, 2011.

²⁵⁴ R. Matthews, *Armed Robbery*, Crime and Society Series, Willan publishing Devo UK, 2002., p. 162.

²⁵⁵ Видети: Ž. Horvatić, op. cit., стр. 88-89.

практици су на мети напада и возила за вредносне транспорте, мењачнице, бензинске пумпе, препади лица на отвореном простору, станови, куће и сл.

Истражујући оштећене (жртве) имовинским кривичним делима тешки случајеви разбојништава и разбојничких крађа Б. Кнежић и С. Јовановић су добили податак да је већина оштећених (73%) пунолетни мушкарци старости од 18 до 32 године старости.²⁵⁶

Ми смо у овом делу истраживања потражили одговоре на питања ко је био оштећени и да ли га је осуђени познавао.

Табела бр. 31. Оштећени

Оштећени			
1.	малолетно лице	1	1,6%
2.	пунолетно лице	39	63,9%
3.	породица	21	34,5%
	УКУПНО	61	100%

Табела 31 нам приказује податке да су оштећени у 39 или 63,9% случајева била пунолетна лица, у 22 или 34,5% случајева су то биле породице, а само у 1 или 1,6% случају је то било малолетно лице.

Податак да су оштећени у већини случајева била пунолетна лица, а само у једном случају да се радило о малолетнику, указује нам да су малолетници када су у питању блажи облици имовинских кривичних дела, најчешће жртве својих вршњака.

Истраживање спроведено у Сједињеним Америчким Државама (*Federal Trade Commission*, 2006) је показало да 84% оштећених крађом није познавало извршиоца нити он њих, а да их је 16% доживело да је учинилац крађе био члан њихове уже или шире породице, пријатељ, сусед и сл., кога су познавали.²⁵⁷

²⁵⁶ Д. Радовановић, loc. cit.

²⁵⁷ S. K. Hoffman, T.G. McGinley, *Identity Theft (The Victims Experiences)*, Santa Barbara, California, Denver Colorado, Oxford, England, 2010., p. 46.

Табела бр. 32. Однос према оштећенима

Однос извршилаца према оштећенима			
1.	познавао оштећене	9	14,8%
2.	није познавао оштећене	38	62,3%
3.	сродство са оштећеним	3	4,9%
4.	нема података	11	18,0%
	УКУПНО	61	100%

Из Табеле 32 уочавамо да у 38 или 62,3% случајева извршилац није познавао оштећене, док у 12 или 19,7% (укључујући и податак о сродству са оштећеним) он је познавао оштећене. У 11 или 18,0% случајева нисмо добили податак о односу извршиоца према оштећеном. У случају сродства са оштећеним, радило се о „даљем рођаку“.

Овим делом истраживања односа извршилаца према оштећенима потврђена је и наша претпоставка да извршиоци блажих облика имовинских кривичних дела у већини случајева не познају своје оштећене. Ово нам указује да код ове врсте кривичних дела, у већини случајева, извршиоци унапред немају посебно одабрану жртву-оштећеног.

III

ПЕНОЛОШКА ОБЕЛЕЖЈА УЧИНИЛАЦА ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

1. Казна затвора и њено извршење у односу на учиниоце имовинских деликата

Филозофска размишљања, правна и политичка схватања о казни, током историје развијала су се у два правца: 1) утврђивање правне основе кажњавања, или да ли држава има право на кажњавање и на којим основама се заснива то њено право; и 2) утврђивање циља казне, сврхе коју држава жели да постигне кажњавањем учинилаца кривичних дела.²⁵⁸

Генерална скупштина УН усвојила је децембра 1988. године Скуп принципа за заштиту свих особа које су лишене слободе по било ком основу или се налазе на издржавању казне затвора. Општи принципи извршења казне затвора су полазне и основне претпоставке за остварење функције преваспитања и ресоцијализације, у установама за извршење казне затвора. Ови принципи произилазе из циљева кажњавања, који су, у нашем систему извршења кривичних санкција, формулисани у Кривичном законнику Републике Србије. Предвиђена је општа сврха прописивања и изрицања кривичних санкција, као сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством. Законом о извршењу кривичних санкција предвиђена је сврха извршења санкција као спровођење прваноснажних и извршних судских одлука, заштита друштва од кривичних дела и издвајање учинилаца кривичних дела из друштвене средине, у циљу њиховог: лечења, чувања и оспособљавања за самостално старање о својим потребама након извршења санкције.²⁵⁹

Наше позитивно законодавство наводи да се казна затвора састоји у одузимању слободе кретања учиниоцу кривичног деликта за у судској пресуди одређено време и његовом смештају у посебну заводску, установу.

У првом делу дисертације видели смо да је казна затвора најзаступљенија у номенклатури могућности изрицања казни када су у питању имовинска кривична дела не само код нас, већ и упоредном законодавству истраживаном у овом раду.

²⁵⁸ Видети: С. Констатиновић-Вилић, М. Костић, *Пенологија* (2011), *op. cit.*, стр. 56.

²⁵⁹ Видети: С. Констатиновић-Вилић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 149.

У складу са применом начела легалитета, модерни системи за извршење казне затвора, попут домаћег, прописују широк круг права и обавеза осуђеника, као и могућности уживања извесних погодности, под условима прецизно прописаним законом. Исто тако, прописане су дисциплинске и друге мере за повреду правила кућног реда установе.

2. Пријем и распоређивање осуђених унутар завода

О појму класификације осуђених лица постоји више схватања. Најчешће се под класификацијом подразумева груписање осуђених лица према одређеним спољашњим обележјима, као што су: тежина извршеног кривичног дела, природа и карактер казне, социјални положај и сл. и према интерним критеријумима за потребе третмана. Дефиниција појма класификације дата је на XII конгресу Међународне комисије за кривично право и казнене заводе, који је одржан у Хагу 1950. године. У документима овог конгреса израз „класификација“ обухвата, пре свега, груписање различитих класа преступника у специјализованим институцијама, на основу: доба старости, пола, повратништва, друштвеног стања итд. и, затим, даљу поделу на различите групе унутар сваког завода. Према дефиницији Комисије за класификацију и рад Америчког затворског удружења, класификација, у пенитенцијарном домену, је метод координације, између: дијагнозе, оријентације и прогнозе, за време трајања корекционог процеса.²⁶⁰

Код нас, приликом доласка осуђених лица у завод, самим тим и осуђених за имовинска кривична дела, отпочиње поступак њиховог пријема и распоређивања унутар завода. Најпре се утврђује идентитет лица, након чега следи лекарски преглед и отварање лекарског картона, а након тога одређује му се матични број према редоследу доласка у завод у току календарске године. Потом, упознаје се са правима и обавезама (ако је неписмен, глувонем или не познаје језик, упознаје се усмено или преко тумача).²⁶¹

²⁶⁰ Д. Атанацковић, *op. cit.*, стр. 147.

²⁶¹ Осуђени има право да се одмах јави породици или лицу које он одреди, а ако има малолетну децу или лице о коме се искључиво стара, завод о томе извештава надлежни орган старатељства. Даље, следи фотографисање, узимање отисака папиларних линија са прстију, мери се његова телесна тежина, висина, бележи се лични опис, особени знаци, тетоваже и остала обележја ако их има. Његове личне ствари које је донео, пошто код себе не сме да их има, стављају се у депозит или се о његовом трошку предају или доствљају лицу које сам осуђени одреди, о чему се сачињава и потврда. Ако су у питању кварљиве ствари, оне се уништавају, о чему се саставља записник, чији примерак се уручује и осуђеном.

Распоређивање осуђених унутар завода се врши, тако што се, осуђени упућује у пријемно одељење, где остаје најдуже тридесет дана, ради утврђивања програма поступања и његовог разврставања.²⁶²

Разврставање осуђеног се врши у три одељења: отворено (А), полуотворено (Б) и затворено (В).²⁶³ Након разврставања у одељења, осуђени се даље разврстава у групе унутар одељења.²⁶⁴

Нашим истраживањем је утврђено да су осуђеници за блаже облике имовинских кривичних дела разврстани у затворено или полуотворено одељење.

Графикон бр. 9. Распоређивање осуђеника

²⁶² Током трајања казне затвора, могуће је и накнадно разврставање осуђеног, у зависности од потребе остваривања сврхе извршења казне и измена програма поступања.

²⁶³ У отворено одељење разврстава се осуђени са очуваним капацитетима за промену и ниским степеном ризика. Осуђени који има делимично очуване капацитете за промену и средњи степен ризика разврстава се у полуотворено одељење. На крају, осуђени од кога се очекује отежана адаптација на заводске услове, који представља опасност за осуђене или запослене, који има битно умањене капацитете за промену и висок степен ризика разврстава се у затворено одељење. Видети: чланове 17-20 *Правилника о третману, програму поступања, разврставању, накнадном разврставању осуђених лица*, „Сл. гласник РС“, бр. 72/10.

²⁶⁴ Свако одељење има по две групе (А1, А2 - Б1, Б2 - В1, В2). У групе А1 и А2 отвореног одељења одређује се осуђени који по особинама личности, врсти и тежини учињеног кривичног дела, ранијем начину живота и утврђеном програму поступања има очуване капацитете, низак степен ризика и од кога се очекује успешна реинтеграција у друштвену средину. Осуђени који на основу особина личности, врсте и тежине учињеног кривичног дела, ранијег начина живота и утврђеног програма поступања, има делимично очуване капацитете и средњи степен ризика разврстава се у групе Б1 и Б2 полуотвореног одељења. У групе В1 и В2 затвореног одељења одређује се осуђени који по особинама личности, врсти и тежини учињеног кривичног дела, ранијем начину живота и утврђеном програму поступања, има отежану адаптацију на заводске услове, а представља опасност за осуђене или запослене, има битно умањене капацитете за промену и висок степен ризика.

На Графикону 9 видимо да се 40 или 66% осуђеника у тренутку испитивања налазило у затвореном одељењу, док 21 или 34% је био у полуотвореном одељењу.

Дакле, у вези са распоређивањем осуђеника у затворено и полуотворено одељење, као што смо и претпоставили, добили смо податак да је већина њих распоређена у затворено одељење.

Од 40 осуђеника који су се налазили у затвореном одељењу њих 38 или 95% је било разврстано у В1 групу, док су 2 или 5% била у В2 групи. У полуотвореном одељењу сви осуђеници су били распоређени у В2 групу (21 или 100%).²⁶⁵

За разврставање затвореника у одељења, велики утицај има процена ризика. Службеници третмана у Окружном затвору у Новом Саду користе два упитника са скалама, и то скалом за мали упитник, која се односи на оне осуђенике који у установи проводе до три године (већина осуђеника), и скалом за велики упитник за оне који у установи бораве дуже од три године.

Скала за мали упитник има 106 бодова, који су разврстани у четири степена ризика, док скала за велики упитник има 160 бодова, такође, разврстаних у четири степена ризика (Табела бр.33).

Табела бр. 33. Скале за мерење ризика

Степен ризика	Скала за мали упитник	Скала за велики упитник
низак	0 - 30	0 - 40
средњи	31 - 53	41 - 80
висок	54 - 85	81 - 120
изузетно висок	86 - 106	121 - 160

Скалирање интензитета степена ризика нашег узорка испитаника по одељењима представимо у Табелама 34. и 35.

²⁶⁵ Као што смо раније напоменули, имали смо увид у списак свих осуђеника за имовинска кривична дела (182). На основу података које смо из тог списка могли да издвојимо, поново можемо напоменути да се и подаци о разврставању осуђеника скоро поклапају са подацима добијеним на узорку осуђеника (61). Наиме, највише осуђеника је било распоређено у затворено одељење 143 или 79%. У полуотворено одељење је било разврстано 26 или 14% осуђеника, док је њих 13 или 7% у тренутку истраживања било још увек некатегорисано. Свих 26 осуђеника у полуотвореном одељењу су били распоређени у В2 групу, док од 143 осуђеника који су се налазили у затвореном одељењу, њих 125 било распоређено у В1, а 18 у В2 групу.

Табела бр. 34. *Полуотворено одељење (21 осуђеник)*

Степен ризика	Број осуђеника	%
низак	2	9,5%
средњи	18	85,7%
висок	1	4,8%
изузетно висок	0	0%
УКУПНО	21	100%

Из Табеле 34 уочавамо да од 21 осуђеника распоређених у полуотворено одељење, 18 или 85,7% је са средњим степеном ризика, док су 2 или 9,5% са ниским степеном ризика, док је само 1 или 4,8% са високим степеном ризика.

Табела бр. 35. *Затворено одељење (40 осуђеника)*

Степен ризика	Број осуђеника	%
низак	0	0%
средњи	5	15,0%
висок	35	87,5%
изузетно висок	0	0%
УКУПНО	40	100%

Табела 35 указује да од 40 осуђеника распоређених у затворено одељење, њих 35 или 87,5% је са високим степеном ризика, док је 5 или 12,5 са срдњим степеном ризика.

Добијеним резултатима, потврђена је наша претпоставка да је највише осуђеника за имовинска кривична дела у полуотвореном одељењу са средњим степеном ризика, а у затвореном одељењу са високим степеном ризика, што уједно, представља доследност у примени законских и подзаконских прописа од стране службеника третмана у овој установи.

3. Третман осуђеника

Појам „третман“ користи се у пенолошкој литератури у најширем смислу, за означавање начина поступања с осуђеним лицима. Третман представља сложен систем метода, мера и поступака, којима се утиче на услове живота осуђених лица и промену

њихове личности, у специфичним условима изолације. Има писаца који користе појам „третман делинквенције“, подразумевајући под овим појмом примену мера социјалне профилаксе, које се предузимају ради сузбијања криминогених утицаја, у одређеној социо-културној средини.²⁶⁶

Нашим Законом о извршењу кривичних санкција у члану 20. предвиђено је да служба за третман, у оквиру установе за извршење кривичних санкција, процењује индивидуалне потребе, капацитете за промену и степен ризика осуђеног за понављање кривичног дела, утврђује и спроводи индивидуализовани програм поступања и примењује методе и поступке у циљу остваривања индивидуалне превенције. Служба за третман утврђује програм поступања према осуђеном, усклађује рад осталих служби и других учесника у спровођењу програма.

Приликом нашег истраживања, посебну пажњу смо посветили програму третмана осуђеника које спроводе запослени у Окружном затвору у Новом Саду, са посебним освртом на учиниоце имовинских кривичних дела. Овом приликом поред разговора са запосленима, имали смо и непосредан увид у личне листове узорка осуђеника. Службеници третмана су нам напоменули да највише пажње посвећују индивидуалним циљевима третмана осуђеника. Имајући ово у виду, и ми смо у овом делу дисертације истраживање углавном, усмерили у том правцу, чиме смо потврдили и једну од наших претпоставки.

3.1. Рад и стручно оспособљавање осуђених лица

Радна активност утиче на човека креативно у сваком погледу, па је због тога значајна за сваку популацију. Међутим, она је тим пре од значаја за осуђенике, јер су то махом лица која немају развијене радне навике, па стога не могу показивати интерес према раду. Многи га, напротив, осећају као терет и досаду, па га избегавају на разне начине. Сходно томе, основни услов њиховог преваспитања састоји се у стицању радних навика и афинитета према раду, што се постиже њиховим укључивањем у разне облике радне активности, који најбоље одговарају њиховом оспособљавању за живот на слободи.²⁶⁷

²⁶⁶ С. Константиновић-Вилић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 163.

²⁶⁷ М. Милутиновић, *Пенологија – пето издање*, Савремена администрација, Београд, 1992. година, стр. 128.

Као пенолошка мера рад је увек, кроз историју, био пратећа функција санкције, а не ретко и сама санкција. Рад је дуго времена у казним системима био казна (робија) а не третман. У том смислу рад, као обавеза и радна терапија, у казним системима прешао је неколико фаза, зависно од циља кажњавања.²⁶⁸

Осуђеницима је остављена могућност избора да ли желе, или не, бити радно ангажовани током издржавања казне затвора. Доласком на издржавање казне, а по преласку из пријемног одељења у групу, осуђеници се распоређују на радна места у зависности од радне способности и ранијег занимања. Многи од њих немају развијене радне навике, па због тога веома често показују незаинтересованост за било какву радну активност, тачније декларативно би сви радили, али када им се повери посао налазе низ разлога због којих га не обављају коректно и због којих одустају од рада. Такође, рад многи доживљавају као терет и досаду, па га избегавају на разне начине. Управо због тога, један од циљева преваспитања²⁶⁹ је стицање радних навика и афинитета према раду, што се постиже њиховим укључивањем у разне облике радне активности.

Основни предуслови за рехабилитациону функцију радне терапије јесу да рад задовољава затвореника, да води очувању и повећању њихове радне способности, те да колико год је могуће, одговара професионалној оријентацији на слободи. Приликом избора радне активности и примене радне терапије, морају се узети у обзир бројни фактори: привредна развијеност средине из које затвореник долази, склоности и интересовања затвореника, његове потребе и способности. Добром организацијом рада осигурава се афирмација човекових умних и телесних снага, његових способности, вештина и смисла за стваралаштвом.

Арнаутовски и Шурбаноски истичу да се путем рада постиже дисциплина, сарадња, пријатељство и друге позитивне моралне вредности, као и адекватан однос према средствима рада. Осуђенички рад има најмање две основне функције: васпитање путем рада и оспособљавање за рад. При сваком затвору оформљена је привредна

²⁶⁸ Видети: М. Радоман, *Пенологија и казнено извршно право – треће измењено и допуњено издање*, Удружење правника Србије, Београд, 2013. године, стр. 142.

²⁶⁹ Према Ж. Јашовићу, термин преваспитање етимолошки је повезан са термином васпитање, којем је придодат префикс *пре-*, који значи „поново“, „изнова“, „накнадно“ итд. Доследно изведено језичко значење преваспитања садржано је у накнадном или поновљеном васпитању, које у својој суштини и циљном усмерењу не може бити ништа друго него васпитање у значењу које је напред одређено. Видети: М. Радоман, *Пенологија и казнено извршно право*, Правни факултет Нови Сад, Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2009. године, стр. 90.

јединица преко које и у оквиру које затвореници имају могућност да раде. Дакле, рад осуђеника је централни и један од најважнијих фактора целокупног преваспитања.²⁷⁰

Европска затворска правила у чл. 71. предвиђају да осуђенички рад треба сагледавати као позитиван елемент у третману, обуци и институционалном управљању. Од осуђених лица се може захтевати да ради, у складу с његовим физичким и менталним могућностима, које је претходно утврдио лекар.

Наш Закон о извршењу кривичних санкција предвиђа да су рад и права на основу рада саставни део програма поступања са осуђеним лицима (члан 98 ЗИКС-а). Такође, у члану 23. Закон предвиђа да Служба за обуку и упошљавање обучава осуђене за рад, организује њихов рад и обавља друге послове одређене законом, сагласно програму поступања према осуђеном. Осуђени се обучавају и раде у заводима или изван завода. Рад Службе за обуку и упошљавање се обавља у оквиру законом дозвољених делатности и у складу са прописима који уређују обављање сваке поједине делатности. На предлог управника завода, директор Управе одлучује о врсти и обиму обављања делатности.²⁷¹

У разговору са особљем Окружног затвора у Новом Саду сазнали смо да ова заводска установа може осуђеницима да омогући радно ангажовање у њиховој картонажи, на бетоњерки, или да раде као редари, помоћни радници у кухињи, као библиотекари, баштовани, радници на економији и на одржавању. За свој рад су плаћени, што значи да тај новац могу да искористе за неке своје личне потребе у затвору, а део новца обавезно се депонује у штедњу, из простог разлога, да када изађу с издржавања казне имају нешто новца. Поред овога, постоји групно и појединачно запошљавање ван затвора, уз прецизиране протоколе и уговоре, за шта се такође, добија одређена новчана надокнада. Они осуђеници који се налазе у затвореном одељењу искључиво могу да раде само у оквиру затворских капацитета, док они из полуотвореног и отвореног одељења могу да раде, како у установи, тако и ван ње.

²⁷⁰ Н. Мацановић, Д. Надаревић, *Пенолошка андрагогија*, Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2014. године, стр. 127-128.

²⁷¹ Производи и услуге из рада Службе за обуку и упошљавање могу се користити за потребе Управе, сопствене потребе завода и за потребе других завода. Завод може да продаје на тржишту производе и услуге настале у току обуке и рада осуђених. Приход од продаје производа и услуга из обуке и рада осуђених користи завод, у складу са финансијским планом завода донетим уз сагласност директора Управе. Приходи се користе за плаћање трошкова насталих радом осуђених, накнаде за рад и награде за рад осуђених, технолошко унапређење рада и побољшање услова живота, образовања и рада осуђених. Остваривање прихода од обуке и рада осуђених не сме штетно утицати на остварење сврхе обуке и упошљавања.

Увидом у личне листове испитаника, утврдили смо да већина њих није радно ангажована, што је уједно и потврдило нашу претпоставку.

Табела бр. 36. Радно ангажовање

Одељење	Укупан број осуђеника	Упошљено осуђеника	%
полуотворено	21	21	100%
затворено	40	5	12,5%
УКУПНО	61	26	42,6%

Видимо из Табеле 36 да је радно ангажовано 26 или 42,6% осуђеника. Такође, видимо да су сви осуђеници из полуотвореног одељења упошљени (21 или 100%), а из затвореног одељења само 5 или 12,5%, што указује да радници третмана треба за осуђенике који се налазе у затвореном одељењу више пажње да посвете облику третмана који се односи на упошљавање, стицање, развијање и одржавање радних навика.

Од 21 осуђеника полуотвореног одељења који су били упошљени у време истраживања, њих 10 је било радно ангажовано ван установе, док је њих 11 радило у затвору (4 у сточарској производњи, 5 на одржаванју, један као конобар у ресторану и један као тракториста). Свих 5 радно ангажованих осуђеника из затвореног одељења радили су у установи као помоћни радници (4 у картонажи и 1 у кухињи).

Друга функција рада састоји се у професионалном оспособљавању, које осуђенике припрема, и такорећи, рехабилитује за конструктивно вођење живота на слободи. Искуство показује да је професионално оспособљавање нарочито битно код млађих осуђеника, јер формирање њиховог позива може да буде трајна прекретница у њиховом понашању. Облици радне терапије, односно професионалног усмеравања, могу да буду различити: занатски, пољопривредни, индустријски, интелектуални и други.²⁷²

Када је у питању стручно оспособљавање, стицање радне квалификације и оспособљавање за конкретан посао, радници третмана у ОЗ у Новом Саду су нам рекли да се то, за сада, у овој установи не организује, пошто се ради о краткотрајним казнама затвора.

²⁷² Видети: М. Милутиновић, *Криминологија, нето измењено и прерађено издање* (1985), *op. cit.*, стр 129.

3.2. Учесће у слободним активностима

Организовано и креативно кориштење слободног времена осуђеника, с циљем да се остваре културнообразовни и рекреативни садржаји, у непосредној је вези са материјалним и просторним могућностима, потенцијалима особља који се овим бави у затворским условима, те структуром осуђеника. У свим казним установама, у складу са могућностима, сачињавају се и примењују програми рада са осуђеницима у слободном времену. Најчешћи програмски садржаји су: организовање предавања, биоскопске представе, праћење ТВ програма, упознавање са садржајима дневне и недељне штампе. Много пажње посвећује се рекреативним активностима, тако да у казнено-поправним установама делује велики број спортских секција.

Поред ових, формирају се и секције које пружају могућност креативног и уметничког исказивања личности затвореника као што су: ликовна, музичка, рачунарска, литерарна, резбарска секција. Често се организују спортски турнири и изложбе радова које су израдили осуђеници у наведеним секцијама.

Тако кориштење слободног времена, упркос тешкој затворској клими, може да испољи многа позитивна дејства на осуђеника. Оно омогућава развијање способности и позитивних навика који су од значаја за њихово касније понашање. У таквој атмосфери, оно смањује и разне затвореничке тензије. Мојовић наводи да се стваралачко кориштење слободног времена позитивно одражава на ментално и физичко здравље затвореника. Предности оваких садржаја и активности у односу на обавезне активности су могућност избора и учешће у њима на основу интересовања, афинитета и креативних могућности. Због поменутих и других васпитних потенцијала слободног времена, њима у установама за извршење казне затвора треба посвећивати ништа мању пажњу од других облика рада са осуђеницима.²⁷³

Европска затворска правила регулишу облик третмана, под називом „физичко васпитање, забава, спорт и рекреација“. Према правилима, у затворском режиму, од стране формалног система, треба да буде уочена неопходност стицања „физичког и менталног здравља путем адекватно организованих активности, којима се обезбеђује физичка усклађеност, адекватна вежба и рекреационе могућности“. За све то треба обезбедити простор, инсталације и опрему.²⁷⁴

²⁷³ Н. Мацановић, Д. Надаревић, *op. cit.*, стр. 129-130.

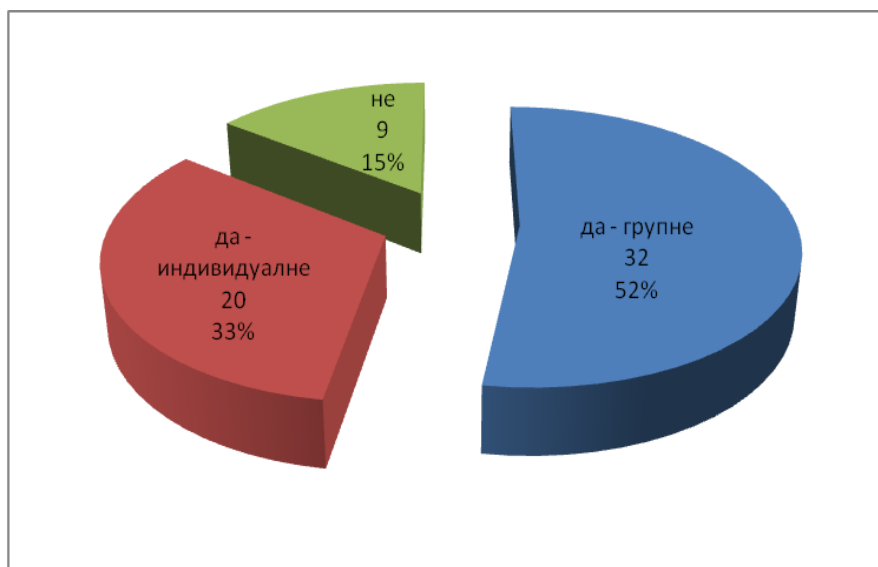
²⁷⁴ С. Констатиновић-Вилић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 177.

Код нас осуђени има право да изван затворених просторија на свежем ваздуху, у слободно време, проведе најмање два часа дневно. Осуђени, коме године и телесне способности дозвољавају, има право у слободно време на организовану физичку активност, укључујући и право да заједно са другим осуђеницима користи спортске терене и опрему (члан 80 ЗИКС-а).

Приликом разговора са запосленима у Окружном затвору у Новом Саду сазнали смо да су многи осуђеници укључени у креативне секције (музичка, литерарна, ликовна) и да постоји велика библиотека у којој они проводе доста слободног времена. Организују се спортске активности. Недавно је одржан и фудбалски турнир за осуђенике и није било инцидената. Додељана је награда, а екипе су имале специфичне називе Заборављени, Паштета, Спрат и Приземље. Теретана је скромна и ту очекују помоћ из града. Осуђеници организују и представе, баве се и уметничким радом и награђени су за то. Одржавају се предавања и трибине. Такође, основана је и музичка секција. Истина, како кажу, тешко је направити бенд кад музичари стално одлазе, али оркестар ипак постоји.

Добијени подаци на основу анкете о структури учешћа узорка осуђеника за имовинска кривична дела у слободним активностима у Окружном затвору у Новом Саду показују да већина осуђеника учествује у слободним активностима.

Графикон бр. 10. *Учешће у слободним активностима*

Графикон 10 нам указује да осуђеници у већем броју случајева учествују у слободним активностима. Њих 32 или 52%, учествује у групним, 20 или 33% у индивидуалним, а само 9 или 15% не учествују у њима.

Сви испитаници, који су се изјаснили да учествују у групним активностима, навели су да се углавном ради о спортским дешавањима. Од индивидуалних активности њих 12 су чланови музичке, 6 ликовне и 2 литерарне секције.

На крају, можемо донети закључак да је истраживање у вези са коришћењем слободног времена потврдило нашу претпоставку да већина осуђеника за имовинска кривична дела учествује у неким од активности организованим у установи.

3.3. Осуђеничко самоуправљање

Осуђеничко самоуправљање се јавило као последица нехуманог затворског режима у време када је рад коришћен као средство суровог поступања према затвореницима, а такав однос је правдан природном последицом њиховог криминалног понашања.

Појединачни покушај увођења осуђеничке самоуправе применио је Томас Молт Осборн, управник једног затвора у Њујорку, када је 1913. године основао „Лигу за узајамну добробит у затвору“. Он је сматрао да сами осуђеници треба да осмисле програм живота у затвору. У том погледу, веома је битно давање могућности осуђеницима да искажу своја гледишта и ставове у вези услова живота у затворској установи. Такође, веома је корисно ако се саслушају њихова мишљења о тим и другим облицима терапеутског рада, јер они могу да укажу на правце корекције тога рада, који би боље утицали на њихово преваспитање.

Из иностране литературе се види да је овај облик третмана у неким ранијим системима, као на пример у совјетском, био веома развијен. У пенитенцијарним установама СССР он се јављао у облику „савета колектива“ који је помагао затворској администрацији по низу питања, као што су: васпитање осуђеника, организација рада, одржавање унутрашње дисциплине, давање повластица и сл. У белгијским отвореним установама осуђеничка самоуправа се од раније спроводила преко комитета, који је заседао два пута месечно, и преко посебног „градског састанка свих осуђеника“.²⁷⁵

Подстицање осуђеног лица да добровољно учествује у сопственом преваспитавању могуће је организовати кроз различите делатности у казненој установи, почев од оних које су предмет заједничког интересовања осуђеника, као: културно-просветни рад, производна делатност, одржавање дисциплине, реда и чистоће у

²⁷⁵ Видети; М. Милутиновић (1985), *op. cit.*, стр. 134-135.

просторијама. Самоуправа осуђеника не сме да буде власт одређене групе осуђених лица над другом групом осуђеника, нити доминација над правилима и принципима формалног система.²⁷⁶

Одређени вид осуђеничке самоуправе предвиђен је и код нас Правилником о кућном реду казнено поправних завода и окружних затвора. Правилник у члану 63.²⁷⁷ под називом „самоиницијативно учешће осуђених“ предвиђа да завод омогућава да осуђени, преко својих представника, подносе писмене предлоге и мишљења управнику завода о питањима која су од значаја за живот и рад осуђених у заводу. Сваки осуђеник може да буде биран за представника. Избор представника обавља се тајним гласањем, у организацији завода. На упућене предлоге и мишљења осуђених, управник завода писмено одговара.

Нажалост, наше истраживање у ОЗ у Новом Саду је показало да овај вид осуђеничке самоуправе у овој установи није заживео. Мишљења смо да је ово недопустиво и да надлежни из Министарства правде што пре треба да реагују и да се бар овакав минимални вид осуђеничке самоуправе мора што пре успоставити.

3.4. Индивидуално и групно прилажење третману

У пенолошкој теорији и практичном раду разликују се два облика третмана: индивидуални и групни. Индивидуални третман омогућава да се, применом клиничке методе, у потпуности сагледа личност осуђеног лица. Групни третман, који полази етиолошки од концепта теорије група, има за циљ да учиниоце кривичних дела одвоји од криминогених група и усмери на групе које истичу позитивне вредности.²⁷⁸

Најчешћи поводи за извршење кривичних дела су одређени подстицаји као што су зависност, психијатријски проблеми, емоционално стање и сл. Рад на индивидуалним и групним циљевима третмана може да помогне у бољем разумевању мотива за извршено кривично дело, прихватању одговорности, ставу према казни и друго. Као и код општих циљева, и код индивидуалних циљева, предвиђени су задаци и интервенције службеника третмана и начини праћења.

²⁷⁶ С. Констатиновић-Вилић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 180.

²⁷⁷ У старом Правилнику из 2012. године члан чл. 73.

²⁷⁸ С. Констатиновић-Вилић, М. Костић, *Пенологија* (2011), *op. cit.*, стр. 165.

3.4.1. Индивидуални третман

У раду са осуђеницима најчешће се примјењује индивидуални облик третмана. „Индивидуални рад са затвореницима може се дефинисати као облик преваспитног рада у казнено-поправним установама, у оквиру кога се, на основу поменутих принципа примјењују одређене методе и средства рада“ (Николић, 1994). Циљ овог облика третмана је да се осуђенику, који дође на издржавање казне затвора, у индивидуалном случају систематизује довољан број чињеница, прикупљених различитим методама на основу којих се могу, планирати и програмирати облици и методе рада на његовом преваспитању. Овај вид третмана се у казнено-поправним установама остварује непосредним контактом васпитача, или било ког другог службеника третмана, и осуђеника у директивном и недирективном саветовању. Учесталост контакта је условљена потребом самог третмана, типом личности осуђеника и програмом рада. Интензитет контаката је предложен од стране стручног тима који је поставио дијагнозу случаја и он је у директној зависности од индивидуалних особина осуђеника (Атанацковић, 1988). Такође, поред планираних, свакодневно се реализују и непланирани разговори, као и информативни разговори. Сва три типа контаката у оквиру индивидуалног третмана, узајамно се допуњују и прожимају. Овај облик васпитног третмана представља основу свих других облика рада са осуђеним.²⁷⁹

Истраживање у Окружном затвору у Новом Саду на основу увида у личне листе осуђеника нам је показало да сви осуђеници за имовинска кривична дела, било да су разврстани у затворено, било да су разврстани у отворено одељење, имају одређен третман у виду постизања најмање једног индивидуалног циља.

У време истраживања наш узорак испитаника је био подвргнут следећим индивидуалним циљевима третмана:

- 1) успостављање или обнављање, развијање или одржавање контаката са члановима породице, и успостављање и одржавање функционалних породичних односа. Под овим се подразумева да службеници третмана треба са осуђенима да анализирају постојеће породичне релације и односе, за шта су неопходни телефонски и непосредни контакти са члановима породице и разматрање потреба за организовање породичних састанака. Остваривање овог циља се прати кроз проверу учесталости посета, пријемом писама, бројем телефонских

²⁷⁹ Н. Мацановић, Д. Надаревић, *op. cit.*, стр. 205-207.

контаката са породицом, прихватањем учешћа у породичним састанцима и проценом квалитета породичних односа.

Наше истраживање је показао да је овим индивидуалним третманом било обухваћено укупно 10 осуђеника за имовинска кривична дела, која су разврстана у затворено одељење (4 из полуотвореног и 6 из затвореног одељења);

- 2) стицање, развијање и одржавање радних навика. Овај индивидуални циљ прати инструктор који упознаје осуђеног са процесом рада, обезбеђује му заштитну одећу и опрему и стара се о заштити на раду сходно општим прописима. Службеник третмана у овом случају, упознаје осуђеног са правом на рад и његовим обавезама, повремено обилази осуђеног на радном месту, прати испуњење индивидуалног циља од стране осуђеног и саставља листе праћења које доставља инструктору. Начин праћења се огледа у обиму упошљености, сталности, дужем задржавању на одређеном послу, редовном одласку на радно место, савесном обављању повереног посла, прихватању сталне контроле на послу, квалитету обављеног посла, позитивном односу према радним обавезама, залагању на радном месту, испуњавању производних норми, истицањем на раду, одбијању да ради, напуштању радног места, ослобађању од рада и друго.

Истраживање које смо спровели је показао да је овим обликом третмана обухваћео 25 осуђеника за имовинска кривична дела (3 из полуотвореног и 22 из затвореног одељења);

- 3) лечење зависности, успостављање и одржавање апстиненције за шта је потребно да осуђени потпише сагласност за реализовање овог индивидуалног циља. Након потписивања сагласности, обезбеђује му се доступност приручника и едукације у којој се јасно постављају захтеви. Од осуђеног се тражи доследност у поступању над којом се спроводи адекватна контрола. У овом циљу прати се мотивација за променом старог начина живота, понашање осуђеног, прихватање проблема зависности, редовност у посећивању свих активности предвиђених програмом одвикавања, допринос групним активностима, усвајање знања о штетности злоупотребе, присуствовање едукацији, редовно узимање прописане терапије, рад са психијатром и психологом, уздржавање од употребе опојних средстава, редовни урински-тестови, прихватање или тражење туђе помоћи када је то потребно, препознавање околности и фактора ризика који доводе до рецидива и у којој мери фактори који су тренутно актуелни могу да подстакну ризично понашање.

Резултати нашег истраживања су показали да су овим обликом третмана обухваћена 4 осуђеника (2 из полуотвореног и 2 из затвореног одељења);

- 4) развој, унапређење, усвајање социјално прихватљивог понашања, смањивање учесталости и интензитета агресивног понашања, за шта је потребна сагласност осуђеног. За овај циљ је потребна едукација и приручник за учење вештина контроле агресивног понашања, самодеструктивног и ризичног понашања, негативног значаја туче, самоповређивања, злоупотребе и сл. Потребно је, такође, јасно постављање захтева, доследност у поступању и адекватна контрола. Код овог циља се прати мотивација за активно учешће у едукацији, прихватање едукације и подизање нивоа знања о контроли агресије, примена стеченог знања у контакту са другима (процена терапеута и самопроцена), одупирање (дистанцираност од неформалног система), препознавање конфликтних и критичних ситуација, прихватање сопствене одговорности, одсуство окривљавања других, обраћање за помоћ у кризним ситуацијама, усвајање знања и примена наученог уздржавања од насиља, да не чини дисциплинске преступе, покушаји самоповређивања или самоубиства и друго.

Спроведено истраживање је показао да су овим обликом третмана обухваћена 3 осуђеника за имовинска кривична дела (2 из полуотвореног и 1 из затвореног одељења);

- 5) развој, унапређење, усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема – комуникационих вештина – асертивности. Задатак службеника третмана је прво потписивање сагласности од стране осуђеника, па потом едукација и доступност приручника за учење социјалних вештина комуникације – асертивности. И овде је значајно постављање јасних захтева, доследност у поступању, адекватна контрола и праћење индивидуалног циља. Код овог циља прати се мотивација за активно учешће, прихватање едукације и подизање нивоа знања о комуникацији – асертивности, усвајање знања и примена наученог у контакту са другима (процена терапеута и самопроцена), препознавање конфликтних и критичних ситуација, усвајање знања и примена наученог, као и адекватна интерперсонална комуникација у релацији са службеним лицима (уздржавање од свађе, вређања других, да не чини дисциплинске преступе).

Показатељи истраживања које смо ми спровели указују да је овим обликом третмана, обухваћено највише осуђеника за имовинска кривична дела, укупно 41 (14 из полуотвореног и 27 из затвореног одељења).

Као што смо већ напоменули, нашим истраживањем је потврђено да су за све осуђенике за имовинска кривична дела одређени облици индивидуалног третмана, а с обзиром да се ради о лакшим облицима имовинских кривичних дела, да је већина њих, како у полуотвореном, тако и у затвореном одељењу, подвргнута индивидуалном третману који има за циљ развој, унапређење и усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема - комуникационих вештина - асертивности.

Ради боље прегледности и разумевања, сачинили смо и табеларне прегледе облика индивидуалног третмана по одељењима (Табеле бр. 37,38 и 39).

На крају, начинили смо и визуелни графички приказ односа индивидуалних третмана који су се у моменту истраживања спроводили над осуђеницима за имовинска кривична дела (Графикон бр.11).

Табела бр. 37. Облици индивидуалног третмана – полуотворено одељење (21 осуђеник)

Врста индивидуалног третмана	Осуђеници – полуотворено одељење																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
успостављање или обнављање, развијање или одржавање контаката са члановима породице, и успостављање и одржавање функционалних породичних односа														+	+		+				+	
стицање, развијање и одржавање радних навика											+	+				+						
лечење зависности, успостављање и одржавање апстиненције	+			+																		
развој, унапређење, усвајање социјално прихватљивог понашања, смањивање учесталости и интензитета агресивног понашања			+						+													
развој, унапређење, усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема – комуникационих вештина – асертивности			+		+	+	+		+	+			+	+		+	+	+	+	+	+	
Укупно	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	2	1	1

Анализом Табеле 37 уочавамо да је већина осуђеника у полуотвореном одељењу, њих 14 или 66,7% подвргнута индивидуалном третману који има за циљ развој, унапређење и усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема – комуникационих вештина – асертивности, док су 3 или 14,3% подвргнута третману стицања, развијања и одржавања радних навика. По 2 или по 9,5% подвргнути су третману лечења зависности, успостављању и одржавању апстиненције и третману

развоја, унапређења, усвајања социјално прихватљивог понашања, смањивања учесталости и интензитета агресивног понашања. Поред овога, видимо да су 3 осуђеника уз третман који има за циљ развој, унапређење и усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема - комуникационих вештина - асортивности, истовремено подвргнута и третману који има за циљ успостављање или обнављање, развијање или одржавање контаката са члановима породице, и успостављање и одржавање функционалних породичних односа.

Табела бр. 38. Облици индивидуалног третмана – затворено одељење (20 осуђених)

Врста индивидуалног третмана	Осуђеници – затворено одељење																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
успостављање или обнављање, развијање или одржавање контаката са члановима породице, и успостављање и одржавање функционалних породичних односа					+							+	+				+			
стицање, развијање и одржавање радних навика			+					+		+	+	+	+	+	+	+		+	+	
лечење зависности, успостављање и одржавање апстиненције		+															+			
развој, унапређење, усвајање социјално прихватљивог понашања, смањивање учесталости и интензитета агресивног понашања				+																
развој, унапређење, усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема – комуникационих вештина – асертивности	+		+			+	+	+	+	+	+			+	+	+				+
Укупно	1	1	2	1	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1

Табела бр. 39. Облици индивидуалног третмана – затворено одељење (+ 20 осуђених)

Врста индивидуалног третмана	Осуђеници – затворено одељење																			
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
успостављање или обнављање, развијање или одржавање контаката са члановима породице, и успостављање и одржавање функционалних породичних односа								+			+									
стицање, развијање и одржавање радних навика			+	+	+		+			+			+	+	+		+	+		+
лечење зависности, успостављање и одржавање апстиненције																				
развој, унапређење, усвајање социјално прихватљивог понашања, смањивање учесталости и интензитета агресивног понашања																				
развој, унапређење, усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема – комуникационих вештина – асертивности	+	+	+			+			+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+
Укупно	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	2	1	2	2	2	1	2	2		2

Из Табеле 38 и 39 запажамо да је већина осуђеника и у затвореном одељењу подвргнута индивидуалном третману који има за циљ развој, унапређење и усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема - комуникационих вештина - асертивности (27 или 67,5%). Над 22 осуђеника (у 5 случајева самостално, док у осталих 17 случајева уз неки други третман) спроводи се индивидуални третман који има за циљ стицање, развијање и одржавање радних навика. У 6 случајева (2 случаја

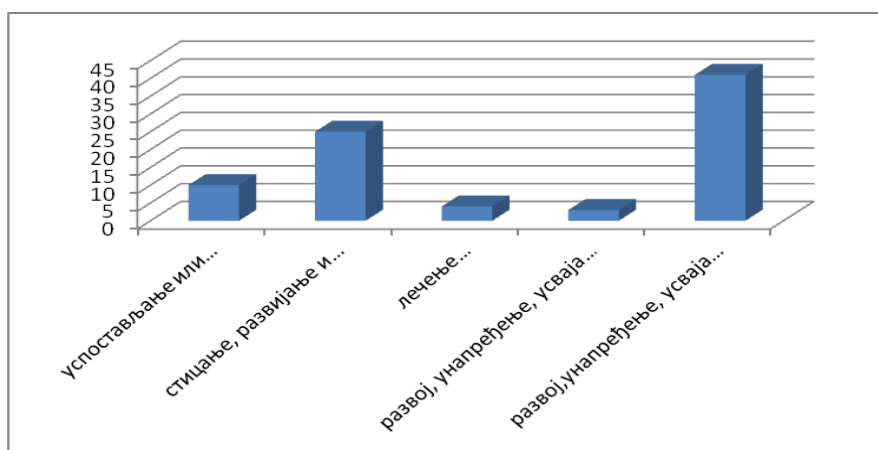
самостално и у 4 случаја уз неки други третман) над осуђеницима се спроводи третман који има за циљ успостављање или обнављање, развијање или одржавање контаката са члановима породице, и успостављање и одржавање функционалних породичних односа. Третман који има за циљ лечење зависности, успостављање и одржавање апстиненције спроводи се над 2 осуђеника (у 1 случају самостално, а у 1 уз неки други третман). На крају, у 1 случају самостално над осуђеником се спроводи третман који има за циљ развој, унапређење, усвајање социјално прихватљивог понашања, смањивање учесталости и интензитета агресивног понашања

Из свега наведеног и приказаног у табелама 36, 37 и 38 као што смо и претпоставили, можемо видети да се према осуђеницима за блаже облике имовинских кривичних дела најчешће примењује третман који има за циљ развој, унапређење, усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема – комуникационих вештина – асертивности (41 случај). Након овог индивидуалног третмана, по учесталости примене следи третман који има за циљ стицање, развијање и одржавање радних навика (25 случајева). Потом, третман који има за циљ успостављање или обнављање, развијање или одржавање контаката са члановима породице и успостављање и одржавање функционалних породичних односа (10 случајева). Након ове три врсте третмана, следе још два третмана: третман који има за циљ лечење зависности, успостављање и одржавање апстиненције (4 случаја) и третман који има за циљ развој, унапређење, усвајање социјално прихватљивог понашања, смањивање учесталости и интензитета агресивног понашања (3 случаја).²⁸⁰

Визуелни графички приказ индивидуалних третмана који су се у моменту истраживања спроводили над извршиоцима имовинских кривичних дела у Окружном затвору у новом Саду, изгледао би овако:

²⁸⁰ Вредно је поменути, да смо из разговора службеницима третмана у овој установи чули и једну потресну причу, која, како они кажу, осликава њихов рад и напоре у ресоцијализацији осуђеника. Наиме, веровали или не, било је случајева да неки оду са сузама из затвора и растанак им тешко падне. Ево, на пример, стигло је недавно лепо писмо осуђеника његовој васпитачици, које управник држи на столу: *“Поштована, понекад ни одлазак у затвор није тако трагичан ако човек тамо упозна неке добре и драге људе, командире, васпитаче, а један од њих је и управник. Што се мене тиче ја сам изашао и вратио се неком свом нормалном животу, пишем, дружим се на Фејсбуку, трчим с унуком и бакћем се с виноградом и пчелама. Ништа велико ни спектакуларно, ни авиони ни камиони, обичан живот обичног човека. Знате, нисам Вас заборавио. Желим Вам сваки успех у послу, свако добро и срећу у животу”*.

Графикон бр.11. Визуелни приказ индивидуалних третмана који су се у моменту истраживања спроводили над осуђеницима за имовинска кривична дела

3.4.2. Групни третман

Групни облик третмана почео је да се примењује у затворима педесетих година прошлог века. Код нас се прве идеје о увођењу овог облика третмана са осуђеницима појављују 60-их година, да би се одмах потом почело и са применом разних варијанти метода групног третмана.²⁸¹ За ту прилику је, осим стране и углавном америчке литературе, састављен одговарајући приручник за практичаре са освртом на прва искуства у овом облику третмана. Групни рад са осуђеницима, заснован је на учењу социјално оријентисане психијатрије и психологије. Читајући педолошку литературу, долазимо до закључка да се сам процес рада са групом код многих аутора разликује. Приметне су разлике по методама и варијантама које примењују. Такође, и терминолошки овај облик рада различито одређују и то од психотерапије, саветовања, модификације понашања, до позитивног мењања личности, као заједничке карактеристике овог процеса. Групни рад, који нема искључиво терапеутски карактер, примењује се у свим затворима у раду са саветима васпитних група, секцијама, комисијама, групом затвореника који се условно отпуштају и сл.

Најадекватнија и у пракси америчких и европских казнено-поправних установа примјењивана метода рада са групама је групно саветовање које је варијанта методе сусретања. Метода је заснована на учењу Карла Роџерса, Маслоуа и других. Групно

²⁸¹ Заменик заштитника грађана рекао је за МОНДО да код нас још увек велики проблем у ресоцијализацији осуђеника представља недостатак колективног рада са њима, због чега већина њих слободу дочекује без адекватне припреме за укључивање у друштво. Портал Мондо, новински чланак, *Iz zatvora na slobodu, pa opet u criminal* -<http://mondo.rs/a753855/Info/Drustvo/Zasto-se-osudjenici-vracaju-zlocinima.html>. приступ 5. 5. 2016. године.

саветовање као метод у процесу ресоцијализације осуђеника треба што више примењивати, и то не само у току издржавања затворске казне већ и са условно отпуштеним, па и са лицима која су клијенти социјалног старања. Овом методом осуђеници се уверавају да су службеници третмана искрено заинтересовани за њихово добро преваспитање.

Група може бити отвореног или затвореног типа, а најоптималније је да броји до 12 чланова. Предмети дискусије могу бити све теме осим из области политике. Групно саветовање подразумијева пружање помоћи лицу са проблемима (емоционалним, вољним, адаптивним и сл.), а које није психички оболело.

Групна психотерапија је, такође, вид групног рада на ресоцијализацији осуђеника. У неким земљама почела се примјењивати много раније од групног саветовања. Аналитичка групна терапија заснива се на психоаналитичкој теорији у којој водитељ групе у одређеној емоционалној атмосфери, подстиче слободну интеракцију као средство да се чланови упусте у неспутане разговоре без ограничења у односу на предмет дискусије. Циљ је да се испитују узајамни односи с другим лицима који су важни у његовом животу и да он постане свестан постигнутих искустава која представљају корен тешкоћа у његовом понашању.²⁸²

Приликом нашег истраживања у вези са групним третманом осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела у Окружном затвору у Новом Саду, разговарали смо са психолозима. Они су истакли да се посвећује доста пажње и овом облику третмана и да на томе раде три психолога и три педагога.

Психолози и педагози прибегавају „групним саветовањима“ као новој методи ресоцијализације осуђеника. Оваква саветовања, у којима учествују и учиниоци имовинских кривичних дела, представљају форму групног педагошког рада у затвору и организују се када се са осуђеницима не постижу адекватни резултати на пољу индивидуалног третмана. Групним радом се развија процес интелектуалног и емоционалног увиђања властите ситуације, што изазива одговарајућу социјалну акцију. У таквим дискусијама долази до колебања негативних мишљења чланова групе о одређеним питањима живора и рада.

Овај облик рада се изводи по уобичајеним психолошким стандардима у групама од осам до дванаест полазника. Што се тиче осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела, над већином њих се од момента доласка па до изласка из установе

²⁸² Н. Мацановић, Д. Надаревић, *op. cit.*, стр. 208-210.

спроводи и овај вид третмана. Они су најчешће полазници група где се говори о: конструктивном превазилажењу проблема, прихватању лечења и повећању бриге о здрављу, одвикавању од болести зависности и постпеналном прихвату и помоћи.

Увидом у личне листове узорка испитаника у моменту истраживања видели смо да је мање од половине узорка осуђеника било подвргнуто неком од видова групног третмана.

Табела бр. 40. Групни третман

	Укупан број осуђеника	%
Прошли групни третман	24	39,3%
Тренутно се налазе на груп. трет.	3	4,9%
УКУПНО	61	44,2%

Увидом у Табелу 40 уочавамо да од 61 осуђеника, њих 24 или 39,3% је било прошло један или више групних третмана, а 3 или 4,9% су у то време налазила на неком од групних облика третмана. Од оних који су до тада прошли, највише их је било на групном третману усмереном на конструктивно превазилажење проблема (16 или 57,1%).

Психолози су истакли, ако буде потребно, и неко од преосталих осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела ће бити подвргнут неком од ових облика групног третмана.

3.5. Постпенална помоћ

Неопходан део третмана, схваћен у ширем смислу, је постпеналана помоћ или помоћ осуђеном лицу после отпуштања са издржавања казне затвора.²⁸³ Већина осуђеника, самим тим и осуђеника за имовинска кривична дела, се после изласка на

²⁸³ Све мере које се предузимају у циљу преваспитања осуђених укључујући ту и давање условног отпуста, могле би у низу случајева остати без резултата, ако се осуђеним лицима не би пружила организована помоћ по пуштању на слободу. То би уједно значило бескорисно расипање средстава и подузимање узалудних напора. Видети: А. Пејовић, *Извршење казни лишења слободе*, Стручна библиотека, Београд, 1962. године, стр. 66.

слободу тешко укључује у живот на слободи, услед великог броја тешкоћа материјалне, социјалне и психолошке природе којима су изложени.

Прва настојања за бригу о осуђеницима током и после издржавања казне затвора, јављају се у Енглеској у 18. веку. У затвору Њу Гејт, Елизабет Фреј организовала је наставу за осуђенике, набављала материјал за израду различитих материјала и тако упошљавала осуђенике. У Француској се 1946. године јављају одбори за пружање опште помоћи и проналажење запослења отпуштеним осуђеницима. У Холандији се постпенална помоћ пружа у приватним установама и има верски карактер. Скандинавске земље улажу додатне напоре да развију што више институција, посебно за едукацију органа социјалног стања.²⁸⁴

Дакле, помоћ осуђеницима не завршава се само издржавањем казне у заводској установи, већ се наставља и на слободи, тј. када осуђени изађе на слободу. Тада се према њему примењују мере постпеналне помоћи, односно мере које му помажу да се брже, лакше и безболније укључи у нормалан друштвени живот. Заводска установа у којој се налази осуђено лице је дужна да пре отпуштања таквог лица утврди Програм пружања помоћи након његовог отпуштања из завода. У нашој држави постпеналну помоћ пружају Центри за социјални рад.²⁸⁵

Закон о извршењу кривичних санкција у члновима 185 и 186 регулише дужности и обавезе завода у виду програма припреме за отпуштање и поступка пружања помоћи и прихвата осуђеног.²⁸⁶

У Закону о извршењу ванзаводских санкција (чланови 56 и 57.) регулисани су услови за израду програма помоћи и сам програм помоћи. Програм помоћи је скуп мера

²⁸⁴ Видети: В. Буната-Благојевић, *Постинституционални прихват као задња фаза индивидуализације у извршењу кривичних санкција*, Пенолошке теме, Загреб, бр. 4, 1989., стр. 22.

²⁸⁵ Центри за социјални рад су установе социјалне заштите које се организују у складу са уставом и законским прописима, ради помоћи лицима којима је социјална помоћ потребна. То су институције које имају најзначајнију улогу у социјалној заштити лица, јер оне непосредно, или у сарадњи са другима, брину о лицима која нису у могућности да себи створе услове за живот. Видети: В. Кривокапић, *Превенција криминалитета*, Полицијска академија, Београд, 2002. године, стр. 143.

²⁸⁶ Завод је дужан да пре отпуштања осуђеног са извршења казне затвора, у оквиру програма поступања, утврди програм припреме за отпуст и помоћи након отпуштања. Припрема осуђеног за отпуст започиње након доласка у завод. Осуђени се подстиче на активно учествовање у припреми за отпуст, а посебно да одржава односе са породицом, успоставља и одржава контакте са установама и особама које се баве укључивањем осуђеника за живот на слободи. Програм за отпуст је саставни део програма поступања. На основу утврђеног програма за отпуст, осуђени ће бити укључен у појединачни или групни саветодавни рад у вези са његовом припремом за отпуст најраније једну годину, а најкасније три месеца пре отпуштања, у зависности од дужине изречене казне. У поступку израде програма за отпуст служба за третман утврђује и потребе осуђеног након извршења казне и сарађује са повереничком службом, као и органом старатељства надлежним према месту последњег пребивалишта, односно боравишта осуђеног.

и поступака које лице после извршене казне затвора добровољно прихвата, а који се примењује с циљем укључивања у живот на слободи.²⁸⁷

Програм помоћи се састоји од:

- 1) пружања помоћи приликом проналажења смештаја и исхране,
- 2) пружање помоћи у остваривању права на здравствену и социјалну заштиту,
- 3) давања савета у циљу усклађивања породичних односа,
- 4) пружања подршке и помоћи приликом проналажења запослења, односно довршавања школовања или стручног оспособљавања,
- 5) успостављања сарадње са надлежним центром за социјални рад у циљу давања новчане подршке за подмиривање најнужнијих потреба,
- 6) пружање подршке и помоћи у уздржавању од употребе опојних дрога и алкохола, и
- 7) пружање других облика помоћи и подршке.

Увођењем постпеналне помоћи, на неки начин у законске оквире, представља добар помак у борби пенолошке јавности, да се осуђеницима после издржане казне, посвети што више обавезне пажње, како у будуће не би дошли у ситуацију да поново изврше кривично дело. Нормално, повратника ће увек бити, али ако се доследно буде радило и придржавало законских оквира, друштво свакако, може очекивати мању стопу криминалитета.

На крају, добра постпенална помоћ може имати и директан утицај на смањење броја рецидивиста, како у кривичноправном, тако и у пенолошком смислу.

Приликом нашег истраживања дошли смо до сазнања да радници ОЗ у Новом Саду у законом предвиђеном року извештавају надлежни суд и полицију о томе да је осуђенику (самим тим и осуђенику за имовинска кривична дела) истекла, односно истиче изречена казна затвора и да се враћа на слободу.

²⁸⁷ Закон налаже, ако служба за третман процени да постоји потреба за пружањем помоћи осуђеном након извршене казне затвора, или осуђени сам затражи помоћ, Повереник ће најкасније у року од месец дана пре отпуста започети израду програма помоћи. Приликом израде програма помоћи Повереник сарађује са службом за третман и осуђеним. На израду програма помоћи сходно се примењују одредбе о изради појединачног програма поступања. Наиме, Повереник за послове извршења израђује програм помоћи за свако лице које се отпушта из завода. И овај програм поступања израђује се на основу процене личности, личних прилика, здравственог стања, стручних квалификација, процене ризика и потреба лица. Програм се израђује у сарадњи са осуђеником. Програм помоћи садржи методе, поступке и рокове за његово спровођење, носиоце појединих активности и остале податке од значаја за испуњавање сврхе. Програм помоћи обавезно садржи преузете обавезе или мере које је одредио надлежни орган. Лице према којем се спроводи програм, упознаће се са садржином програма, као и са последицама неизвршења обавеза, прихвата га својим потписом, после чега је у обавези да сарађује и извршава утврђене поступке и мере. Програм се обуставља, ако лице према којем се програм помоћи спроводи не сарађује и не извршава утврђене поступке и мере.

Када су у питању центри за социјални рад који би требали да пруже најбољу помоћ осуђеницима након изласка из казних установа, већ дужи низ година ова установа их и неизвештава, јер како кажу, то су престали да раде јер овај вид сарадње систематски не функционише. Наиме, транзиција и дешавања у вези са нашом државом довели су до огромне незапослености становништва тако да центри за социјални рад нису у могућности да пружају постпеналну помоћ осуђеницима.

Мишљења смо да, без обзира на све потешкоће које су задесиле нашу државу, мора се покренути поновна боља сарадња између казних установа и центара за социјални рад у пружању постпеналне помоћи осуђеницима. Ако су центри за социјални рад у немогућности да запосле бивше осуђенике наспрам њихових досадашњих квалификација, свакако могу да организују разне видове дошколовавања и образовања за она занимања која су дефицитарна у нашој држави. Да би се овај вид помоћи остварио потребна је и продубљена и усмеренија сарадња између центара за социјални рад и бироа за запошљавање.

4. Награђивање и кажњавање осуђеника

У савременим пенитенцијарним системима користи се механизам кажњавања и награђивања, као посебна метода позитивног утицаја на осуђенике и припремања њихове социјалне адаптације. Милутиновић истиче да се некада као посебна метода у индивидуалном третману, наводи стимулативно-дестимулативни начин поступања с осуђеним лицима, као: мере награђивања или мере дисциплинског кажњавања.²⁸⁸

4.1. Проширена права и погодности

Констатиновић-Вилић и Костић истичу да стимулативне мере треба да утичу на прихватање и трајно усвајање промена до којих је дошло применом третмана према осуђеном лицу. Награђивање дакле, представља проширивање постојећих права и давање одређених погодности осуђеним лицима.²⁸⁹

Тренутно код нас, у члану 129. ЗИКС-а, предвиђена је могућност да управник завода може осуђенику да додели 7 проширених права (на пријем пакета, на број посета, на круг лица која могу посетити осуђеног, на пријем посета без надзора у

²⁸⁸ Видети: М. Милутиновић, *Пенологија* (1992), *op. cit.*, стр. 136-139.

²⁸⁹ Видети: С. Констатиновић-Вилић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 183.

просторијама за посете, на пријем посета у посебним просторијама, на пријем посета ван завода и на погоднији смештај) и 4 погодности²⁹⁰ (слободан излазак у град, посету породици и сродницима о викенду и празницима, наградно одсуство из завода до седам дана у току године и коришћење годишњег одмора изван завода).

Нашим истраживањем, у вези додељивања проширених права и одобравања погодности осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела у Окружном затвору у Новом Саду, утврдили смо да је управник 16-ци или 26,2% осуђеника доделио једно или више проширених права, а да је за 5 или 8,2% одобрио по једну погодност. Структура додељених проширених права за 16 осуђеника је била следећа:

- 10 осуђеника - на круг лица која могу посетити осуђеног,
- 3 осуђеника - на круг лица која могу посетити осуђеног и на пријем посета ван завода,
- 2 осуђеника - на круг лица која могу посетити осуђеног и на пријем посета без надзора у просторијама за посете, и
- 1 осуђеник - на круг лица која могу посетити осуђеног и на погоднији смештај.

Одобрене погодности у свих 5 случајева су биле у виду посета породици и сродницима о викенду и празницима.

Дакле, од укупно 61 испитаника њих 21 или 34,4% су добили неко проширено право и погодност. Овај проценат није занемарљив и указује нам да службеници третмана и управник установе на овај начин стимулативно делују на осуђенике како би што лакше и боље прихватили третман који је за њих одређен да се спроведе у овој установи.

4.2. Дисциплински преступи и поступак

Током боравка у установама за извршење кривичних санкција, осуђеници су у обавези да се понашају на начин који је одређен законским и подзаконским правилима. Ако се не придржавају тих правила, сматра се да тада чине преступе. Ти преступи могу бити тежи и лакши. У зависности да ли се ради о тежим или лакшим преступима,

²⁹⁰ Сада видимо да су биле оправдане критике на коришћење термина само „посебна права“ и настојање да се користи и термин „погодности“, јер се у ствари, ради о одређеним привилегијама, повластицама, награди за примерно понашање, које су условног карактера и могу се доделити осуђеном лицу уколико их заслужи својим понашањем и уколико постоје реална очекивања да ће се применом ове мере остварити програм поступања. С. Соковић, *Извршење кривичних санкција*, Правни факултет у Крагујевцу, Београд, 2008., стр. 79.

изричу им се у законом предвиђеном поступку и адекватне теже или лакше дисциплинске мере.

Према одредбама Закона о извршењу кривичних санкција, Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора и Правилника о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима, дисциплински преступи су теже и лакше повреде правила реда и безбедности, као и повреде других правила и понашања осуђеног, које су утврђене законом и актом о кућном реду завода.²⁹¹

У ЗИКС-у су таксативно набројане врсте тежих и лакших дисциплинских престапа.

За теже и лакше дисциплинске преступе, Закон о извршењу кривичних санкција у чл. 159 прописује изрицање дисциплинских мера. Дисциплинске мере изричу се оним осуђеним лицима која су крива за учињени дисциплински преступ. То значи да се осуђени сматра невиним док се дисциплински преступ и кривица не докажу у спроведеном дисциплинском поступку. Приликом утврђивања кривице осуђеном у дисциплинском поступку примењују се одредбе кривичног права.

Дисциплинске мере примењују се и према осуђеном ако за време издржавања казне учини кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до једне године или казна затвора до једне године и новчана казна.

Према одредбама Закона о извршењу кривичних санкција, Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора и Правилника о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима, предвиђен је већи број дисциплинских мера²⁹² које се могу изрећи осуђеним лицима, самим тим и осуђеним лицима за имовинске деликте, а то су:

1. *Укор*, који представља меру опомене и најлакшу дисциплинску меру;
2. *Ограничење или забрана примања пакета до три месеца*, која не може да се односи на хигијенски пакет. Изриче се према осуђеном према коме мера укора није дала резултат, односно није постигнута сврха дисциплинске мере;

²⁹¹ Видети: *Закон о извршењу кривичних санкција (2014)*, чл. 156-158, *Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора*, чл. 78., и *Правилника о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима*.

²⁹² Дисциплинску меру, изузев укора, могуће је условно одложити до три месеца. Уколико осуђени у року за који је одложено извршење дисциплинске мере учини тежи дисциплински преступ, условно одложена дисциплинска мера ће се опозвати, а уколико учини лакши дисциплински преступ, дисциплинска мера се може опозвати. Иначе, за стицај дисциплинских престапа, изриче се јединствена дисциплинска мера, на основу тежине престапа у стицају и других околности које утичу на изрицање мере.

3. *Одузимање додељених посебних права, односно погодности* које осуђеном додељује управник завода за добро владање и залагање у остваривању програма поступања. Изриче се као самостална мера када се укором или ограничењем или забраном примања пакета не може постићи сврха дисциплинске мере. Може се изрећи и кумулативно са дисциплинском мером упућивања у самицу;
4. *Ограничење или забрана располагања новцем у заводу до три месеца*, може се изрећи само за теже дисциплинске преступе и не може се односити на располагање новцем за набавку лекова, ортопедских помагала, пружање неопходних медицинских услуга, средстава за личну хигијену, остваривање права на дописивање и телефонирање и правну помоћ;
5. *Упућивање у самицу током слободног времена или целог дана и ноћи* је најтежа дисциплинска мера. Она је изузетног карактера и може се изрећи само за теже дисциплинске преступе и то најдуже на петнаест дана. Једино за стицај дисциплинских преступа, могуће је изрећи и до тридесет дана. Мера се састоји из искључивања осуђеног из заједничких активности с другим осуђенима у слободно време или током целог дана и ноћи.

Дисциплински поступак (чланови 168-176 ЗИКС-а) према осуђеном се покреће и води на основу сазнања и поднете дисциплинске пријаве руководиоца организационе јединице завода или лица кога он одреди, као и управника завода или лица које он одреди, кад се ради о тежим дисциплинским преступима. Предлог за покретање дисциплинског поступка се подноси у року од 48 часова²⁹³ од сазнања за учињени преступ. Уколико то захтевају разлози безбедности, управник завода или лице које он овласти, може одлучити да се осуђени издвоји од осталих осуђеника, до четрдесет осам сати, при чему се време издвајања урачунава у дисциплинску меру упућивања у самицу.²⁹⁴

После окончања дисциплинског поступка доноси се решење против кога осуђени има право на жалбу. Жалба може да се изјави у року од три дана од пријема

²⁹³ У претходном *Закону о извршењу кривичних санкција (2006)*, овај период је био ограничен на 24 часа.

²⁹⁴ Вођење дисциплинског поступка и доношење одлуке препуштено је дисциплинској комисији, управнику завода или лицу које он одреди (с тим што то лице не може да буде предлагач), зависно од тога да ли се ради о тежем или лакшем дисциплинском преступу. Уколико је осуђеник учинио лакши дисциплински преступ, поступак води и одлуку доноси управник завода или лице које он одреди, а уколико је учињен тежи дисциплински преступ, поступак води и одлуку доноси дисциплинска комисија састављена од три члана. Дисциплинску комисију од три члана именује директор Управе, на предлог управника завода. Председник комисије мора бити дипломирани правник. У току поступка, са једнаком пажњом, потребно је утврдити, како чињенице које терете, тако и чињенице које иду у корист окривљеног. Застарелост изрицања и извршења дисциплинске мере наступа након шест месеци од учињеног дисциплинског преступа.

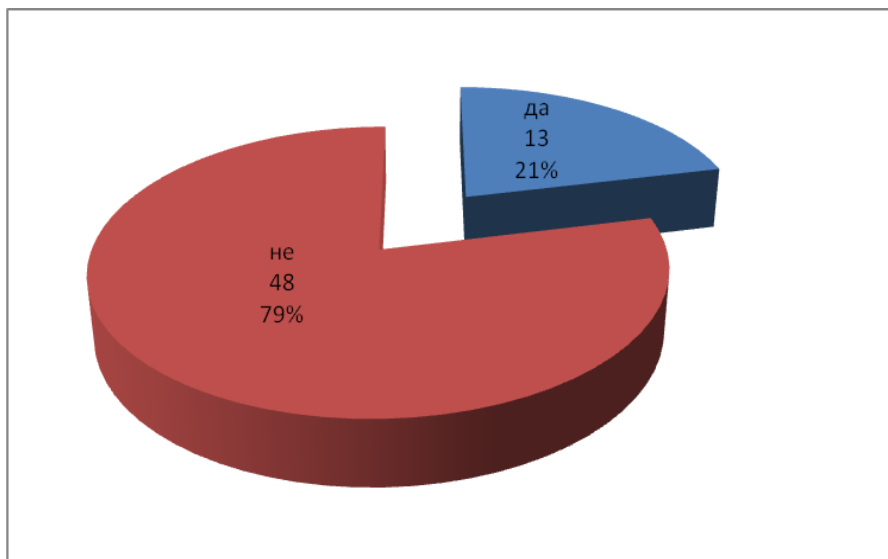
решења директору Управе, који такође, у року од три дана решава по жалби и доноси одлуку, али жалба не задржава извршење решења.

Материјална одговорност је регулисана ЗИКС-а у чл. 177. Подносилац предлога за покретање дисциплинског поступка улаже имовинско правни захтев за накнаду штете коју је осуђени проузроковао заводу вршењем дисциплинског преступа. Наиме, у случају да осуђени проузрокује штету заводу, намерно или грубом непажњом, у висини до 15.000 динара, о захтеву ће одлучивати првостепени дисциплински орган, а за износ штете преко 15.000 динара, надокнаду штете, завод може остварити у редовном парничном поступку.

Овде примећујемо још једну разлику претходног и садашњег ЗИКС-а, која се огледа у висини начињене штете изражене у динарима. Претходни лимит, значајан за орган одлучивања у поступку је био до 10.000 динара.

Истражујући дисциплинске преступе осуђеника у Окружном затвору у Новом Саду на основу увида у личне листове, дошли смо до следећих показатеља:

Графикон бр. 12. *Дисциплински преступи*

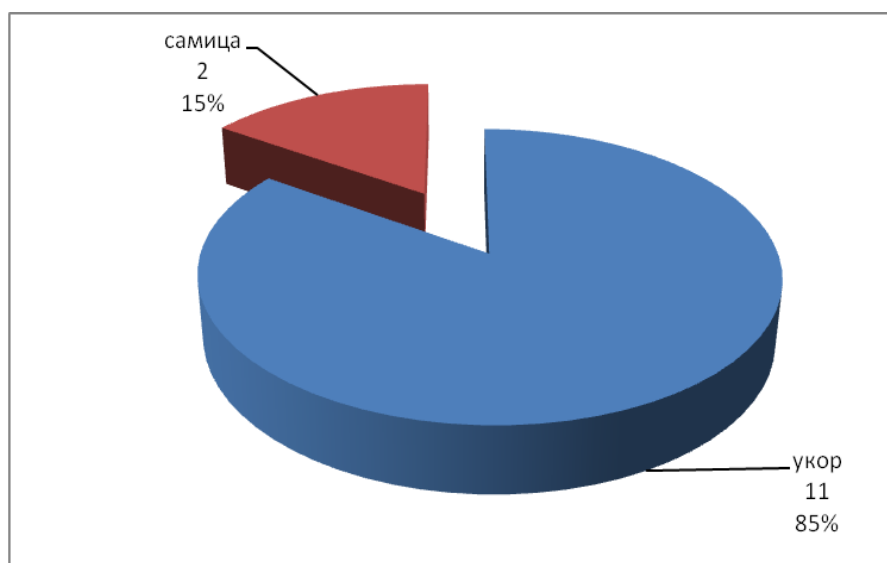
Из Графикона 12 видимо да 48 или 79% осуђеника није чинило дисциплинске преступе, а да је њих 13 или 21% начинило дисциплинске преступе. Добијени резултат је добар, али службеници третмана треба да теже ка томе, да проценат осуђеника који не чине дисциплинске преступе буде још већи.

Табела бр. 41. Структура дисциплинских престапа

Дисциплински престапи	број	%
лакша злоупотреба добијених посебних права	3	23,0%
занемаривање радне обавезе	4	30,8%
пушење ван простора одређеног за ту свху	1	7,7%
међусобна купопродаја одеће	1	7,7%
одбијање извршења законитог налога	1	7,7%
поседовање предмета које не смеју поседов.	1	7,7%
недолично понашање према запосленом	1	7,7%
отпор здравственом прегледу	1	7,7%
УКУПНО	13	100%

Када погледамо Табелу 41 уочавамо да у структури учињених дисциплинских престапа доминирају лакши престапи. Занемаривање радне обавезе у 4 или 30,8% случаја, лакша злоупотреба добијених посебних права у 3 или 23,0% случаја и евидентан је по један (или по 1,7%) случај пушење ван простора одређеног за ту свху, одбијање извршења законитог налога, поседовања ствари које осуђеник не сме да поседује код себе и међусобна купопродаја одеће. Такође, евидентна су и два тежа дисциплинска престапа, недолично понашање према запосленом и отпор здравственом прегледу. Због ових тежих дисциплинских престапа, осуђенима је изречена и најтежа дисциплинска мера упућивања у самицу.

Графикон бр. 13. Изречене дисциплинске мере

Запажамо у Графикону 13 да је у већини 11 или 85% случајева за лакше дисциплинске преступе изречен укор (који уједно претставља најлакшу дисциплинску меру), док је у 2 или 15% случаја за теже дисциплинске преступе изречена самица.

Сагледавајући резултате овог дела истраживања, можемо констатовати да је потврђена наша претпоставка да већина осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела не чини дисциплинске преступе, а од оних који их чине, да се ради углавном о лакшим, за које су изречене и најблаже мере - укор.

5. Поштовање права осуђеника

Осуђеници током извршења казне затвора уживају права предвиђена одредбама ЗИКС-а и подзаконским актима. Такође, регулисане су обавезе и дужности. Исто тако, нормиране су дисциплинске казне и начин њиховог извршења.

Сва права и дужности осуђеника проистичу из универзалних начела о људским правима из међународних аката, а односе се на право на човечно поступање. Право на човечно поступање се одређује кроз негативно нормирање, односно предвиђање забрањених понашања према осуђеницима током извршења казне затвора. Забрањено је угрожавање физичког и менталног здравља осуђеника уз обавезу поштовања достојанства његове личности.

У пенолошкој литератури се посебно истиче да негативно нормирање права на човечно поступање у односу на припаднике формалног система не значи истовремено и само одсуство нехуманих поступака према осуђеном за имовински деликт. Истиче се потреба за увођењем и применом врсте „активног односа“ према осуђеном лицу и његовим нормираним правима и обавезама.²⁹⁵

Осуђеници, самим тим и осуђеници за имовинске деликете, уживају широк круг права у казнено-поправним заводима и окружним затворима у нашој земљи, али су лишени једног од основних људских права тј. права слободе кретања и стварања.

У овом делу дисертације, поред хронолошког законског навођења права осуђеника, код сваког од њих, приказаћемо и резултате нашег истраживања који се односе на упоређивање нивоа поштовања права осуђеника мушкараца у Окружном затвору у Новом Саду (установа полуотвореног типа у којој се налазе осуђеници за

²⁹⁵ М. Радоман, *Пенологија и систем извршења кривичних санкција*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад – Београд, 2003. године, стр. 306.

блаже облике имовинских кривичних дела) и Казнено поправном заводу у Сремској Митровици (установа затвореног типа у којој се налазе осуђеници за теже облике имовинских кривичних дела), на основу личних ставова и опажања осуђеника (анкета). Истраживање је рађено са узорком од по 61 осуђеником у свакој установи. Пошто је ово истраживање вршено 2013. године, док је важио Закон о извршење кривичних санкција из 2006. године, упоређивана су права осуђеника мушкараца по том Закону.²⁹⁶

На основу Закона о извршењу кривичних санкција и подзаконских прописа,²⁹⁷ нормирана су следећа права осуђеника:

- *право на човечно поступање према осуђеном*; Према овом праву, свако мора поштовати достојанство осуђеног и нико не сме угрозити његово телесно и душевно здравље.

Истраживање је на основу личних ставова осуђеника показало да се ово право више поштује у Казнено поправном заводу у Сремској Митровици у односу на Окружни затвор у Новом Саду. Оно је било ускраћено код 23 или 37,7% осуђеника у ОЗ у Новом Саду, док је код 18 или 29,5% осуђеника било ускраћено у КПЗ у Сремској Митровици (Табела бр.42);

Табела бр. 42. Право на човечно поступање

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на човечно поступање	23	38	18	43
	37,7%	62,3%	29,5%	70,5%

- *право на смештај, исхрану, одећу, рубље и обућу осуђеног*; Осуђеник мора имати право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама. Просторије у којима осуђени бораве морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене природним и вестачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид. У спаваоницама сваки осуђеник мора имати

²⁹⁶ Ако желимо да прокоментаришемо разлике у одредбама ЗИКС-а из 2006, и овог новог из 2014. године, када су у питању права осуђеника, можемо закључити, да нема неких суштинских разлика. Разлика, колико смо ми запазили, начињена је у два случаја, и то: код права осуђене жене која има дете, раније је дете могло да остане у заводу до навршене прве године живота, а сада до навршене друге године живота, и код права на посете у посебној просторији, раније је то било могуће једном у три месеца, а сада је то једном у два месеца. Дакле, дошло је до помака у корист осуђеника, али ако се већ доносио нови закон, мишљења смо, да је у овом делу требало бити много више измена.

²⁹⁷ *Правилник о кућном реду казнено-поравних завода и окружних затвора и Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица*, „Сл. Гласник РС“, бр. 72/10.

најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора, загрејаног и довољно осветљеног, као и засебни лежај. Просторије не смеју бити влажне и морају имати санитарне уређаје и друга средства намењена одржавању личне хигијене.

На основу Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, осим наведених карактеристика смештаја осуђених, предвиђено је и то да се осуђенима мора обезбедити простор за дневни боравак, са довољним бројем столица и столова уз техничке услове за коришћење радио и телевизијских апарата.

Закон и извршењу кривичних санкција предвиђа да се осуђеницима мора обезбедити адекватна исхрана. Осуђени имају право на три obroка дневно подобних да одрже њихово добро здравље и снагу чија укупна вредност не може бити мања од 12.500 цула. Осуђена лица која раде на тежим пословима, болесници, труднице породилце имају право на исхрану коју им одреди лекар.

Осуђеном се обезбеђује исхрана у складу са његовим верским опредељењима и према могућностима завода. Лекар пре поделе obroка проверава квалитет obroка и налаз уноси у одговарајућу књигу. Осуђеном у свако доба мора бити доступна вода за пиће.

Осим тога, рубље обућа и одећа су бесплатни и не смеју бити омаловажавајући нити понижавајући за осуђенике. У заводу отвореног и полуотвореног типа и отвореном и полуотвореном одељењу завода затвореног типа, осуђени има право да носи сопствену одећу и обућу.

Осуђени има посебну дужност да чува и одржава ствари добијене на употребу, као и право да може поседовати ствари за личну употребу (прибор за одржавање личне хигијене, прибор за бријање који не угрожава безбедност, прибор за писање, ортопедска помагала, прибор за чишћење обуће и одеће, венчани прстен и др.).

Нашим истраживањем, на основу личних ставова испитаника, је утврђено да се ово право више поштује у Окружном затвору у Новом Саду у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици. Било је ускраћено код 20 или 32,8% осуђеника у КПЗ у Сремској Митровици, док је код 15 или 24,6% осуђеника било ускраћено у ОЗ у Новом Саду (Табела бр.43);

Табела бр. 43. Право на смештај, исхрану и одећу

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на смештај, исхрану и одећу	15	46	20	41
	24,6%	75,4%	32,8%	67,2%

- *право на слободно време*; Осуђеник има право да проведе изван затворских просторија, у слободно време, најмање два сата дневно. За то време, уколико то дозвољавају године и телесне способности, осуђени има право на организовану физичку активност, када заједно са другим осуђеницима може користити спортске терене, уређаје и опрему.

Спроведено истраживање на основу личних ставова осуђеника је показало да се ово право више поштује у Казнено поправном заводу у Сремској Митровици у односу на Окружни затвор у Новом Саду. Оно је било ускраћено код 9 или 14,8% осуђеника у ОЗ у Новом Саду, док је код 6 или 9,8% осуђеника било ускраћено у КПЗ у Сремској Митровици (Табела 44);

Табела бр. 44. Право на слободно време

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на слободно време	9	52	6	55
	14,8%	85,2%	9,8%	90,2%

- *право на упућивање поднесака надлежним органима*; Пријем и упућивање поднесака врши се преко завода. Уколико је осуђено лице страни држављанин, оно се може поднеском обратити дипломатско-конзуларном представнику земље чији је држављанин, односно државе која штити његове интересе, а осуђени чије интересе не штити ни једна држава, може се поднеском обратити надлежним органима Републике Србије и надлежним међународним организацијама. Осуђеник се поднеском писмено обраћа начелнику службе или другом овлашћеном лицу које је дужно да у року од пет дана од дана пријема поднеска писмено и образложено одговори на поднесак осуђеног.

Нашим истраживањем на основу личних ставова осуђеника је утврђено да се ово право више поштује у Окружном затвору у Новом Саду у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици. Оно је ускраћено код 8 или 13,1% осуђеника у КПЗ у

Сремској Митровици, док је код 5 или 8,2% осуђеника било ускраћено у ОЗ у Новом Саду (Табела 45);

Табела бр. 45. *Право на упућивање поднеска надлежним органима*

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на упућивање поднеска надлежним органима	5	56	8	53
	8,2%	91,8%	13,1%	86,9%

- *право на неограничено дописивање о свом трошку*; Осуђени увек има право дописивања без надзора са браниоцем, Заштитником грађана или другим државним органима и међународним организацијама за заштиту људских права. Осим тога, ради лакше комуникације са спољним светом, осуђени има право на телефонски разговор, у складу са одредбама акта о кућном реду, о свом трошку. Осуђени поднеске прима и упућује преко завода, о свом трошку Изузетно, ова права осуђеном могу бити и ограничена.

Спроведним истраживањем на основу личних ставова осуђеника је утврђено да се ово право више поштује у Окружном затвору у Новом Саду у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици. Оно је било ускраћено код 5 или 8,2% осуђеника у КПЗ у Сремској Митровици, док је код 3 или 4,9% осуђеника било ускраћено у ОЗ у Новом Саду (Табела 46);

Табела бр. 46. *Право на неограничено дописивање о свом трошку*

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на неограничено дописивање о свом трошку	3	58	5	56
	4,9%	95,1%	8,2%	91,8%

- *право на правну помоћ*; Завод је дужан да осуђеном пружи правну помоћ и да га упути на начин остваривања других облика правне помоћи и то преко службе за опште послове.

И код овог права, наше истраживање на основу личних ставова осуђеника је показало да се оно више поштује у Окружном затвору у Новом Саду у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици. Оно је било ускраћено код 14 или 23,0% осуђеника у КПЗ у Сремској Митровици, док је код 9 или 14,8% осуђеника било ускраћено у ОЗ у Новом Саду (Табела 47);

Табела бр. 47. Право на правну помоћ

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на правну помоћ	9	52	14	47
	14,8%	85,2%	23,0%	77,0%

- право на подношење поднеска притужби и жалби; Да би остварио своја права оптужени може поднеском да се обрати начелнику или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе завода које је дужно да у року од пет дана од дана предаје поднеска, писмено и образложено одговори на поднесак осуђеног.

Друга могућност је да се осуђени због повреде права или других неправилности у заводу учињених према њему обрати притужном управнику завода или лицу које он овласти у року од три месеца од дана настанка повреде, а изузетно у року од шест месеци. Ако је притужба неразумљива, управник завода ће је вратити осуђеном ради појашњења навода. Рок за појашњење је 48 часова, а ако је осуђени у предвиђеном року не достави, притужба ће бити одбачена. Ова лица су дужна да испитају притужбу осуђеног и да у року од петнаест дана донесу решење. Уколико оптужени не добије одговор на притужбу или није задовољан донетим решењем има право да у року од осам дана, од дана пријема решења, поднесе жалбу директору Управе. Рок за одлучивање по жалби је тридесет дана од дана пријема жалбе.

Право осуђеног може да буде повређено и поступањем управника. У том случају оптужени може поднети притужбу директору Управе. Ако директор Управе или лице које он овласти утврди да притужба није поднета због повреде права осуђеника поступањем управника, доставиће притужбу надлежном органу и о томе ће обавестити осуђеног.

Основаност оптужбе осуђеног испитује директор Управе или лице које он овласти, на тај начин што врши непосредни увид у сву релевантну документацију завода, обавља разговор са управником и запосленима у заводу, разговара са осуђеним који је поднео притужбу и другим осуђенима, без присуства запослених у заводу. Приликом испитивања основаности притужбе, директор Управе може утврдити да је притужба основана и у том случају ће наложити да се отклони повреда права осуђеног.

Право осуђеног може да буде повређено услед поступања запосленог у заводу. Ако сматра да је до повреде права осуђеног дошло услед поступања запосленог, директор Управе обавестиће писмено управника завода и лице овлашћено за вршење

надзора, а ако сматра да је до повреде права осуђеног дошло услед поступања управника обавестиће лице облашћено за вршење надзора.

Због повреде својих права, осуђени може да се без присуства запослених лица у заводу притужи овлашћеном лицу које надзире рад завода. Према Правилнику о кућном реду у казнено-поправних завода и окружних затвора, осуђени може да се и писмено притужи надзору, тако што ће писану притужбу упутити у затвореној коверти.

Подношење притужбе Заштитнику грађана од стране осуђеног, самим тим и осуђеног за имовински деликт, предвиђено је у Правилнику о кућном реду у казнено-поправних завода и окружних затвора, с тим што је пре подношења притужбе осуђени дужан да заштити своја права у одговарајућем правном поступку.

Од овог правила постоји и изузетак, који се огледа у томе да Заштитник грађана може, у складу са законом, покренути поступак и пре него што су исцрпљена сва правна средства, ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета или ако се притужба односи на повреду принципа добре управе према подносиоцу притужбе, неблаговремени рад или друга кршења правила етичког понашања запослених у органима управе.

Као остварење облика третмана осуђеног самоорганизовања, Правилник о кућном реду у казнено-поправних завода и окружних затвора прописује још једну могућност у заштити права осуђених. То је самоиницијативно учешће осуђених. Наиме, завод омогућава да осуђени, преко својих представника, подноси писмене предлоге и мишљења управнику завода (на које он писмено одговара) од питања која су од значаја за живот и рад осуђених лица.

У том смислу, на основу поменутог Правилника, сваки осуђеник може да буде биран за представника или да бира представнике који ће га у томе заступати, тајним гласањем, у организацији завода.²⁹⁸

Нашим истраживањем на основу личних ставова осуђеника је утврђено да се ово право, више поштује у Окружном затвору у Новом Саду у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици. Оно је било ускраћено код 10 или 16,4% осуђеника у КПЗ у Сремској Митровици, док је код 3 или 4,9% осуђеника било ускраћено у ОЗ у Новом Саду (Табела 48);

²⁹⁸ Видети: С. Константиновић Вилић, М. Костић, *Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији*, op. cit., стр. 70-78.

Табела бр. 48. *Право на подношење поднеска, притужби и жалби*

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на подношење поднеска, притужби и жалби	3	58	10	51
	4,9%	95,1%	16,4%	83,6%

Увидом у личне листове узорка осуђеника за блаже облике имовински кривичних дела у Окружном затвору у Новом Саду, нисмо пронашли податак да се било ко од њих жалио на третман тј. да је подносио поднесак, притужбу или жалбу.

На питање упућено службеницима третмана „како се нико није жалио на третман“ који се спроводи над овим осуђеницима, исти су нам рекли да је то иначе реткост у овој установи. Такође, истичу да има појединачних случајева, углавном зависника од наркотика, да траже усмени разговор са начелницом за третман мислећи да недобијају довољну дозу лекова која им је по њиховом мишењу потребна. Међутим, кад им начелница објасни да је то ствар медицинске службе и да се њима поново обрете, они одустају од даљег жаљења и све се завршава на усменом разговору.

Када смо заједнички покушали да се службеници третмана присете да ли је оваквих случајева било и када су у питању осуђеници из нашег узорка испитаника, они су у својим интерним белешкама (роковницима) пронашли податке за наша три испитаника (зависника) да су била на разговору код начелнице по питању терапије.

- право на примање посета брачног друга деце, усвојеника, родитеља и осталих сродника по правој линији и у побочној до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља; Осуђени има право двапут месечно на посету брачног друга, деце, усвојеника, родитеља, усвојитеља и других сродника по правој линији и у побочној до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља.

Осуђеног може посећивати бранилац или пуномоћник који га заступа, или кога је он позвао ради давања пуномоћја о заступању. Уз поштовање услова узајамности, осуђеног који је страни држављанин могу посећивати дипломатско-конзуларни представници његове државе или државе која штити његове интересе, а осуђени чије интересе не штити ни једна држава има право на посету надлежних органа Републике Србије и надлежних међународних организација.

Дипломатско-конзуларни представник стране државе, дужан је да посету најави управнику завода. Уколико са страном државом не постоји узајамност, њеном

дипломатско-конзуларном представнику и представнику међународне организације, посету одобрава директор Управе. Посета траје најкраће један час. За време издржавања дисциплинске мере упућивање у самицу осуђени нема право на посете, осим посете браниоца или пуномоћника који га заступа или кога је он позвао ради давања пуномоћја.

Наше истраживање на основу личних ставова осуђеника је показало да се ово право осуђеника у истој мери поштује у Окружном затвору у Новом Саду, као и у Казнено поправном заводу у Сремској Митровици. Оно је у обе установе, било ускраћено код 2 или 3,3% осуђеника (Табела 49);

Табела бр. 49. *Право на примање посета брачног друга деце, усвојеника, родитеља и осталих сродника по правој линији и у побочној до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља*

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
	2	52	2	52
Право на примање посета брачног друга, деце, усвојеника, родитеља и осталих сродника по правој линији и у побочној до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља	3,3%	96,7%	3,3%	96,7%

- *право на боравак у посебној просторији;* Ово право подразумева једном у три месеца²⁹⁹ боравак са брачним другом, децом, другим блиским лицем три часа. Ово право нема осуђеник који је због дисциплинског преступа упућен у самицу.

Истраживање на основу личних ставова осуђеника је показало да се ово право више поштује у Казнено поправном заводу у Сремској Митровици у односу на Окружни затвор у Новом Саду. Оно је било ускраћено код 5 или 8,2% осуђеника у ОЗ у Новом Саду, док је код 4 или 6,6% осуђеника било ускраћено у КПЗ у Сремској Митровици (Табела 50);

²⁹⁹ У новом Закону о извршењу кривичних санкција (2014), предвиђено је једном у два месеца.

Табела бр. 50. Право на боравак у посебној просторији

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на боравак у посебној просторији	5	56	4	57
	8,2%	91,8%	6,6%	93,4%

- *право на пријем пакета*; Осуђеник има право да прима пакете са предметима за личну употребу и исхрану и то двапут месечно. Тежина и допуштена садржина пакета уређује се актом о кућном реду установе. Пакетне пошиљке се прегледају пре уручења у присуству осуђеног лица.

Такође, и код овог права истраживање које смо спровели на основу личних ставова осуђеника је показало да се оно више поштује у Казнено поправном заводу у Сремској Митровици у односу на Окружни затвор у Новом Саду. Било је ускраћено код 10 или 16,4% осуђеника у ОЗ у Новом Саду, док је код 2 или 3,3% осуђеника било ускраћено у КПЗ у Сремској Митровици (Табела 51);

Табела бр. 51. Право на пријем пакета

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на пријем пакета	10	51	2	59
	16,4%	83,6%	3,3%	96,7%

- *право на неограничен пријем и слање новчаних пошиљки*; Осуђени има право на неограничен пријем и слање новчаних пошиљки. Новац који осуђени прима депонује се на новчани депозит. Месечни износ новца којим осуђени слободно располаже је износ просечне зараде у Републици Србији за претходни месец према последњим подацима органа надлежног за послове статистике.

Наше истраживање на основу личних ставова осуђеника је показало да се ово право више поштује у Окружном затвору у Новом Саду у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици. Оно је било ускраћено код 1 или 1,6% осуђеника у КПЗ у Сремској Митровици, док у ОЗ у Новом Саду, није било ускраћивања овог права. (Табела 52);

Табела бр. 52. Право на неограничен пријем и слање новчаних пошиљки

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на неограничен пријем и слање новчаних пошиљки	0	61	1	60
	0,0%	100%	1,6%	98,4%

- *право на рад и права на основу рада*; Рад осуђеника за имовинске деликте, као и осталих осуђеника, је саставни део програма поступања, што значи да представља облик пенитенцијарног третмана за успешнију ресоцијализацију осуђеника. Сврха рада је стицање, одржање и повећање радних способности осуђеника, радних навика и стручног знања. Оспособљавање за рад и стручно усавршавање осуђених обавља се кроз теоријску припрему и практичну обуку, према непосредним могућностима завода.

Рад осуђеника мора бити сврсисходан и не сме бити понижавајући. То значи да је постизање економске користи радом осуђеника другоразредни циљ и не сме штетити остварењу сврхе рада. Приликом одређивања врсте посла узимају се у обзир физичке и психичке особине осуђеника, његова способност, стручне и радне квалификације, његове склоности, изражене жеље и непосредне могућности завода. У погледу места где осуђеник ради, то може бити у заводу или ван њега, а могуће је на молбу осуђеника, и одобрење директора Управе, да осуђеник ради и тамо где је до тада радио, ако је први пут осуђен на казну затвора до шест месеци.

Законом је прописано право осуђеника на награду за свој рад у износу најмање 20% од најниже цене рада у Републици Србији, с тим да се за рад дужи од пуног радног времена увећава за 50%. Осуђеник може слободно да располаже са 70% накнаде и награде за рад, а остатак му се ставља на штедњу. Средства са штедње могу бити утрошена, по одобрењу управника, уколико је новац неопходно потребан осуђеном или његовој породици. За проналаске, техничка достигнућа и уметничка дела, створене за време издржавања казне затвора, осуђени имају права сходно општим прописима. Иначе, ЗИКС нормира могућност да управник новчано награди осуђеног за успехе у раду. Радно време осуђеног може да траје четрдесет сати недељно, а изузетно и дуже, под условом који су предвиђени законом.

Изван радног времена, осуђени може да се упосли највише два сата дневно на пословима одржавња чистоће или неким другим текућим пословима у заводу. По правилу, рад осуђеног лица не урачунава се у његов радни стаж. Уколико је осуђени привремено неспособан за рад, без своје кривице има право на надокнаду сходно

општим прописима о боловању. У том случају, ако осуђени нема сопствених средстава, завод подмирује његове најнужније потребе.

Сходно општим прописима осуђени има право на заштиту на раду, право на дневни, недељни и годишњи одмор (који користи у посебним просторијама завода и за то време прима накнаду као да је радио), а осуђена жена има право на одсуство са рада због трудноће, порођаја и материнства.

Истраживање које смо спровели на основу личних ставова осуђеника је, такође, показало да се ово право више поштује у Окружном затвору у Новом Саду у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици. Оно је било ускраћено код 12 или 19,7% осуђеника у КПЗ у Сремској Митровици, док је код 4 или 6,6% осуђеника било ускраћено у ОЗ у Новом Саду (Табела 53);

Табела бр. 53. Право на рад и права на основу рада

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на рад и права на основу рада	4	57	12	49
	6,6%	93,4%	19,7%	80,3%

- *право на здравствену заштиту*; Уколико не постоји могућност да се осуђенику пружи адекватна здравствена заштита у заводу, он се упућује у Специјалну затворску болницу или другу здравствену установу, а трудница ради порођаја у породилиште, при чему се време проведено на лечењу урачунава у време казне затвора.

Према осуђеном се лечење може спровести само ако постоји његов пристанак на то. Уколико осуђеник одбија храну, његово присилно храњење није дозвољено, сем изузетно, ако осуђеник одбија храну и лечење па тиме озбиљно угрози своје здравље или живот, примењиваће се неопходне медицинске мере које одреди лекар, према општим медицинским прописима.

Здравствени преглед осуђеног врши се само уз присуство здравственог радника и осуђени има право да буде упознат са налазима о његовом здравственом стању и садржином његовог здравственог картона. Завод је такође, у обавези да обезбеди услуге стоматолога.

Лекар у заводу има обавезу да прегледа осуђеника при пријему у завод. Кад год је то потребно, када се осуђени жали да је болестан, а обавезан је и свакодневни преглед осуђебног који је болестан. Лекар је у обавези и да врши континуирану

контролу смештаја, исхране, хигијене, санитарних и других услова од којих зависи здравље осуђених.

Такође, лекар води посебну евиденцију о повредама осуђених лица и обавештава управника о било ком знаку или индикацији да се са осуђеним поступа насилно. Лекар врши надзор над радом апотеке и медицинског особља које евидентира, издаје и даје прописану терапију осуђеном.

О свом раду лекар подноси извештаје и то: периодично о здравственом стању осуђених и увек када установи да је физичко или духовно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне и да препоручи мере за поступање са тим лицима, укључујући и могућност прекида извршења казне.

Лекар даје налаз и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене, о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејању, осветљењу и проветравању у просторијама у којима бораве осуђени и у вези са неопходним физичким активностима осуђених.

Осуђени може тражити, а управник завода одобрити, специјалистички преглед осуђеног, ако такав преглед није одредио лекар. Тада трошкове прегледа сноси осуђени. О озбиљној угрожености здравља или живота осуђеног или о његовом премештању у заводску болницу или другу здравствену установу, завод је у обавези да обавести његове најближе сроднике.

Као што је то био случај и код претходног права, и код овог права, истраживање је на основу личних ставова осуђеника показало да се оно више поштује у Окружном затвору у Новом Саду у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици. Оно је било ускраћено код 24 или 39,3% осуђеника у КПЗ у Сремској Митровици, док је код 14 или 23,0% осуђеника било ускраћено у ОЗ у Новом Саду (Табела 54);

Табела бр. 54. Право на здравствену заштиту

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право здравствену заштиту	14	47	24	37
	23,0%	77,0%	39,3%	60,7%

- *право на обавештавање*; Осуђени има право да набавља дневну и периодичну штампу о свом трошку и да користи друга средства јавног обавештавања. Коришћење библиотеке, упознавање са законским прописима је, такође, једно од основних права осуђених лица. Библиотека треба да располаже са довољним бројем књига из

различитих подручја и области, а обавезно мора имати текстове Устава РС, Кривичног законика, Законика о кривичном поступку, ЗИКС-а, Закона о помиловању, Закона о Заштитинику грађана, подзаконских аката који се доносе на основу ЗИКС-а и потврђених међународних аката који се односе на извршење кривичних санкција и заштиту основних људских права и слобода.

Истраживањем које смо спровели на основу личних ставова осуђеника је установљено да се и ово право, више поштује у Окружном затвору у Новом Саду у односу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици. Оно је било ускраћено код 12 или 19,7% осуђеника у КПЗ у Сремској Митровици, док је код 8 или 13,1% осуђеника било ускраћено у ОЗ у Новом Саду (Табела 55);

Табела бр. 55. Право на обавештавање

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Право на обавештење	8	53	12	49
	13,1%	86,9%	19,7%	80,3%

- *верско право*; Ово право обухватају учешће осуђеника у верским обредима, држање и читање верске литературе, посете свештеника у посебним и прикладним просторијама. На захтев довољног броја осуђеника исте вероисповести, управник завода може омогућити редовну посету у заводу или редовну службу или наставу свештеника те вероисповести у заводу.

На осуђено лице се не може вршити притисак да присуствује верском обреду или посети свештеног лица. Актом о кућном реду регулисано је да осуђени има право на посету свештеног лица једном месечно и да завод обезбеђује потребну просторију, прикладну за верске обреде, верску наставу и посете свештених лица различитих вероисповести.

Истраживање на основу личних ставова осуђеника је овом приликом показало да се ово право више поштује у Казнено поправном заводу у Сремској Митровици у односу на Окружни затвор у Новом Саду. Оно је било ускраћено код 2 или 3,3% осуђеника у ОЗ у Новом Саду, док је код 1 или 1,6% осуђеника било ускраћено у КПЗ у Сремској Митровици (Табела 56);

Табела бр. 56. Верско право

Право осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено	Ускраћено ми право	Није ми ускраћено
Верско право	2	59	1	60
	3,3%	96,7%	1,6%	98,4%

Продубљивањем истраживања, у раговору са службеницима третмана Окружног затвора у Новом Саду, сазнали смо да се осуђеници најчешће жале на услове, здравствену заштиту, на строгост, немогућност држања лекова код себе, као и да им је угрожена безбедност. Наравано, постоји одређени поступак за то. Међутим, службеници третмана истичу да у последње време ниједан случај „нису изгубили“, како што се тиче Министарства правде, тако и код Заштитника грађана, а имали су и ванредни надзор по притужби осуђеника.³⁰⁰

На крају, нашим истраживањем у погледу поштовања права осуђеника за имовинска кривична дела у Окружном затвору у Новом Саду и Казнено поправном заводу у Сремској Митровици, на основу личних ставова осуђеника, дошли смо до сазнања која су уједно и потврдила нашу претпоставку да је ниво поштовања ових права на завидно високом нивоу у обе установе, а да ипак у поређењу ове две установе, права се више поштују у Окружном затвору у Новом Саду – установи полуотвореног типа (87,7%), у одосу на Казнено поправни завод у Сремској Митровици – установу затвореног типа (84,8%).

Због боље прегледности и разумевања добијених резултата, сачинили смо и коначни обједињени упоредни табеларни приказ (видети Табелу бр. 57).

У Табели 57 видимо да се у Окружном затвору у Новом Саду више поштују: право на човечно поступање, право на упућивање поднеска надлежним органима, право на неограничено дописивање о свом трошку, право на правну помоћ, право на неограничен пријем и слање новчаних пошиљки, право на рад и права на основу рада, право на здравствену заштиту, право на обавештавање и право на подношење

³⁰⁰ Управник ОЗ у Новом Саду, као и службеници третмана, истичу да би родитељи требало да се баве својом децом пре него што она дођу у затвор. Без обзира што им дете има 30 или 40 година, оно се жали понекад мами да га овде малтретирају или да нешто није у реду. Онда мама „скочи“ и реагује што јој малтретирају дете које је, узгред, озбиљан делинквент. Заправо, они и породица су на истом задатку – да осуђеници више не дођу у затвор, односно да не чине више кривична дела. Заполени у затвору нису противници, мада они то некад мисле другачије. Затвор није хотел. Идеја је да делинквенти престану да извршавају кривична дела и да се понашају у складу с друштвеним нормама, те да се интегришу у друштво.

попднесака, притужби и жалби. У Казнено поправном заводу у Сремској Митровици се вишу поштују: право на човечно поступање, право на слободно време, право на боравак у посебној просторији, право на пријем пакета и верско право. На крају, право на примање посета брачног друга, деце, усвојеника, родитџља, усвојитеља и осталих сродника по правој линији и у побочној до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља, се поштује у истој мери у обе установе.

Табела бр. 57. Упоредни преглед поштовања права осуђеника у ОЗ у Новом Саду и КПЗ у Сремској Митровици, по њиховим личним опажањима и ставовима

	Права осуђеника	Нови Сад		Ср. Митровица	
		Ускраћено	Није	Ускраћено	Није
1.	Право на човечно поступање	23	38	18	43
		37,7%	62,3%	29,5%	70,5%
2.	Право на смештај, исхрану и одећу	15	46	20	41
		24,6%	75,4%	32,8%	67,2%
3.	Право на слободно време	9	52	6	55
		14,8%	85,2%	9,8%	90,2%
4.	Право на упућивање поднеска надлежним органима	5	56	8	53
		8,2%	91,8%	13,1%	86,9%
5.	Право на неограничено дописивање о свом трошку	3	58	5	56
		4,9%	95,1%	8,2%	91,8%
6.	Право на правну помоћ	9	52	14	47
		14,8%	85,2%	23,0%	77,0%
7.	Право на примање посета брачног друга, деце, усвојеника, родитеља, усвојитеља и осталих сродника по правој линији и у побочној до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља	2	59	2	59
		3,3%	96,7%	3,3%	96,7%
8.	Право на боравак у посебној просторији	5	56	4	57
		8,2%	91,8%	6,6%	93,4%
9.	Право на пријем пакета	10	51	2	59
		16,4%	83,6%	3,3%	96,7%
10.	Право на неограничен пријем и слање новчаних пошилики	0	61	1	60
		0,0%	100%	1,6%	98,4%
11.	Право на рад и права на основу рада	4	57	12	49
		6,6%	93,4%	19,7%	80,3%
12.	Право на здравствену заштиту	14	47	24	37
		23,0%	77,0%	39,3%	60,7%
13.	Право на обавештавање	8	53	12	49
		13,1%	86,9%	19,7%	80,3%
14.	Верско право	2	59	1	60
		3,3%	96,7%	1,6%	98,4%
15.	Право на подношење поднесака, притужби и жалби	3	58	10	51
		4,9%	95,1%	16,4%	83,6%
	УКУПНО (просек %)	12,3%	87,7%	15,2%	84,8%

IV

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Опште је познато да се имовински криминалитет одувек сматрао штетном и врло комплексном друштвеном појавом. Свака организована друштвена заједница, од самог настанка па до данас, предузимала је разноврсне мере и радње за сузбијање ове негативне појаве.

Заједничка карактеристика имовинских деликата је објект заштите. Објект заштите ових кривичних дела јесте имовина или право на имовину као једно од основних, природних, универзалних људских права. Имовински криминалитет у целини представља скуп криминалних активности којима се напада туђа имовина, с циљем прибављања противправне имовинске користи. Ова врста криминалитета спада у класични криминалитет и њу познају све друштвено-економске формације. По својој учесталости имовински деликти представљају најчешћи вид кривичних дела и њихов број у укупном криминалитету премашује половину свих извршених кривичних дела.

Бројне криминолошке студије су показале да имовинске деликте углавном врше деклинквенти са изграђеном криминалном каријером и претежно психопатском, агресивном и похлепном цртом личности. Криминалну каријеру обично почињу ситним крађама, затим блажим видовима дрских крађа и разбојништва, све до тешких случајева крађа и разбојништава. Код учинилаца ових кривичних деликата постоји највећи степен професионализације, и најчешће су повратници у вршењу кривичних дела. По социјалном обележјима у питању су млађе особе, нижег степена образовања и из породица са поремећеним односима, или се налазе у неповољним социјалним условима.

Органи за борбу против имовинског криминалитета, полиција, тужилаштво и судови морају у сваком погледу бити компетентни и имати одређене начине за његово сузбијање. Борба против имовинског криминалитета може бити успешна само ако у њој своје место и примарну улогу остварује посебно обучена и припремљена криминалистичка полиција. За имовински криминалитет као негативну појаву у друштву, никада нећемо моћи рећи да је до краја неутралисана, али очигледно за смањивање њеног обима потребан је циљани заједнички рад истраживача из различитих области науке: правне, криминолошке, психолошке, социолошке, психолошке, медицинске и сл. Свакако, у борби против криминалитета је неопходно

предузимање превентивних мера од стране полиције, које се могу остваривати на разне начине, нпр. подучавањем грађана да они непосредно или у сарадњи са њима узму учешће у решавању својих безбедносних проблема, при чему се нарочита пажња мора посветити заштити деце. Расветљавање имовинских деликата, подразумева свестрано планирање и предузимање криминалистичко оперативних мера и радњи, с циљем благовременог долажења до сазнања за припремање или извршење деликта. Међутим, на жалост, ређи су случајеви да се сазна за припремање, јер је у последње време све теже обезбедити тзв. „сараднике и информаторе“ из криминогене средине.

Најстарија кривична санкција, као реакција друштва на имовински криминалитет је казна. Тек у новије време, уводе се и друге врсте и начини санкционисања учинилаца имовинских деликата. Врсте казни и других санкција за учиниоце имовинских деликата, прописане одредбама домаћег кривичног законодавства, заснивају се на релевантним сазнањима кривичноправних наука, као и правилима садржаних у документима Уједињених нација и другим међународним правним актима прихваћеним од стране наше државе. Учиниоцима имовинских кривичних дела, на основу одредаба садржаних у Кривичном законик у Републике Србије, могу се изрећи: казна затвора, кумулативно - казна затвора и новчана казна, алтернативно - новчана казна или казна затвора, мере безбедности, посебна кривичноправна мера одузимање имовинске користи. Према малолетницима, на основу Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, законодавац је за извршење имовинских кривичних дела прописао санкције у виду: васпитних мера и казну малолетничког затвора.

Према учиниоцима имовинских деликата који бивају осуђени на казну затвора и упућени на издржавање ове казне, у казнено поправним заводима и затворима, у односу на учињено дело и личност самог извршиоца, а с циљем његове ресоцијализације, предлаже се адекватан програм поступања. Програм поступања предлаже стручни тим, а одлуку о програму поступања, доноси управник завода или затвора. Не треба занемарити чињеницу да помоћ учиниоцима имовинских деликата, који су боравили у некој од установа, не завршава се само издржавањем казне у заводској установи, већ се наставља и на слободи, тј. када осуђени изађе на слободу. Тада према њему треба примењивати адекватне мере постпеналне помоћи, тј. мере које му помажу да се брже, лакше и безболније укључи у нормалан друштвени живот. Ово је посебно важно, када су у питању малолетници.

Поред теоријског приступа, у докторској дисертацији, кроз поглавља *Опис емпиријског истраживања*, *Криминолошке карактеристике* и *Пенолошка обележја*, представљено је и емпиријско истраживање, из кога су проистекли значајни показатељи у вези са појединим криминолошким карактеристикама и пенолошким обележјима учинилаца имовинског криминалитета.

Ради сагледавања криминолошких карактеристика учинилаца имовинских кривичних дела у Републици Србији, за основну феноменолошку анализу, послужили су нам статистички подаци Републичког завода за статистику за период 2006. до 2014. године. Статистички показатељи указују да је број пријављених, оптужених и осуђених лица од 2006. до 2010. константно опадао, након чега је дошло до постепеног раста, да би 2013. и 2014. године био забележен највиши раст у посматраном периоду. Мишљења смо да је на овакав тренд утицао законом предвиђени новчани лимит за кривично дело ситна крађа, утаја и превара. У временском периоду када је забележен већи пад броја пријављених, оптужених и осуђених лица за имовинска кривична дела он је био подигнут на 15.000 динара, а након враћања тог новчаног лимита поново на 5.000 динара (2013. и 2014.г.) дошло је до већег раста. Чињеница је, да већина оштећених, због тога што је у питању приватна имовина, где се гоњење предузима по приватној тужби, није ни пријављивала извршење овог имовинског кривичног дела надлежним органима. Тиме се знатно повећавала тамна бројка ових кривичних дела.

Емпиријским истраживањем, које је спроведено у Окружном затвору у Новом Саду у коме се налазе учиниоци блажих облика имовинских кривичних дела, дошли смо до показатеља, од којих су неки у супротности са досадашњим истраживањима учинилаца имовинских кривичних дела уопште.

Феноменолошком анализом ове категорије осуђеника, није нас изненадио податак да више од половине осуђеника издржава казну у овој установи због учињеног кривичног дела тешке крађе, што указује на благу политику кажњавања. Према временском и просторном оквиру, истраживање је показало да су блажи облици имовинских кривичних дела, кривична дела „пребивалишта“, тј. највише их је извршено у месту пребивалишта учиниоца, и да су „дневна“, тј. најчешће се извршавају дању.

Досадашња истраживања су показала да су извршиоци имовинских кривичних дела углавном млађе особе, што није у потпуности потврђено нашим истраживањем. Када су у питању извршиоци блажих облика ове врсте кривичних дела, наше истраживање је показало да су то у већини случајева особе преко 30 година старости,

које не можемо сматрати млађим особама. Блажи облици имовинских кривичних дела, према резултатима истраживања, пре свега су акти појединца, на основу чега закључујемо, да је код ових облика и мање изражена друштвена опасност.

Такође, досадашња истраживања показала су да су извршиоци имовинских кривичних дела већином повратници. Наше истраживање спроведено над учиниоцима блажих облика имовинских кривичних дела је то такође, и потврдило. У вези са рецидивизмом утврдили смо да се код ове популације углавном он огледа у извршавању блажих облика имовинских кривичних дела, и у ранијем периоду.

У односу на досадашња етиолошка истраживања, која указују да су ови извршиоци из породица са поремећеним (несређеним) породичним односима, у нашем истраживању извршилаца блажих облика имовинских кривичних дела, добили смо показатеље који указују да већина њих живи у породицама са непоремећеним (сређеним) породичним односима. Овај показатељ је значајан, јер нам указује да је за ову категорију осуђеника могуће лакше припремити мере за постпеналну помоћ.

У образовној структури посматране категорије осуђеника, као и код извршилаца имовинских деликата уопште, преовлађују они са нижим степеном образовања. У нашем истраживању већина је са завршеном основном школом или непотпуном основном школом. Забрињавајући је податак да је велика већина осуђеника без запослења. Овај податак треба посебно да заинтересује службе за пружање постпеналне помоћи, које би морале више урадити, како би се овај проценат што пре смањио. За разматрање је и чињеница да већина осуђеника није хтела дати одговор на питање о социо-патолошким појавама у њиховој породици, што, указује на недовољан рад службеника третмана по овим питањима, а која су веома битна за правилно преваспитање и ресоцијализацију осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела. Од оних који су дали одговор на ово питање, највише се изјаснило о присуству алкохолизма у породици.

Већина осуђеника је пре извршења кривичног дела слободно време проводила неорганизовано, а кривично дело су извршавали у време досаде и доколице. Због тога је потребно да службеници третмана посебну пажњу усмере ка измени схватања и ставова у овом правцу. Подаци да већина чланова њихове породице није осуђивана, да живе у потпуним породицама и да су услови живљења добри, улива нам наду, да је, уз побољшање третмана у установи, ипак могуће ову популацију осуђеника у великој мери ресоцијализовати и вратити на исправни пут живљења.

Нашим истраживањем, као што смо претпоставили, нисмо утврдили постојање повезаности средстава масовне комуникације и блажих облика имовинских кривичних дела. Већина осуђеника пре извршења имовинског кривичног дела није гледала емисије, нити читала чланке, који су у својим садржајима имали нека девијантна понашања главних актера.

На извршење имовинских деликата делују, поред спољашњих, и унутрашњи-психолошки фактори личности. Досадашња истраживања су показала да извршиоци имовинских кривичних дела углавном, имају интелигенцију испод просека. Имајући у виду досадашња истраживања и наша претпоставка је била таква. Међутим, с обзиром да у Окружном затвору у Новом Саду у личним листама осуђеника, нисмо пронашли податак о интелигенцији ове врсте осуђеника, нисмо били у могућности да ову хипотезу, нити да потврдимо, нити да је оповргнемо. По питању темперамента осуђеника, такође, нисмо пронашли било какве податке у личним листовима осуђеника. Међутим, поред тога што се ово не бележи, психолози у установи истичу да код ове популације се ради о личностима које имају изражен осећај одговорности, а мало је оних који испољавају грубост у опхођењу.

Наше истраживање, као и многа досадашња истраживања, када су у питању имовинска кривична дела, потврдило је да је најзаступљенији мотив код учинилаца било користољубље. тј. стицање материјалне користи.

Већина њих признаје извршено кривично дело и каје се због њега. Они углавном не познају оштећене, који су у већини случајева пунолетна лица или су у питању породице.

Истраживањем психолошких обележја осуђеника за блаже облике имовинских кривичних дела у Окружном затвору у Новом Саду, дошли смо до података да већина њих није радно ангажована, што указује да је потребно више рада по питању третмана који има за циљ стицање, развијање и одржавање радних навика. Међутим, добар показатељ за ресоцијализацију ове популације је чињеница да већина учествује у слободним активностима.

Податак да се у полуотвореном одељењу налазе скоро сви осуђеници са средњим степеном, а у затвореном са високим степеном ризика, указује на доследност поштовања законом предвиђених правила, које спроводе службеници третмана у овој установи. Адекватну процену ризика, која утиче на разврставање осуђеника унутар установе, можемо поткрепити чињеницом да већина не прави дисциплинске преступе.

Од оних који их и чине, углавном се ради о блажим преступима за које је изрицана и налблажа мера - укор.

Имајући у виду да се у овој установи ради о извршиоцима блажих облика имовинских кривичних дела, нисмо погрешили у претпоставци да се према овој категорији осуђеника, у погледу третмана, најчешће спроводи индивидуални третман који има за циљ развој, унапређење, усвајање социјалних вештина, конструктивно решавање проблема – комуникационих вештина – асертивности.

Права осуђеника, извршилаца блажих облика имовинских кривичних дела, на основу њихових личних ставова, у Окружном затвору у Новом Саду се поштују у великој мери (87,7%). Слична је ситуација и у Казнено поправном заводу у Сремској Митровици, где је такође, потврђено, да се и у овој установи она поштују у великој мери (84,8%). Упоредјујући појединачно поштовање сваког права у ове две установе, утврдили смо да се у Окружном затвору у Новом Саду од 15 упоређиваних права, више поштује 9 права, у једном случају добили смо исти резултат, док се у 5 случајева мање поштују права осуђеника, у односу на другу посматрану установу (КПЗ Сремска Митровица).

Ослањајући се на резултате добијене емпиријским истраживањем и сагледавајући све аспекте и проблеме у вези са имовинским деликтима, а с циљем смањења обима имовинског криминалитета и квалитетније ресоцијализације осуђеника и њиховог адекватнијег прихвата и укључивања у заједницу по повратку из установа за извршење кривичних санкција, предлажемо неколико, по нашем мишљењу, битних мера и активности, пре свега превентивног карактера. Ове мере и активности ће се углавном, односити на децу и малолетнике, без обзира што се наше истраживање ослањало на пунолетне учиниоце имовинских деликата. Познато је да се од малих ногу почиње са блажим облицима девијантног понашања и да превентивно деловање, и те како, може утицати на смањене свих облика девијантног понашања, самим тим и смањене имовинског криминалитета и броја његових извршилаца.

На нивоу Републике Србије неопходно је донети свеобухватну стратегију рада и поступања, пре свега са малолетним преступницима (учиниоцима кривичних дела, прекршаја, социопатолошких појава и других асоцијалних понашања), како би се благовремено утицало на регрутовање нових и смањење броја потенцијалних извршилаца имовинских кривичних дела. На том плану неопходно је анимирати и укључити све друштвене чиниоце који су по природи своје улоге у систему борбе

друштва против друштвено негативних понашања овлашћени и дужни да предузимају потребне мере и активности.

У свему томе неопходно је додатно афирмисати улогу породичне средине, школе и центара за социјални рад, као најпозванијих превентивних субјеката који могу битно утицати на смањење регрутовања нових имовинских делинквената.

Сматрамо да је наставним планом и програмом у школама потребно предвидети одговарајуће садржаје континуираног програма едукације, који би у први план истицали препоруке за одвраћање од свих видова дечијег и малолетничког преступништва, као и поступке за избегавање и пријављивање уочених негативних понашања својих вршњака. Том приликом би акценат требало ставити првенствено на преступништво које обухвата имовинске деликете, како класичне, тако и насилне. Све школе би требало обавезати, да морају поставити одговарајући видео надзор, како у самој школи и дворишту, тако и на прилазима школи.

Уз сагласност родитеља и министарства здравља, сматрамо да би у неки пропис требало утемељити и одредбу, по којој би у неком од виших разреда основне школе, уз обавезан систематски преглед, било обавезно и „бесплатно“ испитивање на присуство дроге или других психоактивних супстанци код ученика. Смањивањем присуства дроге и психоактивних супстанци код ученика, смањила би се свакако и стопа и имовинских деликата. Мишљења смо, да би већина родитеља прихватила ову иницијативу. Наизглед, ово би у почетку од државе захтевало до сада необавезујућа материјална средства, али би се то касније друштву вишеструко исплатило. Посебно би допринело смањивању имовинских деликата.

С обзиром на то да у периоду средњошколског узраста највише долази до попуштања критеријума који ограничавају недозвољена понашања малолетника, средње школе би поред адекватних физичко-техничких видова надзора и обезбеђења у школи и њеној околини, требале да уведу и посебну службу или само повереника који би се бавили надзором њихових ученика и ван школе, односно на местима где се њихови ученици масовније окупљају, врше крађе, изнуде, уцене, разбојништва, разбојничке крађе и слично. Да би имала смисла оваква служба или постављени повереник, сматрамо да би потребно било, у оквиру постојећих правилника или неких других аката о дисциплинској одговорности ученика у средњим школама, посебну пажњу посветити и санкционисању ученика за делинквентна понашања која врше и ван школе. Увођењем овакве службе или повереника са одговарајућим овлашћењима, смањио би се број делинквената у овом узрасту. Ова служба или повереник,

свакодневно би сарађивали са породицом малолетника, Центром за социјални рад и полицијом. Уколико би се овакав институт увео у школама, онда би се то на адекватан начин морало и формално уредити.

Неопходно је обезбедити континуирано праћење развоја делинквентне личности, с аспекта преваспитања од раног детињства и почетка асоцијалног понашања. У том смислу, неопходни су адекватни програми и пројекти на нивоу локалне самоуправе чија улога на овом плану мора да дође више до изражаја. Прихвату осуђених имовинских делинквената након боравка у установама за извршење кривичних санкција мора се прићи плански и студиозније, како би се обезбедило њихово адекватније укључивање у позитивне активности на нивоу заједнице.

Поред тога, на нивоу сваке локалне самоуправе неопходна је реафирмација центара за социјални рад у смислу оживљавања у пракси проверених позитивних активности ових установа, пре свега у погледу праћења малолетних преступника (породица, школа, локална средина) и израде квалитетне социјалне анамнезе за свако делинквентно лице. Потребно је променити садашњу праксу ових установа да реагују када је већ касно, и афирмисати проактивни систем рада и поступања. Посебно је важна улога центара за социјални рад, након повратка делинквената из одговарајућих васпитних или затворских установа, у вези са чим, је потребна далеко чвршћа сарадња породице и ових установа.

У борби против имовинског криминалитета, врло је значајна улога установа за извршење кривичних санкција. Министарство правде би требало да обезбеди потребно стање кадровске оспособљености у складу с постављеним међународним стандардима и условима домаћег законодавства и да донесе одговарајуће програме континуиране едукације запослених задужених за преваспитање и ресоцијализацију (васпитачи, психолози, педагози и други), ради побољшања квалитета рада. У овим установама је неопходно обезбедити потребне материјално-техничке услове за реализацију разних едукативних активности са свим осуђеницима ради адекватне припреме за њихов рад и живот на слободи (даље школовање, решавање запослења и слично).

Поред изложеног размишљања и препорука у вези са превенцијом имовинског криминалитета, потребно је сагледати и аспект репресије. Истраживање нам је показало да је већина затвореника због извршених имовинских кривичних дела у Окружном затвору у Новом Саду, осуђена због кривичног дела тешке крађе. Имајући у виду прописани законски минимум за ово кривично дело, и чињеницу да већина издржава казну испод законом прописаног минимума (испод 1 године), мишљења смо да овај

показатељ има негативан ефекат, јер се тиме охрабрују учиниоци ових кривичних дела и не постиже правилна сврха кажњавања. Управо због тога би требало уједначити и поштити казнену политику, посебно према вишестукима повратницима у вршењу имовинских деликата, док код учинилаца који се први пут појављују у установи, више користити могућности примене парапеналних мера. Тиме ће, по нашем мишљењу, бити остварена и боља сврха кажњавања.

Литература

Домаћи извори:

1. Аврамовић С., Станимировић В., *Упоредна правна традиција*, Службени гласник, Београд, 2009.
2. Алексић Ж., Миловановић З., *Криминалистика*, Глобус, Суботица, 1991.
3. Атанацковић Д., *Пенологија*, Научна књига, Београд, 1988.
4. Бошковић М., *Криминологија и социјална патологија*, Матица Српска, Нови Сад, 1995.
5. Бошковић М., *Криминологија*, Правни факултет у Новом Саду, 2007.
6. Бошковић М., *Кривично право*, Факултет за правне и пословне студије „Др. Лазар Вркатић“, Нови Сад, 2014.
7. Бошковић М., Маринковић Д., *Социјална патологија*, Футура Петроварадин, Нови Сад, 2015.
8. Бошковић М., *Криминологија*, Факултет за правне и пословне студије Нови Сад, Нови Сад, 2016.
9. Бошковић М., *Криминалистичка методика 2*, Полицијска академија, Београд, 2000.
10. Бошковић М., *Основи криминалистике*, Факултет за правне и пословне студије Нови Сад, Нови Сад, 2007.
11. Бошковић М., Скакавац З., *Криминалистика, Методика – оператива*, Факултет за правне и пословне студије „Др. Лазар Вркатић, Нови Сад, 2015.
12. Бошковић М., Бановић Б., *Криминалистика методика*, ВШУП Земун, Београд, 2001.
13. Водинелић В., *Криминалистика*, Савремена администрација Београд, 1984.
14. Водинелић В., *Криминалистика, Откривање и доказивање, Први том*, Факултет за безбедност и општествена самозаштита, Скопље, 1985.
15. Водинелић В., *Криминалистика, Откривање и доказивање, Други том*, Факултет за безбедност и општествена самозаштита, Скопље, 1985.
16. Водинелић В., *Функција мотива кривичног дела у прткривичном и кривичном поступку*, ЈРККП, број 2, Београд, 1992.

17. Вукотић М., *Заштита на првом месту*, Правда у транзицији, број 16 тема броја: Правда и ратни злочини права жртава: ЕУ и Србија, Београд, 2011.
18. Гачић Б., *Алкохолизам*, Завод за издавачку делатност „Филип Вишњић“, Београд, 1985.
19. Димитријевић Б., *Личност малолетних делинквената*, Годишњак за психологију, вол. 4, Филозофски факултет Ниш, 2006.
20. Димовски Д., *Криминолошко одређење убиства – докторска дисертација*, Правни факултет у Нишу, 2012.
21. Димовски Д., *Компјутерски криминалитет*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Пунта, Ниш, 2010.
22. Динић Б., главни инспектор милиције, *Облици делатности и начин поступања припадника милиције у вршењу службе*, ВШУП, Београд 1981.
23. Ђорђевић Ђ., *Кривично право, Посебни део*, Криминалистичко-полицијска академије, Београд.
24. Ђурђић В., Јовашевић Д., *Кривично право, Посебни део*, Номос, Београд, 2010.
25. Жарковић М., *Криминалистика*, ВШУП Земун, Београд, 1999.
26. Живановић Т., *Основи кривичног права*, Општи део, Геце Кона, Београд, 1910.
27. Жиропађа Љ., *Увод у психологију*, Чигоја штампа, Београд, 2007.
28. Жунић-Павловић В., Ковачевић-Лепојевић М., *Утицај социјално-економског статуса малолетних делинквената на ток и исход кривичног поступка*, Социјална мисао бр. 4., 2008.
29. Здравковић Љ., *Разбојништво, кривичноправни и криминалистички аспект*, Графика Галеб, Ниш, 2009.
30. Јасић С., *Закони старог и средњег вијека*, Просвета, Београд, 1968.
31. Јашовић Ж., *Криминологија малолетничке делинквенције*, Научна књига, Београд, 1991.
32. Јефтић Д., Поповић Д., *Народна правна историја*, ГИП Бона Фидес Београд, 1997.
33. Јовановић, Љ., *Алкохолизам и криминалитет у Београду, криминолошко-етиолошка студија о алкохолизму као социјалном проблему*, Просвета, Ниш, 1971.
34. Јовановић Љ., Јовашевић Д., *Кривично право II*, Полицијска академија, Београд, 2004.

35. Јовановић Љ., Ђурђић В., Јовашевић Д., *Кривично право, Посебни део*, Полицијска академија, Београд 2004.
36. Јовашевић Д., *Основне карактеристике кривичног законодавства Карађорђево Србије*, Пешчаник, Ниш, 2006.
37. Јовашевић Д., *Кривично право, Општи део*, Номос, Београд, 2010.
38. Кандић Љ., *Одабрани извори из опште историје државе и права*, Савремена администрација, Београд 1977.
39. Кривокапић В., Жарковић М., Симоновић Б., *Криминалистичка тактика*, ВШУП, Земун, 2005.
40. Кркљуш Љ., *Правна историја српског народа*, Прометеј, Нови Сад, 2002.
41. Крстић О., *Практикум за криминалистику – тактику*, Полицијска академија, Београд, 2002.
42. Константиновић Вилић, С., Костић, М., *Пенологија*, СВЕН, Ниш, 2006.
43. Констатиновић Вилић С., Николић-Ристановић В., Костић М., *Криминологија*, Пеликан-принт, Ниш, 2009.
44. Констатиновић Вилић С., Костић М., *Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, 2011.
45. Констатиновић Вилић С., Костић М., *Пенологија*, Центар за публикације правног факултета у Нишу, 2011.
46. Костић М., *Деца убице*, Докторска дисертација, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2000.
47. Костић М., Димовски Д., *Криминалитет белог оковратника (криминолошки осврт)*, Социјална мисао, Београд, 2010.
48. Костић С., *Криминалистичка оператива - оперативно обавештавање*, друго издање, ВШУП, Београд, 1987.
49. Кресоја М., *Криминалистика за основно полицијско образовање*, Yugo-PIRS Темерин, Нови Сад, 2006.
50. Кривокапић В., *Превенција криминалитета*, Полицијска академија, Београд, 2002.
51. Лукежић А., Калањ М., *Криминалистичка обрада кривичних дела крађе*, Стручна библиотека СЈС, Београд, 1972.
52. Лукић М., Пејаковић С., *Судска медицина*, Привредно-финансијски водич, Београд, 1975.

53. Љубичић М., *Преглед дефиниција и трендова ризичних понашања младих*, Теме, бр. 1, Ниш, 2012.
54. Максимовић М., Куљић Р., Матић Р., *Фактори ризичног понашања деце*, Социолошки преглед, бр. 3., Београд, 2010.
55. Марић М., *Проблематично понашање деце и адолесцената-појам, учесталост, порекло и превенција*, Норма, бр.2, 2011.
56. Марковић Ч., *Законик Хамураби*, Геце Кона, Београд, 1925.
57. Миладиновић В., *Поврат у кривичном праву*, Издавачка радна организација „Светозар Марковић“, Београд, 1983.
58. Милетић, С., *Полицијско право*, Полицијска академија, Београд, 2003.
59. Милосављевић Љ., *О традиционалном и модерном*, Зограф, Ниш, 2004.
60. Милутиновић М., *Криминологија са основама криминалне политике и пенологије*, Савремена администрација, Београд, 1973.
61. Милутиновић М., *Пенологија*, Савремена администрација, Београд, 1992.
62. Милутиновић М., *Криминална политика*, Савремена администрација, Београд, 1984.
63. Милутиновић М., *Криминологија, пето измењено и прерађено издање*, Савремена администрација, Београд, 1985.
64. Милутиновић М., *Криминологија*, Савремена администрација, Београд, 1988.
65. Милутиновић М., *Пенологија*, Савремена администрација, Београд, 1992.
66. Морган Л., *Древно друштво*, Просвета, Београд, 1981.
67. Мрвић Петровић Н., *Кривично право, Посебни део – четврто издање*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Београд, 2015.
68. Нешић Љ., *Кривично право, Општи и посебни део, друго издање*, ВШУП, Земун, 1995.
69. Николић Д., *Кривични законик Кнежевине Србије*, Градина, Ниш, 1991.
70. Николић Д., *Фрагменти правне историје*, Институд за правна и друштвена истраживања Правног Факултета у Нишу, Ниш 1997.
71. Николић, Д., *Древноруско словенско право*, Службени лист СРЈ, Београд, 2000.
72. Николић Д., *Опита историја права*, СВЕН, Ниш, 2007.
73. Николић, Д., *Фрагменти правне историје*, СВЕН, Ниш, 2011.
74. Николић Д., *Упоредна правна историја*, СВЕН, Ниш, 2005.
75. Николић, Д., *Историја права стари и средњи век*, СВЕН, Ниш, 2011.

76. Николић, Д., Ђорђевић, А., *Законски текстови старог и средњег века*, Бона Фидес, Ниш, 2002.
77. Николић, Д., Ђорђевић, А., *Законски текстови старог и средњег века*, СБЕН, Ниш, 2007.
78. Николић-Ристановић В., *Жртве криминалитета*, међународни контекст и ситуација у Србији, Организација за европску безбедност и сарадњу, Мисија у Србији, Одељење за спровођење закона, Београд 2011.
79. Николић-Ристановић В., *War and crime in the former Yugoslavia* и Ruggiero, V., South, N. и Taylor, I., *The New European Criminology: Crime and Order in Europe*, New York: Routledge, 1998.
80. Новаковић С., *Уставно питање и закони Карађорђевог времена*, Београд, 1907.
81. Пејовић А., *Извршење казни лишења слободе*, Стручна библиотека, Београд, 1962.
82. Петровић А., *Криминалистичка методика*, ВШУП, Београд, 1981.
83. Петровић М., *Законоправило или Номоканон Светог Саве, Иловички препис 1262. године – фототипија*, Дечије новине, Горњи Милановац, 1991.
84. Пихлер С., „Основне карактеристике кривичних санкција у Србији XIX века до кодификације из 1860. године“, *Пенологија*, Београд, год. 2, бр. 1, 1974.
85. Радовановић Д., *Тешки облици криминала – XVI семинар права*, Поинт Земун, 2004.
86. Радуловић Д., *Проституција у Југославији*, Завод за издавачку делатност „Филип Вишњић“, Београд, 1986.
87. Радуловић Д., *Повезаност наркоманије, психопатије и криминалног понашања*, Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, *Поремећаји зависности, психопатија и криминал у светлу налаза емпиријских студија, Специјална едукација и рехабилитација*, Вол. 12, бр. 1. 119-139, Београд, 2013.
88. Радоман М., *Пенологија и систем извршења кривичних санкција*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду, 2003.
89. Радоман М., *Пенологија и казнено извршно право*, Правни факултет Нови Сад, Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2009.
90. Радоман М., *Пенологија и казнено извршно право – треће измењено и допуњено издање*, Удружење правника Србије, Београд. 2013.

91. Симоновић Б., *Криминалистика*, Правни факултет у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2004.
92. Соковић С., *Извршење кривичних санкција*, Правни факултет у Крагујевцу, Београд, 2008.
93. Срзентић Н., Стајић А., Краус Б., и др., *Коментар кривичних закона СР Србије, САП Војводине и САП Косова*, Савремена администрација Београд, 1981.
94. Срзентић Н., Стајић А., Лазаревић Љ., *Кривично право СФРЈ, Општи део*, Савремена администрација Београд, 1994.
95. Станковић А., Поповић С., Цветановић Љ., Игњатовић М., *Фактори ризика у понашању младих на селу (алкохолна пића, дроге, пушење дувана)*, Социјална мисао, бр.3., Београд, 2008.
96. Стевановић З., *Улога и значај реализације образовног дела третмана у раду са малолетницима*, Пенолошки гласник, Републичко удружење пенолога бр. 1-2., Београд, 1986.
97. Стевановић З., *Социјално-психолошке и криминолошке карактеристике осуђеника у отвореном третману*, Оригинални научни рад, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2007.
98. Стојановић З., *Коментар кривичног законика*, ЈП Службени гласник, Београд, 2006.
99. Стојановић З., *Политика сузбијања криминалитета*, Правни факултет Нови Сад, Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 1991.
100. Тарановски Т., *Историја српског права у Немањинској држави*. Службени лист, Београд, 1996.
101. Таховић Ј., *Кривично право – општи део*, Савремена администрација, Београд, 1961.
102. Хајдуковић Ч., *Преступништво понашање младих*, Савремена администрација, Београд, 1975.
103. Харк Х., *Лексикон основних Јунговских појмова*, Дерета, Београд, 1998.
104. Хрнчић Ј., *Преступништво младих-ризици, токови и исходи*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2009.
105. Хрнчић Ј., *Делинквент или пацијент-студија породичног неуспеха*, Задужбина „Андрејевић“, Београд, 1999.
106. Ћирић, З., Димитријевић, Б., *Основи Судске психијатрије и психологије*, Студентски културни центар, Ниш, 2009.

107. Чејовић Б., *Кривично право – општи део*, Привредна штампа, Београд, 1982.
108. Чубински М., *Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1930.
109. Чулиновић Ф., *О преступу трајног одузимања туђе покретне ствари*, Правосуђе, бр. 3/1932.
110. Шаркић, С., Поповић, Д., *Велики правни системи и кодификације*, Издавачка кућа „Драганић“, Београд, 2005.
111. Шпадијер-Џинић Ј., *Социјална патологија, Сосологија девијантности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1988.

Законски и подзаконски текстови:

1. *Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца*, „Службене Новине“, бр. 33-ХВИ од 9. фебруара 1929. год. у Београду.
2. *Кривични законик*, „Сл.гласник РС“, бр. 85/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009 и 121/2012, 104/2013.
3. *Законик о кривичном поступку*, „Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009.
4. *Закон о извршењу кривичних санкција*, „Сл. гласник РС“, бр. 85/05 и 72/09.
5. *Закон о извршењу кривичних санкција*, Сл. гласник РС“, бр. 55/2014, од 23.5.2014, а који је почео са применом 1.9.2014.
6. *Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера*, Сл. гласник РС“, бр. 55/2014, од 23.5.2014, а који је почео са применом 1.9.2014.
7. *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, „Сл. гласник РС“, бр. 85/05.
8. *Закон о одговорности правних лица за кривична дела*, „Сл. гласник РС“, бр. 97/08
9. *Законик о кривичном поступку*, „Сл. Гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013 и 45/2013.
10. *Закон о заштити животне средине* „Службени гласник РС“, бр. 135/2004).
11. *Закон о психоактивним контролисаним супстанцама* „Службени гласник РС“, бр. 99/2010.

12. *Породични закон* „Службени гласник РС“, бр. 18/05, 72/11.
13. *Одлука о утврђивању Националне стратегије реформе правосуђа*, „Сл. Гласник РС“, бр. 44/2006.
14. *Правилник о кућном реду казнено-поравних завода и окружних затвора*, „Сл. гласник РС“, бр. 72/10.
15. *Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадно разврставању осуђених лица*, „Сл. гласник РС“, бр. 72/10.
16. *Правилник о дисциплинским преступима, мерама и поступку према осуђеним лицима*, „Сл. гласник РС“, бр. 59/06.

Страни извори:

1. Bailey, W.C., Smith, R.W., „*Punishment: Its severity and Certainty*“, *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, Vol. 63, Number 4, децембар 1972.
2. Бочкарева Г., *Психологија малолетних делинквената*. Совјетска јустиција, Москва, 1967.
3. Буната-Благојевић В., *Постинституционални прихват као задња фаза индивидуализације у извршењу кривичних санкција*, Пенолошке теме, Загреб, бр. 4, 1989.
4. Caldwell R.G., *Criminology*, New York, 1956.
5. Coulson, N., J., *A History of Islamic Law*, Aldine Transaction, Edinburgh, 1964.
6. Čačković D., *Krivičnoprocesni aspekti prepoznavawa osoba i predmeta*, Криминалистичке теме, Факултет за криминалистику, кримнологију и сигурносне студије, Сарајево, бр. 3-4, 2009.
7. Doob, L.W. (1935), *Propaganda: Its Psychology and Techniques*, New York: Co, Lippmann, W. (1922), *Public Opinion*, New York: Macmillan.
8. Дујмовић З., *Основне карактеристике имовинског криминалитета у Републици Хрватској*, Прегледни чланак, Факултет криминалистичких знаности, Загреб, 1992.
9. Drew, K., F., *The Laws of the Salian Franks*, Philadelphia, 1991.
10. Emery, R.E., *Interparental conflict and the children of discord and divorce*. *Psychol Bull*, 92(2), 1982.
11. Falke A., *Wobstandskriminalitat, Kriminalistk*, Hamburg, br. 4/1964.

12. Festić R., *Stari kodeksi*, Magistrat, Sarajevo, 1998.
13. Froeling K.T., *Criminology Rescprch Focus*, Nova Scrence Publishers, New York, 2007.
14. Finet, A., *Le Code de Hammurapi*, Les Editions du Cerf, Pariz, 1973.
15. Harrison, A., R., W., *The Law of Athens, I-II*, Oxford, 1968-1971.
16. Henting H., *Zur Psychologie der Einxeldelikte, der Mord II*, J.C.B.Mohr (Paul Siebeck), Tubingen, 1956.
17. ХЕНТИНГ В., *Злочин узроци и услови*, Сарајево, „Веселин Маслеша“, 1959.
18. Horvatić Ž., *Osnove kriminologije*, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1998.
19. Hoffman S.K., Mcginley T.G., *Identitety Theft (The Victims Experiences)*, Santa Barbara, California, Denver Colorado, Oxford, England, 2010.
20. Inderdaur D., *Violent Property Crime - Offenders Perspectives*, University of Westerk Australia, 1995.
21. Konig R., *Einige Bemerkungen zur Stellung der Problems der Jugendkriminalitat in der allgemeinen Soziologie*. Објављено у: „*Soziologie der Jugendkriminalitat*“, посебна св. 2, УНИВЕЗИТЕТ КОЛН 1957.
22. Korn,R.R, McCorkle L.W., *Criminology and Penology*, Holt, Rinehartand Winston, New York 1959.
23. Keise G, *Kriminologie*, C.F. Myller, Wahlfachbucher, 1982.
24. Klaus, Patsy, *Nacional Crime, Victimization Surey Crime and the Nations Households 2004*, 2006.
25. Lasswell, H.D., *Propaganda Techniques in the World War*, New York: Petre Smit, 1927.
26. Lombroso, C., *Crime Its Causes and Remedies*, Montclair, New Jersey, Patterson Smith, 1968.
27. Мацановић Н., Надаревић Д., *Пенолошка андрагогија*, Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2014.
28. Marsh, H.L., *A comperative Analysis of Crime Coverage in Newspapers in the Unitet States and Other Countries From 1960-1989: A Review of the Literature*. *Journal od Criminal Justice*, 1991.
29. Matthews R., *Armed Robbery*, Crime and Society Scries, Willan publishing Devo UK, 2002.

30. Miyazawa K., Miyazawa S., *Crime Prevention in the Urban Community*, Kluwer Law and Taxation Publishers Deventer Boston, 1995.
31. Mladenović -Kupčević R., *Osnovi penologije*, Svjetlost, Sarajevo, 1981.
32. Modrzejewski, J., *L'Egypte Ptolemaïque*, Aspects institutionelles, Paris, 1989.
33. Neumeyer D., *Juvenile Delinquency in Modern Society*, New York, 1955.
34. Остроумов С.С, Чугинов В.И., *Изученије личности преступника по материјалним криминолошким истраживањима*, Совјетскоје государство и право, Москва, 1965. год., број 9/1965.
35. К. Перовић, *Криминологија*, Штампарија „Требиње“, Никшић, 1993.
36. Pinatel J., *L environnement social*, *Revue de science criminelle et de droit penal comparee*, Paris, br. 4/1954.
37. Pridemore W.A., *Demographic, temporal, and spatial patterns of homicide rates in Russia*. *European Sociological Review*, 2003.
38. Rey-H P., *Quelques aspects du progres pedagogique dans la reeducation*, Paris, 1945.
39. Rivers, T., J., „Laws of the Salian and Ripuarian Franks” , AMS Press, University of California, 1986.
40. Suzane Poynot, *Long-Term Trends in Property and Violent Crime in New South Wales: 1990-2004.*, 2006.
41. Taft D., *Criminology*, New York, 1956.
42. Weisel, Deborah Lamm, *Burglary in Single Family Houses*, 2002.
43. Wootton B., *Social Science and Social Patology*, London, 1959.
44. Zvonarević M., *Kriminalitet maloletnika u savremenom društvu*, *Naše teme*, br. 6, Zagreb, 1957.
45. *Kaznenski zakonik Republike Slovenije*, „Uradni list Republike Slovenije“, št. 55/2008.
46. *Kazneni zakon Republike Hrvatske*, „Narodne novine Republike Hrvatske“, br. 110/97.
47. *Kazneni zakon Republike Hrvatske*, „Narodne novine Republike Hrvatske“, br. 97/04.
48. *Krivični zakon Bosne i Hercegovine*, „Sl. Glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 03/03.
49. *Krivični zakon Republike Srpske*, „Sl. Glasnik Republike Srpske“, br. 49/03.
50. *Krivični zakonik Republike Crne Gore*, „Sl. List Republike Crne Gore“, br.70/03, i 13/04.
51. *Krivični zakonik Republike Makedonije*, „Sl. Vesnik na republika Makedonije“, br. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/03 i 19/04.

Електронске адресе (извори):

1. Поратал Мондо, новински чланак, *За крадљивце шина код Ковина седам кривичних* - https://www.google.rs/?gws_rd=cr&ei=x8BGV6vsIMGSSgGGtZnIBQ#q=Mondo+crna+hronika+za+kradljivce+%C5%A1ina+kod+kovina+sedam+krivi%C4%8Dnih.
2. Портал Бесплатна правна помоћ Про Бондо, новински чланак, *Преварени рођак* - <http://www.besplatnapravnapomoc.rs/?s=moj+ro%C4%91ak+je+prevaren&cat=0>.
3. Статистички подаци, сајт Републичког завода за статистику, Област правосуђе - <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=144>.
4. Лука Мариновић, презентација, *Способност*, - http://www.unizd.hr/Portals/12/ppt/luka_marinovic/2.%20SPOSOBNOSTI.pdf.
5. Porodica, pojam, istorijat, psihološki značaj, predavanja - prezentacija - https://www.google.rs/?gws_rd=cr&ei=hQBIV_HVKouNsAGf7JYBQ#q=Porodica+pojam+istorijat+Ve sna+Radoman.
6. The development of aggressive behaviour in children and young people: implications for social policy, service provision, and further research - Community-news - http://www.community.nsw.gov.au/docswr/_assets/main/documents/aggression_discussionpaper.pdf.
7. Портал Електронско пословање, текст, *Интелигенција и темперамент и криминална оријентација* - <http://documents.tips/documents/29-inteligencija-temperament-i-kriminalna-orijentacija.html>.
8. Портал Ваша школа без зидова - http://www.link-elearning.com/lekcija-Pojam-motiva-i-motivacije_6057.
9. Verske sekte i kriminal, Documents. Tips - <http://documents.tips/documents/verske-sekte-i-kriminal-55ab4eb6c51f2.html>.
10. Sian Nickolas, Dvid Povey, Alison Walker and Chris Kershav, Home Office Statistical Bulletin, *Crime in England and Wels 2004/2005* - http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/dfs/home_office_crime_21_09_05.pdf.
11. Драган Савић, текст, *Кризне комуникације – какви треба да буду односи у породици* - <https://kriznekomunikacije.wordpress.com/2013/10/03/kakvi-treba-da-budu-odnosi-u-porodici/>.
12. Портал Склопиве кутије, текст, *Утицај масовних медија на криминалитет* - <http://documents.tips/documents/39uticaj-masovnih-medija-na-kriminalitet.html>.

13. Психолошке теме, Интелигенција и различита схватања појма интелигенције, Ајзенков чланак, *Да ли је појам интелигенције користан или бескористан* - <http://psihoterapijsketeme.rs/2013/inteligencija-i-razlicita-shvatanja-pojma-inteligencije/>.
14. Емоције, презентација - <http://www.fpm.me/Prezent/EMOCIJE.ppt>.
15. Народни здравствени лист, *Личност је темперамент и карактер* - <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/59/licanost-je-temperamnt-i-karakter.htm>.
16. Друштво за борбу против наркоманије - Anti-Drugs Association, *Стоп дрогама* - <http://www.stopdrogama.org/aktuelno4.htm>.
17. Иван Пауновић, текст, *Чему нам служе емоције* - http://www.akademijauspeha.com/clanci_svi/Cemu%20sluze%20emocije.html.
18. Портал Мондо, новински чланак, *Iz zatvora na slobodu, pa opet u criminal* - <http://mondo.rs/a753855/Info/Drustvo/Zasto-se-osudjenici-vracaju-zlocinima.html>.
19. Портал Lorijan hospital, текст, *Коцкање* - <http://lorijen.co.rs/kockanje/>.
20. Портал Шта значи-значење српских речи, текст, *Шта значи реч професија* - <http://staznaci.com/profesija>.

ПРИЛОЗИ:

Биографија

Раде Богојевић је рођен у Доњим Барањима, Босна и Херцеговина 4. априла 1967. године. Живи и стално борави у Сремској Каменици, ул. Цара Јована Ненада бр. 3. Након завршене основне школе и Средње школе унутрашњих послова у Сремској Каменици уписује Правни факултет у Новом Саду школске 1987/1988. године. Први степен (VI) студија права завршава у јануару 1991. Након паузе у студирању, школске 1998/1999 поново наставља студије на Правном факултету у Новом Саду које завршава у марту 2001. Дипломске академске - мастер студије на Правном Факултету у Новом Саду уписује школске 2008/2009. године на катедри за Кривично право и криминологију. Мастер студије завршава у јуну 2009. године уз одбрану мастерског рада на тему „Корупција у јавним набавкама“.

Запослен је у Министарству унутрашњих послова Републике Србије у Центру за основну полицијску обуку у Сремској Каменици, на радном месту Шеф одсека-тренер за Област безбедност саобраћаја.

Докторске академске студије уписао је на смеру за Кривично право на Правном факултету у Нишу школске 2010/2011. године. Успешно је завршио све обавезе предвиђене студијским програмом. На докторским студијама права положио је све испите, објавио потребан број научних радова и стекао услове за израду докторске дисертације. Докторску дисертацију на тему „Основне криминолошке карактеристике и пенолошка обележја учинилаца имовинског криминалитета“ урадио је под менторством проф др. Миомире Костић.

Сви нивои студирања, одвијали су се уз редован радни однос.

Библиографија

Објављени радови из области дисертације:

1. Раде Богојевић, *„Малолетници као учиниоци кривичних дела у Републици Србији“*, Зборник радова Правног факултета у Нишу LX, Ниш, 2012.
2. Раде Богојевић, *„Кривично-правни и криминалистички аспекти разбојничких крађа*, часопис *„Право теорија и пракса“*, Правни факултет за привреду и правосуђе Универзитет Привредна академија Нови Сад, Нови Сад, 2013.
3. Раде Богојевић, *„EXECUTION OF INSTITUTIONAL CORRECTIONAL MEASURES IMPOSED ON JUVENILE PERPETRATORS OF PROPERTY CRIME IN THE POSITIVE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF SERBIA“* – срп.; *„Извршење заводских васпитних мера према малолетним учиниоцима имовинског криминалитета у позитивном законодавству Републике Србије“*, часопис на страном језику, *„Facta Universitatis, Series: „Law and Politics“*, Univeziteta u Nišu, Ниш, 2013.
4. Проф. др Миомира Костић и Раде Богојевић, *„Имовински криминалитет кроз правне споменике старог српског права“*, часопис за историографију, архивске и хуманистичке науке *„Пешчаник“*, Историски архив града Ниша, Ниш, 2013.
5. Раде Богојевић и Радован Лазаревић, *„Кривично дело разбојништво са посебним освртом на обим, динамику и структуру на подручју ПУ Нови Сад“*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, *„Часопис за правну теорију и праксу“*, Нови Сад, 2013.
6. Доц. др Милош Марковић и Раде Богојевић, *„Кривично правни и пенолошки аспекти казни у позитивном законодавству Републике Србије“*, часопис *„Право теорија и пракса“*, Правни факултет за привреду и правосуђе Универзитет Привредна академија Нови Сад, Нови Сад, 2013.

Објављени радови ван кривично правне области:

7. Раде Богојевић и Данило Аврамовић, *„Контрола и регулисање саобраћаја у основној полицијској обуци“*, Зборник радова са седмог стручног скупа са међународним учешћем о унапређењу полицијске праксе у безбедности саобраћаја, Врњачка Бања, 2008.
8. Раде Богојевић, Данило Аврамовић и Милан Илић *„Проблематика трансфера знања из Области безбедности саобраћаја у Центру за основну полицијску обуку“*, Зборник радова са осмог стручног скупа са међународним учешћем о унапређењу полицијске праксе у безбедности саобраћаја, Врњачка Бања, 2009.
9. Раде Богојевић и Данило Аврамовић, *„Ангажовање тренера и полазника Центра за основну полицијску обуку у едукацији учесника у саобраћају са посебним освртом на рањиве и ризичне категорије“*, електронски зборник радова са десетог стручног скупа са међународним учешћем о унапређењу полицијске праксе у безбедности саобраћаја, Врњачка Бања, 2011.
10. Раде Богојевић и Данило Аврамовић, *„Безбедност саобраћаја“* – Приручник, Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатић, Нови Сад, 2015.
11. Доц. др Тихомир Ђурић, Владан Ђурић, Раде Богојевић, *„Употреба сигурносних појасева на подручју општине Дервента“*, осмо међународно савјетовање под називом Иновативне технологије у функцији рјешавања саобраћајних и еколошких проблема земаља у транзицији, Травник, 2016. године.

Прилог 1.

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је докторска дисертација, под насловом
ОСНОВНЕ КРИМИНОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПЕНОЛОШКА ОБЕЛЕЖЈА
УЧИНИЛАЦА ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да ову дисертацију, ни у целини, нити у деловима, нисам пријављивао на другим факултетима нити универзитетима;
- да нисам повредио ауторска права, нити злоупотребио интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци, који су у вези са ауторством и добијањем академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада, и то у каталогу Библиотеке, Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Нишу, као и публикацијама Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Аутор дисертације: Раде Богојевић

Потпис аутора дисертације

Прилог 2.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА
ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

Име и презиме аутора: Раде Богојевић

Студијски програм: Право

Наслов рада: Основне криминолошке карактеристике и пенолошка обележја
учинилаца имовинског криминалитета

Ментор: Проф. др Миомира Костић

Изјављујем да је штампани облик моје докторске дисертације истоветан
електронском облику, који сам предао за уношење у **Дигитални репозиторијум
Универзитета у Нишу.**

У Нишу, _____

Аутор дисертације: Раде Богојевић

Потпис аутора дисертације

Прилог 3.

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Никола Тесла“ да, у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, унесе моју докторску дисертацију под насловом **ОСНОВНЕ КРИМИНОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПЕНОЛОШКА ОБЕЛЕЖЈА УЧИНИЛАЦА ИМОВИНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА**, која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао сам у електронском облику, погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, унету у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, могу користити сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучио.

1. Ауторство (CC BY)
2. **Ауторство – некомерцијално** (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прераде (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

У Нишу, _____

Аутор дисертације: Раде Богојевић

Потпис аутора дисертације
